

**TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE
ÂGÂH OSMAN PAŞA DİVANI
(İnceleme-Tenkitli Metin)**

Sedanur UZUN

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Nazire ERBAY
2020
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Sedanur UZUN

**TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA DİVANI
(İnceleme-Tenkitli Metin)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Nazire ERBAY**

ERZURUM-2020

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **"Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)"** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

06.02/2020
Sedanur UZUN

İSTİSNAİ DURUMLAR

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)***

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)***

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre teze yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar) ***

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

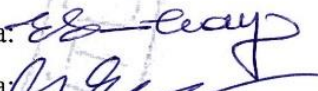
T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

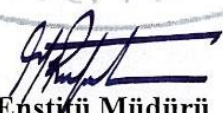
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Nazire Erbay danışmanlığında, **Sedanur UZUN** tarafından hazırlanan bu çalışma 06/02/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalı **Eski Türk Edebiyatı** Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Erdoğan ERBAY
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nazire ERBAY
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Halime ÇAVUŞOĞLU

İmza:
İmza:
İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 06/02/2020

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Rıfat KÜTÜK
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTACT.....	IV
KISALTMALAR	V
ÖN SÖZ.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA

1.1. HAYATI.....	6
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	18
1.3. ESERLERİ	32

İKİNCİ BÖLÜM

TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA DİVANI'NIN
ŞEKİLVE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	34
2.1.1. Eserin Tanıtımı	34
2.1.2. Nazım Şekilleri.....	38
2.1.2.1. Kasideler	39
2.1.2.2. Musammatlar	43
2.1.2.3. Tarihler.....	45
2.1.2.4. Gazeller	50
2.1.2.5. Müstezâd	53
2.1.2.6. Şerhler	53
2.1.2.7. Mesnevi.....	54
2.1.2.8. Kıt'alar	54
2.1.2.8. Müfredler	55
2.1.3. Vezin	55
2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	57
2.2.1. Nazım Türleri	57

2.2.2. Dil ve Üslup.....	64
--------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA DİVANI

3.1. METİN TESPİTİ İLE İLGİLİ HUSUSLAR	69
3.2. KARŞILAŞTIRMADA KULLANILAN NÜSHALAR	70
3.3. TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA DİVANI	72

SONUÇ.....	552
KAYNAKÇA	554
EKLER.....	558
ÖZ GEÇMİŞ.....	563

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA DİVANI

(İnceleme-Tenkitli Metin)

Sedanur UZUN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nazire ERBAY

2020, 563 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Nazire ERBAY (Danışman)

Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

Dr. Öğr. Üyesi Halime ÇAVUŞOĞLU

Bu çalışma, Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı'nın tenkitli metnini ve edebî açıdan incelenmesini ihtiva etmektedir. Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa, 19. yüzyıl şair ve devlet adamlarındandır. 1831-1906 yılları arasında yaşayan ve Osmanlı Devleti'nin en kritik dönemlerine şahitlik eden şair, uzun yıllar boyunca alay beylik ve kumandanlık unvanıyla devletin çeşitli vilayetlerinde görev yapmıştır. Çalışmada, Âgâh Osman Paşa'nın hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Şairin divanı günümüz alfabesine aktarılarak mevcut nüshalarda karşılaştırma yoluna gidilmiş eser şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Klâsik bir divan görünümünde olan eserde, tarih manzumeleri ve gazellerin büyük bir hacme sahip olduğu belirlenmiştir. Tarih manzumeleri ve kasideler okuyucuya dönem hakkında açıklayıcı bilgiler sunmakla birlikte kasidelerin, birer şikâyetname özelliği göstermeleri açısından ayrı bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: 19. yüzyıl, Divan, Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa

ABSTACT

MASTER THESIS

**THE DIWAN BY HAZINEDAR-ZADE AGAH OSMAN PASHA OF TRABZON
(Literary- Critical Analysis)**

Sedanur UZUN

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Nazire ERBAY

2020, 563 pages

Jury: Assoc. Prof. Dr. Nazire ERBAY (Advisor)

Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

Assist. Prof. Dr. Halime ÇAVUŞOĞLU

This study is intended to carry out a critical and literary analysis of the Diwan written by Hazinedar-ZadeAgah Osman Pasha of Trabzon. Hazinedar-ZadeAgah Osman Pasha is one of the officials and poets of the nineteenth century. Living from 1831 to 1906 and witnessing the most critical periods of the Ottoman State, this poet worked at different positions in different states as the chief of cavalrymenand commander. The study provides information about the life and literary craftsmanship of the poet. His diwan has been transcribed, compared to other existing manuscripts, and examined with respect to form and content. It is realised that historical poems and odes cover most of the diwan, which has a form similar to classical diwans. Historical poems and odes are important in that they not only provide explanatory information about the period in which it was written but also have characteristics peculiar to complaint poems.

Key Words: nineteenth century, Diwan, Hazinedar-ZadeAgah Osman Pasha

KISALTMALAR

<i>bk.</i>	: Bakınız
<i>C</i>	: Cilt
<i>drl.</i>	: Derleyen
<i>DT</i>	: Ankara DTCF Kütüphanesi nüshası
<i>G</i>	: Gazel
<i>haz.</i>	: Hazırlayan
<i>M</i>	: Millî Kütüphane nüshası
<i>Mf</i>	: Müfred
<i>Mh</i>	: Muhammes
<i>Mr</i>	: Murabba
<i>Ms</i>	: Müseddes
<i>K</i>	: Kaside
<i>S</i>	: Sayı
<i>s.</i>	: Sayfa
<i>T</i>	: Tarih
<i>Th</i>	: Tahmis
<i>TTK</i>	: Türk Tarih Kurumu
<i>Ty</i>	: Tarih yok
<i>vd.</i>	: ve diğerleri
<i>Yay.</i>	: Yayını, Yayıncılık
-	: Eksik mısra, beyit, manzume

ÖN SÖZ

Klâsik Türk edebiyatının ana kaynaklarından olan divanların edebiyat tarihindeki yerini tespit etmek önemlidir. Bunun için öncelikle dönemin tarihî arka planını ve edebî geleneğini bilmek sanatından bağımsız olamayacağı için de sanatçıyı tanımak ve sanatçının eserdeki yerini tayin etmek gerekmektedir.

Çalışma, Âgâh Osman Paşa'nın yaşadığı yüzyılın genel durumu ve edebî bağlamı hakkında bilgi veren giriş bölümü dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şairin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Âgâh'ın hayatı, tezkireler ve biyografik kaynaklarla birlikte kendi şiirlerinden yola çıkılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Şairin görevi vesilesiyle dolaşmak zorunda kaldığı vilayetlerin divanda mühim bir yere sahip olduğu tespit edilerek adı geçen vilayetler örnek beyitlerle ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Edebî kişiliği, şair hakkında bilgi veren kaynaklar, Âgâh'ın kendi şairliğine bakış açısı ve şiirlerinden yola çıkılarak tahlil edilmiştir. “Eserleri” başlığıyla şairin eserlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde divan, şekil ve muhteva özellikleri bakımından ele alınmıştır. Burada ilk olarak eserin tertibi hakkında bilgiler verilerek divanın klâsik teşrifatla benzer ve farklı yönleri belirlenmiştir. Ayrıca, mevcut nüshalar arasındaki genel değişikliklerden bahsedilmiştir. Çalışmanın şekil kısmında, eserdeki nazım şekilleri ile vezin; muhteva kısmında nazım türleri ile dil ve üslup özellikleri incelenmiştir. Divanda, geleneksel anlayışın dışında değerlendirilebilecek farklı bir kullanıma raslanmadığından edebî sanatlar ve kafiye-redif unsurları için ayrı bir başlığa yer verilmemiştir.

Üçüncü bölümde, metin tespiti ile ilgili hususlar değerlendirildikten sonra, Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı'nın tespit edilen iki nüshası tanıtılarak eserin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Bu kısımda şairin orijinal tertibine uyulmuş ayrıntısıyla dikkat çeken başlıklar koyu renkle yazılmıştır.

Metinle alakalı son değerlendirmeler, sonuç kısmında ele alınmıştır. Kaynakçadan sonra “Ekler” başlığı altında, şairin karalama yaptığı sayfalar ve nüshalardan alınan örneklerle yer verilmiştir.

Çalışmadaki ince dikkatleri ve değerli katkıları için tez danışman hocam Doç. Dr. Nazire ERBAY'a, çalışma süresince fikir ve yardımlarına başvurduğum hocalarım Prof. Dr. Turgut KARABEY'e ve Doç. Dr. Ahmet TOPAL'a müteşekkirim. Bu süreçte bana göstermiş olduğu sabır, hoşgörü ve fedakârlık için anneme minnettarım.

Erzurum-2020

Sedanur UZUN

GİRİŞ

Âgâh Osman Paşa'nın (1831-1906) yaşadığı devir, Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemi olan 19. yüzyıla rastlamaktadır. Parçalanmalar, paylaşımlar ve yeni oluşumlar çağı olan¹ yüzyıl, yalnız Osmanlı Devleti'nde değil tüm dünyada huzursuzluk ve karmaşanın hâkim olduğu uzun bir dönemdir.

Avrupa'da birkaç asırdan beri yaşanan fikrî değişim, 19. yüzyılı karmaşa ve huzursuzluğa hazırlayan temel sebeplerden olmuştur. Batı'nın 15. yüzyıldan başlayarak Rönesans ile edindiği düşünsel birikim, ilerleyen zamanlarda aydınlanma çağını doğurmuştur. Bu dönemde birçok düşünürün dogmalar ve batıl inançlar yerine insanları aklın aydınlığında düşünmeye ve gerçekleri deneyle kavramaya davet etmeleri² ise 18. yüzyılın ortalarından itibaren dünyanın gidişatını değiştiren sanayi devrimini başlatmıştır. Dünyada sosyal, ekonomik ve askerî alanlarda büyük değişimler meydana getiren sanayileşme ile bireyler ve toplumlar tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar kendilik sorgulamalarına yönelmiş aklı ve bireyi temel alan hümanizm söylemleri, pozitivizmi tüm dünyada hızla yayılan bir din haline getirmiştir. 18. yüzyılın sonuna denk gelen Fransız İhtilali ise bu dönemde meydana gelen bir başka gelişme olmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde sistematik bir biçimde gelişerek yayılan bireyci, ulusçu ve akılcı akımların yarattığı somut değişimlerin yanı sıra sanayileşen ulusların ekonomik pazar edinme çabaları ve yenedünya düzeniyle iyice artan sömürgecilik faaliyetleri de asıl meyvelerini vermiş³ yeni düzen içerisinde yeni düşünce biçimleriyle Batı, dünyaya modernizmin gözünden bakmıştır.

Avrupa'da yaşanan bu gelişmelere karşın Osmanlı Devleti'nin siyasal, sosyal ve kültürel yapısının farklılıklar arz etmesi, Osmanlı'nın modernleşme tecrübesini Batı'dan farklı kılmıştır. Burada modernleşme, toplumsal yapıdan kaynaklanan bir halk hareketi değil, yönetici aydınlar eliyle gerçekleştirilen bir süreç olmuştur.⁴ Osmanlı Devleti'nde, Batılılaşmaya dair ilk bilinçli adımlar 18. yüzyılda Karlofça Antlaşması'ndan sonra

¹ Ramazan Korkmaz, “Yenileşmenin Tarihi, Sosyokültürel ve Estetik Temelleri”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. İstanbul 2007, C 3, s.17.

² Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983, s.200.

³ Korkmaz, s.19.

⁴ Serdal Fidan vd. “Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi; Osmanlı Modernleşmesinde Bürokrasinin Etkinliği ve Önemi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2011, S 23, s.114-116 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117893> (Son Erişim Tarihi: 17.09.2019)

atılmış 19. yüzyılda daha sistematik bir hâl almıştır. Başta yalnız askerî sahada ıslahatlar yapan Osmanlı Devleti daha sonra birçok alanda birden değişiklik yapma yoluna gitmiştir. Bu açıdan II. Mahmut dönemi, Batılılaşma tarihinde ayrı bir öneme sahiptir. Bu dönemde yapılan modernleşme hareketleri, sosyal yönelimler ve ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılmıştır. Tanzimat Dönemi'nde ise yapılan yenilikler devam ettirilmiş bu dönem, sonraki aynı cinsten hareketler için bir bağlantı noktası olmuştur. İlerleyen safhalarda, askerî ve idari yapısı Osmanlı İmparatorluğu'na aktarılan Batı'nın, günlük kültürü de yeniden etkin bir biçimde imparatorluğa girmiş giyim, ev eşyası, paranın kullanılışı, insanlar arası ilişkiler “Avrupalı” olmuştur.⁵ Yenileşme hareketlerinin hız kazandığı Osmanlı Devleti'nde, II. Abdülhamit devri ise Batı fikirlerinin iyice anlaşıldığı bir dönemdir. Bu dönemde, ‘Batılılık’ askerî, idari, teknik ve eğitim gibi birçok alanda ele alınmıştır. Böylece, başta yalnız askerî sahada başlayan yenileşme hareketleri gittikçe sistematik bir hâl almış değişim hemen her alanda kendini göstermiştir.

Bu alanlardan biri olan güzel sanatlarda da Batılılaşmanın hız kazandığı bir döneme girilmiştir. Mimari, resim, şiir gibi sanat dallarında kendisini hissettirmeye başlayan ve II. Mahmut döneminden itibaren yeni bir boyut kazanan zihniyet çözülüşünün şiir sahasına tam olarak yansımaları ise 19. yüzyılın ikinci yarısını bulmuştur. Zira şiir -formu itibarıyla- diğer sahalara göre değişime en kapalı olandır.⁶ Şekil özellikleri bakımından şiirin, teferruatlı olması ve yüzyıllardır belirli kurallara sahip olması değişimin –diğer alanlara nispetle- bu alanda daha yavaş olmasına sebep olmuştur.

17. yüzyıldan itibaren başlayan değişim hareketleriyle klâsik edebiyat, 18. yüzyılda şiire yeni bir soluk getiren Şeyh Gâlib'den sonra beslendiği kaynakları kaybetmiş II. Mahmut'la başlayan yenileşme sürecinde çözülüşün kendini daha çok fark ettirdiği bir döneme girmiştir. Asrın ilk yarısında önceki dönemin devamıyla gelişimini sürdüren klâsik şiir, asrın ikinci yarısında yapılan yeni hamlelere rağmen (encümen-i

⁵ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yay. İstanbul 2017 (25. Baskı), s.13.

⁶ M. Kayahan Özgül, “Şark Ekspresiyle Garb’a Sefer”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. İstanbul 2007, C 2, s.622.

şuara) yeninin gücü karşısında mukavemet gösterememiştir.⁷ Dolayısıyla, klâsik edebiyatın bu dönemine “geç dönem” yahut “klâsik sonrası dönem” gibi isimler verilmiştir.

Bu dönemde de edebiyat alanındaki hâkim çizgiler; konuşma diline ait unsurlarla oluşturulmuş folklorik üslup, açık ve zarif bir söyleyişe dayanan klâsik üslup ve fikrin ön plana çıktığı hikemî üslup olmaya devam etmiştir. Bedîî (sebkihindi) üslup birkaç şairin dışında asrın hâkim çizgisinin dışında kalmıştır. Klâsik edebiyatın aşk, rindlik, din, tasavvuf gibi geleneksel konuları ile mahallî unsurlar şiirde devam etmiş aşkta cinsellik duygusu ön plana çıkmıştır.⁸ Fuzûlî, Nef’î, Nâilî, Nâbî, Nedim ve Şeyh Gâlib gibi isimler bu dönem şairleri için de örnek alınan şahsiyetlerden olmuştur. Fars şiiri bir telmih unsuru olmasının dışında çekim merkezi olma özelliğini kaybetmiştir. Klâsik edebiyat bu asırda da birçok temsilci yetiştirmiş fakat ortaya konulan eserler diğer dönemlere nispetle nitelik açısından zayıf kalmıştır.

Asrın her alana yansıyan değişimleri şairlik algısını da yenilemiştir. Dönem şairinin yaşadığı en önemli yenilenme, memduhu ile olan münasebetini değiştirmesidir. Geleneksel şair için kendine bir hami bulmak; geçimini sağlamak, itibar sahibi olmak, câizelere nâil olmak anlamına gelirken aynı şekilde geleneksel hami için de bu durum gücünü, cömertliğini ve sanatseverliğini ispatlamak anlamına gelirdi. Fakat artık ekâbirin meddahlığını reddetmeyi şair kişiliğinin parçası haline getiren yeni sanatkâr ve şairin samimiyetsiz-çıkarıcı tavrını gurur okşayıcı bulmayan onu kendi ayakları üzerinde durmaya mecbur eden yeni ekâbir vardır.⁹

Değişen şair, şiirde de yeniliklere sebep olmuştur. Yeni şiir anlayışı formal yeniliklerden ziyade tematik yenilikler üzerinden gelişmiş; forma dair yenilik arayışları bir çaba olarak kalmıştır. Yeni temaların eski formlarda söylenmeye devam etmesi; hatta Cumhuriyet sonrasında da klâsik formda yazılmış şiirlere rastlanması içeriğin şekilden daha hızlı değişebileceğini göstermiştir.¹⁰ Tematik değişiklikler; günlük hayata giren yeni kelimeler ve kavramlar (telgraf, vapur, fes vb), mazmunlar, din-felsefe,

⁷Osman Horata, “Zihniyet Çözülüşünden Edebî Çözülüşe: Lale Devri’nden Tanzimat’a Türk Edebiyatı”, *Türkler*, C 11, s. 1100 https://www.academia.edu/28649877/T%C3%BCrkler_-_Cilt_11.pdf (Son Erişim Tarihi: 19.09.2019)

⁸ Horata, s.1100.

⁹ Özgül, s.612, 613.

¹⁰ Özgül, s.639.

mahbub-perestîlik, siyaset¹¹ şeklinde gruplandırılabilir konularda meydana gelmiştir. Bunlardan bazıları yeni yeni şiire girerken bazıları çeşitli değişikliklerle şiirdeki varlığını sürdürmüştür.

Önceki asırda fark edilmeye başlayan ferdiyetçilik, kendisini bu dönemde daha belirgin bir şekilde hissettirmeye başlamıştır. Ayrıca, sosyal hayattaki değişikliklere paralel olarak yaşanan olumsuzluklar ve aksaklıklar şairler tarafından hicvedilmeye devam etmiştir. Bu türün örnekleri önceki asra nazaran sayısal bakımdan azalmış fakat Koniçeli Kâzım Paşa, Ziya Paşa, Eşref gibi hicvin mühim isimleriyle seviye yükselmiştir.¹² Asrın ilk yarısında Enderunlu Vâsıf, Keçeçizâde İzzet Molla, Şeyhülislâm Arif Hikmet, Şeref Hanım; ikinci yarısında ise Leskofçalı Galib, Yenişehirli Avni, Hersekli Arif Hikmet gibi isimler, çağdaşları arasında öne çıkmış yazdıkları kendi dönemleri içinde makbul sayılmıştır. Bunları, yazdıkları daha zayıf şiirlere rağmen isimlerinden söz ettirmeyi başarmış; Leyla Hanım, Aynî, Pertev Paşa, Osman Nevres, Koniçeli Kâzım Paşa gibi isimler takip eder. Ayrıca tezkirelerde kendilerinden övgüyle söz edilen şairler ise şunlardır: Refi-i Kalayî, Fehim, Ali, Şeyh Nazif, Eşref Paşa, Üsküdarlı Hakkı, Adile Sultan, Deli Hikmet, Âgâh Osman Paşa. Zikredilen şahsiyetler dışında bu asırda birçok şair daha yetişmiştir.

Şiirlerini yüzyılın ikinci yarısında yazan Âgâh Osman Paşa, geleneksel bir çizgiye sahip olsa da asrın yenileşme hareketlerine tepkisiz kalamamıştır. Klâsik, hikemî ve folklorik üslupla yazdığı şiirleri aşk, rindlik, hikmet -az da olsa- tasavvuf gibi konular etrafında şekillenmiştir. Mahallî unsurlar ve aşkın cinsellik boyutuyla ele alınması özellikle müfred ve kıt'alarında şahit olunan durumlardandır. Âgâh, tahmisleriyle Nâbî'yi; nazireleriyle dönemin hiciv şâiri olan Musa Kâzım Paşa'yı örnek aldığını gösterir. Bunun yanında, gazellerinde -isim vermediği halde- Fuzûlî'ye duyduğu hayranlık çok açıktır. Bu yönleriyle geleneksel bir şair görüntüsü çizen Âgâh, kasidelerinde klâsik şair algısından uzaktır. Memduhlarıyla olan münasebeti yukarıda bahsedildiği gibi uç boyutlarda değildir. Fakat birkaç kaside dışında kasidelerinin odak noktasında artık memduhun yer almadığı açıkça görülür. Tematik değişimlere giden dönem şairleri gibi Âgâh'ın da günlük hayata giren yeni kelimeleri, siyasi ve tarihî

¹¹ Özgül, s.635-658.

¹² Horata, s.1100, 1101.

vakaları şiirine dâhil ettiği, güncel mevzuları ferdî ve eleştirel boyutlarıyla ele alan manzumelerinden takip edilir.

Âgâh Osman Paşa (1831-1906), siyasi sahada olduğu gibi klâsik Türk edebiyatı sahasında da çözülüşün ve çöküşün gerçekleştiği bir dönemde yaşamıştır. Devletin farklı vilayetlerinde geçirdiği yetmiş altı yıllık uzun ömründe Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma devresindeki keskin dönemeçlerine şahitlik etmiştir. Şair, II. Mahmut (M.1808-1839), Abdülmecit (M. 1839-1861), Abdülaziz (M. 1861-1876), V. Murat (M. Mayıs-Ağustos 1876) ve II. Abdülhamit'in (1876-1909) saltanatlarını görmüş ve dönemin atmosferini görebildiği ölçüde şiirine yansıtmıştır. İstanbul dışında yaşaması dönemin siyasal, sosyal olaylarına ve yenileşme hareketlerine ikinci dereceden tanıklık edebilmesine sebep olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA

1.1. HAYATI

Hayatı hakkında muhtelif kaynaklarda birçok bilgiye ulaşılan Âgâh Osman Paşa bir 19. yüzyıl şairi ve devlet adamıdır. Bu konuda kaynaklarda ulaşılan bilgilere göre¹³

Âgâh Osman Paşa, Trabzon Valisi Hazînedar-zâde Osman Paşa'nın kavas başısı Mustafa Ağa'nın oğlu olarak 1247'de (1831-1832) Trabzonda doğmuştur. İbtidâî tahsilinin ardından 1266'da (1849-1850) kitabet mesleğine getirilmiştir. Daha sonra gönüllü olarak bahriye mesleği için İstanbul'a gitmiştir. Orada gemi hocalığı ve kalyon kâtipliği görevlerinde bulunmuştur. 1269'da (1852-1853) Osmanlı-Rus Harbi'nde kendisine devlet tarafından ve İngiltere hükümetinden gümüş madalyalar verilmiştir. Kâtiplik vazifesiyle Sakız ve Midilli'ye gönderilmiştir. Tersanede fabrikalar kâtibi olmuştur. Midilli'de olduğu esnada Cezayir Valisi olan Hüsnî Paşa'ya intisap ederek onun yardımıyla fırka-i zaptiye azalığında binbaşı olmuştur. Sonrasında alay beyliği göreviyle Hüdavendigar, Hicaz, Prizren vilayetlerine tayin edilmiştir. 1294'te (1877) İstanbul'da meclis-i fırka azalığına, sonrasında Van, Bitlis, Erzurum, Diyarbakır, Kosova, Halep, Selanik, Manastır, Ankara vilayetleri alay beyliğinde ve kumandanlığında bulunarak mîr-i mîrân (beylerbeyi) rütbesine erişmiştir. Emekli olduktan sonra zevcesinin doğum yeri olan Ankara'da ikâmet etmiş ve burada da yedi yıl meclis-i idare azalığında bulunmuştur. 20 Muharrem 1324'te (14 Mart 1906) vefat etmiş, Hacı Bayram-ı Veli türbesi civarına defnolunmuştur.

Tezkirelerin ve biyografik kaynakların dışında Âgâh Osman Paşa'nın hayatı hakkında çeşitli bilgiler, şairin bizzat kendisinden öğrenilmektedir. Şair, divanında ailesi, çevresi, meslek hayatı, hangi şehirlere hangi vesilelerle gittiği gibi hususlardan

¹³ İbn'ül-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemalî's-Şuarâ)*, haz. Müjgân Cunbur, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay. Ankara 1999 (Birinci baskı), C 1, s. 64-65; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, C 2, s.9; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay. Ankara 2001, s.65; Mehmed Tefvik, *Kâfile-i Şuarâ*, haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz vd. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 2017, s.93, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0> (Son Erişim Tarihi: 16.08.2019); Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, Bozkurt Basımevi, İstanbul 1936, C 1, s.13; "Âgâh Osman Paşa", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, Dergâh Yay. İstanbul 1977, c.1, s.41.

birçok beytinde bahsetmiştir. Böylece eserde Âgâh Osman Paşa hakkında biyografik kaynaklarda rastlanılmayan ayrıntılı bilgilere hatta döneme dair tarihî, siyasi, içtimai ve kültürel bir takım bilgilere de ulaşılır.

Şairin ismi, kaynaklarda Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa olarak anılmasına rağmen bu isme yalnız eserin kapağına düşülen bir notta rastlanır. Eser boyunca mahlas olarak Âgâh isminin tercih edildiği görülür. Şair, yazdığı müfredlerden birinde doğum yeri Trabzon'dan ve emekliliğe ayrıldıktan sonra yaşadığı Ankara'dan bahseder. Kaynaklarda, Ankara'nın eşinin doğum yeri olduğundan söz edilir. Buna paralel olarak müfredten, Ankara'ya yerleşme sebebinin bir kadın vesilesiyle olduğu anlaşılır:

Maşkaṭ-ı re'sim iken şehri Tırabzon āḫir

Bir perī-rū ayağım bağladı tā Anḫaraya (s.M-123a – 143.Mf)

Annesinin vefatı üzerine düştüğü bir tarih metninde ise -yine kaynaklardaki bilgileri destekler şekilde- babasının Mustafa Ağa olduğu ve kavvaslık yaptığı bilgisine ulaşılır:

Yeñi Cum'alı kavvaş Muṣṭafa Ağā-yı merḥūmuñ

'İyāl-i pāki etdi rihlet-i semt-i beḳā ḫayfā (s.M-54b- 123.T)

Şairin, mutasavvıf bir kimliğe sahip olmamakla birlikte; Nakşibendî ve Rūfai tarikatlerine bağlı olduğu, zaman içerisinde farklı şeyhlere intisap ettiği şiirlerinden takip edilir. Kaynaklarda, Âgâh Osman Paşa'nın alay beylik öncesindeki meslek hayatına dair; kâtiplik yaptığı, bahriyeli olduğu ve bu görevleri Trabzon, İstanbul, Sakız, Midilli gibi yerlerde icra ettiği ayrıntılarıyla yazmaktadır.¹⁴ Eserde şairin, geçmişte kâtiplik yaptığıyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmazken bahriyeli olduğu döneme dair bilgiler ise kısıtlıdır.

¹⁴ İnal, s. 65.

Bahriye mesleğinde dahī on sekiz sene

Oldum şenār-āver deryā-yı pür-miḥen

(s.M-12b - 8.K)

Bir saķız ıgnediñ Āgāh bulunub Saķızda

Ḥalkına belki olur ya da sebeb nāmımızı

(s.M-105a -162.G)

Yekdür Allāh yek bağırdım bir zamān tersānede

Ferd-i vāhid olmadı imdād-res feryādıma

‘Āķıbet etdümse de zabtıyye silkin ihtiyār

Anda da tersāneyi biñ kez getürdüm yādıma

(s.M-112a - 11.Kt)

Şair, Erzurum’da alay beylik görevinden azledildiğinde Kavalalı Mehmed Ali Paşa’nın damadı ve dönemin şûra-yı devlet reisi olan Kâmil Paşa’ya yazdığı yüz yirmi yedi beyitlik uzun kasidesinde bütün hayat hikâyesini sırasıyla anlatır.

Bahsi geçen kasidede şairin, bir vaade aldanarak bahriyedeki kolağalığından istifa ettiği, buradan zaptiye mesleği ile tabur ağalığına nakl edildiği daha sonra yedi yıl boyunca Hicaz, Yemen, Kürdistan, Prizren vilayetlerinde alay beylik yaptığı anlaşılır. Daha sonra kısa bir müddet meclis-i fırka azalığı yaptığı, buradaki bürokratik bozukluktan ötürü azledilip Erzurum’da alay beyliği görevine yeniden başladığı Erzurum’da ise bir iftiraya uğrayarak görevden uzaklaştırıldığı ve ailesiyle İstanbul’a döndüğü görülür. Bu aşamada çektiği sıkıntılar, dönüş için yol parasının dahi olmaması, borç arayışına girmesi gibi olaylardan ayrıntılarıyla bahsedilir. Üzerine atılan iftira sebebiyle mahkemelerce aklanmayı beklediği, bu süreçte işsiz ve maaşsız kaldığı, ailesiyle birlikte zor durumlar yaşadığı anlaşılır. Kasidenin ilerleyen kısmında ise kasideyi sunduğu Kâmil Paşa’dan yeniden mesleğe alınması ricasında bulunur. Bu uzun kasidede şairin yalnız hayatından ve yaşadığı sıkıntılardan değil, döneminin bürokratik aksaklıklarından da bahsetmesi dikkate değerdir.

Kamil Paşa'ya sunulan kasidenin dışında, eserde Âgâh Osman Paşa'nın hayatına dair çok fazla bilgiye rastlanır. Bu açıdan, şairin görev sebebiyle gezdiği şehirleri ve bu şehirlerde yaşadıklarını örnek beyitlerle görmek isabetli olacaktır.

Trabzon, şairin doğum yeri olmasının yanında eserde çok kere adı geçen bir şehirdir. Şair metinlerde genellikle, yaşamak zorunda bırakıldığı diğer şehirlerin karşısında sık sık memleketi Trabzon'u ve Trabzonlu ahabplarını anar. Trabzon'un kültüründen, yemeklerinden ve doğal güzelliklerinden bahseder.

Lazutı fındığı çok hamsi balık pek mebzûl

Olamaz şehir-i Tırabzon gibi bir dâr-ı na'îm (s.M-116a - 20.Mf)

Tırabzon şehri kılsun ba'de-zîn Īrāna istignā

Yetiştiren çü böyle bir hüner-perdāz-ı güftārı (s.M-46a - 69.T)

Divanda düşülen tarih metinlerinden yola çıkılarak şairin, 1270'li (1849-1850) yıllardan itibaren İstanbul'da bahriyeli olduğu anlaşılır. Sonraki yıllarda başka vilayetlere giden şairin yolunun İstanbul'a çok kere düştüğü görülür.

Başkent olması ve bürokratik işlerin İstanbul merkezli yürütülmesi sebebiyle, şairin görev yaptığı vilayetlerden ayrılması istifası yahut azli neticesinde başkent İstanbul'a döndüğü kaside başlıklarından anlaşılır. Bu başlıklarda İstanbul daha çok darsaâdet unvanıyla anılırken İstanbul ve Sitanbul adına şiirlerde rastlanmaktadır.

Düşe kalğa çeküb envā'-ı sefâlet yolda

Hâk-i İstanbûla başduk hele güç hâl ile pā (s.M-16b - 11.K)

Şair, Prizren alay beyliğinden döndükten sonra İstanbul'da kısa bir müddet meclis fırkasında azalık yapar. Meclis fırkası azası iken dönem bürokrasisindeki çarpıklıklar ve kötü niyetler neticesinde buradan azledilir.

Şu kadar var ki faķaķ çekdigüm ālāma bedel

Meclis-i fırķaya oldum yine a'zā meşelā

Bir zamān koymadı rāhat edeyüm līk felek

Etdi tekrār o maħalden beni mehcūr u cüdā (s.M-15b - 11.K)

Meclis fırka azalığından azli sonucunda Âgāh Osman Paşa Erzurum'a alay beyi olarak gider ve Erzurum'da yaşadığı sorun sebebiyle de tekrar İstanbul'a gelir. Burada altı ay kadar işsiz ve maaşsız kalan şairin ailesiyle birlikte zor günler geçirdiği anlaşılır.

Va'd edüb başķa vilāyet alayı begliğini

Urdılar mühr-i sükūt ağızıma ol günden beri

Altı aydır ki bilā-çīz ü ma'āş bekliyorum

Hāliyā etmediler hayf olunan va'de vefā (s.M-16b -11.K)

Kendisine verilen sözlerin tutulmayışı ve ailesi ile yaşadığı sıkıntılı günler şairi, dönem büyüklerine kaside yazarak onlardan yardım talep etme zorunluluğuna iter. Şair, Kāmil Paşa için yazdığı kasidede kendisine yeniden bir görev verilmesini arz eder.

Dersa'adet alāyı begligi münħal gibidir

N'ola kılsañ beni ol yerle çerāğ ü ihyā

Eyle ta'yīn yāhūd meslegimi bi't-tahvīl

Bir münāsib mutaşarrıflığa bā 'izz ü 'alā

(s.M-17b -11.K)

Şair bir süre sonra Ankara'ya, oradan da Van'a görevle gönderilir. Van'dan nedeni bilinmeyen bir istifa ile yolu tekrar İstanbul'a düşer. Dönüşünü müteakip İstanbul'da hizmetçisi tarafından hırsızlığa uğrar. Bu durum, geçim sıkıntısı yaşayan şair ve ailesinin daha çok sıkıntı çekmesine sebep olur. Yaşadığı bu talihsizliği farklı şiirlerde defaatle dile getiren Âgâh Osman Paşa, dönemin önemli simalarına yazdığı kasidelerle onlardan yardım ister. Şairin yardım çağrısı nihayet Sultan II. Abdülhamit'in kulağına kadar gider ve hırsızın yakalanması için emir verilir. Şair minnettarlığını bildirmek üzere Sultan II. Abdülhamit'e bir kasideli tarih yazıp takdim eder.

Bursa, Âgâh Osman Paşa'nın bahriye mesleğinden istifa etmesinin ardından 1286'da¹⁵ (1869-1870) alay beyi olarak gönderildiği ilk yerdir. Başlıklarda Hüdavendigâr ismiyle anılmıştır.

O maḥalde daḥi işbāt-ı liyākāt ederek

Bursa alāyınıñ oldum begi bā-'avn-i Ḥudā

(s.M-15b - 11.K)

Hicaz, Yemen, Diyarbakır vilayetleri, şairin Bursa alay beyliğinden sonra aynı rütbeyle görev yaptığı yerlerdir. Adı geçen üç vilayet, eserde yalnız iki beyitte anılmıştır. Ayrıntıya girmese de, şairin bu vilayetlerde yaşamaktan pek de hoşnut olmadığı anlaşılır. Şiirlerde Diyarbakır farklı adlandırmalarla yer alır.

Enguri Pirizrīn ü Burusa vü Erzurūm

Semt-i Diyārbekir ü Hicāz ile hem Yemen

¹⁵ Mehmed Tevfik, s.93.

Gezdim alāy begliĝ ile cümlesin diriĝ

Bir gün müyesser olmadı hīç rāhat ü seken (s.M-12a -8.K)

Yedi yıldır ki alāy beglig ile gezmedeyim

Ne Hicāz ü ne Yemen kaldı ne Kürdistān tā (s.M-15b -11.K)

Prizren, Âgâh Osman Paşa'nın 1288'de¹⁶ (1871-1872) alay beylik göreviyle gittiği ve kasidelerinden birinde iki yıl kadar kaldığını söylediği vilayetlerden bir diğeridir. Şairin Prizren'de yaşadığı yıllar hakkında ayrıntılı bilgiye rastlanmamakla birlikte, talihinin burada da kendisine gülmediği açıktır.

Prizrīnin daĥi zerrīn kemer ĥıdmetini

Eyledüm bir iki yıl yine miyān-ı dūtā

Başkalar oldı kemerine miyān-ı zerr ü sīm

Bār-ı miĥnetle ĥulīñ eyledim 'avdet ammā (s.M-15b - 11.K)

Niṣān u rütbelerle herkesi memnūn eden āsaf

Ḳarīn-i ye's ü ĥüzn etdi beni bilmem ne ĥikmetdür

Yoĝ idi luṭfına māni' ĥuṣūrım var ise ṣāyed

O da ben bildigim ehliyyet ü yāĥūd ṣadāḳatdur (s.M-112a -12.Kt)

¹⁶ Mehmed Tevfik, 93.

Hevāsında o deñlü var şeķālet Prizrīniñ kim

Geçer ‘illetle ‘ömri ħalkınıñ hengām-ı sermāda (s.M-119a -66.Mf)

Prizren alay beyliğinin ardından İstanbul’da kısa bir süre meclis-i fırka azalığı yapan Âgâh Osman Paşa, yaşadığı bir takım sıkıntılar sebebiyle İstanbul’daki görevinden azledilerek Erzurum’a gönderilmiştir.

Erzurūmda bulunub ya‘ni alāy beglig ile

Şeb ü rüz olmuş idim şahñ-ı rızāda pūyā (s.M-15b-11.K)

Şairin Erzurum’a ne zaman geldiği ve burada kaç yıl alay beyliği yaptığı bilinmemekle beraber Kâvî-zāde Mehmed (Yaver) Paşa’nın Erzurum’a 1292’de (1875-1876) vali olarak tayin edilişini konu alan tarih metninden Âgâh Osman Paşa’nın bu yıllarda Erzurum’da görev yaptığı bilgisine ulaşılır.

Aynı yıl Âgâh Osman Paşa’nın bir iftiraya uğraması sonucu Vali Mehmed (Yaver) Paşa, şairin tebdilini arz eder ve bundan birkaç gün sonra vefat eder. Mehmed (Yaver) Paşa 1876’da vefat edip aynı tarihte¹⁷ yerine vali olarak tayin edilen Hasan Samih Paşa, durumu engellemeye çalışsa da, şairin azline engel olamaz.

Ya‘ni erbāb-ı ğarāzdan bir iki menħūsa

Aldanub vālī-i merħūm Meħemmed Pāşā

Cüst ü cū eylemeden aşlını ilķāāta

Ķapılub eyledi tebdīlimi ‘arz u inhā

¹⁷ Sinan Kunalp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricâli (1839-1922); Prosoprafik Rehber*, İsis Ltd. İstanbul, Aralık 1999 (1. Baskı), s.30.

Yeddi gün geçmedi kendi daği menzül olarak

Vākı‘ā kıldı fenā cāhını tebdil-i bekā

...

Vālī-i lāhik idüb maddeyi şoñra taḥkīk

Yazık olmuş dedi bī-çāreye eyvā eyvā

Telgırāflarla hemān yazdı vuḫū‘-ı ḥālī

Manşīb-ı sābıka da eyledi ibkāmı ricā

Öteki şer idi çün oldı kabüle şāyān

Bunı ḫayr oldığı çün itmediler hīç ısgā (s.M-16b -11.K)

Şairin Ankara’ya ne zaman gönderildiği tam olarak bilinmemekle beraber, Erzurum’dan azledilerek İstanbul’a döndüğünde kendisine verilen söz neticesinde buraya gönderildiği tahmin edilmektedir. Eserde Ankara’dan çok kere bahsedilmesine rağmen şairin burada hangi görevle bulunduğu bilgisine ulaşılammıştır. Van’a alay beyi olarak tayin edilmeden önce Ankara’da kısa bir zaman yaşayan Âgâh Osman Paşa’nın buradan ayrılmak istemediği ve hayatından memnun olduğu şiirlerden anlaşılmaktadır.

Âgâh Osman Paşa’nın Ankara’ya dair yazdığı şiirlerin çoğu 1306 (1888-1889) yılından sonrasına aittir ve genellikle tarih şeklindedir. Şair, aynı yıla dair düştüğü bir tarih metninde kendisine üçüncü kez nişan verildiğinden bahseder. Bu nişanla şairin Bitlis’ten Ankara’ya dönme şansı elde ettiği düşünülmektedir.

Şeh-i ‘ālī-himem ‘Abdülḥamīd Ḥān-ı cihān-bānīñ

Bi-ḫamdillāh zamān-ı devletinde nām ü şān aldık

Çıkub bir peyk-i şādī söyledi tārīḥ-i tevcīhin

Muvaffak kıldı Hakk biz de üçünci bir nişan aldık (s.M-42b -46. T)

Kaynaklardan edinilen bilgiye göre Âgâh Osman Paşa, emekli olduktan sonra ömrünün sonuna kadar Ankara’da yaşamış ve 1324’te (M.1906) burada vefat etmiştir. Kabri Hacı Bayam-ı Veli türbesi civarındadır.¹⁸

Âgâh Osman Paşa, yazdığı müfretlerden birine düştüğü başlıkta Van’a 1295 (1878) yılında geldiğini söyler. Ankara’dan Van’a tahvil-i memuriyetle gönderilen şairin, Van’dan çok da hoşlanmadığı; burayı “cehennem” ile kıyasladığı beyitlerinden açıkça anlaşılmaktadır.

Âhır diyâr-ı Van gibi bir cā-yı berzaḥa

El-hakk revā mı idi kuluñ ḥaqqı söyleyen (s.M-12a -8. K)

Neler çekdim neler Enguriden tā Vana varınca

Sebebsiz kıysun Allāh kim sebep oldıysa bu rence (s.M-115a -8. Mf)

Şair, Ankara’dan Van’a gelirken yaşadıklarını, çektiği sıkıntıları dönemin devlet ricalinden olan Ali Rıza Efendi’ye yazdığı kasidede ayrıntılarıyla anlatarak durumundan şikâyet eder. Kaside, şairin Van’a geliş macerasının özeti niteliğindedir.

Ez-cümle ḥarc-ı reh daḥi ta’yīn-i ma’āş yok

Esnā-yı rehte maşraf ise cümle keseden

...

¹⁸ İnal, s.65; Bursalı Mehmed Tahir, s.9; Tuman, s.165.

Üç meh tamām kat‘-ı tarīk-i sefer edüb
Çekdüm şitā sedā’idi çok havf-ı rāh-zen

Yüz biñ meşāk u derd ü felāketle güç belā

Varıldı Vana serde külah belde bir resen (s.M-12a -8.K)

Bir sonraki kasideden, şairin Van’a gelip yerleştiği, kendisine bir ev tahsis edildiği anlaşılır. Fakat evi ile iş yeri arasındaki uzaklık kendisine bir binek ihtiyacı doğurmuştur. Dönemin Van valisi Hasan Paşa’ya sunulan kasidede şair, tatlı bir şikâyetle fakat tedbiri de elden bırakmadan maruzatını arz eder.

Dāverā sāye-i luṭfiñda tutıldı hāne

Oldı ṭab‘ımca tehiyye hele bir kāşāne

Şehre bu‘diyeti līkin beni ta‘zīb ediyor

Ya‘ni gel git gibidir şabāḥ u mesā Īrāna (s.M-12b -9.K)

Şairin Van’daki hayatından memnun olmayışı Ankara’da yaşadığı rahat hayatı kaybetmiş olmasına bağlanabilir.

Bir zamān Enguride mey-nūş-ı bezm-i zevk iken

Ḳan yutar ğamlar yerüz şimdi diyār-ı Vanda (s.M-116a -22.Mf)

Âgâh Osman Paşa'nın eser boyunca Van'a dair ettiği şikâyetler istifasıyla son bulur. Âgâh'ın burada kaç yıl yaşadığı bilinmez. Birkaç şiir başlığında istifa ederek İstanbul'a döndüğü bilgisine ulaşılır.

Şairin düştüğü tarih metinlerinden hareketle 1300'de (1882-1883) Selanik'te alay beylik yaptığı bilgisine ulaşılır. Buradaki yaşamı hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılmamaktadır. Sultan II. Abdülhamit'e sunmak üzere yazdığı fakat buna muvaffak olamadığı, bir şiir başlığından Selanik'te bazı suçlamalara maruz kaldığı anlaşılır. Neyle itham edildiği tam olarak bilinmeyen Âgâh Osman Paşa'nın İstanbul'a dönerken suçlamaları reddetmek üzere yazdığı bir kıt'ada meseleye dair ipuçları bulunmaktadır.

Selânik herkese ma'den-i sîm ü zer olmuşken

Tehî dest olduk andan biz faķat mehcûr u dûr eyvâh

Kız oğlan her taraf dāmân-ı vaşlı halka açmışken

Ne kız sevdük ne oğlan pāk dāmen çıkdık eyvallāh (s.M-111a-5.Kt)

Âgâh'ın suçlamalar sebebiyle mahkemeye verildiği ve beraat ettiği fakat buna rağmen görevine son verilerek İstanbul'a gönderildiği şiir başlıklarından görülür.

Şairin düştüğü tarih metinlerinden, 1303 (1885-1886) yılında Halep'te olduğu burada üç buçuk yaşındaki oğlunu hastalıktan kaybettiği bilinmektedir. Halep'ten hangi sebeple ayrıldığı bilinmemektedir.

Halep'ten sonra Bitlis'e alay beylik göreviyle gönderilen Âgâh Osman Paşa'nın, tarih metinlerinden 1304 (1886-1887) yılında burada olduğu anlaşılmaktadır. Şairin Van'da geçirdiği yılları hatırlatır biçimde burayı da cehenneme benzettiği görülür.

Vandan kaçmış iken döndi tolaşdı Âgâh

Düşdi Bitlis gibi āhîr yine bir berzaħa āh (s.M-115b -17.Mf)

Bitlis'ten kurtulmak ümidiyle serasker Ali Sâib Paşa'ya bir kaside yazan Âgâh Osman Paşa, başından geçenleri anlatır; halinden şikâyet eder. En nihayetinde Bitlis alay beyliğinin kendisine layık olmadığını söyleyerek yardım talep eder.

Ben gibi bir bülbül-i kıdsî nağam lâıık mıdır

Eylesün Bitlis-i iblîs âşiyânı cāy-gîr

Luţf edip kırtar beni bu belde-i menhûstan

Naql-ı me'mûriyyetim zîrâ degil emr-i 'asîr (s.M-11a -7.K)

Şairin yardım talebinin memduhunda nasıl bir karşılık bulduğı Âgâh Osman Paşa'nın Bitlis'ten hangi vesileyle ayrıldığı bilinmemektedir. Bununla birlikte tarih metinlerinden şairin 1306'dan (1888-1889) itibaren Ankara'ya döndüğü ve 1310'a (1892-1893) kadar burada yaşadığı anlaşılmaktadır. Âgâh Osman Paşa'nın, kaynaklarda geçmese de 1310'dan (1892-1893) itibaren bir iki yıl Musul'da alay beylik yaptığı fark edilir. Aynı görevle 1312 (1894-1895) / 1315 (1897-1898) yılları arasında Kosova'da, 1315 (1897-1898) / 1318 (1900-1901) yılları arasında da Manastır'da bulunur. Şairin bu tarihten sonra emekli olarak Ankara'ya yerleştiğı, ömrünün son yıllarını burada geçirdiğı bilinmektedir.

Kaynaklarda, Âgâh Osman Paşa'nın bahriyeli olduğı dönemde Midilli'de görev yaptığı bilgisi mevcutken¹⁹ bahsi geçen sancakta bulunduğuna dair eserde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Yaradılışı itibarıyla “yüksek kabiliyete sahip, derviş tabiatlı, laubali meşrepli” olarak tarif edilen şairin, divan şiiri geleneğine bağı, mutasavvıfâne ve hâkimâne şiirleri olduğı şiir tarzının Avnî ve Hakkı Beyleri anımsattığı kaynaklarda ittifak edilen

¹⁹ İnal, s.65.

bilgiler arasındadır.²⁰ Bu bilgilere ek olarak İbnü'l-Emin, “Hayatı zaptiyelikle geçen âdemlerin değil, mehâfil-i şiir u edebde dem-güzâr olan zevâtın ekserinden de güzel şiir söylemiştir”²¹ ifadeleriyle şairin edebî kişiliğine iltifatta bulunmuştur.

Âgâh Osman Paşa’nın edebî şahsiyetini tespit edebilmek adına kaynakların yanında Âgâh’ın şairlik macerasına ve şiirlerine başvurmak isabetli olacaktır.

Şairin düştüğü tarih metinlerinden hareketle, şiirlerini 1271 (1854-1855) ile 1319 (1901-1902) tarihleri arasında yani yaklaşık kırk yıl boyunca yazdığı görülür. Bir diğer söyleyişle şair, yirmili yaşlarından altmışlı yaşlarına kadar şairlik macerasını sürdürmüştür. Bu uzun sürede, Âgâh Osman Paşa’nın şiire ve şairliğe dair bir bakış açısının oluştuğu muhakkaktır. Şairin, “şiir” ve “şair” niteliği hakkındaki düşünceleri, aynı zamanda toplumun şairlik müessesesine bakış açısı şiirlerinden takip edilir. “Şairin” redifli gazel, konuya örnek teşkil etmesi bakımından değerlidir.

- 1 Elde bir kilik-i ma‘ârifdür medârı şâ‘iriñ
Yokdur andan özge irâd u ‘aķârı şâ‘iriñ
- 2 Bilmeyenler zevk-i şi‘r-i âbdârı zann eder
Bir kırı sözdür medâr-ı iftiķârı şâ‘iriñ
- 3 Görmüyor mir’ât-ı devletde nedendür rûy-ı feyz
Olsa da her vech ile ger iķtidârı şâ‘iriñ
- 4 Biñde birdür şaķn-ı iķbâlinde görmüş nev-bahâr
Gülsitân-ı dehre geldi şad hezârı şâ‘iriñ

²⁰ İnal, s.65; Bursalı Mehmed Tahir, s.9; Necati Sungur, “Trabzonlu Divan Şairleri”, *Yedi İklim*, C 4, S 31, Ekim 1992, s.21, <http://katalog.idp.org.tr/yazilar/489273/trabzonlu-divan-sairleri> (Son Erişim Tarihi: 01.10.2019)

²¹ İnal, s.65.

5 Öyle kem-ķadr oldu erbāb-ı sūhan kim şad dirīĝ
 almamış alb aķce deñlü i‘tibārı şā‘iriñ

6 Müddet-i ‘ömri eder sermā-yı miñnetle gūzār
 Şan bu gūlzār içre yok faşl-ı bahārı şā‘iriñ

7 Gāhi baħş-i zūlfıñ eyler gāhi vaşf-ı ‘arızıñ
 Heb hayālınle geķer leyl ü neħārı şā‘iriñ

8 Esb-i şab‘ı sevķ eder ba‘zen řarīķ-i hicve de
 Ćün ıķar elden ‘inān-ı ihtiyārı şā‘iriñ

9 Şāħa-ı ma‘nāyı ey Āĝāh zīnet-yāb eder

Mevce gelse baħr-ı řab‘-ı dürr-nişārı şā‘iriñ (s.M-89a -91.G)

Āĝāh, gazelde şairlik kavramını, bu kavramın tarihteki serencamını, şairin niteliĝini ve toplumdaki yerini irdeler. Genel bir şair kimliĝi üzerinden özelde kendi řairliĝine işaret eder.

Klāsik şiir geleneĝinde alıřıldıĝı üzere, Āĝāh Osman Paşa’nın, kendisini bir şair olarak nasıl tanımladıĝına ve ne şekilde konumlandırıĝına eser boyunca okķa şahit olunur. Şair daima şiirini emsallerininkinden üstün tutar ve kendini ancak geķmiřteki önemli sanatķarlarla mukayese eder.

Gerķi beyne’ş-şu‘arā hem-ser-i Selmānım ben

Şā‘ir-i mu‘cize-gū merd-i sūhan-dānım ben

Neyleyim kîsesi boş bî-ser ü sāmānım ben

Bu sebeb pā-zede-i zümre-i nādānım ben

Saňa feryād edecek almadı va’llāhi sesim

Yetiş imdādıma ey pādiřah-ı dād-resim (s.M-27b -2.Ms)

Sözleriñden ehl-i dil fehm eyler ey **Āgāh** kim

Hem-dem olmuşsuñ Nedīm-āsā suĥan-gūlarla sen (s.M-96a -126.G)

şair, kalem kavramı etrafında sıklıkla “esb, edhem, düldül, semend” kelimelerini kullanarak kaleminin çevikliğine atıfta bulunur.

‘İnānıñ çek biraz diñlensün esb-i řab’ıñ ey **Āgāh**

Yeter meydān-ı maẓmūn u ma‘ānide tek ü tāzıñ (s.M-88b -90.G)

Zemīn-i ‘arşa-i ma‘nāyı pek ra’nā küřād eyler

Semend-i ĥāme-i taĥsīne reřk efzūndur göñlüm (s.M-93b -111.G)

şabri **Āgāh** ile meydān-ı belāġātde yine

Edhem-i ĥāmeyi reşk-āver-i düldül şutalum (s.M-95a -120.G)

Suĥan-sencān-ı ‘aşra heb řalādur gelsün ey **Āgāh**

Bu esb-i řab’-ı zūr-āverle řayd-ı imtiĥān çekmem (s.M-95a -121.G)

Âgâh, sanatının üst düzey olduğundan fakat buna rağmen kıymetinin bilinmediğinden şikâyet eder.

Yok harîdâr-ı metâ‘-ı hüner **Âgâh** şad hayf

Çaldı kâlâ-yı ma‘ârif der-i dükkân üzre (s.M-102b -151.G)

Kim lezzet oldı meyve-i nazmıñ ki hayli dem

Âgâh nahl-i bağçe-i tab‘ıñ şulanmadı (s.M-104a -157.G)

Şiirindeki incelikleri ve seçkinliği ancak söz sahibi, üst düzey kişilerin anlayabileceğini söyler.

Bu kaşîdem münteḥab bir şâhid-i ihlâşdır

Şîve-i maẓmûnuna ‘âlim olur taḥsîn-ḥân (s.M-7b -4.K)

Âgâh yine bu zemzeme-i tûṭî-i tab‘ıñ

Gûş etse şeker çignedi der cümle sūḥan-ver (s.M-77b -53.G)

Şairin, özellikle de mahlas beyitlerinde şiirini ve sanatını yücelttiği daha net görülmektedir.

Kāniyâ şâyestedir bu şi‘r-i rengîniñ seniñ

Çılsa memdūḥ-ı cihân tab‘-ı sūḥan-bîniñ seniñ

Görse Nef‘î reşk eder üslub u âyîniñ seniñ

Oldı çün **Âgâh** sezâ her nuṭḡ-ı şîrîniñ seniñ

Şu‘arânıñ âferîn-ḥânâne bir tevķîrine (s.M-31b -8.Th)

Nev şüküfte gonca-i maẓmūn yine ibrāz eder

Ġalibā Āgāh vermiş ẓab‘-ı sünbül-zāra şu (s.M-99b -138.G)

Her sözüñde bir leṭāfet var ki Āgāh āferīn

Görmemiş ğavvāşı dehriñ belki dürr-i nābda (s.M-102a -150.G)

Zannım o şāh-ı kişver-i naẓm u hünerin

Āgāh tenezzül eyledi ẓab‘-ıñ oṭağına (s.M-102b -152.G)

17. yüzyıldan itibaren yenilik arayışı içerisinde olan divan şairleri, daha önce kullanılmamış bir anlatım yolu bulup yeni bir söz söylemenin gerekli olduğunu düşünmüşlerdir. Şairlerin, divanlarında zaman zaman “bikr-i ma’na”, “bikr-i fikr”, “bikr-i mazmun” sahibi olduklarını söylemeleri, bu yenilik arayışının bir göstergesi olmalıdır.²² Yaşadığı dönem itibarıyla Āgāh’ın da, zaman zaman yeni anlamları, o zamana kadar söylenmemiş yeni konuları bulma arayışında olduğu hissedilir. Şair, değişen dünyanın farkındadır. Şiirinin parlaklığı da bu değişiklik içerisinde “yeni” bir “yed-i beyzâ” niteliğindedir.

Reh-i nā-refte küşād et şu‘arā-yı ‘aşra

Sūḥan-ı tāze edā gösterecek demlerdür (s.M-75a -40.G)

Bikr-i maẓmūnı izāle etmese fikr-i zifāf

Nev-‘arūs-ı ẓab‘a göstermez yüzün ma‘nā-yı şāf (s.M-87a -84.G)

²² Mine Mengi, “Divan Şiiri ve Bikr-i Mana”, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yay, Ankara 2010 (2.Baskı), s.23.

‘Aşrımızda kalmadı kār-ı kādīmīñ raġbeti

Ṭarz-ı nev-icād ile dūnyā vü māfihā yeñi

Fehmī-i sihr-āferīni bu ġazel ṭanzīr için

Ceyb-i dilden çıkdı **Āġāh** çün yed-i beyzā yeñi (s.M-104a -158.G)

Nazireler:

Klâsik edebiyatta sevilen ve beġenilen bir şairin şiirine nazire yapılması bir gelenek halini almıştır ve tanzîr edilen şair genellikle sıradan bir şair değildir.²³ Bir gelenek halini alan nâzire konusu, hem şiirine nazire yapılan hem de nazire yapan şairin edebî kimliği hakkında ipuçları vermektedir. Nazireleri üzerinden Âġāh’ın edebî kimliği hakkında şu değerlendirmeler yapılabilir.

Âġāh’ın, eserde altı nazire gazeli bulunmaktadır. Bunlardan ikisi “Nazîre li-cenāb-ı Kâzım” başlığı ile yazılmıştır. Şair, tanzir ettiği kişi hakkında ayrıntılı bilgi vermese de bunun 19. yüzyıl şair ve devlet adamı Koniçeli Musa Kâzım Paşa olduğu tespit edilmiştir. Tanzir edilen şiirlerin rediflerinden hareketle Kâzım Paşa’nın divanında aynı redifli şiirlere ulaşılmıştır.

Kaynaklarda Kâzım Paşa’nın usta bir şair olduğu Namık Kemal ve Muallim Naci tarafından “gerçekten şair” olarak kabul edildiği yazmaktadır. Özellikle hiciv konusundaki başarısı şairlikteki kudretinin göstergesi sayılmaktadır.²⁴ Âġāh, ilk olarak Kâzım Paşa’nın “göremem hiç” redifiyle yazdığı gazeli tanzir etmiştir.

²³ Mustafa İsen, “Divan Şiirinde Nazire Geleneği” *Ötelerden Bir Ses: Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yay. Ankara 1997, s.327.

²⁴ Mustafa Uzun, “Kâzım Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2002, C 25, s.152.

Âgâh	Kâzım
Mihnet-gede-i dehrde rāhat göremem hîç	Bî-reng-i riyā rū-yı ri‘āyet göremem hîç
Qayd ‘ālemidür bunda ferāğat göremem hîç	Allāh için ihsān ü ‘ināyet göremem hîç
Azade-ser olmağa ‘arz-ı hıfz-ı lisān et	Ẓımnında yā dünyā olur āmāde yā ‘uqbā
Bir başqa tarīk ile selāmet göremem hîç	Ağrazdan azade ‘ibādet göremem hîç
Ger Hākdan ise hayr u şer ey ‘aqlına mağrūr	Bir mey ki ola neş’esi müstelzem minnet
Dağl etme gibi halkı cehālet göremem hîç	Kevserse de zevkünde leṭāfet göremem hîç
Haddiñ gözetüb eyleme mā-fevkiñi ta‘rīz	Evvel dağl mezmmüm idi Hāq-güylük ammā
Bundan büyük ‘ālemde kabāhat göremem hîç	Şimdi oña mānend-i kabāhat göremem hîç
Her söz ki denür hikmeti var aşlına baksāñ	Gezdüm aradum ‘ālemi heb kūşe-be-kūşe
Nā-lāyık ü nā-ḥaqq olsa ḥācet göremem hîç	‘Uzlet gibi me’vā-yı selāmet göremem hîç
Cehliñden ona bir hüneriñ var ise ‘arz et	Her neş’eniñ āsār-ı ḥumārın çeker insān
Pes hırkada ey şeyḥ kerāmet göremem hîç	Ḥār olmamış erbāb-ı sefāhet göremem hîç
Tahrīk-i fesād etme uyub nefis ü hevāya	Kesb-i hüneriñ ‘illetidür verziş ü iqdām
İkāz-ı fiten gibi fezāhat göremem hîç	Bî-miknet ü sermāye ticāret göremem hîç
Bir ‘ileti var ehl-i gārağ olsa da ḥaqq-gūy	Ne mihnet-i efkār ne gām var ne kāsāvet
Qavlin ben anıñ kābil-i şihhat göremem hîç	Dünyāda ḥamākat gibi rāhat göremem hîç

Kâzım bu sözi hoşca demiş isem ol Âgâh Ben kendi vücûdum gibi töhmet göremem hîç (s.M-68a -20. G)	Şımf-ı vükelâ şimdi komisyonculık eyler Evvelki kadar rüşvete hâcet göremem hîç Bir hâle getürdi bizi kim hâl-i nezâket Andan büyük ‘âlemde denâ’et göremem hîç Çok merd-i ganîsin görürem halk-ı cihânıñ Bir kân-ı kerem ehl-i sehvâvet göremem hîç Kâzım işimiz maḥkeme-i maḥşere kaldı Ben başka maḥâkimde ‘adâlet göremem hîç (s.232a -LVI)²⁵
---	---

Kâzım Paşa’nın Âgâh tarafından tanzîr olunan ikinci şiiri, “gibidür” redifli gazelidir.

Âgâh	Kâzım
Dil-i ‘ârif yemm-i mevc-âver-i hikmet gibidür Her kelâm-ı güher-efşânı kerâmet gibidür	Merg-i şādî ki müfâcâ-yı kıasâvet gibidür Tesliyet merdüm-i me’yûsa şemâtet gibidür

²⁵ Ramazan Bardakçı, *Musa Kâzım Paşa; Hayatı, Sanatı ve Külliyyatı (Basılmamış Doktora Tezi)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.915-916.

Güç olur eşk-i nedāmetle daḥi taṭhīri Çirk-i ḡybet leke-i cürm-i cināyet gibidür	Mütekebbirlere kibr etme taşadduḡ sayılır Zālimi zulm ile te'dib 'adālet gibidür
Yoḡiken terbiye-i nefse liyāḡat sende Halkıñ ıslāhına ḡalkışma ḡamāḡat gibidür	Mü'minün eyle ḡazer şu'le-i idrākinden Fikr-i erbāb-ı nazar 'ayn-ı kerāmet gibidür
Umma ḡiç menfa'at ü ḡayr zamān dostından Saḡa bir şerri ṭoḡunmazsa mürüvvat gibidür	Kerem-i nā-be-maḡal cüddan olmaz ma'dūd Ḥükm-i tebzīr ü seref zūll ü denā'et gibidür
Olma 'ayb diğere dīde-ḡüṡā-yı cāsūs 'Arz nā-maḡrem-i iḡvāna ḡıyānet gibidür	Çeşm-i im'ān ile baḡsañ işine dünyānıñ İstikāmet şu zamānlarda seḡāmet gibidür
Zen-i bed-ṭıynetin efkārını tervīc etmek Mār-ı zehr-ābe-feṡānıña i'ānet gibidür	Halkı te'vīle alıḡdırdı uşul-i taḡlīf Şimdi her vā vü ḡasem sırḡate 'ālet gibidür
Bir netīce arama dā'ire-i dünyāya Nazar et āḡirine 'ayn-ı bidāyet gibidür	Geçdüḡ iḡşānlarından küberā-yı 'aşrın Bir maḡarratları deḡmezse 'ināyet gibidür
Kāzım nükte-şinās olsa egerçi Āḡāh Her biri sözlerümiñ pend ü naşīḡat gibidür	Oldu mu'tād-i dürüḡ öyle ki ebnā-yı zamān Ṭoḡrı söz söylemek iḡḡār-ı feḡāḡat gibidür
(s.M-74a -36. G)	Görinür ḡaddi tecāvüz eden emriñ zıddı Nā-be-cā ḡürmet ü taḡṭīf ḡaḡāret gibidür

	Ceyb-i imsāk-i ihsāra maḳālīd-i ğinā Dest-i kāfirdeki engüşt-i şehādet gibidür Ehl-i İslāma Fıransızca ta'allüm Kāzım Naẓar-ı ẓadr-i eḳābirde diyānet gibidür (s.236b -LXXVII)²⁶
--	--

Şiirler incelendiğinde, her ikisinin de bir dönem eleştirisi metni olduğu anlaşılır. Fakat Âgâh'ın, tüm metin boyunca aynı eksenlerdeki eleştirileri, tarih boyunca süregelen “felekten şikâyet” temasını geçememiş sözleri kendi ifadesiyle “pend ve nasihat” olmanın dışına çıkamamıştır. Nazirelerde genellikle, ikinci şiiri yazan şairin birinci şairi, söyleyiş eda ve konu bakımından geride bırakması istenir.²⁷ Fakat burada, Kâzım Paşa'nın kaynaklarda da belirtildiği üzere hiciv konusunda çok daha ileride olduğu görülmektedir. Şair, Tanzimat sonrası hukuk alanındaki yemin (tahlif) konusunu, dönemin bürokratik aksaklıklarını, yabancı dil (Fransızca) problemlerini ve asrının daha birçok meselesini hemen her beyitte ayrı bir pencereden ele alarak irdelemiştir. Dolayısıyla tanzîr edilen her iki şiirin de asıl şiirlere mukayese ile kısır kaldıklarını, aslî metinleri taklitten ileriye gidemediklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Divanda Âgâh'ın tanzîr ettiği ikinci isim Hilmî mahlaslı Trabzonlu şair Mehmed Emin'dir. Orta seviyede bir şair olan²⁸ Emin Hilmî, içlerinde Bayburtlu Zihnî'nin de olduğu bazı dönem şairleriyle müşterek şiirler yazmıştır. Âgâh Osman Paşa ile de müşterek bir kasideleri mevcuttur. Ayrıca Âgâh'ın “pâresiz” redifli gazelini şerh etmiştir. Âgâh, “Nazîre li-Cenāb-ı Hilmî” başlığında “etmiş” redifli gazel ile şairin bir

²⁶ Bardakçı, s.927-928.

²⁷ Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz; Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ Yay. Ankara 2006, s.43.

²⁸ Uzun, “Emin Hilmi Efendi”, İstanbul, 1988, C 11, s.115-116.

şairini tanzîr etmiştir. Fakat Emin Hilmî Divanı'nın taranması neticesinde şiire ulaşılammıştır.²⁹

Bunların dışında Âgâh, “Nazîre Kitâb-ı Fâ'ik” başlığıyla Fâik mahlaslı kimliği bilinmeyen bir şaire, “Nazîre li-Cenâb-ı Fehmî-i Merhûm-ı Trabzonî” başlığıyla Malkoç-zâde Hacı Mehmed Fehmî'ye ve Bosnalı Arif isimli şairin bir tahmisine olmak üzere üç nazire gazel yazmıştır. Fehmî'nin ulaşılabilir bir divanı yokken Fâik ve Bosnalı Arif'in kimlikleri dahi tespit edilememiştir. Dolayısıyla Musa Kâzım Paşa dışındaki bu üç şairin şiirlerine ulaşılmadığından Âgâh'ın nazireleriyle herhangi bir mukayese yoluna gidilememiştir.

Nazireler, genellikle başarısı herkesçe kabul görmüş şairlerin şiirlerine yazılmıştır. Sıradan olmayan ve kıtas kabul edilen üst düzey metni aşabilme amacı, edebiyatın o alanda genişleyerek gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca şairler tanzîr etmek için üst düzey bir şairi seçerek kendi şairliklerinin de o seviyede –hatta belki daha ileride- olduğunu göstermek istemişlerdir.

Bu açıdan, Âgâh'ın nazire yaptığı isimler ele alındığında, dört şairden yalnız Kâzım Paşa'nın şairlik hususunda biraz daha ileride olduğu görülür. Âgâh'ın tanzîr etmek için orta düzey şairleri seçmesi geleneğin nazire konusuna yüklediği görevle alakalı olmalıdır. Şairin, kendinden önceki metni aşamaması gibi bir durumun, edebî şahsiyetine zarar vereceği endişesi, onu böyle bir tercihe itmiş olabilir. Nitekim eserde, ünlü şairlerin şiirlerine –isim vermeksizin- benzer şiirler yazması bu düşüncüyü doğrular niteliktedir.

Âgâh:

Ârızın etmiş ihâta kâkül-i pîçîdesi

Âşiyân-ı murg-i diller halka-i dâmında heb (s.M-63b -10.G)

Fuzûlî:

Âşiyân-ı murg-i dil zülf-i perîşânîndadır

Çanda olsam ey perî gönülüm seniñ yanundadır (G.90)³⁰

²⁹ Mehmed Emin Hilmî, *Divan-ı Mehmed Emin Hilmî Efendi*, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/1148> (Son Erişim Tarihi: 09.10.2019)

Āgāh:

Ne bilsün neş'e-i şahbā-yı 'aşkı şūfī-i sālūs

Şafā-yı 'ālem-i meyḥāneyi mestānelerden şor (s.M-116b -30.Mf)

Fuzūlī:

Muḥabbet lezzetinden bī-ḥaberdür zāhid-i ġāfil

Fuzūlī ışk zevḳin zevḳ-i ışk var olandan şor (99.G)³¹

Āgāh:

Cām-ı la'liñle yetişdür ölmeden bir bāde şu

Hālet-i nez'inde bāri ver dil-i bīmāre şu (s.M-99b -138.G)

Fuzūlī:

Ġam güni etme dil-i bīmārdan tıgün dirîġ

Ḥayrdur vermek ḳaranu gicede bīmāre şu (3.K)³²

Āgāh:

Çeşmine şūḥ-ı 'Acem sürme çekinsün diyerek

Gerd-i dildārı şabā tā-be-Sifāhān getirür (s.M-78^a -56.G)

Bākī:

Bād şol dem ki ġubār-ı reh-i cānān getirür

Naẓar-ı ehl-i dile kühl-i Sifāhān getirür (131.G)³³

Āgāh'ın edebî kişiliği hakkında kaynaklardan edinilen bilgiler ve şairin kendi bakış açısı dışında birkaç söz söylenilecek olursa:

³⁰ Ali Nihat Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Akçağ Yay. Ankara 2013 (7. Baskı), s.244

³¹ Tarlan, s.263

³² Kenan Akyüz vd. *Fuzûlî Türkçe Divanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1958, s.23.

³³ Sabahattin Küçük, *Bâkî Divanı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. t.y. s.133.

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0> (Son Erişim Tarihi: 11.10.2019)

Şairin, şiir tarzının kaynaklarda bir bütünmüş gibi gösterilmesine rağmen böyle olmadığı aksine tarz ve üslubunun her nazım şekline göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Şiirlerinin tamamıyla hâkimâne ve mutasavvıfâne olması bir yana pek azının bahsedilen tarzda yazıldığı görülmüştür.

Klâsik şiirin tasavvufla olan sıkı ilişkisi, şairlerin tasavvuf ve tarikat bağlantılarını ortaya koymasının yanında³⁴ tasavvufla doğrudan alakası olmayan şairlerin de bu öğretileri şiirlerinde bir araç olarak kullanmalarına olanak sağlamıştır. Şiirin tasavvufla olan ilişkisi iki grup etrafında şekillenir.³⁵ Buna göre; birinci grup şairler, şiiri tasavvufa araç kılarak yazdıkları şiirler yoluyla insanları doğru yola iletmeye çabalamışlardır. Bu kimselerin şairlikten önce mutasavvıf yönleri ağır basmaktadır. İkinci grup şairler ise tasavvufu yalnız araç olarak kullanıp şiirin bir sanat metni olması esasına sadık kalmışlardır. Âgâh bu bakımdan, ikinci gruba dâhil olan şairlerdendir.

Âgâh'ın, kaside ve müfretlerindeki depresif hâl, memnuniyetsiz ve şikâyetçi tavır gazellerinde yerini şuh, lirik, âşıkane bir havaya bırakır. Kasidelerinden farklı olarak müfretlerinde günlük hayattan alelade olaylar anlatır. Bunlardan çoğunun günlük konuşmalardan tek farkı bir vezne ve kafiyeyle sahip oluşlarıdır. Ayrıca bu şiirlerde daha cüretkâr bir havaya bürünen şair, galiz ifadelerle birçok kişi ve kurumu hicveder. Tarihlerinde ise önemli gördüğü olayları bir vakanüvis edasıyla yazar. Bu şiirlerin, yazdığı diğer şiirlere nazaran olabildiğince ciddi ve ruhsuz olduğu fark edilir.

Şairin, kaynaklarda geçen “paşa” unvanından hareketle iyi bir eğitim aldığı düşünülmektedir. Geniş bir bilgi ve kültür birikimine sahip olduğunu şiir diliyle, kullandığı kelimelerin çeşitliliğiyle ve vezne olan hâkimiyetiyle de ispat etmektedir. Şiirlerinde Yunan ve Fars mitolojisi, astroloji, felsefe gibi çeşitli alanlara ait kelime ve kavramlara sıkça başvurması da bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Eserin başından sonuna kadar, şairin birçok şiir üzerinde düzeltme yaptığı, mısraları ve kelimeleri çok kere değiştirdiği ve hatta bunu, aynı kelimeler üzerinde birkaç kez denediği görülür. Değiştirilen yeni kelimeler eskisiyle karşılaştırıldığında

³⁴ İsen, “ Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar; Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri”, s.210-216.

³⁵ Haluk İpekten, *Nâilî, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Akçağ Yay. Ankara 1991, s.83; Âgâh Sırrı Levend, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, TTK Yay. Ankara 2016, C 2, s.380.

aynı hece yapısına ve yakın anlamlara sahip oldukları yani durumun vezinle yahut anlamla alakalı bir sorundan kaynaklanmadığı anlaşılır. Dolayısıyla bunun şairin mükemmeliyet algısıyla alakalı olduğu fark edilir.

Divandaki bu malzemeler, şairin birçok şiirini edebî kaygıyla kaleme aldığını ve kendisini asker olmaktan ziyade mahir bir şair olarak tanımladığını gösterir. Şairin sanatkârane tutumu, müfretlerin dışında kalan tüm nazım şekillerinde hissedilir. Bunlardan özellikle gazellerde, Âgâh'ın -zaman zaman- bir klâsik dönem sanatçısı kadar renkli hayallere sahip olduğu söz sanatlarını, mazmunları ve diğer unsurları klâsik şiirin alışılan havası içinde, zorlanmadan ve yapaylığa kaçmadan verebildiği görülür. Bu açıdan, şairin asker kimliğinin yanında hatta daha ön planda edebî kimliğinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bunların dışında, tezkirelerde klâsik Türk edebiyatı sahasında Âgâh mahlaslı iki şairin daha mevcut olduğu görülmüştür. Bunlardan İstanbullu Âgâh, 18. yüzyılda yaşamıştır ve asıl adı Mehmet'tir. Sultan Süleyman'ın ruzmançeciliğini yapan şairin şiirlerine ulaşamamıştır. Tezkirelerde adı geçen bir diğer şair, Semerkandlı Âgâh'tır. 18. yüzyılda yaşayan şair aslen Özbek'tir; fakat uzun yıllar Diyarbakırda yaşamıştır. Döneminde başarılı bir şair olarak tanınmıştır. Türkçe divanına birçok kütüphanede tesadüf edilen Âgâh'ın, divanı üzerine bir yüksek lisans ve bir doktora çalışması yapılmıştır.³⁶

1.3. ESERLERİ

Şairin divanının dışında, Bülbülnâme isimli manzum, el yazması bir risalesinin olduğundan bahsedilse de³⁷ kütüphane kataloglarında böyle bir esere rastlanmamıştır. İbnü'l-Emin, her iki eserinin de şairin eşinde bulunduğunu söyler bunların basılmamış olmasından üzülererek bahseder.³⁸ Eserlerin daha sonra Giresun Ziraat Bankası direktörü

³⁶ Yapılan tez çalışmaları için bk.. Sabahattin Civelek, *Âgâh Divanı; Edisyon-Kritikli Metin (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 1999; Şerife Akpınar, *Âgâh Divanı ve İncelemesi (Basılmamış Doktora Tezi)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.

³⁷ İnal, s.65; Bursalı Mehmed Tahir, s.6; Ergun, s.14.

³⁸ İnal, s.65.

Bay Fahri'nin eline geçtiği ise Sadettin Nüzhet Ergun'dan öğrenilir.³⁹ Verilen bilgilerden başka, Bûlbûlnâme'ye dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Bahsi geçen iki eserin dışında, şiirlerinden birkaçının on sekiz sayfalık bir risale halinde Ankara matbaasında basıldığı bilinmektedir.⁴⁰

³⁹ Ergun, 14.

⁴⁰ İnal, 65.

İKİNCİ BÖLÜM

TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA DİVANI'NIN ŞEKİLVE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Eserin Tanıtımı

Eser, 19. yüzyılda klâsik şiir geleneği çerçevesinde⁴¹ kaleme alınmış mürettep bir divandır. Divanın, Ankara Millî Kütüphane ve Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi'nde tespit edilebilen iki nüshası bulunmaktadır. Bunlardan, Millî Kütüphane nüshası şair tarafından tashih edilmiştir. DTCF nüshasının çoğunlukla eksik olması, buradaki şiirlerin tertibinde belli bir sıra gözetilmemesi ve Millî Kütüphane nüshasının müellif hattı olması gibi sebepler, metnin kurulması aşamasında Millî Kütüphane nüshasının esas alınmasını sağlamıştır. Ana nüshada bulunmayan manzumeler şekil, tür, konu veya sayfa numarasına göre metne dâhil edilmiştir. Sayılan nitelikler açısından benzer olan manzumeler, esas metindeki bütünlüğün bozulmaması açısından ilgili bölümün en son kısmına eklenmiştir. Bahsedilen kriterlerle kurulan tenkitli metinde;

20 kaside, 11 musammat (1 müseddes, 1 muhammes, 1 murabba, 7 tahmis, 1 şarkı), 162 tarih, 165 gazel, 1 müstezad, 2 şerh, 1 mesnevi, 37 kıt'a, 148 müfred mevcuttur.

Şair, divana bir tevhid kasidesiyle başlamıştır. Bu kaside DTCF Kütüphanesi nüshasında bulunmamaktadır. Eserde, büyük bir çoğunluğu devlet büyükleri için yazılan toplam yirmi kaside mevcuttur. Bunlardan başka, tarih manzumeleri arasında da beş kasideli tarih bulunmaktadır. Divandaki kasidelerden dördü DTCF nüshasında bulunmazken biri Millî Kütüphane nüshasında tespit edilememiştir. Eserde alışılan aksine kaside bölümü için ayrı bir başlık açılmamıştır. Özeldü üç kasidenin haricinde diğer kasideler birer başlığa sahiptir. Başlıklar çoğu zaman kasidelerin kime, ne zaman, hangi vesileyle yazıldıklarının bilgisini vermekte ve ayrıntılarıyla dikkat çekmektedir.

⁴¹ Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul 1988, C 9, s.397-399.

Kasidelerden sonra, “Müseddesât ve Muḥammesât ve Taḥmīsât ve Murabba‘ât” başlığı gelmektedir. Bu başlık DTCTF nüshasında bulunmamaktadır. Başlık altında on bir adet şiir bulunmaktadır. Bunlardan, mersiye içerikli on birinci şiir beyitlerle kurulduğu halde musammat başlığı altındadır. Musammatlardan iki tanesi DTCTF nüshasında mevcut değildir. Klâsik divan teşrifatında musammatlar, tarih manzumelerinden sonra gelmelerine rağmen⁴² esas nüshada şairin bir değişikliğe giderek bu metinleri tarih manzumelerinden önce tertip ettiği görülür. Şair bu bölüme, saygı duyduğu kimselerin şiirlerine yaptığı tahmisler ve kendi musammatlarını almıştır.

Divanda üçüncü olarak “İbtidā-yı tevārīḥ” başlığıyla tarih metinleri yer alır. DTCTF nüshasında bu metinler kasidelerden hemen sonra gelmektedir. İki nüsha arasındaki en bariz fark tarih manzumeleri arasındadır. Millî Kütüphane nüshasında bulunmayan yirmi üç adet tarih DTCTF nüshasında mevcutken DTCTF nüshasında bulunmayan yirmi dört adet tarih Millî Kütüphane nüshasında mevcuttur. DTCTF nüshasındaki fazla tarihler genellikle 1309 (1893-1894) yılından sonrasına aittir. Esas nüshada bu yıldan sonrasına ait bir manzume tespit edilememiştir. Divanda büyük bir hacme sahip olan tarihlerin sayısı yüz altmış ikidir. Bunların hemen hepsi başlıklandırılmış ve hangi tarih türünde düşürüldüğünün bilgisi şair tarafından başlıkta yahut beyit içinde verilmiştir. Tarihler, padişahların tahta çıkışları, savaş neticesinde erişilen zaferler, mimari yapıların inşası yahut tamirleri gibi önemli hadiselerden; rütbe terfileri, bayramlar, yeni yıl tebrikleri, düğünler, sünnetler, doğumlar, ölümler gibi günlük hadiseler kadar çeşitli konularda düşürülmüştür. Şair bu şiirlerin tertibinde kronolojik bir sıra gözetmemiştir.

Tarih metinlerinden sonra, “İbtidā-yı Ğazeliyyât” başlığıyla eserin en hacimli kısmı olan gazellere geçilir. Şair, bu başlık altındaki şiirleri gelenek üzere alfabetik bir sıraya göre düzenleyerek her harf ile gazel yazmıştır. DTCTF nüshasında gazeller musammatlardan sonra gelmektedir. Bahsi geçen nüshada gazeller alfabetik sıra gözetilmeksizin karışık şekilde yazılmıştır. Gazel sayısı diğer nüshaya kıyasla bir hayli eksiktir. Her harf ile gazel yazılmamıştır. Divanda toplamda yüz altmış yedi gazel tespit edilmiştir. Gazellerin içinde bir müstezad mevcuttur. Millî Kütüphane nüshasında, bu başlık altında, bir gazel ve bir beyite düşülmüş iki de şerh bulunur. Şerhlerden biri şaire

⁴² Akün, s.398.

aitken diğeri şairin gazeline Halvetiye şeyhlerinden Hacı Hüsnü Bey tarafından yapılmıştır.

Şerhlerin ardından bir şarkı ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış bir lugaz bulunmaktadır. Şarkının gazellerden sonra gelmesi klâsik edebiyatın son dönemlerinde rastlanılan olağan bir durumdur.⁴³ Son olarak, “Kıta‘ât” başlığı altına otuz yedi adet kıt’a ve “Müfredât” başlığı altına yüz kırk sekiz adet müfred yazılmıştır. DTCF nüshası gazellerle son bulmaktadır. Nüshada kıt’a ve müfredler mevcut değildir.

Şair, hemen hemen tüm şiirleri başlıklandırmış bunların birçoğunda şiirlerin yazılış sebebini nerede, ne zaman, kimlere yazıldığını ayrıntılarıyla anlatmıştır. Başlıkların uzun olması ve şiirlerin yazılış süreciyle alakalı okuyucuya ayrıntılı bilgiler sunması klâsik şiir açısından alışılmışın dışında bir durumdur. Özellikle tarih manzumelerinde tarihin hangi türde düşürüldüğünün bilgisini de başlıklarda -yahut son beyitte- vermiştir. Özel bir başlığa sahip olmayan şiirler “diğer” başlığıyla birbirinden ayrılmıştır. Eserde şiirlerin yanı sıra bölümler de “ibtidâ-yı tevārîh”, “ibtidâ-yı gazeliyât”, “kıta‘ât” gibi isimlerle başlıklandırılmıştır.

Divanın her iki nüshasında da birçok boş sayfa bulunmaktadır. Millî Kütüphane nüshasında sayfaların kimisi tamamen boş bırakılırken kimisinde eserle alakalı yahut ondan tamamen bağımsız bir takım notlar, karalamalar, tarihler mevcuttur. DTCF nüshasında ise numaraları verilen sayfalar tamamen boş bırakılmıştır.

Millî Kütüphane nüshası:

2a-b: Varak boş bırakılmıştır. 2b’de Fahri Bilge Kütüphanesi’nin mührü bulunmaktadır.

5a-b: Varakta “ehlullahı” redifli kasidenin müsveddesi bulunmaktadır.

3b: Boş bırakılmıştır. Sayfaya mavi mürekkeple bir beyit karalaması yapılmıştır.

23a-b: Varak boş bırakılmıştır. 23a da kırmızı kalemle hesaplama yapılmıştır.

24a: Sayfa üstten boş bırakılmıştır

25a, 38b, 64a, 65b, 66b, 69a, 70b, 72b, 80a, 84b sayfaları boş bırakılmıştır.

⁴³ Akün, s.398.

98b: Sayfa üstten boş bırakılmıştır.

124a-b, 125a-b, 126a-b, 127a-b, 128a-b olmak üzere divandaki son beş varakta karışık bir şekilde mısra, gazel, tarih, kıt'a ve müfred karalamaları bulunmaktadır. Bunlardan kimi, önceki şiirlerin müsveddesi, kimi yalnız karalama ve kimisi herkesçe bilinen şiirlerdir. Bu metinler, okunabildikleri kadarıyla metne dâhil edilmiş fakat sayısal açıdan inceleme kısmına alınmamıştır.

Şair, 6b'den itibaren her sayfayı ayrı ayrı numaralandırmıştır. 6b'ye 20 sayısıyla başlanıç yapılması, sayfalarda kopukluk olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. 6. varakta Hz Ali'ye ve bir tarikat şeyhine yazılan iki kaside mevcuttur. Bu kasidelerden önce münâcât ve na't içerikli metinlere rastlanılmaması, söz konusu ihtimali güçlendirmektedir. Boş bırakılan 2. varak hariç; ilk beş varakta bozuk bir hatla yazılan iki kaside ve bu kasidelerden birinin müsveddesi bulunmaktadır. Şair ilk beş varağı numaralandırmamıştır.

Metnin 6b'den(20) 110a'ya (227) kadar sistematik bir şekilde numaralandırıldığı fakat 110b'de (268) numaralandırmada yirmi varak kadar bir atlama yapıldığı fark edilir. Bu duruma sayfalarda meydana gelen bir kopukluğun değil, numaralandırılmada yapılan bir hatanın sebep olduğu düşünülmektedir. 110a'da bir lugaz örneği bulunurken 110b'de yeni bir başlıkla kıt'a örneklerine geçilmiş olması arada yirmi varaklık bir eksilmenin olamayacağını gösterir.

Yapılan hatanın ardından metin 122b 'ye (292) kadar numaralandırılmaya devam etmiştir. 123a ile 128b arasındaki varaklar -eserin son altı varağı- ise ilk beş varakta olduğu gibi numaralandırmaya dâhil edilmemiştir. Son beş varakta, daha önce bahsedildiği üzere mısra, gazel, tarih, kıt'a ve müfred karalamaları bulunmaktadır. Bu durum, 124a ile 128b arasındaki varakların bir alıştırma defteri niteliğinde olduğuna buradaki şiirlerin ana metne dâhil edilmediğine işaret eder.

Bu nüshanın müellif hattı olması sebebiyle okunması esnasında bir takım zorluklar yaşanmıştır. Şairin metin üzerinde yaptığı yoğun düzeltmeler, karalamalar, kimi yerlerde bozuk bir yazı kullanılması, aynı metnin birkaç yerde küçük değişikliklerle tekrar tekrar yazılması gibi durumlar okumayı zorlaştıran hatta zaman zaman bunu imkânsız hale getiren sebeplerden olmuştur.

DTCF nüshası:

52a: Sayfanın üst ve alt kısımlarında birer tarih manzumesi bulunmaktadır. Sayfa ortası boşluk bırakılmıştır.

53b; 54a-b; 55a-b; 59b; 66a-b; 71b; 91b; 92a; 102a-b sayfaları boş bırakılmıştır. 102a'da DTCF Kütüphanesi'nin mührü bulunmaktadır.

67a'dan 76b'ye kadar yaklaşık on varakta talik hat kullanılmıştır. Diğer sayflarda her satıra bir beyit yazılırken talik hattın kullanıldığı sayfalarda her satıra sadece bir mısra yazılmıştır. 1b'den itibaren tüm varaklar sırasıyla numaralandırılmıştır. Numaralar, iki rakamından başlanarak b sayfalarının sol üst köşesine kurşun kalemle yazılmıştır.

2.1.2. Nazım Şekilleri

Divandaki nazım şekilleri ve bu nazım şekillerinin kullanıldığı şiirlerin sayısı toplu halde tabloda gösterilecektir:

<u>Nazım Şekilleri</u>	<u>Şiir Sayıları</u>
Kaside	20
Musammat	11
Tarih	162
Gazel	166
Müstezad	1
Şerh	2
Mesnevi	1
Kıt'a	37
Müfred	148

2.1.2.1. Kasideler

Divandaki kasidelerin sayıları, sunulduğu kişiler, muhtevaları ve beyit sayıları tablodaki gibidir:

Kaside Numarası	Yazıldığı Kişi (Başlık)	Konu-Muhteva	Beyit Sayısı
1	Başlıksız	Tevhit	31 (tamamlanmamış)
2	Evliyâ-yı kirâm	Methiye	27
3	Hz Ali	Methiye	13 (tamamlanmamış)
4	Şeyh Muhammed Küfrevî	Methiye	60
5	Ârifî Billâh	Methiye	28
6	Vali Zeynel Abidin Paşa	Methiye	73
7	Serasker Ali Saib Paşa	Methiye (şikâyet-yardım)	47
8	Ali Rıza Efendi	Methiye (şikâyet yardım)	60
9	Vali İşkodravî Hasan Paşa	Methiye (şikâyet-yardım)	24
10	Zeyneb Hanım	Methiye (yardım)	49
11	Yusuf Kâmil Paşa	Methiye (şikâyet yardım)	127
12	Vali Hüsni Paşa	Methiye	23
13	Vali Hüsni Paşa	Methiye (tebrik)	34
14	Kavalalı Mehmed Ali Paşa	Methiye (tebrik-şikâyet)	24
15	Vezir Fehmi Paşa	Methiye (Şikâyet)	29
16	Vüzerâ-yı izâmdan birine	Şikâyet	21 (tamamlanmamış)
17	Vali Samih Paşa	Şikâyet yardım	26

18	İsimsiz	Hicviye (paresiz)	25
19	İsimsiz	II. Abdülhamit dönemi hafiye jurnalleriyle alakalı bir olay	19
20	İsimsiz ve başlıksız	“Eşegim” redifli, mizah ve hiciv içerikli	27

Divana bir tevhid kasidesiyle başlayan şair, münâcât ve na’t yazmamıştır. Beşi dinî içerikli olmak üzere divanda toplam yirmi kaside bulunmaktadır. İlk iki kaside karalama haldedir. Ayrıca, divanda kasideler bölümüne alınmayan, müfredler bölümünde bulunan “eşegim” redifli 20 numaralı kaside de karalama haldedir.

Eserde, 1. ve 20. kasidelere başlık verilmemiş kime sunuldukları da bildirilmemiştir. 18. ve 19. kasidelere ise başlık verildiği halde kime sunulduğunun bilgisi verilmemiştir. Bu dört kasideden başka tüm kasideler ayrıntılı şekilde başlıklandırılmış kime sunuldukları bilgisinin dışında hangi sebeple ve nasıl yazıldıklarının da bilgisi paylaşılmıştır.

Beyit sayıları itibarıyla kasideler genellikle kırk beş ile yetmiş beyit arasında yazılırken yüz beyiti aşan kasideler de bulunmaktadır.⁴⁴ Bu değerlendirmeye göre, eserde kasidelerin –birkaçı hariç- genellikle kısa tutuldukları görülür. Yarım bırakılan üç kasidenin dışında, en kısa kaside, Sultan II. Abdülhamit dönemiyle alakalı bir olayı anlatan on dokuz beyitlik kasidedir. En uzun kaside ise 19. yüzyılın önemli isimlerinden Yusuf Kamil Paşa’ya sunulan yüz yirmi yedi beyitlik kasidedir.

Klâsik Türk edebiyatında kasideler tevhid, münâcât, na’t, methiye, hicviye, mersiye gibi konularda yazılmışlardır. Bunun yanında, herhangi bir kimseyi övmek gayesi gütmeyen kaside ile aynı kafiye düzenine sahip olduğu için kasideler arasında anılan şiirler vardır. Bunlar belli bir konuyu işleyen şiirlerdir.⁴⁵ Âgâh’ın kasideleri arasında bir tevhid, on dört methiye, bir hicviye bulunurken kalan dört kaside ise kimseyi övmek gayesi ile değil, belli bir konuyu anlatmak üzere oluşturulmuştur.

⁴⁴ Mehmet Çavuşoğlu, “Kaside”, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II*, S 415, 416, 417, Ankara 1986, s. 20

⁴⁵ Çavuşoğlu, s.20.

Başlığı bulunmayan tevhid konulu ilk manzume, nazım şekli bakımından incelendiğinde kafiye düzeni, beyit sayısı gibi özellikleri yönüyle kaside sayılabilmektedir. Fakat manzume, bölümleri açısından değerlendirildiğinde klâsik bir kasidede bulunması gereken⁴⁶ bölümlerden bazılarına sahip değildir. Otuz bir beyitten oluşan kasidede mahlasa rastlanmaz. Bu bakımdan yarım bırakıldığı düşünülmektedir. Kasidenin beyitleri 1b ile 3a numaralı sayfalara karışık şekilde yazılarak sonradan numaralandırılmıştır.

Evliyâ-yı kirâm hakkında “ehlullahı” redifiyle yazılan ikinci kasidenin birçok beyitinde düzeltmeler yapılmıştır. Kasidenin 4a-b’de temize çekilmiş hâlinden başka, 5a-b ve 106a-b’de iki müsveddesi bulunmaktadır. Yirmi yedi beyitle yazılan ehlullah kasidesi, şairin en çok bilinen ve biyografik kaynaklarda en çok tesadüf edilen iki manzumesinden biridir.

Divandaki methiye konulu kasideler değerlendirildiğinde, dini içerikli olanların dışında yalnız birkaçının sırf övgü maksadıyla yazıldığı görülür. Bunların Âgâh’ın, klâsik kaside anlayışıyla yazdığı nadir kasidelerinden olduğu söylenebilir. Şairin Vali Hüsni Paşa’ya, şair Emin Hilmî ile müştereken yazdığı yirmi üç beyitlik kaside bahsi geçen kasidelerden biridir. Ayrıca bu metin Türk edebiyatında müşterek olarak yazılan tek kaside örneğidir.⁴⁷ Bir başka kaside Vali Abidin Paşa’ya yazılmıştır. Bahsi geçen iki kasidenin de ortak özelliği, şairin odak noktasında herhangi başka bir maksadın olmayışı her iki şiirin de memduh merkezi etrafında şekillendirilmesidir. Diğer kasidelerde, döneme ayak uyduran yeni şairin, memduhunu şiirinin odağından yavaş yavaş çıkardığına şahit olunmaktadır.

Diğer methiyeler, şairin uzun şikâyet ve yardım isteklerini anlatmaya vasıta olan kısa birer girizgâh görevi üstlenmiş gibidir. Bu kasidelerde teşbib, nesib, methiye gibi bölümler üstünkörü geçilerek asıl amaca gelinir. Burada şair, hayatın zorluklarından, görev vesilesiyle gönderildiği vilayetlerde çektiği sıkıntılardan, yaşam standartlarından uzun uzun şikâyet eder kasideyi sunduğu kişiden yardım ister. Dönemin bürokratik aksaklıklarından, memurların liyakatsizliğinden, kendine yapılan haksızlıklardan dolayı müşkil durumda olduğunu anlatır. Bu durum bütün kasidelerde hemen hemen aynı

⁴⁶ İpekten, *Eski Türk Edebiyatı; Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay. İstanbul 2010 (13. Baskı), s.38, 39.

⁴⁷ İ. Hakkı Aksoyak, “Trabzonlu Emin Hilmî’nin Müşterek Şiirleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S 14, s.49.

şekilde tekrarlanır. Bazen şairin, başına gelen alelade durumlar için bile kaside yazdığı görülür. Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın kızı Zeynep Hanım'a sunduğu 9 numaralı kaside bu duruma güzel bir örnek teşkil eder. Şair kasidede, hizmetçisi tarafından nasıl soyulduğunu dramatik bir şekilde anlatır, yardım ister. Başka bir kasidede, Bitlis'te kendisine verilen evin iş yerine çok uzak kalmasından şikâyet eder, geçirdiği zorlukları tekrarlar ve kendisine bir binek tahsis edilmesini talep eder.

Kasidelerde ne söylendiği değil nasıl söylendiği önemlidir. Şair, yazdıklarında kendine ne kadar rind ve kalenderâne bir profil çizse de şikâyetlerinin dünya düzeni ile alakalı değil doğrudan kendi menfaatleriyle alakalı olduğu açıktır. Bu bakımdan, methiyelerindeki üslubun arabesk, samimiyetten uzak, kaba ve sonuç odaklı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla bu şiirler, methiye ile birlikte şikâyetname özelliği de gösterirler.

Şairin “paresiz” redifli meşhur hicviyesi, ehlullah kasidesiyle birlikte en çok bilinen şiirlerindendir. Yirmi beş beyitten oluşan manzumeye Âgâh daha sonra tahmis yazmıştır. Her iki metin de divandadır. Kaside Âgâh'ın ölümünden sonra basılarak yayımlanmıştır.⁴⁸ Şair başlıkta; evinin hizmetçisi tarafından soyulmasıyla yaşadığı parasızlık sıkıntısını yapılan yardımlara rağmen atlatamadığını ve o dönem herkesi parasızlık derdiyle muzdarip gördüğünden kasideyi yazdığını söyler. Metinde, ekonomik sıkıntıların sosyal hayatla kesiştiği noktaları nükteli söyleyişlerle eleştirir. Kaside, dönemin sosyal ve ekonomik gerçekliğini vermesi açısından önemlidir. Ayrıca, şiirde merkeze alınan “parasızlık” sorunu günümüz de dâhil olmak üzere tüm zamanların sorunu olduğundan kasidenin, divandaki tüm şiirler arasından sıyrılması da buna bağlanmalıdır. Şiirin basılması ve şair Emin Hilmî tarafından şerhinin yapılması⁴⁹ kasidenin, kendi döneminde sevildiğinin ve okunduğunun göstergesidir.

Âgâhın tevhid, methiye ve hicviye temalı kasidelerinden başka belli bir konuyu anlatmak üzere yazdığı dört kasidesi olduğundan bahsedilmişti. Bunlar; 16, 17, 19 ve 20 numaralı kasidelerdir. İsmi verilmeyen bir vezire ve Vali Samih Paşa'ya yazılan 16 ve 17 numaralı kasidelerin diğer iki kasideden farkı şairin teşbib, nesib, methiye gibi bölümleri tamamen geçerek kasideye direkt maruzatından başlamasıdır. Bu kasidelerde

⁴⁸ İlyas Karslı, “Osman Âgâh Paşa'nın Paresiz Redifli Kasidesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 5, S 22, s.85.

⁴⁹ Uzun, “Emin Hilmî Efendi”, s.115.

de şikâyetin içeriği Âgâh'ın kendi hayatıyla alakalıdır. Bahsi geçen iki metnin şikâyetname olarak değerlendirilmesi isabetli olacaktır.

19 numaralı kasidenin, Sultan II. Abdülhamit dönemindeki jurnalcilikle alakalı bir olay üzerine kurulduğu başlıktan anlaşılır. On dokuz beyitlik kasidede, mabeyn-i hümayûn halifelerinden birinin verdiği yanlış jurnallerin ortaya çıkmasıyla bahsi geçen şahsın tutuklanması süreci anlatılır. Kaside, dönemin huzursuzluk ve karmaşasının bir yansımasıdır. Ele alınan konu ve işleniş tarzı klâsik kasidenin anlam dünyasından çok uzaktır.

Divanda kasideler bölümüne alınmayan “eşeğim” redifli şiir, şekil özellikleri ve beyit sayısının kasideye uygunluğu itibarıyla kaside başlığı altında değerlendirilmiştir. Eserde birkaç müsveddesi bulunan kasidenin görece temize çekilmiş hâli metne alınmıştır. İçerik açısından klâsik kasidelere benzemeyen bu şiir de “belli bir konunun anlatıldığı” kasidelere dâhil edilmiştir.

2.1.2.2. Musammatlar

Eserde, 1 murabba, 1 muhammes, 7 tahmis, 1 müseddes ve 1 şarkı olmak üzere 11 musammat mevcuttur. “Müseddesât ve Muhammesât ve Tahmîsât ve Murabba‘ât” başlığı ile bölüme giriş yapılır.

Âgâh, divandaki tek murabbayı dostlarından birinin vefatı üzerine yazmıştır. Müzdevic şekilde kafiyeleyen murabba, 6 bendden oluşmaktadır. Yazılış sebebini belirten bir başlığa sahiptir. Başlıkta, hangi nazım şekliyle yazıldığından bahsedilmemiştir. Şair, iki şiirin haricinde musammatların hepsinde nazım şeklinin bilgisini paylaşmıştır. Murabba, DTCTF nüshasında mevcut değildir.

Eserde bir muhammes mevcuttur. Şair başlıkta, evinin soyulmasıyla düştüğü müşkil durumu anlatmak üzere şiiri kaleme aldığından bahsetmiştir. 5 bendden oluşan şiir, mütekerrir bir kafiyeyle kurulmuştur. Nazım şeklinin bilgisine başlıkta yer verilmemiştir.

Divandaki muhammes şarkı, 5 bendden oluşturulmuş aaaAA, bbbAA, cccAA şeklinde kafiyelemiştir. Şarkı, “Oldum saña üftâde ben/ Bu nâz u istiğnândan” nakaratına sahiptir.

Eserde 7 tahmis mevcuttur. Bunlardan biri, paresiz redifli kendi kasidesine, üçü Vali Hüsni Paşa'nın şiirlerine, ikisi şair Nâbî'nin şiirlerine, biri de şair Yanyalı Kâni'nin şiirine yapılmış tahmislerdir.

Şair, mussammatlar bölümüne, “paresiz” redifli kasidesine yaptığı tahmisle başlamıştır. 25 beyitten oluşan kasideye yapılan tahmis de 25 bendden oluşmaktadır. Âgâh üç tahmisi, Midilli’de bulunduğu yıllarda intisap ettiği⁵⁰ Cezayir Valisi Hüseyin Hüsni Paşa'nın şiirlerine yazmıştır. Bunlardan ilkinin başlığında, Vali Hüsni Paşa'nın yazdığı bir na't-ı şerife tahmis yapıldığı bilgisi mevcuttur. “Ya Resûlallah” redifli gazele yazılan tahmis 10 bendden oluşmaktadır. İkinci tahmis yine aynı valinin yazdığı başka bir na't-ı şerife yazılmıştır. 15 bendden oluşmaktadır. Hüseyin Hüsni Paşa'ya yapılan üçüncü tahmis, Paşa'nın vefatından sonra yazılmış bir mersiye dir. “Taḥmīs-i mersiye-i merḥūm müşārün-ileyh” başlıklı tahmis, Hüsni Paşa tarafından önceden yazıldığı düşünülen mersiye ye yazılan bir tahmis olmalıdır. Eserdeki iki tahmis, şair Nâbî'nin, “Yek-nefes zevk-i ḥayātūn bulamazsın bedelin/ Ālemiñ cümle fedā eyler iseñ mā-ḥaşalın⁵¹” ve “Herkes e ḥişşe-i ḡāybiyyesidir vâsıl olan/ Yoḥsa girmez ele her dâ'ire gerd-i dil olan⁵²” matlalı iki gazeline yazılmıştır. Her iki tahmis de 5 bendden oluşmaktadır. Şair, son tahmisini başlıkta belirttiği üzere Yanyalı Kâni'nin bir şiirine yazmıştır. Fakat kaynaklarda Kâni'nin kimliğine ve hangi yüzyılda yaşadığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Tahmisin eserdeki diğer tahmislerden farkı, bir tahmis-i mutarra f örneği olmasıdır. Bahsi geçen şairin gazelinin her beytinin arasına Âgâh tarafından üç mısra eklenerek yazılmıştır.

Divanda bir müseddes mevcuttur. 7 bendden oluşmaktadır. Şair başlıkta, padişaha sunulmak üzere yazdığını fakat buna mauvaffak olamadığını belirtir. Selanik'te uğradığı iftira sebebiyle İstanbul'a dönen şair ümitsiz bir ruh hâliyle yazdığı müseddeste, tıpkı kasidelerindeki gibi yaşadıklarından şikâyet ederek yazdığı kişiden yardım talebinde bulunur.

⁵⁰ İnal, 65.

⁵¹ Ali Fuat Bilkan, *Nâbî'nin Türkçe Divanı (Doktora Tezi)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, s.786.

⁵² Bilkan, s.848.

2.1.2.3. Tarihler

Divanda tarih metinleri, “İbtidā-yı tevārīh” başlığıyla yer alır. Büyük bir hacme sahip olan tarihlerin sayısı yüz altmış ikidir. Bunlardan, 2, 3, 36, 37 ve 79 numaralı beş tarih manzumesi kasideli tarihtir. Manzumelerin hemen hepsi başlıklandırılmış ve hangi tarih türünde düşürüldüğünün bilgisi şair tarafından başlıkta yahut beyit içinde verilmiştir. Tarihler, padişahların tahta çıkışları, savaş neticesinde erişilen zaferler, mimari yapıların inşası yahut tamirleri gibi önemli hadiselerden; rütbe terfileri, bayramlar, yeni yıl tebrikleri, düğünler, sünnetler, doğumlar, ölümler gibi günlük hadiselerle kadar çeşitli konularda yazılmıştır.

Tarihler, Millî Kütüphane nüshasında 1271 (1854-1855) ile 1309 (1891-1892) yılları arasında düşülmüştür. Nüshada, evvelce bahsedilen son beş varaktaki müsvedde şiirler arasında 1311 (1893-1894) yılını işaret eden bir tarih daha bulunmaktadır. DTCF nüshasında, 1309 (1891-1892) ile 1318 (1900-1901) yılları arasında düşülen tarihler de mevcuttur. İki nüsha arasındaki en belirgin fark bu manzumeler arasındadır. Millî Kütüphane nüshasında bulunmayan yirmi üç adet tarih DTCF nüshasında mevcutken DTCF nüshasında bulunmayan yirmi dört adet tarih Millî Kütüphane nüshasında mevcuttur. Esas nüshada bulunmayan tarihler genellikle 1309’dan (1891-1892) sonrasına aittir. Şair, tarihlerin tertibinde kronolojik bir sıra gözetmemiştir. Ayrıca, diğer metinlerde olduğu gibi tarihlerin birçoğu başlıklarlandırılmıştır. Bunlardan bazılarında şiirin içeriğinde sahip olunamayacak ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Divanda biri hariç tüm tarih metinleri hicri yıllarla düşülmüştür. Miladi yılla düşülen tarihin Hristiyan bir zâtın evliliği hakkında olduğu başlıktan öğrenilmektedir.

Bu yıl Şervet Efendi emr-i Hakkı eyledi icrā

Alub bir duhter-i ‘iffet-me’āb u nādirü’l-mevcūd

Du‘ā encāmı **Āgāh** düşdi yaz tārīh atmamış

Bi-hakkın Meryem olsun izdivācı Şervetiñ mes‘ūd

(s.M-49a -89.7)

Tarihî açıdan değerlendirildiğinde, Sultan Abdülmecid ve Sultan II. Abdülhamit dönemleri arasında geçen yaklaşık kırk yılda şairin, dört padişah dönemine şahitlik ettiği görülür.

Süleymân-ı zamân ‘**Abdülmecîd Hân**-ı cihân-bânî

Vücûd-ı bî-naẓîrî zîb-i taht-ı rûzigâr oldu (s.M-44b -57. T)

1277

‘Âcizâne söyledi Âgâh bir târîh-i tâm

Ola yâ Hâk sâl-i hâl ‘**Abdül‘azîz Hâna** sa‘îd (s.M-36b -17. T)

1292

Mübeşşerdür bu târîhimle Âgâh kişver-i İslâm

Cülûsıyla **Murâd Hân** verdi fer âfâka şükr olsun (s.M-38a -32. T)

1293

‘Âlemi tebşîr eder Âgâh bu tâm târîh ile

Giydi tâcî yümn ola ‘**Abdülhamîd** etdi cülûs (s.M-37b -30. T)

1293

Osmanlı Devleti için en kritik dönemleri ihtiva eden bu yıllar siyasi karmaşaların ve Batılılaşma hareketlerinin en yoğun şekilde hissedildiği zamanlardır. Bu bakımdan, şairin tarih manzumeleri tarihî, siyasi, içtimai ve kültürel hayattan yansımalar sunmaktadır.

Lîk kalmışdı bu dīvan-hāne-i tersānesi
Köhne aḥşab ḥalde bir hey'et-i bī-intizām

Kār-gīrden yapıdı mi'mār-ı şükūh u şevketi
İşte bir hışn-ı ḥaşīn mānende-i dārü'l-selām (s.M-36b -16. T)

1284

Yapdırub zırhları ol şāh-ı İskender tīvān
Çekdi bahren düşmen-i ye'cūca bir sedd-i cedīd (s.M-37a -17. T)

1292

Geldi bir peyk-i muẓaffer dedi **Āgāh** tārīḥ
Rus kanıyla boyadı heb Tunayı 'Osmānlı (s.M-49a -90. T)

1294

Müsāvāt-ı hūkūk emr-i ehemmin eyledi icrā
Verüb 'Osmānlı nām-ı pākini heb zīr-i destāna

...

Bilindi a'zām-ı niyyātı Kānūn-ı Esāsīden
Tamāmıyla tevessüldür murādı ḥūkm-i Qur'āna (s.M-33b -2. T)

Taḥt-ı mazbūtiyete koymak için ekālimi
Yapdı bu 'aşra muvāfık çok nizāmāt-ı cedīd (s.M-34b -3. T)

1299

Çıkub Āgāhdan evvel biri naqş etdi tārīhin

Bu bālā mektebi şāh-ı cihān tarḥ u binā kıldı (s.M-35b -6. T)

1308

Şeh ‘allāme-i dāniş ḥazret-i ‘Abdülḥamīd Ḥānīñ

Bu mekteb oldı ‘aşr-ı devletinde bī-bedel inşā (s.M-36a -14. T)

1308

Tarih manzumelerinden alınan bu örnekler, tarihî kaynaklar aracılığıyla ulaşılan bir takım bilgilerin, canlı birer tanığı gibidir. Burada, Sultan Abdülaziz dönemindeki⁵³ denizcilik faaliyetleri, tersanelerin ıslahı, o dönem dışarıdan alınan zırhlılar; Sultan II. Abdülhamit dönemindeki⁵⁴ Plevne zaferi, eğitimsel faaliyetler, Kanun-i Esasi’nin ilanı gibi olaylara şairin bakış açısından şahitlik edilir.

Eserde muhtelif usûllerde tarihler düşürülmüştür. Şair, genellikle hangi türde tarih düşürdüğünün bilgisini başlıkta yahut mısra içinde vermiştir.

Tarih-i tam:

Dedim giryān olub **tārīḥ-i tām**-ı rıḥliyet Āgāh

Vesīle Ḥānım oldı bi’l-vesīle vāşıl-ı ‘uqbā (s.M-54b -123. T)

1298

Tarih-i mücevher/ menkut/ mu’cem:

Söyledi pīrdāş-ı Āgāh **cevherīn** tārīḥini

⁵³ Cevdet Küçük, “Abdülaziz” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul 1988, C 1, s.181.

⁵⁴ Küçük, “Abdülhamid II”, s.217-220.

Bir cemāle etdi dervīş Muştafa teslīm-i cān (s.M-57a -132. T)

1285

Ağlayub **mu‘cemle** Āgāh yazdı tārīḥ-i vefāt

Bāğ-ı ‘adne bülbül oldu ḥayf Lütfiyem bugün (s.M-58a -137. T)

1298

Tarih-i dü tâ:

Düşdi encām du‘ā taṣṣīfen

Mıṣra‘ın içre **dū tārīḥ-i cemīl**

Şeh-i ḥāver yine mihrin kıldı

Luṭf ile burc-ı sa‘īde taḥvīl (s.M-40b -36. T)

1299

Bazen tarih iki mısra olur ve her biri aynı tarihi tespit etmiş bulunur:⁵⁵

Edhem İbrāhīm Pāşā-yı felek-şān bak bu sāl **1306**

Yümn ola aldı Mecīdīnīñ birinci rütbesin **1306** (s.M-42a -44. T)

Bazen de lafzen ve manen tarih düşürülür:⁵⁶

⁵⁵ Āgāh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Meşhumlar*, Dergāh Yay. İstanbul, Ekim 2015 (2. Baskı), s.410.

⁵⁶ Levend, s.411.

Lafzen ve ma‘nen tārīhin Āgāh

Buldı mücevher-āsā lehü'l-ḥamd

Ṭoksan ikide Erzurūma vālī

Oldı Mehmed Pāṣā lehü'l-ḥamd (s.M-48a -82. T)

1292

2.1.2.4. Gazeller

Eserde, “İbtidā-yı Ġazeliyyāt” başlığıyla gazel bölümüne geçilir. Başlık altında yüz altmış altı adet manzume mevcuttur. Bunlardan bir tanesi mütezaddır. Ayrıca aralarında dokuz müşterek gazel bulunmaktadır. Şair, gazelleri gelenek üzere alfabetik bir sıraya göre düzenleyerek – خ harfî hariç- her harf ile gazel yazmıştır. DTCTF nüshasında sadece yetmiş dokuz gazel bulunmaktadır. Bunlardan on yedisi Millî Kütüphane nüshasında mevcut değildir. Ayrıca gazeller alfabetik bir sıraya tabi tutulmamış her harf ile gazel yazılmamıştır.

ا: 7 ب: 3 ت: 3 ث: 1 ج: 7 ح: 3 د: 3 ذ: 1 ر: 30 ز: 7 س: 3
 14 م: 6 ل: 17 ك: 3 ق: 3 ف: 1 غ: 1 ع: 1 ط: 1 ظ: 2 ض: 2 ص: 2 ش: 5
 11 ي: 15 و: 5 ه: 11 ن: 11

ا (elif) ve ي (ye) harfleri dışında, kafiye değişikliği “harfû'l bâ, harfû'l tâ...” şeklinde başlıkla gösterilmiştir. ف (fe) harfinde iki kere başlık kullanılmıştır. Şair, divanında 5 ile 11 beyit arasında gazeller yazmış en çok 5 ve 7 beyitli gazelleri tercih etmiştir. Gazeller genellikle tek sayılı beyitlerle yazılmalarına rağmen⁵⁷ şairin 6, 8, 10, 12 beyitlik gazeller de tercih ettiği görülür. Beyit sayıları aşağıdaki gibidir:

⁵⁷ İpekten, s.17.

<u>Beyit Sayıları</u>	<u>Gazel Sayıları</u>
5	41
6	21
7	56
8	26
9	15
10	4
11	2
12	1

Gazeller muhteva yönünden incelendiğinde hemen her tarzda yazıldıkları görülür. Şair, diğer şiiirlerine oranla gazellerinde şikâyetçi ve depresif ruh halinden bir nebze uzaklaşır lirik ve âşıkâne bir üsluba bürünür. Bununla beraber, talihinden şikâyet ettiği gazellere de rastlanır.

İsteyen ders-i ğam-ı dehri tamām öğrenmek

Bağsun **Āgāh**-ı felâket-zede dīvāncesine (s.M-100b -142.G)

Dehriñ eyyām-ı ğamın **Āgāh** geçürdüñ gerçi çok

Bir gün amma görmedüñ geçsün sürür u şād ile (s.M-101b -146.G)

Def'-i ğamıña bulmadı bir başka çāre āh

Āgāh anıñçün etmekdedür ilticā-yı mey (s.M-103b -156.G)

Divanda, gazel nazım şekliyle işlenen konulardan bir hayli uzak⁵⁸ ve gazelin anlam dünyasıyla pek de uyuşmayan bir hiciv mevcuttur. “Öküz” redifiyle bir paşaya yazılan gazel, dönemin liyakat algısını mizahi bir dille eleştirmektedir.

Yoğ iken hîç âdemiyyetden naşîb ü behresi

Oldı kesb-i şân ü hayşıyyetle bālā bir öküz

...

Mîr-âhûr olmağa lāyık degil iken dirîğ

Oldı ey **Āgāh** der-i devletde pāşā bir öküz (s.M-78b,79a -61.G)

Şair, eser boyunca sevdiği ve beğendiği şairlerin şiirlerine benzer şiirler yazmıştır. Nazirelerin dışında kalan bu şiirlerde herhangi bir isim verilme de şiirlerin örnek alınanlarla olan benzerliği çok açıktır. Şairin edebî kimliği bahsinde de değinilen konuda farklı nazım şekillerinden örnek beyitler gösterilmiştir. Onların dışında, gazel nazım şekliyle yazılan “su” redifli şiir, yapısal olarak Fuzûlî’nin aynı redifli kasidesini hatırlatmaktadır.

Dür olub mecrā-yı aşlından hevā-yı ‘aşk ile

Geşt eder şahrāları Mecnûn gibi hemvāre şu

...

Bir ğarib āvāredür düşmüş kenār-ı ğurbete

Cüst ü cū eyler diyārın sū-be-sū bî-çāre şu (s.M-99b -138.G)

Gazeller içinde Hz Peygambere yazılmış iki na’t, Hz Ali’ye ve Hz Mevlana’ya yazılmış birer methiye bulunmaktadır.

⁵⁸ İpekten, s.18.

Müşterek Gazeller:

Daha çok gazel nazım şekliyle yazılmakla birlikte edebiyatımızda birçok nazım şekliyle müşterek şiirler yazılmıştır.⁵⁹ Eserde on müşterek şiir vardır. Bunlardan biri, kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Trabzonlu Mehmed Emin Hilmî ile müştereken kaleme alınan kasidenin Türk edebiyatındaki tek müşterek kaside örneği olduğu kasideler başlığında söylenmiştir. Müşterek gazeller DTCTF nüshasında mevcut değildir.

Gazel nazım şekliyle yazılan dokuz müşterek manzume dört şairle birlikte oluşturulmuştur. Âgâh'ın divanda, Sabrî (6), Trabzonlu Fehmî (1), Trabzonlu Nacî (1) ve Lutfî (1) ile müşterek gazelleri mevcuttur. Müşterek şiirler yazarlar arasında akrabalık, arkadaşlık, aynı meyhaneye devam etmek, hemşehrilik gibi bağlantılar etkindir. Ayrıca Trabzon, müşterek şiir yazmanın yaygın olduğu yörelerden biridir.⁶⁰ Bu bilgilerden hareketle, ismi geçen şairlerin birçoğunun aynı çevre etrafında yetiştikleri gözlenir.

2.1.2.5. Müstezâd

Divanda, gazeller kısmında 1 adet müstezâd bulunmaktadır. Müstezâd, bu nazım şeklinin asıl vezni olan “mef’ûlü/ mefâ’ilü/ mefâîlü/ fe’ûlün” kalıbı ve “mef’ûlü/ fe’ûlün” cüz’leri ile yazılmıştır. Şair tarafından, “Müstezâd” başlığıyla yazılan şiir, gazel başlığı altındaki 7. şiirdir. Sekiz bendden oluşur. Sevgilinin fiziksel özelliklerinden yola çıkılarak çeşitli mazmunlar etrafında kurulan manzumede, beşeri aşk teması işlenmiştir.

2.1.2.6. Şerhler

Divanın şair tarafından tertip edilen şekline sadık kalmak ve bütünlüğü bozmamak açısından şerhler nazım şekilleri başlığı altında ele alınmıştır. Eserde gazel bölümünden sonra yazılmış iki adet şerh bulunmaktadır. Bir gazel ve bir beyite düşülmüş olan şerhlerden biri şair tarafından; diğeri şairin gazeline bir başkası tarafından yapılmıştır.

⁵⁹ Aksoyak, s.43.

⁶⁰ Aksoyak, s.44.

107a-108a sayfaları arasına yazılan ilk şerhin başlığında; Âgâh'ın, kendi gazelini rica ile Halvetiye şeyhlerinden Hacı Hüsnü Bey'e şerh ettirip teberrüken divana aldığı yazar. Şerh, şairin divanda bulunan "böyledür" redifli gazeline yapılmıştır. Vahdet-i vücûd düşüncesinden hareketle yazılan şiirin şerhi de, bu düşünce etrafında şekillenen tasavvuf içerikli bir şerhtir. Şârih, hemen her beytte kapalı olarak gördüğü ibareleri ayet, hadis ve kıssalarla örneklendirerek şerh etmiştir. Metne ayet ve hadisler Arapça alınmıştır. Şerhin sonunda şârih tarafından "Hâtıme" başlığıyla bir de sonuç yazılmıştır.

108b'ye yazılan ikinci şerhin başlığında şair, müşkil bir durum içindeyken aniden aklına gelen bir beyitin, manasındaki hikmetler sebebiyle kendisi tarafından şerh edildiğinden bahseder. Şerh edilen beyitin şairin kendisine mi; bir başkasına mı ait olduğu bilinmemektedir. Şair beyiti, harfler ve sayılar arasında çeşitli bağlantılar kurarak Hûrûfilik çerçevesinde şerh etmiştir.

2.1.2.7. Mesnevi

Her beyiti kendi arasında ayrı ayrı kafiyeli olan nazım şeklinin, yüzlerce beyitle yazılan uzun şekilleri olduğu gibi, iki beyitten başlayarak yirmi otuz beyte kadar yazılan kısa şekilleri de mevcuttur. Uzun mesnevilere karşı daha az kullanılan kısa mesnevi parçaları, genellikle lugaz ve muamma söylemede ya da küçük hikâye konularında tercih edilmiştir.⁶¹

Eserde bir adet mesnevi bulunmaktadır. Şair, sekiz beyitten oluşturduğu bu kısa mesnevi ile lugaz türünde bir örnek vermiştir. Lugaz başlığı verilen şiire, "ol nedür" gibi geleneksel bir kalıpla giriş yapılmıştır.

2.1.2.8. Kıt'alar

Kıt'alar, iki ya da genellikle dokuz-on beyite kadar yazılan matla ve mahlas beyitleri olmayan xa xa şeklinde kafiyelenen nazım şekilleridir. aa xa şeklinde kafiyelenen yani ilk beyti mukaffa olan manzumeler ise nazımdır. Bunlar, kıt'alara yapısal ve içerik olarak benzemeleri açısından karıştırılmışlardır.⁶²

⁶¹ İpekten, s.59.

⁶² İpekten, s.52.

Divanda, “Kıta‘ât” başlığı altında otuz altı manzume bulunmaktadır. Müfredler bölümüne yazılmış ola kıt’a ile birlikte eserde otuz yedi adet kıt’a mevcuttur. Bunlardan dört tanesi matla beyitlerinin olması yönüyle nazım, otuz bir tanesi kıt’adır. Birçoğu ayrıntılı bir şekilde başlıklandırılmış hangi sebeplerle yazıldıkları açıklanmıştır. Genellikle methiye, hicviye ve nükte içerikli metinlerdir. Hiciv ve nükte içerikli kıt’aların bazılarında şair, yerdiği kişilerin ismini vermemek için metne üç nokta koymuştur. Bu manzumelerde, divanda daha önce rastlanmayan galiz ifâdelere ve küfürlere rastlanır. Kıt’a nazım şekli DTCF nüshasında yer almaz.

2.1.2.8. Müfredler

Divanda, “Müfredât” başlığı altında yüz kırk sekiz müfred bulunmaktadır. Müfredler arasında, mukaffâ beyitler ve mısralar da mevcuttur. Bu bölümde de birçok şiire ayrıntılı başlıklar yazılmıştır. Müfredler arasında şairin iritcalen söylediğini belirttikleri ile şaire ait olmayan ve “Mânî-i rızk olanın rızkını Allah keser” gibi herkesçe bilinen müfredler de bulunmaktadır. Birçoğu, günlük hayattan alelade olaylarla alakalıdır. Müfredler arasında da kıt’alarda olduğu gibi galiz ifadelere ve küfürlere rastlanır. Ayrıca, “Türk, Kürt, Çingene” gibi kavim adlarının iğneleyici bir üslupla müfredlere konu edildiği görülür. Müfredler DTCF nüshasında yer almaz.

Bitlisiñ aḥvâl-i şûr-engîzin eylerseñ su’âl

Kürd çalar Çingâne oynar bir ‘aceb hengâmedür (s.M-122a -120.Mf)

Ḳapuña Türk alışdırma daḥi şırtına kürek

Her ikisi kişiye ‘illet-i müzmin gibidür (s.M-116b -27.Mf)

2.1.3. Vezin

Âgâh Divanı’nda incelenen 545 şiir, vezinleri yönüyle ele alındıklarında, şairin hezec, recez, remel, muzari ve müctes bahrini ve on beş aruz kalıbını kullandığı tespit edilir. Türk şairlerin en çok kullandıkları remel bahrinin, en çok uygulanan iki kalıbı

olan “Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün” ve “Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün” kalıpları,⁶³ Âgâh’ın da en çok kullandığı iki kalıptır.

Remel bahrinden sonra şiirimizde en çok kullanılan bahirlerin kullanılış sıklıkları⁶⁴ Âgâh Divanı’nda da aynı sırayla devam etmektedir. Buna göre, divanda en çok kullanılan bahirler, ikinci sırada hezec bahrinin, “Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün” kalıbı ile üçüncü sırada ise muzâri bahrinin “Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün” kalıbıdır.

Divanda en çok kullanılan aruz uygulamaları ise vasl, imâle ve meddir. Bu uygulamalardan bir başkası olan zihâfın, ancak bir iki yerde uygulandığı görülür. Kimi mısralarda vezin gereği ses türemesi ya da hece düşmesi yapılmış bazı kelimeler şairin insiyatifiyle farklı okunmuştur. Tüm bu uygulamalara ve küçük kusurlara rağmen şairin hemen her nazım şeklinde aruz veznini başarıyla kullandığı tespit edilir. Divandaki vezinlerin kullanım şekli aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Hezec Bahri

Şiir Sayısı

1. Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün	139
2. Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün	4
3. Mef‘ülü Mafā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün	13
4. Mef‘ülü Mafā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün	1
(Mef‘ülü Fe‘ülün)	

Recez Bahri

Şiir Sayısı

1. Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün	11
2. Müstef‘ilün Müstef‘ilün	1
3. Müstef‘ilātün Müstef‘ilātün	1

⁶³ İpekten, 280.

⁶⁴ İpekten, 280, 281.

Remel Bahri	Şiir Sayısı
1. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün	1
2. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün	157
3. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün	18
4. Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün	147
5. Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün	11

Muzari Bahri	Şiir Sayısı
1. Mef'ülü Fā'ilātu Mefā'ilü Fā'ilün	34
2. Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün	4
Müctes Bahri	Şiir Sayısı
1. Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün	3

2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Nazım Türleri

Âgâh Divanı'nda birçok edebî tür ve tarz ile karşılaşılacaktır. Türler genellikle nazım şekilleriyle bağlantılı olmaları sebebiyle divandaki nazım türleri de tür-şekil ilişkisi içerisinde verilecektir. Bahsi geçen tür ve tarzlar eserden alınan örnek beyitlerle gösterilecektir.

Divanda kaside nazım şekliyle yazılan şiirler tevhid, methiye, hicviye ve şikâyetname türleriyle yazılmıştır. Eserdeki yirmi kasideden sadece birkaçı tamamıyla methiye amaçlıdır. Methiye görünümündeki diğer kasideler daha çok şikâyetname içeriklidir. Bunların dışında müstakil olarak şikâyetname türünü ihtiva eden kasideler de bulunur. Şairin “pâresiz” redifli meşhur kasidesi ise hicviyedir.

Öyle mücmel ki rümûz-ı dü cihân icmâlen
Anda nakş olduğunu seyr eder erbâb-ı reşâd

Ne ‘aceb nakşî-nüvîsende-i kilik-i kudret
Ma‘ni-i kâf ü nûn andan olunur istişhâd (s.M-3a -1.K)

İsmiñ gibi hulkıñ da idâreñ de güzeldür
Zâtıñ ise eñ ahsen-i pâşâ-yı vilâyet

Mümkün degil evşâfıñı hâkkıyla hikâye
Tut kim olalım nâtika-pîrâ-yı vilâyet (s.M-18b -12.K)

Çande kılsun ilticâ bî-vâye-gân-ı mülk-i Rûm

Hıttâ-i Īrâna git incâ vü ancâ pâresiz

...

Gam yemem bir sen degil **Āgâh** yoklarsañ çıkar

‘Aşrımızda ekşerî ‘alâ vü ednâ pâresiz (s.M-22b -18.K)

Āgâh’ın, Yusuf Kâmil Paşa’ya sunduğu kasidenin bir bölümü şikâyetnâme türünün en bariz özelliklerini göstermektedir.

Şırası gelmiş iken meclis-i mezkûr hâlet

Buracıkda nola bir nebze edersem inbâ

Ne re'isi vü ne de a'zāsı umūra vākıf
Cümlesi hey'etiñ reh-revi-i semt-i haṭā

Re'y ü tedbîr ü taṣavvurları vehm ü hezeyān
Faşl-ı da'vāları heb ḥükm-i ḳarakuş-āsā

Ṭa'b u ṭıynetleri kec şıdḳa ḳurbet ḥālleri yok
Gerçi ḳāmetlerini toḡrı yaratmış Mevlā

Yanlarında şayılur hıce ḳavānîn ü niṣām
Vaḥy ile her biri olmuş gibi me'mûr ḥaṣā

Naşb olundukları gün 'azli daḥi beklerler
Zābiṭanı o ḳadar eyledi ḥavf-ı istilā

Faşl-ı sermāsı bütün 'ālem-i istibdādıñ
Burada şıve-i aḥkāmını eyler icrā

Ġayrı bilmem ki bi-ḥaḳḳın nice rü'yet olunur
Bu gibi hey'etle tefvîz olunan da'vā

Ḥaşılı fırḳa-i zabtiye teşekkül edeli
Meclis görmedi bir toḡrı re'îs ü a'zā

Ṭutuṣub yandı küll oldı hepsi efrādın

Dikdiler incîr ağacı bu ocāğa hayfā (s.M-16a -11.K)

Eserdeki on bir musammatın ikisi mersiye, ikisi na'at, ikisi şikâyetname ve biri hicviyedir. Hiciv, pâresiz redifli kasidenin tahmisidir. Ayrıca, Nâbî ve Yanyalı Kâni'nin gazellerine yapılan üç tahmis hikemî tarzda, eserdeki şarkı nazım şekliyle yazılan tek şiir ise âşıkâne tarzda yazılmışlardır.

Çıkdı elden Onniķ ağa gibi bir aḥbāb āh

Zîr-i ḥāki kıldı cā ol güher-i nā-yāb āh

Şoḥbet ü cünbüşleri oldı ḥayāl ü ḥāb āh

Var yeri mātemle eşkim kılsa bir seylāb āh (s.M-32a -10.Mr)

Dü kevnîñ nüṣṣa-i kübrāsı sensiñ yā Resûlallāh

Kitāb-ı ḥikmetiñ gūyāsı sensiñ yā Resûlallāh

Rumûz-ı vaḥdetiñ dānāsı sensiñ yā Resûlallāh

Ḥüdānıñ cem'î esmāsı sensiñ yā Resûlallāh

Gönüller maḳṣad-ı aḳṣāsı sensiñ yā Resûlallāh (s.M-28b -4.Th)

Yukarıda sayfa ve şiir numaraları ile paylaşılan örnek bendlerde mersiye ve na'at türünün örneklerine yer verilmiştir.

Def'a-ı sa'y ile şafā-gāh-ı vücūdıñ keselin

Bi'l-'aks-i nefse uyub eyleme da'vet 'ilelin

El-ḥazer tîşe-i ālām ile yıķma temelin

Yek-nefes zevk-i hayātın bulamazsın bedelin

‘Ālemin cümle fedā eyler iseñ mā-ḥaşalın (s.M-30b -7. Th)

‘Aşkınıla ey simin beden

Olsun fedā bu cān ü ten

Kıl boynıma zülfün resen

Oldum saña üftāde ben

Bu nāz u istiğnāndan (s.M-109b -1.Şr)

Verilen örnek bendlerde, hikemî ve âşıkâne-şuhâne tarzın yansımaları açıkça görülmektedir.

Tarihler, padişahların tahta çıkışları, savaş neticesinde erişilen zaferler, mimari yapıların inşası yahut tamirleri gibi önemli hadiselerden; rütbe terfileri, bayramlar, yeni yıl tebrikleri, düğünler, sünnetler, doğumlar, ölümler gibi günlük hadiseler kadar çeşitli konularda yazılmıştır. Kasideli tarihlerin dışında tarihler, bir veya birkaç beyitle yazılmalarına rağmen bunların cülusiyye, zafername, ıydiye, suriyye, mersiye niteliğinde kısa şiirler olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Āgāh dedi ehl-i semā tārīḥ-i cevher-dārını

Şad müjde gördi Pādişeh ‘Abdülḥamīd Ḥānı beşer (s.M-37b -29. T)

1293

Buldum ey Āgāh tefeyyüzen dü tārīḥ-i güher

Şulḥla ğavğaya Ḥaḳ verdi nihāyet ve’s-selām (s.M-49a -91. T)

1295

Bu tārīhimle tebşīr eyle **Āgāh** ehl-i İslāma

Bu dem aldık Teselyā kıt‘asın hārben bi-hāmdillāh (s.M-42a -45. T)

1314

Hediye günü **Āgāh** sen de taqđīm eyle tārīhin

Bu yıl icrā olındı sūnnet-i pāk-i Şehābeddīn (s.M-47b -80. T)

1300

Ağlayub mu‘cemle **Āgāh** yazdı tārīh-i vefāt

Bāğ-ı ‘adne bülbul oldu hayf Lütfiyem bugün (s.M-58a -137. T)

1298

Divandaki na‘at ve methiye türündeki birkaç gazel dışında gazeller, bir tür adlandırması yapılacak kadar kesin çizgilere sahip olmadıklarından tarzları ve konuları itibarıyla değerlendirilmiştir. Buna göre gazellerin âşıkâne, şuhâne, rindâne, hikemî, tasavvufî gibi birçok tarzda yazıldığı tespit edilir. Bu durum, kaynaklarda söylenenlerin aksine şairin şiir tarzının yalnız hâkimâne ve mutasavvıfâne olmadığını gösterir.

Hālet-i cezbe ile olmasa dīvāne-i ‘aşk

Kendin urmazdı varub āteşe pervāne-i ‘aşk

Nice Risto Husrevi eyledi sermest-i cünūn

Başkadur cāzibe-i Leylā-i meyhāne-i ‘aşk (s.M-87b -85. G)

Bāde-i mu‘ciz dem-i ‘aşkıyla hem-demdür kadeh

Sırr-ı rûh-ı ‘İsa-i cān-baḥşa mahremdür kadeh

...

Germ olur keyfiñ bu peyrevlikle **Āgāh** ğam yeme

Hüsni-i āteş-dem-i feyze müsellemdür kadeh (s.M-69b -22.G)

Ey dîl kâpılma hilesi nefsiñ yamān olur

Fırşat deminde bitmiş iken bî-amān olur

Kaşdıñ fenāda kâle-i zertâr-ı sūd ise

Nağd-ı hayât-ı devlet-i ‘ömrüñ zebān olur (s.M-77a -51.G)

Ene’l-Haḳ-gū hemān Mañşûr-ı şanma dār-ı ‘aşk üzre

Bu da‘vā dîde-i haḳḳ-bîne her bir sūda zāhirdür

Hikāyât-ı ğam-ı dil-i nāy-ı nālânım ey **Āgāh**

Şarîr-i nağme-rîz-i hāme-i pür-gūda zāhirdür (s.M-77a -50.G)

Kıt’a ve müfredlere de gazellerde olduğu gibi bir tür sınıflandırması yapılamaz. Bu nazım türleri günlük, sıradan vakalarla ilgilidir. Şairin özellikle meslek hayatının merkezde olduğu kıt’a ve müfredler genellikle tebrik, teşekkür yahut yergi içeriklidir. Daha çok müfredlerde şairin hâkimâne bir üslupla günlük hayata dair öğütler verdiği gözlenir. Ayrıca, günlük hayatın bir yansıması olan argo ve küfürlerle de bu bölümlerde karşılaşılır.

2.2.2. Dil ve Üslup

Dil yalnız bir iletişim aracı değil, aynı zamanda toplumun sosyal, kültürel, geleneksel hayatının ve dünya görüşünün yansımasıdır. Ana malzemesi dil olan şiir de, dünden bugüne ve yarına bu birikimi yansıtan bir ayna konumundadır.

Âgâh Divanı'ndaki 545 şiirde aruzun birçok bahrinin ve kalıbının kullanılmış olması, kullanılan vezinlerde pek az kere hata yapılması, kelime kadrosu ve konulardaki zenginlik, kelime tekrarları ve kafiye kullanımı şairin şiir diline olan hâkimiyetini göstermektedir.

Ayrıca din, felsefe, astroloji, musiki ve daha birçok konuda şairin şaşırtıcı derecede bilgi ve kültür birikimine sahip olması dikkat çekicidir. Bu durum şiirin dilini ve üslubunu zenginleştiren etmenlerdendir.

Şiirlerdeki Arapça Farsça kökenli kelimelerin yoğunluğuna rağmen felsefi ve tasavvufî ıstılaha dair kullanımların az olması eserin olabildiğince sade ve anlaşılır olmasına müsaade etmiştir. Arapça Farsça kelime ve terkiplere karşın Türkçe fiiller, atasözleri, deyimler ve askerî terimlerin kullanımındaki sıklık metni millileştiren unsurlardan olmuştur. Divanda sözlü kültüre, halk inanışlarına, astrolojiye ait kullanımlara mazmunlara rastlanması, şiirin kültür ve geleneğin aktarımında mühim bir vasıta olduğunu kanıtlar.

Aşılmaz mâverâ-yı kûy-ı vaşla bezl-i genc etseñ

İki ejderle etrâfı muṭalsam bir maḥaldür o (s.M-99a -137.G)

‘Aceb meydân-ı cengi ğamze-i şâhib-kırân tutmuş

Ser-â-pâ kişver-i ḥüsni şadâ-yı el-emân tutmuş (s.M-82a -73.G)

O dönem kullanılmaya başlanan bazı teknolojik ve hukuki terimlerin şiire dâhil edildiği görülür.

Baħr-ı ğamdur yeri ŧimden-gerü Yunānilerin

Arķadī **vapurınıñ** çerħine ŧıçdı Ğamsız (s.M-117a -35.*Mf*)

Müdde‘ī-i ‘umūmī mānend yevm-i ŧūmı

İmħā-yı ‘adl ü dāda oldı sebep ķudūmı (s.M-118a -49.*Mf*)

Âĝâh’ın atasözlerine sıkça başvurması dikkat çekicidir. Şair, genellikle hayata dair çıkarımlarda bulunduktan sonra durumu geleneğin tecrübesiyle destekler ve çoĝu zaman okuyucuya bunun bir atasözü olduğunu bildirir.

Bir zarūret bir de ‘aşķ ehline olmaz ķurb ü bu‘d

‘Āŧıķa Bağdād yakın derler bu bir eski meşel (s.M-120a -78.*Mf*)

Meşeldür ŧübheli cān cennet içre girmez ey zāhid

Ne ħaşıl bir ‘ibādet kim ola zann ü ğümān üzre (s.M-100a -141.*G*)

Ĥüsni zā’il veli ebrū-yı siyeh-tāb anda

Ger yıkılmış ise mescid yine miħrāb anda (s.M-100b -144.*G*)

Bazen bilindik Arapķa deyimlere, mesellere de başvurur.

Ne yapsa ħikmeti vardur efendi ehl-i cünūn

Meşeldür etme ta‘accüb ki el-cünūnu fünūn (s.M-122b -123.*Mf*)

Ayrıca şairin, ikinci mısralarını tamamen atasözleriyle oluşturduğu bir gazeli de mevcuttur.

Var mı etmiş bu fenā dārına hüccetle temel
Maḥkeme ẓaḥīya mülk olmaz efendi bu meşel

Marāz u ‘illete vābeste degildür envāt
Baş ağrısı bahāne olur gelse ecel

Düşürür şāhibini varṭaya āḥir ḥayli
Kürkci dükkānı olur tilkiye eñ soñra maḥal

Ġam degil ehl-i ḥased olsa bize ḥarf-endāz
Kārbāna köpeğñ ‘av‘ avı vermez çü ḥalel

Etme ümīd-i kerem ehl-i ṭama‘dan Āgāh

Kendi başına sürer bulsa eger dermān kel (s.M-91b -105.Ġ)

Beyitlerde yer yer zarf-fiil eklerinin, fiillerin ve edatların eski kullanımları da dikkat çeker.

Ger dilerseñ Ḥaḳḳa ḳurbetiyle Āgāh i‘tilā

Ḳılma ünsiyyet ‘avām-ı nās ile **gördükde** kaç (s.M-67b -17.Ġ)

Eşk-i firḳat dökilür dīde-i pür-ḥünımdan

Ḥaṭıra her **gelicek** zevḳ-i temāşā-yı vaṭan (s.M-96b -128.Ġ)

Ne yüzle senden ümîd-i şefâ‘at eylesün Āgāh

Günāh etmekdedür gendin **bilelden** yâ Resûlallāh (s.M-103a -154.G)

Oğum atdım kemānım **yaşdım** ey şūh-ı kemān-dārım

Hele kırtuldu kıaşñ çilesinden bu dil-i zārım (s.M-121a -97.Mf)

Fiil çekimlerinde şimdiki zaman ve gelecek zaman eklerinin kullanımı ilgi çekicidir.

Kūy-ı vişāle **olmıyacak** vāşıl ağladım

Çeşm-i taḥassür eyledi icrā-yı āb-ı ye’s (s.M-80b -66.G)

Eşer-i cūd u sehā **görmüyoruz** ‘ālemde

Ġālibā ḥātime bulmuş o şıfat Ḥātemde (s.M-101b -147.G)

Bunun yanında, keskin z (ز) ile yazılan “zâhid” kelimesi metin boyunca peltek z (ز) ile yazılmıştır.

Her naşıl sa yakayı vermiş ele duḥter-i rez

Ḥırş ile bezmde zâhid çeker amma ne çeker (s.M-74a -38.G)

Devâ’, sezâ’, şitâ’ gibi son harfi hemze olan kelimelerde hemzeler hiç gösterilmemiştir (s.M-68b -22.G), (s.M-93a -95.G), (s.M-12a -8.K) Bahsedilen konuların dışında, eserde tarihî ve efsanevi karakterlerin yönetici, savaşçı ve sanatkârların isimlerine ve hikâyelerine çok kere atıfta bulunulması, metindeki en

belirgin söz sanatlarından olmasının yanında muhteva ve üsluba katkı sağlayan mühim konulardan olmuştur.

Sikke-gāh-ı dehri etmiş vār ise ta‘tīl-i çerh

Yoklasañ gencīne-i Qārūn u Dārā pāresiz (s.M-22a -18.K)

Zār u zebūn-ı pençe-i ğam oldı ‘ākıbet

Dest-i kazāya Rüstem-i devrān tayanmadı (s.M-104a -157.G)

‘Aqlıñdur o Behzād-ı nigār-ḥāne-i temkīn

Yā şaykal-ı mīr’āt-ı mücellāyı vilayet (s.M-18a -12.K)

Mülküñde çekdi leşger-i Ye’cüc-ı zulm ü cevre sedd

Hakkıyla bir kânūn yapub ol şāh-ı İskender-i sīr (s.M-24a -19.K)

Qanı Keyhüsrev ü Dārā qanı İskender ü Cem

Şarşar-ı bād-ı fenā cümlesin etmiş berbād (s.M-71a -25.G)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA DİVANI

3.1. METİN TESPİTİ İLE İLGİLİ HUSUSLAR

- Tenkitli metin oluşturulurken tespit edilen iki nüsha karşılaştırılmıştır.
- Bunlardan, Millî Kütüphane nüshasının müellif hattı olduğu tespit edilmiş metnin kurulması aşamasında bu nüsha esas alınmıştır.
- Karşılaştırmada Millî Kütüphane Fahri Bilge koleksiyonundaki nüsha (M), Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi yazma eserler kataloğundaki nüsha (DT) kısaltmalarıyla gösterilmiştir.
- Karşılaştırma yapılırken nüshalardaki eksik manzumeler manzume numarasına, eksik beyitler beyit sonuna, eksik mısralar mısra sonuna dipnot numarası verilerek dipnotta (-) işareti ile gösterilmiştir.
- Aynı şekilde, sayfadaki eksik manzumeler sayfa numarasına dipnot numarası verilerek dipnotta (-) işareti ile gösterilmiştir.
- Nüshalar arasındaki mevcut yazım farkları nüsha kısaltması ile birlikte dipnotta (:) işareti ile gösterilmiştir.
- Nüshalar arasında beyitlerden kaynaklanan yer değişiklikleri dipnotta beyit numaralarıyla birlikte (~) işareti ve nüsha kısaltması ile gösterilmiştir.
- Metindeki ayet ve hadisler Arapça şekilleriyle metne dâhil edilmiştir. Bahsi geçen ayet ve hadislerin Türkçe karşılıkları ile künye bilgileri dipnotta paylaşılmıştır.
- Nüshalardan herhangi birinde mevcut olmayan manzumeler nazım şekilleri, türler, konular veya sayfa numaraları dikkate alınarak metne dâhil edilmiştir. Sayılan nitelikler açısından benzer olan manzumeler, metindeki bütünlüğün bozulmaması açısından ilgili bölümün en son kısmına eklenmiştir.
- Metinde çeşitli sebeplerden dolayı okunamayan yerlerde açıklama amaçlı dipnotlar verilmiştir.

- Çalışmada, Arap alfabesindeki harf ve sesleri karşılamak üzere transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

3.2. KARŞILAŞTIRMADA KULLANILAN NÜSHALAR

Âgâh Osman Paşa Divanı'nın tespit edilen iki nüshası mevcuttur. Bunlardan ilki Millî Kütüphane Fahri Bilge koleksiyonunda bulunan ve şairin kendisi tarafından tashih edilen orijinal nüshadır. İkincisi, Ankara Üniversitesi DTCTF Kütüphanesi yazma eserler kataloğunda bulunan nüshadır. Tespit edilebilen nüshaların özellikleri şu şekildedir:

Millî Kütüphane, 06 Mil. Yz. FB 333

Cilt : Yeşil kâğıt kaplı mukavva cilt, sırtı vişne rengi, şirâzesi dağınık

Kâğıt : Esmer cedid

Yaprak : 130

Ölçü : 278x201 mm

Yazı : Rik'a

Satır : 18-20

Baş Koydı çün kisve-i terkîbe ciḥānı üstād

Cümle şey oldı birer şüret ile çehre küşād

Son Eyle mestānım beni cām-ı leb-i la'liñle mest

Tazelensin dilde dūna teşne-i bezm-i elest

Divanın kapak sayfasında, “Fahri Bilge Varisinden” ve “Sat. Bakanlar Kurulu Kararı 10 Eylül 1976. Sayı: 7/12510” ibareleri bulunmaktadır. Ayrıca Arap harfleriyle “İnnallâhe teâlâ lâ yenzuru ilâ suveriküm ve emvâliküm velâkin yenzuru ilâ kulûbiküm

ve a'mâliküm”⁶⁵ hadîs-i şerîfî ile bir beyit yazılmıştır. Kurşun kalemle yazıldığı için beyitte kısmî silinmeler olmuştur. Sayfanın alt kısmında bir ağaç resmi, divanın Âgâh Osman Paşa’ya ait olduğunu bildiren notlar ve Millî Kütüphane’nin mührü mevcuttur.

Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, Mustafa Con A 52

Cilt : Deffeleri lacivert bez kaplı mukavva cilt, sırtı siyah meşin

Yaprak : 103

Ölçü : 243x165 mm

Yazı : Rik’a

Satır : 16

Baş Almağ isterseñ eger himmet-i ehlullâhı

Bî-edeb olma gözet hürmet-i ehlullâhı

Son: İncinürse bir gönül olmaz nevâziş kâr-ger

Şîşe-i işkeste çün vârestedür ta‘mîrden

Divanın kapak sayfasında Mustafa Con mührü ve DTCF Kütüphanesi demirbaş kaydı vardır. 13 sayfa boş bırakılmıştır. Manzumelerin yerleri incelenen nüshaya göre farklılık gösterir. Manzumelerin büyük bir kısmı bu nüshada mevcut değildir.

⁶⁵ “Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz. Lâkin o sizin kalplerinize ve amellerinize bakar” (Müslim, Birr, 33; İbn Mâce, Zühd, 9)

3.3. TRABZONLU HAZÎNEDAR-ZÂDE ÂGÂH OSMAN PAŞA DÎVANI

1⁶⁶

Fe‘ilâtün/ Fe‘ilâtün/ Fe‘ilâtün/ Fe‘ilün

M-1b

- 1 Koydı çün kisve-i terkîbe ciḥānı üstād
Cümle şey oldı birer şüret ile çehre küşād
- 2 Görinüb mümkünî icāda lüzüm u icāb
Kıldı binā-yı qader şun‘ıla tertîb-i mevād
- 3 Sırr-ı ser-nükte-i icmālî berāy-ı tafşîl
Eyledi münşî-i ser-levḥ-i qazā tarḥ-ı sevād
- 4 Kıldı nüh bār-geh-i çerḥi zemîne merbūt
Neyyir-i kudret edüb nūr-ı şefā‘at evtād
- 5 Cünbiş-i ‘aşkıla mevc-āver olub baḥr-ı kıdem
Sāḥa-ārā-yı ḥudūş oldı bu nüh kevn ü fesād
- 6 Ebr-i bî-reng-i ‘imādın ederek seyr ü güzër
Oldı eflāke hüviyyet güneşi pertev-i dād
- 7 Bu tecelliyle bulub tāb-ı nümāyiş zerrāt
Her biri oldı birer kevkeb-i dūrî müfād

- 8 Devr edüb şeş-cihet-i ‘âlem-i bālâyı tamām
‘Âkıbet oldılar üftâde be-şahrâ-yı nihād
- 9 ‘Akd-i peyvend-i vücūd etmek için pey-der-pey
Buldılar kâr geh sun‘a reh-i feyz ü sedād
- 10 Çār ‘unşurla olub müttehid erkân-ı tıbā‘
Geldi ma‘mûre-i terkîbe vücūd-ı efrād
- 11 ‘Âlem-i tefriķaya verdi kıvām u şüret
Cevher-i fıtrat olub vāye-pezîr-i ezdād
- 12 Buldı eczâ-yı tezād-âver-i mecmû‘a-ı kevn
Hüsn-i şîrâze ile rābıta-i hubb ü vedād
- 13 Şafaķ-ı şubh-ı şehâdetle olub dîde-küşâ
Câme-ḥâb-ı ‘ademi etdi vücūd-ı her zād
- 14 Feyz-yâb-ı eşer mebde’-i feyyâz olarak
Sebz-püş oldı bütün bağçe-i şun‘ı-âbād
- 15 Ebr-i midrâr-ı meşîyyetden alub neşv ü nemâ
Geldiler cünbüşe ḥayvân u nebâtât u cemād
- 16 Devr-i ḥükm-i zühale verdi kazâ fayşal-ı tām
Oldı heb rûy-ı zemîn bir çemen-i Sa‘d-âbād
- 17 Buldılar çün ḥarem-i Ka‘be-i ervāḥa vüşûl
Ser-fürû bürde-i şükr oldı cemî‘-i ecsād

- 18 Nüh felek çār ṭabī‘atla mevālid-i selās
Buldı bu merḥalede māye-i temkīn ü sedād

M-2a, M-2b⁶⁷

M-3a

- 19 Ādemiyyetle gelüb cümlesine tāb-ı sükūn
Oldılar ġāile-i seyr ü seferden āzād
- 20 Buldı şüret bu serā perde-i ekvān içre
Hüsn-i takvīm ile bir şāhid-i ferḥunde-nijād
- 21 Kıldı şād-ābter ol gülbin-i bāğ-ı şerefi
Gerdiş ü seyr ile dūlāb-ı şafā-cūş-ı ma‘ād
- 22 Kātib-i kilik-i raḡam-senc-i şu‘ūnāt-ı ḡader
Etdi ser-defter-i imkāna yekūn-ı a‘dād
- 23 Geldi bir noḡtaya şığdı nüṣaḥ-ı ‘ilm-i ezel
Ki odur mücmel-i āyāt-ı tefāşıl-i murād
- 24 Hatt-ı ser-şafḥa-i pīşānına kıl medd-i nazār
Oḡunur ḥarf-be-ḥarf kübrā-yı ‘imād
- 25 Çeşm-i im‘ān ile her saṭrına etdikce nazār
Ne kitāb oldıḡını fehmi eder erbāb-ı reşād
- 26 Nuṭḡ-ı ḥikmet eşer-i zāt-ı ḥüdā bīninden
Ma‘ni-i rāz-ı hüviyyet olunur istiṣḥād

⁶⁷ Boş varak: M

- 27 Ne ‘aceb rūḥ-ı muşavver ki nazīri nā-yāb
Anı kâbil mi ki taḳlīd ede kilḳ-i Behzād
- 28 Ḥabbezā nüṣṣa-i pākize beyān-ı ḳudret
Ehli baḳdıḳca olur ‘ilm-i buṭūna müzdād
- 29 Kelimāt-ı kütüb-i ‘ālemi gözden geḳüren
Cümle terkībe esās oldıḳın añlar efrād
- 30 Öyle mücmel ki rümüz-ı dü cihān icmālen
Anda naḳş oldıḳını seyr eder erbāb-ı reṣād
- 31 Ne ‘aceb naḳşī-nüvīsende-i kilḳ-i ḳudret
Ma‘ni-i kāf ü nūn andan olunur istiṣhād

M-3b⁶⁸

M-4a

DT-1b

Evliyā-yı kirām ḥāzerātınıñ evṣāf-ı cemīle ve iḳtidār-ı ma‘neviyyelerini
mutazammın ḳaṣīdedür

2

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Almaḳ isterseñ eger himmet-i ehlu’llāhı
Bī-edeb olma gözet ḥürmet-i ehlu’llāhı

⁶⁸ Boş sayfa: M

- 2 Yād edüb nāmların şıdķ ile kıl istimdād⁶⁹
Göresiñ tā ki nedir kuvvet-i ehlu'llāhı
- 3 Hāşıl etmek dileyen 'ayn-ı yakīn kuhl eyler
Hāk-i pāk-i kadem-i 'izzet-i ehlu'llāhı
- 4 Şaykal-ı nūr ile etmiş kalem-i şun'-ı ezel
Müncelī āyine-i sīret-i ehlu'llāhı
- 5 Ebedī Hāyy olarak terk-i fenā eylerler
Şanma herkes gibidir rıhlet-i ehlu'llāhı
- 6 İnerek cünd-i melā'ik melā-i a'lādan
Devr ider şubh u mesā türbet-i ehlu'llāhı
- 7 Resm ü⁷⁰ āyinini seyr et felek-i devvārīñ
O da icrā ediyor 'ādet-i ehlu'llāhı
- 8 Kātib-i kilik-i kazā yazdı şafādan 'ārī
Nüşa-i zāt-ı melek-tıynet-i ehlu'llāhı⁷¹
- 9 Mazhar-ı sırr-ı 'ulūm-ı ezelī eyledi Hāk
Dil-i pākīze-ter-i hāzret-i ehlu'llāhı
- 10 Kişi mümkün mi ola 'ārif-i esrār-ı ma'ād
Okumazdan nüşa-ı āyet-i ehlu'llāhı
- 11 Kurb-ı Hākķa varamaz dağdağa-ı keşretten

⁶⁹ nām-ı 'ālīlerini yād ile kıl istimdād: DT

⁷⁰ ü:- DT

⁷¹ 8 ~ 4 DT

Bulmayan şāh-reh-i vaḥdet-i ehlu'llāhı

12 Mey-i 'aşk ile meger ṭālib ola mest-i müdām

Yoḥsa bilmez nicedir ḥālet-i ehlu'llāhı

13 Etmeyen zirve-i 'arşı ḥikem-i Ḥaḳḳa 'urūc

Ne bilür mer-tebe-i rif'at-ı ehlu'llāhı

DT-2a

14 Ḥākim-i mülk-i şuhūd olmayacak bir dervīş⁷²

Giyemez tāk-ı ser-i devlet-i ehlu'llāhı

15 Ḥān-ı elvān-ı ḥaḳīkatdan olur bī-behre

Bulmayan vāsīta-i ni'met-i ehlu'llāhı

16 Añlamaz medrese-i ḳāle düşen ma'nāsın

Oḳusun tut kütüb-i ḥikmet-i ehlu'llāhı

17 Māsivā cāmelerinden şoyunub 'üryān ol

Giyemek isterseñ eger kisvet-i ehlu'llāhı

18 Ger olursa saña iḳlīm-i velāyet meḳşūf

O zamān gör şeref ü şevket-i ehlu'llāhı

19 Zīver-i gūşı ḳabūl eylemeyen nādāna

Açma baḥş-i dürer-i şöḥbet-i ehlu'llāhı

20 Ekşerisi görünür ḥalka 'abā-pūş olarak

Zāhirinde arama zīnet-i ehlu'llāhı

⁷² olmayacak bir dervīş; olmayan ādem ise de DT

- 21 Hür u cennetden eder kaç‘-ı nigāh-ı hāhiş
Görse zāhid harem-i vuşlat-ı ehlu‘llāhı

M-4b⁷³

- 22 Şaňma muhtāc-ı tenāvül ola yā vuşlat-ı hūr
Böyle bilmek ne ğalaţ cennet-i ehlu‘llāhı

- 23 Kāpusunda kul eder şāh-ı cihān-ārāyı⁷⁴
Virse bir ‘abdiña Hāķ rütbet-i ehlu‘llāhı

- 24 Zīr ü bālāyı eder emrine münkad u muţı‘
Düş ihlāşa el-ān rā‘yet-i ehlu‘llāhı

- 25 ‘Ādet-i Hāķķa muhālif bir iş etmez yoĥsa
Etse seyret o zamān kudret-i ehlu‘llāhı

- 26 Der-peyi silsile-i dūzaĥ olur her nefsiñ
Sedd ederseñ nefsi rāĥat-ı ehlu‘llāhı

- 27 Sebeb-i devlet olur her dü-serā ey Āġāh
İltizām eyle hemān ĥidmet-i ehlu‘llāhı

M-5a, M-5b⁷⁵

M-6a

Medĥiye līcenāb-i velāyet-me‘ab ‘Alī Keremallahū vecheh ve Rażıallahū ‘anh

⁷³ Sayfa sonunda silik karalamalar mevcuttur: M

⁷⁴ şāh-ı cihān-ārāyı: dāver-i dārā ĥaşemi DT

⁷⁵ Müsvedde metin: M

⁷⁶ - DT

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Gevher-i yekdāne-i deryā-yı kudretdür ‘Alī
Zīnet-i gencine-i esrār-ı vaḥdetdür ‘Alī
- 2 Zübde olmuş çār ‘unşurdan vüçüd-ı eşrefi
Bir güzīde āferīniş pāk-i fıtrātdur ‘Alī
- 3 Nūr-ı zātından eder zerrāt-ı ‘ālem kesb-i feyz
Neyyir-i tāb-āver-i burc-ı velāyetdür ‘Alī
- 4 Ḥaber-i dīn ḥuṭbe-i zātıyla oldu ser-firāz
Pādişāh-ı ins ü cin mihrāb-ı t̄ā‘atdür ‘Alī
- 5 Vāşıl-ı ser-menzil-i k̄utbiyyet eyler sālīke
Reh-nümā-yı cadde-i semt-i hidāyetdür ‘Alī
- 6 Anda cem‘ olmuş ‘ulūm-ı evvelīn ü āḥirīn
Bir kitāb-ı ḥikmet endūz-ı ḥaḳīḳatdür ‘Alī
- 7 Zātına meşrūṭadır dārū’l-‘ulūm-ı ma‘nevī
Ḥāce-i müşkil-guşā-yı ders-i ḥikmetdür ‘Alī
- 8 K̄alb-gāh-ı nüşā-i ādemde buldı intihā
Noḳṭa-ı mevzū‘a-i bāy-ı bidāyetdür ‘Alī
- 9 Z̄ulmet-i küffārı maḥv etdi fūrūğ-ı şavleti
Āfītāb-ı lem‘a-baḥş-ı mülk-i nuşretdür ‘Alī
- 10 Açdı seyf-i ḳahr ile şeh-rāh-ı dīn-i Aḥmedi

Şeh-vār-ı ‘arşa-ı rezm vü şecā‘atdır ‘Alī

- 11 Kırb-gāh-ı li-me‘allahıyla oldu cılve-ger
Maḥrem-i ḥalvet-serāy-ı Rabb-i ‘izzetdür ‘Alī
- 12 Lānesin gülşen-geh-i İsrāda buldı Cebra’il
Bülbül-i ḥaḳ-gū-yı mi‘rāc-ı risāletdür ‘Alī
- 13 Tāb-ı sūz ‘aşa ile kıymaz ‘uşāt-ı ümmeti
Sāḳī-i kevser-res-i rüz-ı kıyāmetdür ‘Alī

M-6b

DT67a

Si‘ird sancāğı dāḫilinde Şīrvān ḳazāsı muzāfātından Küfre nām ḳaryede ḳadem-nihāde-i mehd-i şühūd olub Bitlis ḳaşabasına naḳl-i ḥāne ile orada seccāde-nişīn-i irşād olan tarīḳ-i feyz-i refīḳ-i naḳşībendiyye ricāl-i a‘zamından reşādetlü zehādetlü Şeyḫ Muḥammed Efendī Hazretleriniñ şān-ı celīlinde min ḡayrı liyāḳatin ḥāme-keş-i şāḫife-i naẓm u inşād oldıḡım ḳaşīde-i nāḳızānemdür⁷⁷

4

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Ey vücūd-ı aḳdesiñ ser-zīb-i bezm-i kūn fekān
V’ey dil-i vaḥdet-güzīniñ cılve-sāz-ı lā-mekān

⁷⁷ Bitlis vilāyeti dāḫilinde Si‘ird sancāğına tābi‘ Şīrvān ḳazāsı muzāfātından Küfre nām ḳaryede ḳadem-nihāde-i mehd-i şühūd olub ikmāl-i seyr ü sülūk etdikden sonra Bitlis ḳaşabasına naḳl-i ḥāne ile yigirmi seneden mütecāviz orada seccāde-nişīn olmuş ve bundan iki sene muḳaddem irtihāl-i dārü’l-beḳā buyurmuş olan tarīḳat-i ‘aliyye-i naḳşībendiyye ricāl-i a‘zamından el-Şeyḫ Muḥammed Efendī ḳaddesallāhu sırrahü’l-‘azīz ḥazretleriniñ şān-ı celīlinde min ḡayrı liyāḳatin ḥāme-keş şāḫife-i naẓm u inşād oldıḡım ḳaşīde-i ḡarrādur: DT

2 Ey hıdīv-i bārgāh-efrūz-ı mülk-i ma‘rifet
Muktedā-yı her velī serdār-ı hayl-ı ‘ārifān

3 Sensiñ ol sulţān-ı ‘ālīcāh-ı ma‘nā kim ezel
Eylemiş Hāķ āsitānıñ kıble-gāh-ı ins ü cān

DT-67b

4 Sensiñ ol ķuţb-ı felek eyvān-ı devrān kim sezā
Olsa dergāhıñda mihr ü māh-ı gerdūn pāsban

5 Sensiñ ol gavş-ı mu‘allā-pāye kim şām u seher
Devr ider pīrāmeniñ bi’l-cümle fevc-i ķudsiyān

6 Görmedi zātıñ gibi bir ķuţb-ı ‘ālī menzilet
Olalı çeşm āşına āfāķa mihr-i āsumān

7 Öyle bir iksir-i a‘zāmsın ki ķāk-i maķdemiñ
Olsa lāyık tūtiyā-yı dīde-i cān u cihān

8 Müntehā-yı sidre-i ‘irfānıña olmaz resā
Ṭā’ir-i ‘akl-ı Aristō ‘arşa yapsa āşıyan

9 Dest-i gülçīn-i reşādıñdan alurdı bī‘atin
Gül-sitān-ı dehre gelse bir daķī Sünbül Sinān

10 Kāse-şūy-ı maţbaķ-ı cūdıñdır evtād-ı zamān
Cebhe-sā-yı dergeh-i luţfıñdır aķţāb-ı cihān

11 Bād-ı enfās-ı laţfıñden olaydı feyż-yāb
Bu çemenzār-ı fenā görmezdi āşār-ı hāzān

DT-68a

- 12 Reşha-bār olsa sehāb-ı āsumān-ı şefkatiñ
Kūh-ı sengīni ider maġbūt-ı şahn-ı gül-sitān
- 13 Şemme-i halkıñ şabā neşr etse şahn-ı gülşene
Būy-ı gülden eyler istignā meşāmm-ı bülbülān
- 14 Berķ-i āteş-tāb-ı kahrıñ düşse çerķ-i çārıma
Çeşme-i hurşīd olur tennūre-i āteş-feşān
- 15 Āyet-i evşāf-ı pākiñ böyle yazmış tā ezel
Levha-i ta‘zīme kilik-i hoş-nüvīs-i āsumān
- 16 Zübde-i kevn ü mekān ser-şafha-i esrār-ı gül
Hırz-ı bāzū-yı velāyet nüsha-i emn ü emān
- 17 ‘İzzet-i ġarra-yı hikmet maṭla‘-ı nūr-ı hüdā
Mürşid-i Mahmūd haşlet vāriş-i peygamberān

M-7a

- 18 Tīr-i meş‘al-fürüz-ı āsuman- ı vecd ü hāl
Şem‘-i şeb-arā-yı bezm-i vahdet-i devr-i zamān
- 19 Küfrevī şeyhu’ş-şuyūh-ı naķşbend-i pākım odur
Himemi fahr-ı ‘ālem ekmel-i halk-ı cihān

DT-68b

- 20 Dergeh-i kuds-i muṭāfı kıblegāh-ı hāss ü ‘ām
Şahn-ı vahdet-hānesi cevhlān-geh-i kerrūbiyān

- 21 Kemterīn āvīze-i keyvān-serāy-ı cāhı māh
Rīzesiniñ südde-i rif‘at-medārı aḥterān
- 22 Kālb-i pāki baḥr-ı bī-pāyān-ı ilhām-ı Ḥudā
Sīnesi gencine-i pūr-güher-i ḡayb ü nihān
- 23 Nūr-ı esrār-ı tecellī-i cenāb-ı naḳṣibend
Āfitāb ṣubḥ-veṣ zātında olmuṣdur ‘ayān
- 24 Hırka-i teslīmini eylerdi ser-düş-ı kabūl
Olsa ger ‘aṣrī ricālinden cenāb-ı Rūzbihān
- 25 Gonca-i gülşen-tırāz-ı mülk-i vaḥdet kim eder
Bülbülü yek şemmesi esrār-ı vecde tercüman
- 26 Nuṭkı ber-āb-ı revān-baḥş-ı ḥaḳīḳat kim anın
Kaṭresi dil-mürde-gān-ı aşka eyler baḥş-ı cān
- 27 ‘İlmi bir deryā-yı mevc-engīz-i ḥayret kim ebed
Anda açmaz keştī-i ‘aḳl-ı Felātūn bādbān

DT-69a

- 28 Sāḥa-i vicdānına bir ḥatve gelmez nüh felek
Merkez-i idrākine bir nokta olmaz ḥākdān
- 29 Cūybār-ı feyzine dil-teşne ḥavz-ı selsebīl
Ravza-i ‘irfānına ḥayrān behişt-i cāvidān
- 30 Gülbün-i endīşesinde ‘aḳl-ı küll bir ‘andelīb
Gülşen-i ṭab‘ında ervāh-ı mücerred bāḡbān

31 Hüsni-i hulkı māye-i feyz-i dem-i Hızır u Mesīh
Meşreb-i pāki şafā-baḥş-ı ḥayāt-ı cāvidān

32 ‘İffeti sermāye-i zühd ü şalāh-ı Bāyezid
İttiķası āb-ı rūy-ı ta‘at-ı kerrübīyān

33 Emri ta‘līķ etse tağyīr-i mizāc-ı ‘unşura
Āteş-i sūzān bulur ḥaşşīyyet-i āb-ı revān

34 Şīt-i ‘adlī düşmüş olsa ‘ālem-i vaḥşīyyete
Şīr-i ner āğūşın eyler ḥāb-gāh-ı āhuvān

35 Hükmi ger cem‘iyyet ihtidādı eylerse murād
Zühd ile hemḥāl olur rind-i ḳalender meşrebān

DT-69b

36 Lücce-i teslīminiñ keştī suvār-ı ‘azmine
Mevc-i şūr-engīz-i ğamdan tā ebed gelmez ziyān

37 Her iki şahşın biri farz ile ḳalben buğzını
Biri de ḥubbın tutub etmiş olursa terk-i cān

M-7b

38 Ol eder muṭlaķ yerin şīven-geh-i dārū’l-‘azāb
Bu ḳılar ārām-gāhın şübhesiz dārū’l-cinān

39 Pīr-i vālā hem-tā dānā-yı ḳudsī ḥaşletā
Ey yegāne ğonca-i gülzār-ı feyz-i muste‘ān

40 Sensiñ ol maḥbūb-ı ma‘nā kim ser-i kūyiñ gören

Cennet-i me'vâyı etmez haşre dek hâtır-nişân

- 41 Himmetiñ ol rütbe 'âli kim tutanlar dâmeniñ
Yûsuf-âsâ hep olur ahîr 'azîz ü kâm-rân
- 42 Kâlbîñ ol ser-çeşme-i enhâr⁷⁸-ı hikmet kim hele
Kaatre âb-ı feyzine biñ cân verir Hızır-ı zamân
- 43 Tab'ın ol mir'ât-ı şafvet-bağş ma'nâ kim olur
Her sözüñ şüret-nümâ-yı şâhid-i sihr ü beyân
- DT-70a**
- 44 Şüphesiz sensiñ bu 'aşrîñ şimdi gavş-ı a'zamı
Eylemez ehl-i haqâyık bunda hîç şekk ü gümân
- 45 Çünkü olmuş maskat-ı re's-i şerîfiñ çok mudur
Kîmiyâ-veş bulsa rağbet hâk-i pâk-i Şîrvân
- 46 Minnet ol Allah'a kim zıll-ı nihâl-i şefkatiñ
Eylemiş ebr-i bahâr-âsâ serimde sâyebân
- 47 Bu kaşîdem münteħab bir şâhid-i ihlâşdur
Şîve-i mazmûnuna 'âlem olur taḥsîn-hân
- 48 Teng olurken şahın-ı ma'nâ kûş-ı endîşeme
'Arşa-gâh-ı midḥatında kaldı bî-tâb ü tüvân
- 49 Uçsa biñ yıl 'âlem-i bâlâda 'anḳâ-yı hayâl
Âsumân-ı vaşfıña bulmaz yine ḥadd ü kerân

⁷⁸ enhâr: mecrâ DT

50 Rū-be-ḥāk-i şerm olub kılsam ‘aceb mi ba‘de-zīn
Ḥāl-i sūziş iştimalimden biraz baḥş ü beyān

51 El-meded ey çāre-sāz-ı derd-mendān el-meded
Eyledi bār-ı girān-ı ma‘siyet ḳadem gümān

DT-70b

52 Pāy-māl-i ḥāk-i ḥüsrān olduğum artık yeter
Tut elim ḳaldır beni ḥālim yamān ve‘l-amān

53 Hem-reh-i nefis ü hevāyım bunca yıllardan beri
Vādi-i ‘iṣyānda oldu naḳd-ı ‘ömrüm hep ziyān

54 Na‘re-i ḥayrun mine’n-nevm şabāḥ-ı feyziñe
Mescid-i aḳşā-yı dilde muntazırdur gūş-ı cān

55 Ben ne ḥācet eyleyim mā-fi‘l-zamīri āşikār
Münkeşifdir hep saña gönüldeki rāz-ı nihān

56 Her naşılse edhem-i kilik-i ḥayālīm ye’s ile
Vādi-i ḥavf ü recāda ḳıldı irḥā-yı ‘inān

57 Söz uzandı ğayrı **Āgāh** bir du‘ā ḳıl kim ola
Ser-te-ser ehl-i zemīn ü āsumān āmīn-ḥān

M-8a

58 Tā ki pā-ber-cā ola bu ḥān-gāh-ı nüh ḳıbāb
Tā ki zikrullah ola ser-zīb-i tesbīḥ-i lisān

DT-71a

- 59 Dā'imā bi'l-'āfiye ol zāt-ı kerrübî şifāt
Hānedānıyla ola 'ālemde mesrūru'l-cinān
- 60 Bāb-ı vālā himmet ü irşādı oldukça küşād
Hep kapansun revzen-i çeşm-i hayāt-ı münkirān

DT-71b⁷⁹

DT-72a

Kaşīde-i der-Haqq-ı 'ārif billāh

5⁸⁰

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Kālb-i pāki genc-i esrār-ı Hudādur 'ārifīñ
Her sözi bir gevher-i 'ālem-behādur 'ārifīñ
- 2 Kaṭre āb-ı feyzine biñ cān verür dil-teşnesi
Meşrebi ser-çeşme-i 'ayn-ı hüdādur 'ārifīñ
- 3 Zerre tāb-ı ṭal'atından buldı fer mülk-i şühūd
Nūr-ı zātı lem'a-ı mihr-i beḳadur 'ārifīñ
- 4 Muşhaf-ı vechinde zāhir naḳş-ı şun'-ı ḥüsn-i ḥaṭṭ
Bāṭını ser-şafḥa-i sırr-ı hafādur 'ārifīñ
- 5 Neşr eder bir nokṭadan faẓl-ı ḥurūfı 'āleme

⁷⁹ Boş sayfa: DT

⁸⁰ - M

Hāmesi cünbiş-nümā-yı taht-ı bādur ‘ārifiñ

- 6 Her biri zımnında yüz biñ naḥl-ı ḥikmet muḥtefī
Sözleri eṣmār-ı bāğ-ı enbiyādur ‘ārifiñ
- 7 Heb dil-i ḡaybü’l-fitenden feyz alur ḥaḥḳ-ı cihān
‘Aḳl-ı küllī ḥāṣṣ ü ‘āma pīṣvādur ‘ārifiñ

DT-72b

- 8 Hüsni mihr efrūzına dil-dāde ḥayli üns ü cān
‘Aṣḳına ervāḥ-ı ḳudsī mübtelādur ‘ārifiñ
- 9 Tarfetü’l-‘ayn içre eyler ḡāhi ḡeṣt-i lā-mekān
Meslegi rāḥ-ı ḡüzīn-i Muṣṭafādur ‘ārifiñ
- 10 Ḳurb-ḡāh-ı ‘izzete da‘vetle olsa rāḥ-rev
Menzili evvel ḳademde müntehādur ‘ārifiñ
- 11 Şeş cihet dīdār-ı Ḥaḳḳı seyr eder ‘ayne’l-yaḳīn
Cilve-ḡāhı ‘ālem-i vaḥdet-serādur ‘ārifiñ
- 12 Mest-i cām-ı ‘aşḳ olub ḡeçmiş cihān u cāndan
‘Ālemi vāreste-i ḥavf u recādur ‘ārifiñ
- 13 Tīre-dil olmaz cefā bārānı yaḡsa başına
Sīnesi āzāde-i seyl-i fenādur ‘ārifiñ
- 14 Ḥaḳḳı söyler bī-muḥābā bāḳı yokdur kimseden
Şoḥbeti müstaḡnī-i zühd ü riyādur ‘ārifiñ

DT-73a

- 15 Şu'lesi dehşetle eyler kâ'inâtı lerze-nâk
 Kahr-ı berķ-âşübı şamşâm-ı kazâdur 'arifiñ
- 16 Mâverâ-yı 'âlem-i imkânı seyr eyler hemîn
 Dîde-i Hâķ âşinâsı rûşenâdur 'arifiñ
- 17 Gösterür bir demde gâhî vaķ'a-i şad-sâleyi
 Kuvve-i kudsiyyesi hayret-fezâdur 'arifiñ
- 18 Ser-be-hâķ-i râhı olsun isteyen emîn ü amân
 Dergeh-i dârü'l-selâmı mültecâdur 'arifiñ
- 19 Olsa pây-endâz-ı ragbet gülşen eyler külhanı
 Maķdem-i ferhunde-fâlî dil-güşâdur 'arifiñ
- 20 Gösterür her şaķşa miķdârınca rû-yı iltifât
 Heb bu yüzden maķşadı celb-i rızâdur 'arifiñ
- 21 Rûşen eyler dîde-i şeb zinde-dâr-ı 'âşıkı
 Şubh-ı nev-rûz-ı vişâli pür-şafâdur 'arifiñ

DT-73b

- 22 Vâşıl-ı ser-menzil-i maķşûd olur her muhlisi
 Himmet-i Hızr ihtidâsı reh-nümâdur 'arifiñ
- 23 Esse eyler sîm-i hâliş âhen-i kem-kıymeti
 Bâd-ı enfâs-ı laţîfî kimiyâdur 'arifiñ
- 24 Rû-yı mir'ât-i dil-i ğam-gîni eyler tâb-nâk

Nuṭḡ-ı mu‘ciz küsteri nūr u cilādur ‘ārifīñ

25 Olsa lāyık zīb-i tesbīḥ-i benān-ı ḡudsiyān

Lu’lu’-i deryā-yı ṭab‘ı bī-beḡādur ‘ārifīñ

26 Nüh felek mecmū‘a-ı vaşfında olmaz bir varaḡ

Ḳadr ü şānı ol ḡadar a‘lā’l-‘ulādur ‘ārifīñ

27 Ehl-i ‘irfān istemez andan kerāmāt ü küşūf

Ḥālī ḡālinden hemīşe rū-nümādur ‘ārifīñ

28 ‘Āşıkı dilsiz eder Āḡāḥ bu nazm-ı ḡoş-ter

Rūḡa evşāf-ı nemek-rīzi ḡıdādur ‘ārifīñ

DT-2b

Anḡara vilāyet-i celīlesi vālī-i sābıkı devletlü Zeyne’l-‘Ābidīn Pāşā ḡazretleri şān-ı ‘ālīsinde söylenilen ḡaşıdedür⁸¹

6

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

1 Yine ey ḡāme-i rengīn eşer ü ḡoş taḡrīr

Eyle dürr-i süḡanım revnaḡ-ı silk-i taḡrīr

2 Şayḡal-ı şun‘-ı cilā dāde-i lūṭfuñ ister

Şuver-ārā-yı serāir ola mir’āt-ı zāmīr

⁸¹ Ankara vilāyet-i celīlesi vālī-i esbākı devletlü Zeyne’l-‘Ābidīn Pāşā ḡazretleri şān-ı ‘ālilerinde ḡāme-keşi şāḡife-i nazm ü inşād oldıḡım ḡaşıdedür DT

- 3 Olmasa mazhar esrār-ı nuḳūṣ-ı ḥükmüñ
Edemez kimse heyūlā-yı ḥayālın taṣvīr
- 4 Şaḥn-ı gülzār-ı ḥazān-dīde-i ṭab‘-ı şu‘arā
Şebnem-i feyz-i midādıñla olur sebz ü nefīr
- 5 Raḳs eder cümle ki dilde ‘arūs-ı taḥḳīḳ
Māverā-yı ḥarem-i ḡaybda ḳılsan bem ü zīr
- 6 Başlasıñ āb-ı ḥayāt-ı suḥanı icrāya
Cān verür ḳaṭresine ḥızr-ı zamān bī-te’ḥīr
- 7 Cūşış-i nāmiye-i feyz eşeriñ ḳıla meded
Şūre-zār-ı dil olur ravza-i firdevse nazīr
- 8 Kerr ü fer eyle biraz ‘arşaña ma’nāda
Bī-ta‘ab ḳışver-i endīşe olunsun teşḥīr
- 9 Hıṭṭa-i Çīn-i ḥayālātıma ḳıl seyr ü sefer
Müşk-bū-yı suḥanım ‘ālemi ḳılsın ṭa’tīr
- 10 Mest olur rāyiḥasından dil-i erbāb-ı suḥan
Bū-yı gül-ḡonca-i mazmūnum edersen ṭaḳṭīr
- 11 Sen o üstād-ı suver-kār-ı ezelsin kim olur
Nakş-ı ḥikmet-i eşeriñ zīver-i levḥ-i taḳdīr
- 12 Ya nihāl-i çemen-ārā-yı hünersin ki bulur
‘Ārifān cünbüş-i reftārıñ ile zevḳ-i vefīr

- 13 Yāhud ol cūy-ı revān-baḥş-ı ḥaḳīḳatsın eder
Cereyānıñ çemenistān-ı dili vāye pezīr

DT-3a

- 14 Ḥadd-i māhiyyet-i vaşfıñ oḳtur kim sıgmaz
Varaḳ-ı nüh-felege kılsa ‘uṭarid tezbīr
- 15 Verme zīnet-i kef mizānī-i nāḳıs ṭab‘a
Güher-i ḳadriñ olur hem-çū ḥendeḳ-pāre ḥafīr

M-8b

- 16 Ya‘ni bir dāver-i deryā-diliñ ol maḥrem kim
Ḳaṭre irfānına nisbet kim ola baḥr-ı ḡadır
- 17 Varsa ḡavvās-ı ḥurd-ı sāḥil-i endīşesine
Olmadan ḡūṭa-ḥor-ı mevc-i ḥayālāt-ı keşīr
- 18 Tār-ı ḡüftār-ı dürer-bārını tezyīn etsin
Gevher-i genc-i ḥüküm-perver-i Ḥallāḳ-ı Ḳadīr
- 19 Gelmedi dersen eger kār-geh-i imkāna
Böyle ‘allāme-i dānā-dil ü naḳḳād-ı başīr
- 20 İşte vālī-i ma‘ālī eşer-i Anḳara kim
Vaşf-ı şānında etmek ḥaṭra gelmez ta‘bīr
- 21 ‘Ābidīn ism ü ‘alī menḳıbe āşaf ki henüz
Levh-i fīṭratda ḳazā etmedi mişlin taşvīr
- 22 Tıynet-i zāt-ı şafā-küster ü ḳudsī şiyemi

Nūr-ı ahlāk-ı hamīdeyle olunmuş tahmīr

23 Bu ‘alī ‘ilm ü fazilet ki feṭānetde anıñ
Göremem zātına beyne’l-vüzerā şibh ü nazīr

24 Āsmān-ı kevkebe destūr-ı ‘alā-mertebe kim
Ṭāḡ-ı iclālne ḡandīl olamaz mihr-i münīr

25 Server-i ma‘reke-ārā-yı taḡayyül kim eder
Tīḡ-i kilkiyle eger düşmeni şīr olsa zarīr

26 Neyyir-i şa‘şa‘a-efrüz vezāretiñe felek
Pertev-i baḡtı ile ḡıldı cihānı tenvīr

27 Vaşf-ı pākin ḡalem-i nādire siḡān-ı suḡan
Levh-i tekrīme bu ta‘bīr ile eyler taştīr

28 Kār-fermā-yı cihān dād-ger-i devr-i zamān
‘Ālem-i saṭvet ü şān dāver-i fāruḡ-semīr

DT-3b

29 Mecma‘-ı faẓl u hūner vāḡıf-ı her mebhāş ü fen
Nükte-pīrā-yı suḡan-senc ü ḡıdīv-i taḡrīr

30 Kaplasın ḡükm-āmīz ü Felāṭūn-ı dāniş
Kār-dān-ı vūkelā dāver Aristo tedbīr

31 Sözü pīrāye-dih cevher-i ‘aḡl-ı evvel
Dili gencine-i deryā-yı füyüzāt-ı ḡadīr

32 Fikri sermāye-i temkīn-i ‘uḳūl-ı ḥükemā
‘Aḳlı şūriş-figen-i fikret Sīnā-yı şehīr

33 Deşt-i pehnā-ver-i endīşede kılsa cevelān
Şayd eder kuvve-i idrāki hezerān naḥcīr

34 Bulsa ger feyz nem-i ‘ātīfetinden behre
Ġıpta baḥşā-yı nihāl-i gül olur çüb-ı zerīr

35 Verse kuvvet zu‘afāya eşer-i ma‘deleti
Pençe-i āhū eder şīr-i neri der-zincīr

M-9a

36 Alsa yek-şemme eger gül-çemen-i ḥilḳatden
Yād eder sāhire-i kevni serāpā ta‘ṭīr

37 İstese yek-naẓar-ı himmet-i ḳudsiyye ile
Ḥāk-i kem-ḳadri eder ğıpta-fezā-yı iksīr

38 Dīde-i ḥıfzımı ger kılsa nıgeh-bān dehre
Bād esip olamaz pūf-zede-i şem‘-i münīr

39 Eylemez bir dehā endīşe-i sāmān ü ğınā
Naẓar-ı şefḳatine uğrasa bir merd-i faḳīr

40 Behre-ver olsa nişāb-ı kereminden fi‘l-ḥāl
Cāy-ı sengine verir feyz çemen-i ebr-i maṭīr

41 Feverān etse eger şadırvān-ı himemi
Ḥār u ḥāşāk-ı ğam ‘ālemi eyler taḥḥīr

42 Vüs‘at-i meşrebine yok hele hadd ü pâyân
Aña nisbet görünür mevce gibi baħr-ı kebîr

43 Düşse ednâ şerer-i kahrı yed-i deryāya
Saṭṭ-ı arz üzre olur her biri bir kûre-i kıyr

44 Darbe-i tiğ-i şerer-bār lehīb-i ğazabı
Olsa ger raḥne-küşā-yı ser-a‘dā-yı şerîr

DT-4a

45 Renciş-i şiddet cerḥinden olub bî-ārām
Heman eyler yerin ateş-gede-i dār-ı sa‘îr

46 Hîlmi bir mertebe kim tûre ğazab olsa cihân
Meşreb-i pāk-i şafā-cüyını etmez tağyîr

47 Āşaf-ı şaf-ı dilā dāver-i kudsî nazara
Ey olan faẓl ile beyne‘l-üdebā şöhret-gîr

48 Sensiñ ol ḥüsrev-i encüm-sipeh-i ma‘nî kim
Nûr-ı feyziñden eder kesb-i ziyâ bedr-i münir

49 O ḥıdîv-i nüket-âmîz-i zamânsın ki cihân
Görmedi sen gibi bir ‘ākıbet endîş vezîr

50 Kādriñ ol mertebe-‘ālî ki sezā-dār etse
Zāt-ı ‘uẓemā-yı felek şanıñı ‘âlem tevķîr

51 Diliñ ol şem‘-i şeb-ārā-yı ḥaķıķat kim eger
Olsa ervāḥ-ı mücerred ona pervâne cedîr

- 52 Mesnevî şerhi gibi bir eṣer-i ‘ālu’l-‘āl
Eyledin zīnet-i ser-levḥ-i suṭūr u taḥrīr
- 53 Ḥabbezā şerḥ-i ḥikem-senc ü ḥaḳāyık āṣār
Nağmedā nüṣḥa-i pākize beyān ü taḳrīr
- 54 Vaḥdet-i şarfa işāret-i naḳṭ icmālī
Ma‘nī-i keṣrete her ḥarfī mufaṣṣal tefsīr
- 55 Olsa dūṣīze-i şīrīn nūketi cebhe-gūṣa
Bend olur ṭurrasına rāzı gibi ḥadd taḥrīr
- M-9b**
- 56 Ney-i kilik-i süḥanīñ nağme-i sūziş eṣeri
Oldı evc-i felege şu‘le-feṣān te’şīr
- 57 Ne ‘aceb nağme-i dil-sūz-ı cihān kim işiten
‘Aşḳ ile vecde gelüb kıldı semā‘ ü tekbīr
- 58 Gūş idüp gūlgule-i sāhire-i ḡabrāyı
Başladı cezbelenüb devre zihī çerḥ-i eṣīr
- 59 Ḥāşılı bir eṣer-i pāk-güher kim ḳadrin
Ḥurde-bīnān-ı ḥaḳāyık ider ancak taḳdīr
- 60 Belde-i Anḳara sükkānı daḥi bir nice yıl
Sūz-ı ‘aṭş ile olup sīne-figār ü dil-gīr
- 61 Hemḳü seylāb uraraḳ başlarını her cihete
Kıldılar cūşış-i feryād u niyāzı teksīr

- 62 Yanlarında çoğ idi kıymeti bir kâse şuyuñ
Ol kadar herkese etmişti harâret te'sîr
- 63 Kuru bir çây gören olsa idi rû'yâda
Mâ'-ı cārî ile eylerdi şusuzlar ta'bîr
- 64 Neden etmiş 'aceb eslâf-ı 'izâmîñ bilemem
Mevkî'î fi'le getürmekte bu hayrî takşîr
- 65 Cānib-i Haktan olub zātîña âhîr ilhām
Bāzū-yı himmeti ihlâş ile kıldıñ teşmîr
- 66 Çār etrāfa idüp şu gibi emriñ cārî
Âhire müşkil olan bir işi itdün teysîr
- 67 Akıtub memlekete āb-ı hayāt-ı Hızır
Nām-ı vālāñı Sikender gibi kıldıñ teşhîr
- 68 Lücce-i gayretiñ ol mertebe cūş eyledi kim
Bir şu içmek gibi geldi saña bu emr-i 'asîr
- 69 Eylediñ bir eser-i hayra delâlet ki cihān
Haşre dek rahmet ile nāmîñ iderler tezkîr
- 70 Yeter Āgāh bu kadar zemzeme-i güft ü şinîd
Gayrî kıl şıdk ile āheng-i du'âyı taşdîr
- 71 Tā felek devr ile dünyāya vere hüsn-i nizām
Tā şeh-i hāver ola şa'sa'a-pîrā-yı serîr

- 72 Düşmenin sicn-i ğam u miḥneti kılsun mesken
Sen hemîşe olasın kādime-cünbân-ı mesîr
- 73 Hānedānıñla berāber bi-resûlü's-saḳaleyn
İki 'ālemde daḫi eylesün Allah tesrîr

M-10a

DT-9a

Ser-'asker-i sâbık merḥûm 'Alî Şâ'ib Pāşā Ḥazretleriniñ şân-ı 'ālîlerinde
'âcizâne nazm ü taḳdîm kılınan ḳaşıdedür⁸²

Bu ḳaşıde ola inşâallah

Sebeb-i feyz-i cedîd-i Āgāh⁸³

7

Fā'ilâtün/ Fā'ilâtün/ Fā'ilâtün/ Fā'ilün

- 1 Merḥabā ey dāver-i gerdün-vaḳār u cem serîr
Ḥusrev-i encüm-sipeh mesned ü Dārā şehîr

DT-9b

- 2 Merḥabā ey şeh-vār-ı 'arşa-i ceng ü deġā
Server-i Behmen rikāb ü Rüstem-i kisrā nazîr
- 3 Merḥabā ey şafder-i rāyet-keş-i evc-i ġazā
Ḳuṭb-ı gerdün-ı celādet pīşvā-yı her müşîr

⁸² Ser-'asker-i sâbık merḥûm 'Alî Şâ'ib Pāşā'ya taḳdîm kılınan ḳaşıdedür: DT

⁸³ - DT

- 4 Sensiñ ol şîr ‘Alî-i şavlet ki ceyş-i düşmeni
Pençe-i zür-âver-i qahrında⁸⁴ eylersiñ zarîr
- 5 Sensiñ ol merd-i қаза қудрет ki ҳушд-и зафер
Berқ-i şemşîr-i şüreyyâ cevheriñden müstenîr
- 6 Server-i sa‘d-aḡter-i burc-ı veğâsiñ şöyle kim
Pîş-gâhiñda livâ’ü’l-ḡamd-ı nuşret lem‘a-gîr
- 7 Dest-i luṭfuñdur ‘atâ-baḡş-ı gürûh-ı dostân
Tîğ-ı qahrındır belâ-bâr-ı ser-ḡaşm-ı şerîr
- 8 Tûb-ı ra‘d-âşubuñ eyler ḡāk⁸⁵-i ber-ser cümlesin
Her biri a‘dâ-yı dñnbek olsa da bir nerre şîr
- 9 Görse bir ednâ hücum-ı şavlet-endâziñ eger
Nîzesin elden atub teslîm olurdu Erdeşîr
- 10 Zür-bâzû-yı cihân-gîr gelse eylersiñ zebûn
Olsa şâyret düşmeniñ Zâloḡlu Rüstemden dilîr
- 11 Sen o destûr-ı şüreyyâ-câhsiñ⁸⁶ kim vaşfını
Şafḡa-i eflâke böyle naḡş eder kilc-i debîr
- 12 Dâver-i deryâ-mehâbet mevc-ḡîz-i ma‘delet
Ḥüsrev-i ḡurşîd-i şavlet âşaf-ı rüşen-zamîr
- 13 Rişâlis ḡikem-senc ü Felâṭûn menḡabet

⁸⁴ qahrında: qahrınla DT

⁸⁵ ḡāk: cān DT

⁸⁶ cāh: cā DT

Feylesof bu ‘alī fehm ü ħired Rašto faṭīr

- 14 Mesned-arā-yı maḳām-ı ‘ālī-i ser-‘askerī
Ser-şaf-ı ħayl-ı Nerīmān-‘azm ü İskender-nasīr
- 15 Nām-dāş-ı murtażā pāşā-yı mihr-efser kānıñ
Mülk ü millet nūr-ı re’y-i ħayātından müstenīr

DT-10a

- 16 Öyle pāşā kim dūr-i ‘ālem-behā-yı midḥatın
Zīb-i tesbīḥ-i lisān etmektedir bernā vü pīr
- 17 Öyle pāşā-yı civān-baḥt ü mu‘allā pāye kim
Kılsa lāyık şānına ta‘zīm ü ħürmet çerḥ-i pīr

M-10b

- 18 Tārem-i füşhat-serā-yı ħaşmeti ol rütbe kim
Nüh kıbāb-ı çetr-i gerdün anda olmaz bir sedīr
- 19 Rīze seng-i dergeh-i revnaḳ-fürüz-ı cāhına
Gıbta eyler gevher-i iklīl-i ħurşīd-i münīr
- 20 Ol ħıdīv-i āsuman himmet ki ehliyyet görüb
Pāyesi kemter dü şaḥşa olsa farzā dest-gīr
- 21 Kaldırub eyler berīn-i mīr-livā yāhut ferīḳ
Dīgerin ḥatta eder isterse yek-dem bir müşīr
- 22 Ol sipeh-sālār-ı ‘ālīşān ki dāmen-pūs olup
Şaf tutar dīvān-ı fesr ü ħaşmetinde cümle mīr

- 23 Encüm-āsā rūz u şeb şıf-ı müşîrân-ı ‘izām
Etmede keyvân-serây-ı izz ü iclâlin mesîr
- 24 İrtifâ‘-ı şân için eyler ferîkân-ı kirām
Südde-i devlet-me’âb-ı çerhe eyvânın masîr
- 25 Girmeyen mîr-livâ zîr-i livâ-yı hükümüne
Olsa lâyıķ mazhar-ı ser-ferîk-i fi’s-sa’îr
- 26 Emri olsa takvîyet-sâz-ı gürûh-ı ‘âcizân
Pâyimâl-i kahr eder Timûrî bir mûr-ı hâķîr
- 27 Müşk-büy-ı fıtratından alsa hâşşiyet turâb
Neşr-i bû eyler hass ü hâşâk mânend-i ‘abîr
- 28 Bâğ-ı ‘âlem olsa mazhar cûybâr-ı feyzine
Berk-i hâzrâsında görmez tâ ebed reng-i zerîr
- 29 Pertev-i ‘adlinden eyler âḥz kût-ı nâmiye
Baħr-ı cûdından alır sermâyesin ebr-i matîr

DT-10b

- 30 Mâh-ı şeb-ārâ çerâğ-ı devletinden müşte‘îl
Atlas-ı gerdûn serâ-yı haşmetinden müsta‘îr
- 31 Hûlv-ı tab‘ından mütelezzîz sekr-i kând-ı nebât
Nuṭķ-ı pâkinden mu‘allem tûṭî-i şîrîn şafîr
- 32 Bûy-ı hulkından mu‘aṭṭar mağz-ı bād-ı nev-bahâr
Cûy-ı luṭfindan zemîn gülistân-ı sebz ü nefîr

33 Āb-ı Hızır himmetinden bāğ-ı ‘ālem feyz-yāb
Tāb-ı mihr-i re’fetinden dīde-i devrān qarır

34 Her ne semte ‘azm ederse eşheb-i endīşesi
Eyler istikbāl-i ilhām hüdāvend-i kadır

35 Hall ü ‘ıkdında ne deñlü olsa ‘usret bir işiñ
Nāhun-ı engüşt-i tebdīdinde Hāk eyler yesir

36 Āşafā ‘afv eyle ger vaşfında etdümse kuşur
Za‘f var zīra kuvvāda dilde endüh keşir

M-11a

37 Sille havār miñnet-i devrān olup çoktan beri
Vād-i zilletde düşmüş kalmışım hīb ü hasir

38 On toküz yıldır alay beglikle çektim intizār
Şāhid-i maşşūd hayfā olmadı şūret-pezir

39 Bunca hıdmet eylemişken görmedim āşār-ı feyz
Gördüm ammā ekşerī emşālimi bālā vezir

40 Rütbe terfi‘ u terakķisinden artık geçti dil
Mevķi‘im olsaydı bāri hāl-i cesbān ü cedir

41 Ben gibi bir bülbul-i qudsī nağama lāyık mıdır
Eylesün Bitlisi iblīs āşiyānı cāy-gir

42 Luţf edip kırtar beni bu belde-i menhūstan
Naķl-ı me’ mūriyyetim zīrā degil emr-i ‘asir

- 43 B yle fery d   tazall m eylemezdim H k bilir
Olmasam ser-pen e-i  adrinde devr n  es r

DT-11a

- 44  ayrı s z buldu hit m  g h b  ihl  -1 dil
Bir du'  k l kim ola ma b l H ll  -1 K d r
- 45 T  ki ta'  b eyleye birbirini leyl   neh r
T  ola seyrinde b    g nbed-i  er e es r
- 46 Merkezinde ol m   r-i m  ter  temk n-i H k
Eyles n  abit-k dem b -'izz   icl l-i ke  r
- 47 M h-1 burc-1 mes'adet ma d m-1 v l  gevheri
 u'le-d r olsun cih nda t  dem-i sub -1 a  r

Van vil yeti alay-begli inde bulundu um esn da tazall m-i h l   'arz-1 m -f 'l-b l ma  adıyla bi't-tanz m ol-vakit jandarma d 'iresi mu  sebeciligine revna -ba  -1 icl l olan ecille-i ric l-i devlet-i 'aliyyeden mer  m Al  R z  Efendi H zretlerine⁸⁷ irs l   ta   m k lınan  as ded r

8

Mef' l / F 'il t / Mef 'il / F 'il n

- 1 B 'is nedir s k nuna ey kilk-i ho  s  an
Kimdir seni bu r tbede mebh t   l l eden
- 2  oktan beri  ar r-i    ret-fez lar n 

⁸⁷ efendi h zretlerine: efendiye DT

Bezm-i sühanda duymadı erbāb- ı nazm ü fen

3 Yok mu biraz neşātiñ ‘acep güft ü gūya kim
Olsañ riyāz-ı ‘ālem-i ma‘nide nağme-zen

4 Lāyık değil ki derdini dil gayra söylesin
Hāl āşına seniñ gibi hem-rāzı var iken

5 İmdāda gel yetiş ki hemān bād-ı ye’s ile
Oldum ğarīķ-i baħr-ı pür-āşüb-ı mevc-zen

6 Keşti-i dilde furtuna-i zālīm rūzgār
İşkeste etmedik ne seren koydı ne dümen

DT-11b

7 Geldi şikāyetiñ demi artık zamāneden
Verseñ gerek ṭabi‘at-ı nā-sāza bir düzen

M-11b

8 Yazsaķ velī-ni‘mete bir nāme-i ḥazīn
Olsañ benimle vādi-i inhāda hem-dehen

9 Kılsaķ hikāye ağlayaraķ mācerāmızı
Sūz-ı derūnumuzla olup çerḥe şu‘le-zen

10 Öyle velī- ni‘am ki der-i cūd u himmetin
Kılmış küşāde ehl-i dile Rabb-i zü‘l-minen

11 Ya‘ni Rızā Efendi-i ‘ālī-himem-kārdır
Aqlām-ı cünd-i zābıṭaya zīb ü fer veren

- 12 Etmem haṭā o zāt-ı mekārım menākıbıñ
Beyn'er-ricāl mıslını yoktur desem gören
- 13 Mir'āt-i sīnesi şuver-ārā-yı feyz-i Hakk
Genc-i dili cevāhir-i fazl ile muhtezen
- 14 Re'y-i rezīni zübde-i ma'nā-yı aql-ı küll
'Aql-ı metīni nüshā-i kübrā-yı mu'temen
- 15 Maḥsūl-i genc-i fikrini neşr etse 'āleme
Kim i'tibār olur der-i deryāçe-i 'aden
- 16 'İlm-i hesāb-ı defter-i 'ālemden olsa ḥak
Terķīm eder şahāyif-i icāda mıslı fen
- 17 Gendın şanırdı tıfl-ı nev-āmūz-ı münşe'āt
Gün saydı zād-ı kilkini Veysī-i mümteḥin
- 18 Taḳlīd ederdi ḥulḳ-ı hidāyet-me'ābını
Nādim olurdu küfrüne biñ yıllıḳ Ehremen
- 19 Emri ta'alluḳ etse çemen-zār-ı ḥılḳate
Ḥāsiyyetin verir gül-i ḥoş-būlarıñ diken
- 20 Ger bād-ı ḳahrı olsa vezān semt-i gülşene
Peydā eder ṭabī'at-ı sem verd ü yāsemen
- DT-12a**
- 21 Taḥsīn oḳurdu vādi-i temkīn ü ḥıfzına
İrgāt olaydı kūh-ı şükūhunda kūh-ken

- 22 Hükümün yürütse ‘âlem-i ‘aşk içre sa’y eder
Ta‘mîr-i kalb-i ‘âşıka her şüh-ı dil-şiken
- 23 Dānā-dilā sutūde şafā tā kerem-verā
Ey şahn-ı bāğ-ı ‘âtıfeti şafha-i çemen
- 24 Āzāde vü masūn idi ālām-ı dehrden
Gönlüm nigāh-dāşte-i re’fetiñ iken
- 25 Bā’is nedir ki şimdi nazardan olub ırağ
Düşmüş kenār-ı ğamda yatar zār u müsteken
- 26 Zannım budur ki bendeñe oldun şikeste dil
Bilmem ne yaptı neyledi erbāb-ı sū-i zann
- M-12a**
- 27 Haylī zamān ki şemme-i luṭfīñ da almadım
Bundan tolayı oldu yerim hücre-i hüzn
- 28 Şimdi esîr-i pister-i hummā-yı ğam olup
Ateş kesildi cism-i nizārımda pirehen
- 29 Destimde yandı havşalası hāmeniñ dahî
Luṭf eyle ‘arz-ı sūzişe ver ruḥşat u mehen
- 30 Hep yana yana şerh edeyim hāl-i zārımı
Kılsun ğırîv ü nāle tıyan cümle merd ü zen

- 31 Enguri⁸⁸ Prizrīn ü Burusa vü Erzurūm⁸⁹
Semt-i Diyārbekr ü Hicāz ile hem Yemen
- 32 Gezdīm alāy-begliğ ile cümlesin diriğ
Bir gün müyesser olmadı hīç rāhat ü seken
- 33 Her emre inkıyād ederek bāş ü cān ile
Devlet yolunda olmuş iken bunca pāy-zen
- 34 Āhır diyār-ı Van gibi bir cā-yı berzağa
Atmak revā mı idi kuluñ haqqı söyleyen
- DT-12b**
- 35 Ez-cümle harc-ı reh daği ta'yīn-i ma'āş yok
Esnā-yı rehde maşraf ise cümle keseden
- 36 Nāçār erba'in-i felāket rehinde
Düşdüm reh-i helāke bir Allah bir de ben
- 37 Aşdım 'acep menāzil ü kūh-sār-ı mehleke
Çüb-ı tevekkül elde vü egnimde bir kefen
- 38 Üç meh tamām kat'-ı tarīk-i sefer edüb
Çekdüm şitā şedā'idi çok havf-ı rāh-zen
- 39 Yüz biñ meşāk u derd ü felāketle güç belā
Varıldı Vana serde külāh belde bir resen

⁸⁸ Enguri: Erzurūm DT

⁸⁹ Erzurūm: Anğara DT

- 40 Hem-şehri bir alāy-begi gelmiş kıyās ile
Kürdler görince hey’etimi etdiler hu-zen
- 41 Varım bu yolda oldu telef gitdi erligim
Āhır kuşatdı ĩp baña bu dehr-i pĩre-zen
- 42 On bir⁹⁰ yıl içre buñca seyāhāt ü devre āh
Āhından ölse idi tayanur mı bir beden
- 43 Baħriye mesleginde daħi on sekiz sene
Oldum ŗenār-āver deryā-yı pür-miħen
- 44 Bāğ-ı fenāda urmuş iken bunca püşt-pā
Hĩç mālĩk olmadım dikili bir ağaca ben
- 45 Geçdi bütũn zarũret ile ‘ömr-i nāzenin
Geçsũn zemĩne sĩm ü zerr çerħ-i kãn-ken
- 46 Ėayrı metā‘ib-i sefer ü rāha yok mecāl
Tab‘a kelāl geldi daħi cisme bir vehen
- 47 Rĩşem ağardı kalmadı ağzımda diş daħi
Çeksũn bu hāle bā‘iş olan zaħm-ı kelpeten
- M-12b**
- 48 Ėncir ağacı dikili görsũn ocāğına
Gũlzār-ı ‘ayş u nũşıma hergiz diken diken

DT-13a

⁹⁰ bir: beş DT

- 49 Kāngı sitāre ise sebeb naḥs-ı tālī'e
Olsun yakın zamānda nābūd u muẓmahin(?)
- 50 Tūt kim vezīr-i nām-ver olmuş çi fā'ide
Olmazsa cism ü cānı şafā-yāb kālbi şen
- 51 Hūn çeker derūnına kuştukça şāhibi
Nef'i nedür olursa da altından lakin
- 52 Varsa şafāsı bister-i miḥnette 'izzetiñ
Neyler cihān begliğini ğamla iñleyen
- 53 Ger ihtiyācım olmasa çekmem bu sıkleti
Bir parça nān yokluğudur hep payım bugün
- 54 Kāngı birisi ḥāşılı ta'dād u şerḥ ola
Zīrā ki dilde derdi şorarsañ tümen tümen
- 55 Ğayrı yeter şikāyetiñ **Āgāh** zamāneden
Ver ğāyet kelāmıña bir şüret-i ḥüsn
- 56 Maḳşad bilindi ba'de-zīn ol zāt-ı kadr-dān
Koymaz seni bu Vanda elem-nāk ü muḥtezen
- 57 Resm-i du'āyı eyle edā buldu söz ḥıtām
Nazm āhirinde çünki budur 'ādet-i kuhen
- 58 Tesvīd-i şun'-ı kudreti tā kim beyāz içün
Evrāk-ı dehre kātib-i çerḥ olsa ḥāme-zen

- 59 Āh u enīn-i merd-i ġarībāna ħürmeten
Göstermesin o zāta Ĥudā ħasret-i vaṭan
- 60 Cem‘iyyet eyledikce bu ‘ālemde ehl-i zevķ
Olsun vücūd-ı devleti ser-zīb-i encümen

DT-13b

Van vilāyeti alay-begliğine bidāyet-i me’mūriyet ve muvāṣalet-i ‘ācizānemde
tanzīm ve ol-vaķit vilāyet-i müṣārün-ileyhā vālī-i ‘ālīṣānı bulunan İṣķodravī-zāde⁹¹
devletlü⁹² Ḥasan Pāṣā Ḥazretlerine taķdīm kılınan ķaṣīdedür

9

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Dāverā sāye-i luṭfiñda tıtlıldı ħāne
Oldı taḃ‘ımca tehiyye hele bir kāṣāne
- 2 Şehre bu‘diyeti līkin beni ta‘zīb ediyor
Ya‘ni gel git gibidir şubḥ u mesā Īrāna
- 3 Eşheb-i fıkr ile gezdüm reh-i endişeyi hep
Buña bir çāre vü tedbīr diyerek ābāna

M-13a

- 4 Baña bir pīr gelip ‘ālem-i mā‘nāda dedi
Gezme gel vādī-i ḥayrette behey dīvāne

⁹¹ İṣķodravī-zāde: İṣķodralı-zāde DT

⁹² devletlü: merḥūm DT

- 5 Böyle müşkilleri çün eyledi hall ü āsān
Hāl-i ‘arz ile gidip vālī-i vālā şāna
- 6 Seni bir esb-i sebük-pā⁹³ ile eylerse çerāğ
Ġam mı gel git deseler hıta-i Hindistāna
- 7 Sen kıyās etme o destūr-ı kerem-fermānıñ
Āşināya der-i hācātı ola bīgāne
- 8 Halef-i pāk-neseb ya‘ni Ḥasan Pāşā kim
Ne gelür mişlī ne gelmiş küre-i imkāna
- 9 İşte ol dāver-i dārā ‘aẓamettir şimdi
‘İzz ü devletle şeref-baḥş-ı aşālet Vāna
- 10 Öyle dāver ki der-i merḥamet ü inşāfı
Ehl-i hācātı düşürmez elem-i derbāna
- 11 Yemm-i pür-cūş-ı ṭabī‘at olalı mevc-āver
Der-kenār eylemedi zātı gibi dūr-dāne

DT-14a

- 12 Dili revnaḳ-şiken-i āyine-i İskender
Neyyir-i ṭab‘ı ziyā dāde meh-i tābāna
- 13 Mey-i ‘irfānı verir rūḥa şafā-yı mesti
Nuṭku bir ḥālet-i dīger götürür vicdāna

⁹³ sebük-pā: sebük-seyr DT

- 14 Hırmen-i ‘atıfeti özge ğınā hāşıl eder
Kalmasa dehrde te’sīr-i ğalādan dane
- 15 Etse bir mülke işābet daħi kaħt-ı ğažabı
Hakk eder ħalkını muħtāc ħuru bir nāna
- 16 Van ħarāb olmuş idi ħādiseden ez-cümle
Re’feti vermese emniyet eger her yāna
- 17 Olamazlardı ebed behre-ver-i berg ü neva
Kef-i cūdıyla nemā gelse baħr u kāne
- 18 Taķviyet virse za’ifāne eger ma‘deleti
Āhuvān-ı pence-zen cūr’et olur şīrāna
- 19 Oldıĝım ħün o ħıdīv-i ‘azamet-küstere ħul
Şükr idersem yeri var ‘atıfet-i Yezdāna
- 20 Yaraşur ğayrı du‘ā eyler isem ey Āĝāh
İrdi zīrā suħanıñ mertebe-i pāyene
- 21 Maķşadıñ ‘arz-ı ‘ubūdiyet imiş esb degil
Āşikār oldu o destūr deķāyık-dāna
- 22 Ola dāmān-ı nevāzişle meger pūşide
Yoħsa ħadd yok bu kaşideñde olan noķşāna
- 23 Tā ki bāķī ola bu köhne serāy-ı ‘ālem
Tā nihāyet gele bu silsile-i insāna

- 24 Ola ser-sebz-i şafā gülşen-i iqbālî hemîn
İtmeye hîç teşādûf elem-i devrāna

M-13b

DT-14b

Van vilāyeti alay begliginden bi'l-istifā Dersa'ādete 'avdet ve muvāsalat-ı
'ācizānemi müte'aķıb hîdmetci tarafından nuķūd u eşyāmıñ vuķū'-ı sirķatinden
mütaķaşşıl zarūret ilcāsıyla bi't-tanzīm Mısırlı merhūme Zeyneb Hānımefendi
Hāzretlerine taķdīm kılınan ķaşīdedür

10

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün / Fe'ilün

- 1 Ey yegāne güher-i kân-ı girān ķadr-i 'aķā
V'ey güzīde dūr-i nādide-i deryā-yı seķā
- 2 Tıynetıñ cevher-i pākize-i fānus-ı edeb
Dil-i rüşen güherıñ şem'-i şeb-ārā-yı hāyā
- 3 Naķarıñ māye-i iksīr-i neşāt-āver-i dil
Hāk-i pāk-i ķademiñ kühl-i cilā-baķş-ı şafā
- 4 'İzz ü iķbāl ile ser-zīb-i serāy-ı devlet
Şeref-i zātıyla şöhet-şiken-i cümle nisā
- 5 Çehre-i ķālî'iñe hüsni Züleyhā hayrān
Şāhid-i hulķıña dil-dāde revān zehrā
- 6 O medār-ı şeref-i dūde-i 'uķemāsın kim
Vaşfıñı böyle yazar kılki debīr-i imlā

- 7 Māye-i faḥr-ı nisā Ḥazret-i Zeyneb Ḥānım
Dest-gır-i zu‘fā melce-i erbāb-ı recā
- 8 Duḡter-i pāk-i Mehmed ‘Alī Pāṣā-yı benām
Nuḡbe-i silsile-i a‘zam-ı düstūr-ı ‘alā
- 9 Bihterīn kevkebe-i burc-ı mu‘allā kim anıñ
Çeşm-i ḡayretle baḡar menziline necm-i sühā
- 10 Zerre-i ṭālī‘niñ vālihi mihr-i Enver
Mihr-i iḡbālīniñ āvāresi māh-ı ḡarrā
- 11 Zā’il olmaz idi āṣār-ı şu‘ā’ī ibdā
Şem‘-i ḡıfzından eger māh-ı felek alsa ziyā
- DT-15a**
- 12 Naẓar-ı feyż-i eşeri kılsa işābet fi’l-ḡāl
Zübde-i sengi ider gevher-i zī-ḡadr ü bahā
- 13 Ḳadem-i pāki ile kesb-i şeref eyleyeli
Reşk ider ḡākinē İstanbūluñ ümm-i dünyā
- 14 O ḡadar behre-ver-i ni‘meti olmuş ki cihān
Toldı āvāze-i iḡsām ile ḡuş-ı semā
- 15 Yaptırub bir nice ḡayrāt u meberrat-ı metīn
Peder ü hem-seriniñ ruḡların itdi iḡyā
- 16 Zāt-ı vālā neseben seyyide-i pāk-i dilā
Ey olan ḡāk-i deri kuḡl-ı ‘uyūn-ı fuḡarā

- 17 Kıl kerem her ne kadar bâ'is-i taşdı' ise de
İdeyim vaz'-ı dil-âzâr-ı felekden şekvâ

M-14a

- 18 Bir 'aceb⁹⁴ kevkebe-i t̄ālī'-i nā-sāzım var
Dā'imā burc-ı nuḥūsetden olur cılve-nümā
- 19 Mel'anet-pīşe yezīdiñ biri ḥuddāmımdan
İdüb ibrāz-ı şadākat bir iki māh bañā
- 20 Celb-i emniyet için şūret-i ḥaḳdan görünüb
Niyet-i fāsidesin eyledi ketm ü ihfā
- 21 Bir koyūn başlı meger kurd imiş ol kelb-i 'aḳūr
Bir süri ḥalkın inandırdı eviñ ser-tā-pā
- 22 Ḥāb-ı ḡafletde bulub cümlemizi bir gice āh
Post u şandıḡımız itdi serāpā yağmā
- 23 Hele cāriye-i bī-ḡāreñize ḥāşş olarak
Giyecek elbiseden koymadı bir şey ḥattā
- 24 Şoydı şoḡāna çevirdi bizi ol mertebe kim
Acıyub ḥālimize ağladı pīr ü bernā
- 25 Pençeleşdik sekiz ay ḥā'in ile maḥkemede
Eñ netice yaḳāsın aldı elimden ammā

⁹⁴ bir 'aceb: ne 'aceb DT

DT-15b

- 26 Yeri âteş olası külhānī-i hāne hārāb
Dikdi ocāğımıza incīr ağacı hayfā
- 27 Nice bu hāl-i esef-nāke taḥammül olunur
Māl gitdi bu kadar kūşış ü sa'y oldı hebā
- 28 Kusūr-ı eşyāyı daḥi maşrafıñ ilcā'atı
Eyledi zīnet-i dükkānce-i pāzār-ı fenā
- 29 Bakır u çağıra varınca şatıldı hepsi
Tām taķır kaldı o Allahu-'alīm ü dānā
- 30 Bā-ḥuşūs işbu vuķū'ātdan üç ay evvel
Buraya gelmiş idüm Vān'dan idüb istifā
- 31 Tā o günden beri açıkda bilā-çiz ü ma'āş
Devr-i ebvāb ile beyhūde-güzārım ḥālā
- 32 Kendi derdim baña az gelmişdi gūyā kim
Bir de bu ḥādise oldı ara yerde peydā
- 33 Hāne icārı ile bār-ı ğām-ı deyn-i keşir
Belimi bükdi bu günler hele ḳasem be-Ḥudā
- 34 Ne ma'āş ü ne de bir başķa ta'ayyüş yolu var
Ḳalmışım vādī-i ḥayretde henüz bī-ser ü pā
- 35 Hāl bu merkezde iken bir de mübārek ramażān
Postını serdi faķir-ḥāneye dervīş-āsa

- 36 Ne denür min-ṭarafillah gelen mihmāna
Eyledik rāsime-i ḥüsn-i ḳabūlı ifā
- 37 Āteş-i ğamla edüb laḫt-ı dil-i zārı⁹⁵ kebāb
Oḳuruz mā-ḫazar sofraya ifṭārda şalā
- 38 Bayrām ayı daḫi bu ḫālde ederse teşrīf
Bende-ḫāneñde o gün işte ḳopar vāveylā

M-14b

- 39 Baş açık yalın ayakdır hepsi ‘ā’ilemiñ
Yoğı bilmez küçimeñ bendelerin var ḫattā
- 40 Almalı onlara hīç yoksa birer tennüre
Şimdiden ğā’ilesi düşdi dile Mevlānā

M-16a

- 41 Eski ‘ādetdür o günde yeñi eşvāb giymek
Terk ü tağyirine ḳādir degilüz ma‘lūm yā
- 42 Bir alāy ile geçişdürmek işi ḳābil idi
Mīr-alāylık başıma olmasa ‘ālemde belā
- 43 Der-geh-i merḫamet ü luṭfīña bā-farṭ-ı ḫicāb
Rūy-māl oldum eyā ma‘den-i şefḳat-pīrā
- 44 Eyle ihyā kerem et bende-i dil-mürdeye kim
Şād ola rūḫ-ı beḳā mesken-i Kāmil Pāşā

⁹⁵ dil-i zārı: ciger-sūzı DT

- 45 Dil-i vîrânemi ta‘mîre iderseñ himmet
Ola biñ Ka‘be binā eylemeden şad evlā
- 46 Sedd-i ebvāb-ı şikāyet edüb artık Āgāh
Der-i hācāt-ı Hüdāya eliñ aç eyle du‘ā
- 47 Nev-‘arūsān-ı cihān birbirini ta‘ķībān
Tā ki bu cilde-geh-i dehre ola zīb-efzā
- 48 ‘İzz ü iķbāl ü sa‘adette hemîşe dileriz
Kaşr-ı şihhatde ola zātı hem āgūş-ı şafā
- 49 Dañi hem ‘ahd-ı karībde vaţan me‘lūfı
Ola āzāde-ser dest-i ħisār-ı a‘dā

DT-5a

Erzurūm vilayeti alāy begliginden bilā-mūcib ‘azl ü infişālim vuķū‘ıyla
Dersa‘ādete ‘avdet-i ‘ācizānemde bi’t-tanzīm olunan şūrā-yı devlet re’îsi bulunan
merhūm Kāmil Pāşā Hāzretlerine taķdīm kılınan kaşīde-i sūziş-āmīzdür⁹⁶

11

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Rehber ol baña eyā kilik-i belāgat-pīrā
Ki fezā-yı sūhanı geşt ideyim bī-pervā

⁹⁶ Erzurūm alāy begliginden infişāl ile Dersa‘ādete ‘avdetde ol-vakit maķām-ı şadāretde bulunan merhūm
Kāmil Pāşā Hāzretlerine tazallüm-i ħāl bi’t-tanzīm taķdīm kılınan kaşīde-i sūziş-āmīzdür: DT

- 2 Eyle ʔaʔbımca reh-iʔālem-i maʔnāyı guşād
Cüst ü çālāk ola esb-i hüner-i çābük-pā
- 3 Çüb-ı endīşeyi der-dest-i hayāl eyleyerek
Olalım ʔarşa-i maʔnāda birāz cilve-nümā
- 4 Țaş diküb vaşfı zemininde bir āşaf-ı cāhıñ
Edelim cünbüşi şad şevk ile dünyāya şalā

M-15a

- 5 Öyle āşaf ki virür şemʔ-i fūrüg-ı feyzi
Mihr ü mäh-ı felege māye-i envār-ı cilā
- 6 Öyle āşaf ki olur mihr-i cihān-tāb-ı felek
ʔilm-i rifʔatiniñ şemsesine reşk-efzā
- 7 Öyle āşaf ki ola esb-i süvār-ı ʔazamet
Şaff Țutar pīş-i rikābında cemīʔ-i vüzerā
- 8 Yaʔni zıll-efgen-i şandelī-i şadr-ı devlet
Rūh-ı cism-i vükelā hāzret-i Kāmil Pāşā
- 9 Dili mirʔāt-ı cilā-dāde-i esrār-ı Țadr
Fikri ruhsāre-i ʔaks-āver-i ilhām-ı Hūdā
- 10 Sürʔat-i seyr-i hayālatına berk āşifte
Zıll-ı temkīnine hayrān küre-i ʔarz u semā
- 11 Pāspāndır der-i iclālīne ecrām-ı felek
Perde-keşdir harem-i devletine bāl-i hü mā

DT-5b

- 12 Meşreb-i dānişiniñ teşnesi āb-ı nīsān
Şedef-i tab'ınıñ üftādesi dürr-i beyzā
- 13 Mihr-i cevriyle bulur nāmiye feyz ü kuvvet
Cūy-ı 'adliyle ider bāğ-ı cihān kesb-i şafā
- 14 Hatt-ı buṭlān çekilür defter-i iflāsa eger
Yed-i 'ulyāsı ile ḥalk-ı cihān bulsa ğınā
- 15 Zarb-ı nuṭkıyla eger istese ıslāh-ı mizāc
Zühd ü taḳvāya virür meylini erbāb-ı şekā
- 16 Gülşen-i ḥulḳ-ı şafā-baḥşını görse rızvān
Hār olur dīdesine vird-i riyāzī-i me'vā
- 17 Hem-zebān olsa gürūh-ı fuşahāsı dehrin
Yine mümkün degil evşāfına ḥadd ü ihşā
- 18 Talsa ğavvās ḥired-i ka'rına baḥr-ı süḥaniñ
Bulamaz vaşfına lāyık yine bir dürr-i senā
- 19 Hātem-i yemm-i küremā ḥüsrev-i ḥurşid 'aṭā
Ey ḥıdīv-i 'ālem-i efrāḥte-i cūd u seḥā
- 20 Sensiñ ol dāver-i Fārūḳ-ı sır kim sıddıḳ
Huccet-i ma'deletiñ görse iderdi imzā
- 21 Sensiñ ol āşaf-ı ḥaydar-meniş-i devrān kim
Seyf-i ḳahrıñla olur ḳaṭ'-ı nifāḳ u ğavġā

- 22 Hā'iz olsaydı eger rütbe-i isti'dādıñ
Ristalīs peyāamberlik iderdi da'vā
- 23 Hayret-efzā-yı 'uḳūl beşer-i icrā'atıñ
Hük̄m-i hikmet eşeriñ mümzā-ı dīvān-ı ḳazā

M-15b

- 24 Her umūrında ḥakīmāne idersin ḥareket
Bu zamānıñ saña ger dinse Felātūnı sezā
- 25 Devlet ü milletin āsāyiş ü ıslāḥatı
Kilk-i re'yiñle bulur bulsa muḥaḳḳaḳ imlā

DT-6a

- 26 Der-'aḳab ḥāşıl ider kuvve-i inbātiye
Menba'-ı 'āṭıfetiñ taşlıḡa ḳılsan icrā
- 27 Oldur ümīdi cihānıñ ki ḥekīm-i re'yiñ
Cism-i mülke açılan zaḥma ola merhemā
- 28 Āteş-i mekr-i 'adū gerçi 'alev-rīz olarak
Mülke saçdı şerer-i gā'ile-i ḥarb ü veḡā
- 29 'Avn-ı Ḥaḳla umarız līk yemm-i tedbiriñ
Āyende cūşış-i ḡayret ile eyler itfā
- 30 'Āḳıl itmez hele endīşe-i maḡlūbiyet
Var iken sen gibi bir şadr-ı deḡāyık-peymā

- 31 Manşib-ı devleti hâklısına kıldıñ mahrem
Ehl-perverlik ile nāmıñı itdiñ a‘lā
- 32 ‘Abd-ı nāçiz faķaķ ķaldı ğam ālūde-i ye’s
Neyl-i aķşā-yı emel oldu cemī‘-i şudeķā
- 33 Dāmen-i luţfıñā yüz sürmeĝe ĥasret-keş idüm
Dīde rüz-ı dem-i fırşat olarak şubĥ u mesā
- 34 Bundan a‘lā baña bir vaķt-i müsā‘id olmaz
Diñle ‘arz eyliyeyim hāl-i dil-i zārı saña
- 35 Silk-i baĥriyede etdüm nice yıllar ĥıdmet
Ķol-aĝalıķla daĥi olmuş idim kām-revā
- 36 Va‘d u iĝfālīne soñra ķapılub bir zātıñ
Etdüm ol silk-i celīlden yañılub istifā
- 37 Silk-i zabtıyeye naķl ile be-ĥük-m-i taķdīr
Ṭabur aĝalıĝı ile meclise oldum a‘zā
- 38 O maĥalde daĥi işbāt-ı liyāķat ederek
Bursa alāyınıñ oldum begi bā-‘avn-i Ĥudā
- 39 Yeddi yıldır ki alāy beglig ile gezmedeyim
Ne Ĥicāz ü ne Yemen ķaldı ne Kürdistān tā

40 Prizrīnin daḥi zerrīn kemer ḥıdmetini
Eyledüm⁹⁷ bir iki yıl bend-i miyān-ı dūtā

41 Başkalar oldu kemerine miyān-ı zerr ü sīm
Bār-ı miḥnetle ḫulūñ eyledim ‘avdet ammā

DT-6b

42 Şu kadar var ki faḫaṭ çekdigüm ālāma bedel
Meclis-i fırḫaya oldum yine a‘zā meşelā

43 Bir zamān ḫoymadı rāḫat edeyüm līk felek
Etdi tekrār o maḥalden beni mehcūr u cüdā

44 Şırası gelmiş iken meclis-i mezkūr ḫālet
Buracıkda nola bir nebze edersen inbā

M-16a

45 Ne re’isi vü ne de a‘zāsı umūra vāḫıf
Cümlesi hey’etiñ reh-revi-i semt-i ḫaṭā

46 Re’y ü tedbīr ü taşavvurları vehm ü hezeyān
Faşl-ı da‘vāları heb ḫük-m-i ḫarakuş-āsā

47 Ta‘b u tıynetleri kec şıdḫa ḫurbet ḫālleri yok
Gerçi ḫāmetlerini ṭoḡrı yaratmış Mevlā

48 Yanlarında şayılur ḫiçe ḫavānīn ü nizām
Vaḫy ile her biri olmuş gibi me’mūr ḫaşa

⁹⁷ eyledüm: - DT

- 49 Naşb olundukları gün ‘azli daği beklerler
Zābiṭānı o kadar eyledi ḥavf-ı istilā
- 50 Faşl-ı sermāsi bütün ‘ālem-i istibdādīñ
Burada şīve-i aḥkāmını eyler icrā
- 51 Ğayrı bilmem ki bi-ḥaḳḳın nice rü’yet olunur
Bu gibi hey’etle tefvīz olunan da’vā
- 52 Hāşılı fırka-i zabtiye teşekkül edeli
Meclis görmedi bir toğrı re’is ü a’zā
- 53 Tıtuşub yandı kül oldu hepsi efrādīñ
Dikdiler incīr ağacı bu ocāğa ḥayfā
- 54 Yıkıldılar hāne-i temkīn-i faḳīri daği āh
Şarşar-ı ‘azl ü tebeddülle o şinf-ı süfehā
- 55 Hep ğarāzdur çekülen seyyi’eniñ mebnāsi
Kendi kesb-i yedim olsa esef etmem aşlā
- 56 Hele bu kerre baña eylediler ğadr-ı ‘azīm
Yoğ iken ortada mevşuk olarak bir şekvā
- 57 Erzurūmda bulunub ya’ni alāy beglig ile
Şeb ü rüz olmuş idim şaḥn-ı rızāda pūyā
- DT-7a**
- 58 Eyledüm cümleyi dil-beste-i icrā’atim
Kim olub cālib-i ḥoşnūdī-i a’lā ednā

- 59 Şıdk u ehliyyetime mahkemeler hüküm etdi
Hidmetim onlara olmuşdı şuhūd-ı aqvā
- 60 Kavlimiñ şıhhatine var nice evrāk-ı delīl
Topı şandıkça-i hıfzımda müheyyā hālā
- 61 Bu kadar hidmet ü gayretle yine hayf etdi
Beni āzurde tekāzā-yı sipihr-i hod-rā
- 62 Ya‘ni erbāb-ı ğaraẓdan bir iki menhūsa
Aldanub vālī-i merhūm Mehemmed Pāşā
- 63 Cüst ü cū eylemeden aşlını ilķāāta
Kıpılıb eyledi tebdīlimi ‘arz u inhā
- 64 Yedi gün geçmedi kendi daħi menzūl olarak
Vākı‘ā kıldı fenā cāhını tebdīl-i beķā
- 65 Etdi te’sīr velī yazdığı mālāyāni
Geldi bir gün haber-i ‘azl-i felāket-fermā

M-16b

- 66 Vālī-i lāhik idüb maddeyi soñra taħķīķ
Yazık olmuş dedi bī-çāreye eyvā eyvā
- 67 Telğırāflarla hemān yazdı vuķū‘-ı hālī
Manşīb-ı sābıķa da eyledi ibķāmı ricā
- 68 Öteki şer idi çün oldı kabūle şāyān
Bunı hayr oldığı çün itmediler hīç ışğā

- 69 Sābıkā Edirneniñ zabṭiyye alāy begi
Ya‘ni meşhūr burunsuz denilen ma‘lūm yā
- 70 Baġteten bir gün edüb peyk-i ẓazā gibi ẓuhūr
Bozdı sāmānımı ol nā-ḥalef ü sāhte edā
- 71 Maşraf-ı rāhı tedārik içün eşyāyı hemān
Eyledim zīnet-i dükkānçe-i bāzār fenā
- 72 Yetmedi ḥāşıl olan aķçe mürüvvet ederek
Virdi on lirā daḥi ḥazret-i Sāmih Pāşā
- 73 Kārbān meş‘alesi gibi düşüb yollara āh
Olmuşam ṭuruķa perīşānlıġıla reh-peymā
- DT-7b**
- 74 Düşē kālķa çeküb envā‘-ı sefālet yolda
Ḥāk-i İstanbūla başduķ hele güc ḥāl ile pā
- 75 Sīne ‘üryān baş açık elde girībān sad-çāk
Meclis-i fırķaya vardum ķoparub vāveylā
- 76 Söyledüm künhüni bir bir olan ilkāātıñ
Çıkdı lafz-ı sebeb-i ‘azlim içinden ma‘nā
- 77 ‘Azv edüb naẓar-ı ma‘zūle ḥaṭānıñ çoġını
Etdiler ḥālime izhār-ı te’essüfle bañā
- 78 Va‘d edüb başķa vilāyet alayı begligini
Urdılar mühr-i sükūt aġzıma ol günden tā

- 79 Altı aydır ki bilā-çiz ü ma‘āş bekliyorum
Hāliyā etmediler hayf olunan va‘de vefā
- 80 Pāre me’mül ile eşnāf inanub şimdiye dek
İhtiyāc def‘ edecek deñlü verirdi eşyā⁹⁸
- 81 Gördiler kim olunan şarfa bedel-i irād yok
Biz vekīl-i harc isek etdik dediler isti‘fā
- 82 Oldı emniyet-i meslūb daħi aħbābıñ
Kaldı koynımda dūd-ı sitem çü yetimān gedā
- 83 Ba‘de-zīn neyle ta‘ayyüş ede evlād u ‘ıyāl
Kalmadı kīse-yi mālīyede bir ħabbe dahā
- 84 Bende-ħāneñde naşıl geçdi bu yıl rūze vü ‘ıyd
Bilseñ ağlar idiñ ey dāver-i şefkat-pīrā
- 85 Hūn-ı dil şerbet idi laħt-ı ciger dāħi kebāb
Vaķt-i iftār yoğ idi ortada bir başķa nevā
- 86 Var kıyās et daħi ‘ıyd içre olan aħvālī
Döndi mātem-gedeye beyti faķiriñ gūyā

M-17a

- 87 Nice bu ħāle taħammül olunur sen söyle
Çekilür mi bu ķadar derd ü felāket āyā

⁹⁸ Def‘i ħacāt edecek deñlü verirdi eşyā DT

- 88 Gerçi çekdüm nice kez ‘azl ü tebeddül qahrı
Hîç biri lîk degil müstenid-i cürm ü haṭā

DT-8a

- 89 Çıkmayub ḥāricine dā’ire-i kânūnuñ
Müstakīmāne çalışdım idi kâsem be-Ḥüda
- 90 ‘Acabā kaṅgı kusûrum olunur serd ü beyân
Ḳonsa bir maḥkeme-i ‘adle bu da‘vā farazā
- 91 Ger liyāḳatde şorarsañ orasın ben demiyem
Bilür emşālim olan cümle gürûh-ı ümerā
- 92 Eyleyüb bir iki alāyı yeñiden teşkîl
Ḥüsn-i şüretle nizāmâtını kıldum icrā
- 93 Ba‘de’t-teşkîl gidüb ba‘z vilāyāta daḥi
Gördüm olmuş selefim bâdiye-peymā-yı ḥaṭā
- 94 Onlarıñ da nice noḳşānını kıldım ikmāl
Şāhid-i ‘ādilim ancaḳ buña Ḥaḳ celle ‘alā
- 95 Uymadımsa bir iki mürtekib ü murdāra
Belki ḥaḳḳımda diyen itler olur çün ü çirā
- 96 Bunca ḥidmet bu kadar bezl ü cūd etmiş iken
Degmedi hîç birisi bir pūla ḥayf oldu hebā
- 97 Yirmi beş yıl kadar oldu be-ḳuyūd-ı defter
Der-i devletde geçen müddet-i ḥidmet-i şafā

- 98 Cāme-pūş-ı ser ü samān olub aķrānum heb
 ẖūlūñ etdim nemed-i faķr u żarūret iksā
- 99 Her neye ķılsa ta‘alluķ nazārım ẖikmeti var
 Onı taḥşılde olur özge şu‘ūbet-peydā
- 100 Bilemem bunda nedür ẖikmetini Mevlānın
 Geldigimden beridür çekmedeyim dehre cefā
- 101 Çerḫ olub zıulm ile ḫaṇçer-i be-kef istibdād
 Sīneme açdı nice cūrḫa-i cānsız belā
- 102 Öyle müstağraķ-ı deryā-yı⁹⁹ düyūnum ki hele
 Çāre-sāz olmaz iseñ müşkil olur pāke rehā
- 103 Sīne-çāk eylediler heb ķapumuñ taḫtasını
 Żarb varaķ eyleyerek ehl-i düyūn subḫ u mesā

DT-8b

- 104 Bā-ḫuşūş şorma ḫarāb ḫānemi kim tā içine
 İki cānibden olur velvele-endāz-ı hevā
- 105 İnhidāma o ķadar etdi temāyül ki bu yıl
 Saķf u dīvārlarına ḫande eder ķadd-i dütā
- 106 Bu ķışı belki geçürmez temelinden yıķılır
 Meger Allah ola ta‘mīrine imdād-ı resā

⁹⁹ müstağraķ-ı deryā: āfet-zede-i seyl DT

- 107 Yıkılıub bir gün inerse başımız üzre dirîğ
‘Adem-i âbâda beraber giderüz ser-ta-pâ

M-17b

- 108 Dāverā al elim artık beni kaldur ki henüz
Kalmışım bâdiye-i ye’s se düşüb bî-ser ü pā
- 109 Toğrılıub dergeh-i elṭāfiña geldüm işte
Ger meded etmez iseñ sen de baña şad eyvā
- 110 Ye’s ile terk-i edep kıldum ise ‘afv eyle
Pek yamān hāldeyüm Allahu-‘alīm ü dānā
- 111 Şanma ki eyledigüm sūziş ü feryād tehī
Genc-i sāmānımı ceys-i elem etdi yağmā
- 112 ‘Ācizim masraf-ı yek-rūzeden Allah bilür
Deyn ise oldu henüz ‘āleme beş yüz lira
- 113 Hāne halkı daḥi bi’l-cümle çevirdi yüzünü
Hidmetimde ediyor her biri biñ istignā
- 114 Reh-i ḥayr u şerri farḳ eyleyemem tā o kadar
Dile etmekde tehācüm ğam-ı tākāt-fersā
- 115 Böyle ta’ḳīb edicek birbirini derd ü elem
Dilde rahat mı kalur cānda şafā tende kuvvā
- 116 Havf-ı taşdı’-i ser-i devlet ile v’allāhi
Derdimiñ biñde birin etmedüm ‘arz u inbā

- 117 Ne revā ben gibi bir ‘abd-i ḥafīfū’l-rūḥiñ
Çeke ḥaml-ı ḡam-ı evzā’-ı ḡürūh-ı sūḳalā

DT-9a

- 118 Şanma ehliyyetimi münḥaşır-ı zābıṭadır
‘Avn-i Ḥaḳla ederim her işi ḥüsn-i ifā
- 119 Añlamak mertebe-i ḳudretimi āsāndır
Tecrübe ‘ālem-i bālāya şu‘ūd etmedi yā
- 120 Ḳulıñız cümle alāy begleriniñ ekmelidür
Kimseniñ yok bunu inkāra mecālī ḳaṭ‘ā
- 121 Dersa‘ādet alāyı begligi münḥal gibidir
N’ola ḳılsañ beni ol yerle çerāḡ ü iḥyā
- 122 Eyle ta’yīn yāḥūd meslegimi bi’t-taḥvīl
Bir münāsib mutaşarrıflıḡa bā-‘izz ü ‘alā
- 123 Emr ü fermān seniñ ḳul da seniñ el-ḥāşıl
Şānı oldur ki ḳavliñ eyleye taḥşīl-i rızā
- 124 Yeter Āḡāḥ bu ḳadar ‘arz-güzār eyledigiñ
Yandı tāb-ı sūḥan-ı ye’siñ ile levḥ-i semā
- 125 Ġayrı söz buldı ḥitām başla du‘ā-yı ḥayra
Ki budur meslek-i mergūbe-i şımf-ı şu‘arā
- 126 Tā ki ḳānūn-ı ilahī vere dünyāya nizām
Tā ḥükümet-gede-i ‘ālem ola pā-bercā

- 127 Düşmen-i cāhın edüb Hāzret-i Hāk hār u zelīl
Zāt-ı pākin kıla revnağda şadr-ı vüzerā

M-18a

DT-16a

Trabzon şu‘arā-yı benāmından merhūm Emīn Hilmī Efendi ile müştereken
tanzīm ve ol vakıtde¹⁰⁰ Hüdāvendigār vilāyet-i celīlesi¹⁰¹ vālīliğinde bulunan merhūm
Hüsni Pāşā Hāzretlerine takdīm ü irsāl kılınan kaşīdedür

12

Mef‘ülü/ Mefā‘ilü/ Mefā‘ilü/ Fe‘ülün

- 1 Ey āşaf-ı devrān ü şaff-ārā-yı vilāyet
Ve’y dāver-i Dārā ferr-i alāy-ı vilāyet
- 2 Re’yin neşak-efzā-yı aqālīm-i maqāşıd¹⁰²
Fikriñ de girihgīr kazāyā-yı vilāyet

DT-16b

- 3 Kilkiñ reşehāt-āver-i inbīk-i ma‘ārif
Ta‘bīñ da beyān-nāme-i icrā-yı vilāyet
- 4 Buldı qadd-i iclālīñ ile qadr-i dübālā
Oldıñ sebeb-i fahr-ı ser-ā-pā-yı vilāyet
- 5 Zātıñdır o hurşīd-i cihān-tāb-ı kerāmet
Yā bedr-i fūrüg-efgen-i sahrā-yı vilāyet

¹⁰⁰ ol-vakıtde: ol-vakıt DT

¹⁰¹ celīlesi: - DT

¹⁰² maqāşıd: vilāyet DT

- 6 Hüsni-i nazarıñ māye-i iksīr-i şafādır
Hāk-i qademin cevher-i kimyā-yı vilāyet
- 7 Dībāce-i elfāz-ı kerem nüshā-i ta‘bıñ
Fihrist-i diliñ nākil-i ma‘nā-yı vilāyet
- 8 Dürr-i sühanıñ zīb-dih-i silk-i kavānīn
Emriñ heme cā rābıt-ı baḥşā-yı vilāyet
- 9 ‘Aqlıñdur o behzād-ı nigār-ḥāne-i temkīn
Yā şaykal-ı mir’āt-ı mücellāyı vilāyet
- 10 Kisb-i şeref etmekdedür ülkā-yı Burūsa
Zātuñ olalı vālī-i vālā-yı vilāyet
- 11 Vābeste imiş nāḥun-ı tedbīriñe zīrā
Hallolmada vaḳtinde mu‘ammā-yı vilāyet
- 12 Bir nüshā-i mażbūta-i emniyyete döndi
Şirāzelenüb cild-i muṭarrā-yı vilāyet
- 13 Endişe-i kahrıñla girüb ġār-ı ḥafāya
İz gösteremez fitne-i berpā-yı vilāyet
- 14 Söndürdüñ ocāğımı bütün ehl-i şekānıñ
Kül öksüzine döndi eşirrā-yı vilāyet
- 15 Dest-i keremiñ etmese iḳādına imdād
Yanmaz ebeden şem‘-i şeb-ārā-yı vilāyet

- 16 Kühsār-ı vaḳārıñda cihān dāne-i ḥardal
O dāneye bir cüz' olamaz cāy-yı vilāyet
- 17 Ey Āşaf-ı bü'l faẓl-ı zamān 'ilmiñe nisbet
Bir noḳta gibi nüṣṣa-i kübrā-yı vilāyet

M-18b**DT-17a**

- 18 İsmiñ gibi ḥulkıñ da idāreñ de güzeldür
Zātiñ ise eñ aḥsen-i pāşā-yı vilāyet
- 19 Mümkün degil evşāfiñi ḥaḳḳıyla hikāye
Tut kim olalım nāṭıka-pīrā-yı vilāyet
- 20 Artıḳ sözi ikmāl edelüm vaḳt-ı du'adır
Tā ki olalum ḳāfiye-cūyā-yı vilāyet
- 21 Mādām ola ser-nāme-i devrānda nāmı
Zıbā-yiṣ-i dībāce-i āsmān-ı vilāyet
- 22 Zātı ola ārāyiş-i gerdüne-i iḳbāl
Devr eyleye tā çarḥ-ı mu'allā-yı vilāyet
- 23 Tanzīm ederek bendesi Ḥilmī ile Agāh
Bu nazmımızı eyledük isrā-yı vilāyet

Müşārün-ileyh ḥazretleri Ḥüdāvendigār vāliliginden mülḡā zabṭiyye müşīriyyet-i celīlesine taḥvīl-i me'mūriyyet ve Dersa'ādete muvāşalāt buyurduḳları sırada bi't-tanzīm taḳdīm ḳılınan ḳaşıdedür

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Ey hıdīv-i ‘azīmet dāver-i Dārā iclāl
Südde-i ma‘deletīn nāşiye-fersā-yı ricāl
- 2 Sensiñ ol mālīk-i sermāye-i genc-i dāniş
Müftehīr güher-i zātūñla yemm-i feyz ü kemāl
- 3 Sensiñ ol kâfile-sālār-ı kıtār-ı hikmet
Yüz sürer ka‘be-i idrākiñe ‘aql-ı fa‘āl
- 4 Dergeh-i mekrumetiñ sikke-geh-i naqt-ı emel
Zübdesiniñ himemiñ fıkra-ı maqşūd u menāl
- 5 Dāmen-i ‘atıfetiñ buse-geh-i ehl-i niyāz
Hāk-i pāy-ı keremiñ sürme-i çeşm-i āmāl
- 6 Dest-i tedbiriñe vābeste küşāddır kām
Nāhun-ı re‘yiñ eder hāl-i umūr-ı eşkāl

DT-17b

- 7 Şıyt-ı dihiş-fiğen-i satvetiñ eşrārı bütün
Kānde ‘azm etdiñ ise kıldı perīşān aḥvāl
- 8 Deşne-i heybetiñiñ şā‘ika-ı şa‘şa‘ası
Eyledi yağı vü şekā ḥırmenini izmiḥlāl

- 9 Eşer-i cezîre-i ma‘deletîñ kâfidür
Hüsn-i tevfiķiñe bir vāsıta-i istidlāl
- 10 Reh-rev-i meslek taklîd-i kemālatıñdur
Münşî-i Veysî edā şā‘ir-i sencîde hayāl
- 11 ‘Āķıbet cāzibe-i kuvvet-i isti‘dādıñ
Kurb-ı sultāna seni çekdi bi-‘izz ü ikbāl
- 12 Gūş edüb müjde-i teşrîfiñi sultān-ı bahār
Kıldı ecnādı şükûfâtı ile istikbāl
- M-19a**
- 13 Bārek’ allāh buna hengām-ı şafā-baḥşādır
Koymadı şıḥḥat-ı dil dehrde āşār-ı melāl
- 14 Ḥabbezā āyine-i nāmiye-i kudretden
Eyledi şāhid-i ezhār-ı çemen ‘arz-ı cemāl
- 15 Bāb-ı zabṭiyye bülend eyledi qadr ü şānın
Qadem-i pākiñe çok şevķ ile oldı rû-māl
- 16 Bu leṭāfetle ‘aceb şevķe gelüb endişem
Kıldı ol āşafı tavşîfe yine isti‘cāl
- 17 Öyle bir āşaf-ı cem-qadr ü mu‘allā şāyān kim
Vaşfını böyle yazar kil-k-i debîr-i ibcāl
- 18 Nām-dār-ı vüzerā ḥazret-i Hüsnî Pāşā
Dāver-i ḥātem-edā Hüsrev-i pākîze ḥışāl

- 19 Sebaḫ-āmūz-ı ḥikem ḥāce-i Risto ki anıñ
Bu ‘alī mekteb-i rüşdüñde mişāl-i eṭfāl
- 20 Zerreduir pertev-i idrākiñe ḥurşid-i hüner
Ḳaṭredür lücce-i ‘irfānıñ ‘ummān-ı kemāl
- 21 Fikri ḥayret-res-i erbāb-ı ‘uḳül ü dāniş
‘Aḳlıdır münḥaşır-ı keşf-i ḥafāyā mā’il

DT-18a

- 22 Re’yi hem-ḥābe-i dūşize-i fevz ü tevfiḳ
Ḥükmi ābisten-i ilhām-ı ḥüdā-yı müte‘āl
- 23 Ṭa’bı taşvır-i mezāmīñde Behzād-ı hüner¹⁰³
Sözi te’şir-i me‘āñide ‘aceb siḥr-i ḥelāl
- 24 Naḡamāt-ı sülḥanı rūḥ-fezā-yı ma’nā
Ḳalemi nāy-ı nevā-sāz-ı neyistān-ı maḳāl
- 25 Feyz-i ḥulḳ-ı keremi etse ifāza çemene
Bīd reftāra gelür gonca eder bülbüli lāl
- 26 Şavlet ü ḳahr¹⁰⁴ ile ger eylese imrār-ı naẓar
Tūde-i rīge döner şaḥra-i sengīn-cibāl
- 27 Zülmet-i micre-i ḥikmete vaż‘ etse ḳalem
Bāğ-ı naẓma aḳıdır āb-ı ḥayātı fi’l-hāl

¹⁰³ hüner: ḥükm DT

¹⁰⁴ şavlet ü ḳahr: niḡeh-i ḳahr DT

- 28 Dāverā dād-gerā hüsrev-i ‘ālī himemā
Ey senā-hānın eden saht-ı merāma īşāl
- 29 Va‘de-i merḥametiñ geldi dem-i incāzı
Baht u ārunum eger etmez ise istihāl
- 30 Ğarażım resm-i ‘ubūrını ‘arz eylemedir
Yoḥsa mümkün mi seniñ midḥatiñ etmek ikmāl
- 31 Bulmadı ğāyet evşāfıñı endīşe-i çerḥ
Devr edelden beri mecmū‘a-ı eyyām ü leyāl

M-19b

- 32 Erdi pāyene süḥan-de‘b adı ile Āgāh
Kilk-i ihlāsı du‘ā ḥidmetine kıl işgāl
- 33 Tā ki devr eyleye çerḥ-i felek-i heft ecrām
Tā ki seyr eyleye mihr ü meh-i tābında hilāl
- 34 Manşıb-ı devlet ü şihḥatda olub pāyende
Bāb-ı elṭāfı ola melce‘-i aşḥāb-ı su‘āl

DT-18b

Şeref-i şihriyyet-sīne ile mübāhī olan¹⁰⁵ merḥūm Meḥmed ‘Alī Pāşā
Ḥazretleriniñ def‘a-ı şelāse de ḳapudanlıkla ḥüküm-fermā-yı biḥār ü nā‘il-i ser-menzil-i
iftihār olduklarında¹⁰⁶ inşād ü taḳdīm kılınan ḳaşıdedür

¹⁰⁵ olan: - DT

¹⁰⁶ olduklarında: oldukları sırada DT

Mef'ülü/ Mefā'īlū/ Mefā'īlū/ Fe'ülün

- 1 Hoş geldiñ eyā āşaf-ı vālā-yı donanmā
Olduñ yeñiden bā'is-i ihyā-yı donanmā
- 2 Bildirdi felek kadr-i girān-māye-i zātñ
Haqqā sen idiñ gevher-i yektā-yı donanmā
- 3 Yollarda idi gözlerimiz hayli zamāndır
Beklerdi seni şaf-be-şaf alāy-ı donanmā
- 4 Mānend-i yetīm kalmış idik iller elinde
Ağlatdı bizi hasret-i bābā-yı donanmā
- 5 Başdan-kara uğratdı nice keşt-i diller
Berbād-ı gam olmuşdı serāpā-yı donanma
- 6 Olsaydı biraz dañi perīşānlığı muhted
Nā-kābil-i terkīb idi icrā-yı donanma
- 7 Deryā-yı elem 'askeri etmişdi ihātā
Mevc-āver olub zulm ile mersā-yı donanma
- 8 Her dem der idi şabr gerek māder-i eyyām
Bir şey toğurur leyle-i cilā-yı donanmā
- 9 Yelken kürek imdāda yetişdiñ hele geldiñ
Rağş etdi görüb fülk-i felek-sā-yı donanmā

10 Teşrîfîni ta'ķib ile bayrām dahî geldi
'İyd üstüne 'ıyd eyledi süknā-yı donanmā

11 Heb feslerimiz künküre-i çerhe dek atdık
Çün pāyiñe yüz sürdi şüreyyā-yı donanmā

DT-19a

12 Mir'āt-i yeme dīde-i im'ān ile baksañ
İmā-yı sürür etmede simyā-yı donanmā

13 Her seng-i siyeh sāha-i tersānede olmuş
Reşk-āver-i mir'āt-ı mücellā-yı donanmā

14 Var şimdi 'aceb başka nümāyiş gemilerde
Şan her birisi bir meh-i ğarrā-yı donanmā

15 Zāt-ı şefkat-küsteriñ oldığını bildik
Hakdan bize bir ni'met 'użemā-yı donanmā

M-20a

16 Nān u ni'amiñ haķķını yokdur eden inkār
Var ise o da bir iki a'mā-yı donanmā

17 Eslāfıñı tā medh ile bālāya çıkardı
Hatta bir iki şā'ir-i ednā-yı donanmā

18 Ben mühr-i sükūt urdum o demlerde dehāna
Olmuşdı yerim künc-i zevāyā-yı donanmā

- 19 Hāṣā ğaraẓım anları şekvā degil ancak
Geldi sırası eyledüm ifṣā-yı donanmā
- 20 Ğarķ eyle yemm-i ‘āṭıfete şimdi faķiriñ
Kimdir göreler dāver-i Dārā-yı donanmā
- 21 Pervāz ideyim faķır ile evc-i sūḥan üzre
Tā nāmım ola ṣā‘ir-i ‘anķā-yı donanmā
- 22 Āġāh yeter vir söziñe ḥüsn-i netice
Farķ itdi seni ḥazret-i pāṣā-yı donanmā
- 23 Ķaldır eliñi eyle du‘ā şıdk ile tā kim
Āmīn disün ceyş-i şaf-ārā-yı donanmā
- 24 Tırdıkca bu nüh ķubbe-i eflāk ola zātı
Serzīb-dih-i ķaşır-ı mu‘allā-yı donanmā

DT-19b

O tārīḥde nāẓır ‘unvānıyla ķable’l-vizāre¹⁰⁷ tersāne-i ‘āmire müsteşārılıġında bulunan ve aķiren rütbe-i vezāretle kām-yāb olan merḥūm mazlūm Fehmī Pāṣā Ḥazretlerine taķdīm ķılınan ķaşıdedür

15

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Ey dil beyān-ı ḥāle ķıl aġāz u ibtidār
Eyle merām u muṭlibi¹⁰⁸ bir ḥoşca āşikār

¹⁰⁷ nāẓır ‘unvānıyla ķable’l-vizāre: ķable’l-vizāre nāẓır ‘unvānıyla DT

- 2 Şanma devā-yı derd-i nihānıñ bulunmaya
Dehriñ ṭabīb-i ḥāzıķ-ı nabż-āşināsı vār
- 3 Şāhib-i kemāl olub da görülmüş mi bā-ḥuşuş
Şehr-i Sitānbül içre ola zar ü bī-ķarār
- 4 Beñzet cihānı bir şıdķ-ı baķr-ı ķudrete
Anıñ içinde lü'lü'-i meknūn bu diyār
- 5 Kevn ü mekānı şöyle ki bir bāğa kıl kıyās
Anda bu belde hem-ķü dıraḥtān-ı meyve-dār
- 6 Rūy-ı zemīnde şa'sa'a-ı şān u şöreti
Sāir bilāda şaldı ziyā āfitāb-vār
- 7 Bir istān-ı ķāf-ı bülend āşiyāne kim
'Anķā-yı evc-i himmeti var belki şad-hezār
- 8 Ez-cümle işte nāzır-ı baķriye birisi
Ya'ni cenāb-ı mīr-i kerem-kān ü kām-kār
- 9 Ahd ü deminde emn ü emān buldı ehl-i dil
Zāt-u ḥuceste ṭālī'-i ferḥunde rūzgār

M-20b

- 10 Afāķı tıtdı velvele-i kūş-i şöreti
Ķadr-i bülend ü cāh ile mümtāz her kibār

11 Çābük-süvār-ı ‘arşa-i iklīm her kemāl
Hikmet-şinās-i nüṣḥa-i eflāk-i necm-dār

12 Baḥr-ı ‘adem telāṭum u cūṣ itse ol gibi
Gelmez kenār-ı ḥilḳata bir dürr-i şāh-vār

13 Ey çāre-sāz-ı derd ü ğam-ı ehl-i ihtiyāc
V’ey āsitān-ı melce’-i aṣḥāb-ı iftikār

DT-20a

14 İzniñ olursa cūṣiṣ-i deryā-yı çeşm-i dil
Olsun ḥuzūra mevce-i eşkimle dürr-niṣār

15 Koydı ‘azāba tengī-i ye’s ü emel beni
Yokdur kazā-yı şabr u tevekkülde ihtiyār

16 Bār-ı girān-ı ğuşsa-i dünyāyı çekmeden
Kadem çemende oldu civānlıḳda pīr-vār

17 Seyf-i belā vü siḥām-ı kazāya siper gibi
Başdan ayağa cism-i za‘īf oldu dāğdār

18 Ğam kūşesinde şabr ü tesellī ṭarīḳi yok
Kaldım ğarīb ü bī-kes ü bī-vāye bī-medār

19 Ehl ü ‘ıyālīm ise Tırabzon’da aç şusuz
Olmuş mazīḳ ü şerbele-i ‘acz ü inkisār

20 Varır peder ki ol daḫi ser-geşte dil-şiken
Ben teg esīr-i gerdiş-i gerdün-ı nābekār

- 21 Bār-ı semūm-ı zulm ü te‘addī-i dehr ile
Şoldı şarardı naḥl-ı ümīdinde berk ü bār
- 22 Bilmem sipihr-i dūna ne etmiş ki geçmişim
Şaḥra-i ḡamda silsilemi kıldı pāyidār
- 23 Esdikce tünd-i bād-ı elem her ʔarafdan āh
Oldum ḡarīḳ-i mevce-i deryā-yı ıztırār
- 24 Mazlūmuñ āhı ʔalmaz idi yerde neyleyim
Bir zātıñ olsa himmet-i ‘ālisi dest-yār
- 25 Āḡāh yeter şikāyet-i devr-i zamāne kim
Taşdı‘-i ta‘b-ı devlet olur şoñra zīnhār
- 26 Kir ü kederden āyine-i ʔalbiñ eyle pāk
Rūy-ı ‘arūs-ı baḥtıñ olur belki āşikār
- 27 ʔaldır du‘āya dest-i icābet taşarruḥ et
Āmin desün felekde sürüşān-ı bī-şümār

DT-20b

- 28 Zīb-i şudūr-ı rif‘at olub zāt-ı devleti
Bulsun cihānda nām-ı güzīn ile iştiḥār
- 29 Baḥr-ı fenāda keştī-i iḳbāl ü cāhına
Aşlā isābet etmeye āfāt-ı rūzgār

M-21a

DT-21b

Vüzerā-yı 'izāmdan bir zāta taḳdīm kılınmaḳ üzere nazm ü inşād olunur iken
vukū'-ı vefātıyla nā-tamām ḳalmıḫ ḳaşıdedür

16

Fe 'ilātün/ Fe 'ilātün/ Fe 'ilātün/ Fe 'ilün

- 1 Hāyf kim devr edeli çerḫ-i 'ıyd-ı azlem
Toḡmadı 'ālem-i ümīdime ḫūrşīd-i kerem
- 2 Āh kim ṭālī'-i nā-sāz u nuḫūset incāz
Baña göstermedi bürüz sa'īd ü ḫurrem
- 3 Görmedim naḳṭ-ı feraḫ ben nūsaḫ-ı 'ömrümde
Gūyiyā ḫāk-i siriştimde ḡam olmuḫ müdḡam
- 4 Raḫne-dārım o ḳadar ḫaṇçer-i ālām ile kim
Şarılub cism-i zaḫm-nākıma aḡlar merhem
- 5 Ol ḳadar ḫāne-ḫarāb-ı ḡam-ı ye'sim ki henüz
Beyt-i virānem olur buna daḫi cāy-ı sitem
- 6 Öyle dil-tengī-i cevrem ki Sitanbül-ı güzīn
Görinür çeşmime zindān-ı belādan esefim

DT-22a

- 7 Şāhid-i baḫtım ebed görmedi yūs-r-i iḳbāl
Oldı düşize-i idbār ile 'usret-keş-i ḡam

- 8 Zerre deñlü komadı mışkala-ı zevk ü şafā
Levh-i āyine-i hātırda gubār-ı gam-ı vehm
- 9 Şad dirîğ etdi zarûretle bi-hengām-ı şebāb
Kāmetim bār-ı girānı felekiñ hāmdur hām
- 10 Maraz-ı fākā ile hāste dilim şöyle ki āh
Raḥm eder nabzıma el ursa eṭibbā-yı ni‘am
- 11 Geçmedi hiç nīm-i destime dāmān-ı refāh
Çekerim keşmekeşi derd-i ma‘īşetle elem
- 12 Vāşıl-ı sāhil-i feyz olmadım emvāc gibi
Başımı taşā taşā başıma urdum nice dem
- 13 Kayd-ı evlād ü ‘iyāl ile ‘aceb çiledeyim
Bağlı zincīr-i müselsele¹⁰⁹ ayāğım muḥkem
- 14 Dönmüşüm ḥayme-nişināne bu miḥnet-gedede
Naql-i ḥāneyle bütün geçmedi ‘ömrüm her dem
- 15 Zerredir maşrafa nisbetle ma‘āş-ı maḥşūş
Ayda bir gün görünür kīsede dinār ü direm
- 16 Kāh olur devşiremem başıma ‘aqlım o kadar
Olmuşum gerdiş-i nā-sāz-ı felekden sersem
- 17 Çāk çāk oldu girībān-ı kabā-yı şabrım
Yok mı bilmem baña bir rāh-ı necāt ü eslem

¹⁰⁹ müselsel:teselsül DT

- 18 Baş açık yâlin ayak elde hemân bir keçkül
Geliyor hatırıma geşt ü güzâr-ı ‘âlem
- 19 Zâ‘f-ı t̄ālî‘le velî ‘akla daği geldi fütür
Şahşî efkâr edemez bir yere tahrîk-i kâdem
- 21 Tâbîñî dilde temennâ-yı şabâh-ı şādî
Şeb-i endühdan etmez mi felek ref‘-i zûlm

M-21b

Erzurüm vilâyeti alâý begliğinde bulunurken ba‘z ilķā‘ât üzerine ol-vaķtde vilâyet-i müşārün-ileyhâ vâlisi bulunan Kāvî-zâde merhûm Mehmed Pāşā’nın inhâsıyla vuķû‘-ı infişâlimi müte‘ākib dördüncü ordu-yı hümâyûn müşiriyyet-i celîlesi inzimâmıyla vilâyet-i müşārün-ileyhâya şeref-sâz-ı ibcâl olan müşîrân-ı ‘izâmdan devletlü Sâmiḥ Pāşā Ḥazretlerine takdîm kılınan kaşîdedür

17¹¹⁰

Fe‘ilâtün/ Fe‘ilâtün/ Fe‘ilâtün/ Fe‘ilün

- 1 Dest-gîr ol baña ey âşaf-ı ‘âlî himmet
Düşmüşüm kalkmağa yok çünki tüvân ü tākāt
- 2 İki gün şunda ayaklanmış iken gör ki felek
Yine kıldı kulıñ üftâde-i ḥāk-i zillet
- 3 Bî-sebeb varṭa-i ‘azle düşüb üç def‘a hele
Geldi cemi‘yyetime özge perîşâniyyet

- 4 Aldığım çîz ü ma‘âş olsa tamâmyla hesâb
Belki nakliye için nısfı verilmiş ücret
- 5 Yeddi yıldır gezdim gerçi alây beglikle
Görmedim hâl ü idâremce velî bir vüs‘at
- 6 Sâ‘î-i memleket derd ü belâyım güyâ
Sû-be-sû etmedeyim kaç‘-ı tarîk-i miñnet
- 7 Kime şekvâ edeyim tâlî‘-i nâ-sâzımdan
Olmuşum çünkü rızâ-dâde-i teslimiyet
- 8 Hele bu kere felek etdi baña ğadr-i ‘azîm
Hidmetde yoğ iken ‘azle sebep bir töhmet
- 9 Bâ-ħuşûş müflis-i bî-mâyeyem Allah bilür
Külfet-i hânemi nakl etmege yokdur ğudret
- 10 Bilmem âyâ ki hevâdan mı uçub ‘azm edeyim
Çâresiz kalmışım ey dâver-i hâtem ğaşlet
- 11 Şatdım eşyâmı bütün olmadı maṭlab hâşıl
Giyecek elbiseye geldi netîce nevbet
- 12 Dem-i feryâdda çâk etmek için lâzımdır
Yoğsa eylerdim evlerden daħi kaç‘-ı rağbet
- 13 Ne ki etdimse tedârik gidilen yerlerde
Verdi dellâleleriñ dūşına âħir zînet

14 Heb seferber olarak geçdi zamānım şad āh
Görmedim müddet-i ‘ömrümde huzūr u rāḥat

15 Ne idi ḥikmeti bilmem şu fenā dünyāda
Beni Ḥaḫḫ eyledi vāreste-i māl ü şervet

16 Māldan geçdim eger olmasa deyn-i vāfir
Belimi бүkdi işte benim bu bār-ı şıḳlet

17 Se‘a-ı hālime ta‘līḳ ile te’diyesini
Ṭotalım ehl-i dūyūn eyledi insāniyet

18 Ya şol maşrafata neyle bulunsun çāre
Çünkü selb oldu eḫibbā’da olan emniyet

M-22a

19 Ḥāşılı ḥāl yamāndır şu ğarīb illerde
Meger esbābını ḥaḫḫ eyleye Rabb-i ‘izzet

20 Şaşurub vādi-i ḥayretde ṭayandım ḳaldım
Yetiş imdādıma ey dāver-i ḥaydar-siret

21 Ḥızr-ı iḥsānıñ eger olmaz ise dād-resim
Dil olur ğarḳa-i emvāc-ı melāl ü zücret

22 Dil öyle ḥarāb oldu ki yok çāre meger
Dest-i mi‘mār-i luṭfıñ vere ma‘mūriyet

23 Merdüm-i münkesirü’l ḳalbī edenler talṭīf
İki ‘ālemde bulur ecr ü mükāfat elbet

- 24 Kûlîñ Āgāh kime gitsün de tazallüm etsün
Var iken sen gibi düstür-ı semāhat hılķat
- 25 Dāmen-i ‘afv ile setr eyle kuşūr etdimse
İhtiyār elde degil çünki şıkıldım ġāyet
- 26 Hāķ seni dā’im edüb devlet ü iķbālîñle
Vermeye düşmen-i bedhāhîña aşlā fırşat

Van alāy begliginden bi’l-isti’fā Dersa’ādete ‘azīmetimi mütē’ākīb hānemce vukū‘ bulan sirķat üzerine ilcā-yı zarūretle dest-bāz-ı niyāz ü istikrāz oldıġım ba’z ehibbānıñ merhem-i mu‘āveneti dā’-i zarūrete devā-sāz olamamaķdan ve herkesi parasızlıkķa şākī görmekten nāşī sevķ-i tabī’atle kıt’a tarzında tanzīm olunan ķaşıdedür

18¹¹¹

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Neş’e baķş olmaz dile cām-ı muşaffā pāresiz
Çāre yok def’-i ġam ü endühda aşlā paresiz
- 2 ‘İllet-i sevdā-yı sīm ü zerle olduķ pek zebün
Yok mıdır hiç bir ‘ilāc eyler eṭibbā pāresiz
- 3 Kānde kaldı ķimiyādan baķş eden erbāb-ı hāl
Püte-i ḥasretde ķāl olduķ ser-ā-pā pāresiz
- 4 Sikke-ġāh-ı dehri etmiş vār ise ta’ṭil-i çerḫ
Yoklasañ gencīne-i Kārūn u Dārā paresiz

¹¹¹- DT

- 5 Nukre-i dāğ-ı esefden başka yok sermāyesi
Kāse ber-kef devr eder gerdūn hattā pāresiz
- 6 Yok mıdır bir ma‘den-i himmet ki kılsın bezl-i cūd
Kaldı zīra ceyb-i efrād-ı berāyā pāresiz
- 7 Cemre düşdi şānki dehriñ kīse-i sāmānına
Māh u sālī ‘ālemiñ geçmekde zīrā pāresiz
- 8 Pārelense yok veren bād-ı hevā bir pāre-nān
Neylesün ehl-i şikem kaldıkça āyā pāresiz

M-22b

- 9 Kırbası boynundan eksik olmasun tā haşre dek
Bir içim şuyı dirīğ etmekde saķā pāresiz
- 10 Kırmason seng-i kazā mir’āt-i iķbālīñ hele
Gösterür heb kendini yār ü eķibbā pāresiz
- 11 Çeşm-i ragbetden düşerseñ ‘ayn-ı naķd-ı nā-sere
Cilvesi Hakkıñ bu ya kalsañ kazārā pāresiz
- 12 Sāmi‘īniñ yoğ ise zımnında nef‘i kıl sūkūt
Dinleyen olmaz sözüñ vahy olsa hālā pāresiz
- 13 Hiç isāle eyleme eşk-i niyāzıñ boş yere
Bu şularda dönmüyor dolāb-ı dünyā pāresiz
- 14 Ālet-i taķşīl-i dīnārdır elinde subķası
Şanma devrāniñ çeker şūfisi esmā pāresiz

- 15 Bir hayāl ü hāb ile olsun bulurduk tesliyet
Şeyh efendi eylese ta‘bīr-i rū‘yā pāresiz
- 16 Kābil olsaydı kazanmak bir hevāyī i‘tibār
Mālını halkıñ ederdik yağma biz de pāresiz
- 17 Çār-sū-yı kābiliyet gālibā der-bestedir
Kaldı hem kālā-fürüş mülk-i ma‘nā pāresiz
- 18 Kānde kılsun ilticā bī-vāye-gān-ı mülk-i Rūm
Hıttā-i Īrāna git incā vü ancā pāresiz
- 19 Heb fesād-ālūdedir şarrāf-ı kevnīñ defteri
Son hesābı kor seni ‘anhā vü minhā pāresiz
- 20 Maşraf ister kabre dek kişi hatta ba‘de’l-vefāt
Olmuyor maḥmil-keş-i tāpūt-ı mevtā pāresiz
- 21 Kānde var ise kayd-ı gāmdan bī-nevā bulmaz rehā
Teng-nā-yı sicc olur insāna her cā pāresiz
- 22 Himmet ister yoğsa lāfı neylesün dil-teng-i gām
Merdüm-i me’yūsa kār etmez tesellī pāresiz
- 23 Ez-kazā bir zālīmīñ mağdūrı olsañ derde bak
Eylemez hükkāmı ‘aşrīñ faşl-ı dā‘vā pāresiz
- 24 Yegdir ölmek çekmeden bār-ı girān-ı imtinān
Koymasun bir ferdi şağ oldıkça Mevlā pāresiz

- 25 Ğam yemem bir sen degil **Āgāh** yoklarsañ çıkar
‘Aşrımızda ekserī ‘alā vü ednā pāresiz

M-23a, M-23b¹¹²

DT-22b

Mābeyn-i hümāyūn hafiyelerinden biriniñ hilāf-ı vāķi‘ taķdīm eylediđi
jurnalleriñ hīn-i tedķikinde ta‘arruz-ı taşnī‘ edildikleri añlaşılmađla mūmā-ileyh taht-ı
istinţāķa alınarak o şırada dađi taķķikāt olayınıñ tamāmıyla tezāhūr eylemesi üzerine
vuķū‘āt-ı mezkūreyi hāvi söylenilmiş olan ķasīdedür.¹¹³

19

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

M-24a

- 1 Dehriñ şeh-i dād-āveri ‘Abdülhamīd Hān kim odur
Mihr-i ‘adāletle veren āfāķ-ı kevne zīb ü fer
- 2 Mülküñde çekdi leşger-i Ye’cūc-ı zulm ü cevre sedd
Hakķıyla bir ķānūn yapub ol şāh-ı İskender-i sīr
- 3 Olmaķda cārī şimdicek dil-hāh üzere her umūr
Bulmaz ķulūb-ı nāsa yol seylāb-ı endūh u keder
- 4 Hā’in cezāsın bulmada şādık mūkāfāt olmada
Bir devr-i ‘adl-ārā bu kim görmüş degil çeşm-i beşer

¹¹² Boş varak: M

¹¹³ - M

- 5 Ez-cümle şerri'l-nâsdan bir bâtil-ı kem-māyeyi
Şandı emîn ü mu'temed ba'z zevât-ı mu'teber
- 6 Te'mîn ü tavzîf eyleyüb menhûsı haddinden füzûn¹¹⁴
Ehl-i fesâdın hâlini tahkîke me'mûr etdiler
- 7 Mel'ûn ğanîmet 'add ile bu fırsatı az kaldı kim
Çok bî-günâhın eylesün sāmânını¹¹⁵ zîr ü zeber
- 8 Bir iki zât-ı hayr-hâh ya'ni emîn-i pâdişâh
Farq etdiler bu hâ'iniñ olduĝunu âlât-ı şer

M-24b

- 9 Bi'l-emr-i 'ālî eyleyüb tedkîk-i iĥbârâtını¹¹⁶
Jurnallerinde gördiler yok şıdk u selimden eser
- 10 Fındıklılı me'mûr olub bi'z-zât istintâkına
Bir hayli kozlar kırdığın meydâna koydı ser-be-ser
- 11 Çün gördi yokdur bir reh-i fevz ü selâmet çâresiz
Verdi nihâyet kendisi cürm ü cinâyâtın haber

DT-23a

- 12 Oldı mü'ebbed kal'a-bend gördi cezâ-yı fi'lini
Cinsi 'ameldür koy köpek çeksün ilâ yevmü'l-beter
- 13 Nef'i yolunda eyledi ızrâr-ı nâsı irtikâb
Kâ'il olur mı hiç buña 'âlemde vicdân-ı beşer

¹¹⁴ Haddinden efzûn bir ma'âş tahkîkiyle hasbe'l-lüzûm: DT

¹¹⁵ eylesün sāmânını: hânesin kılsun bütün DT

¹¹⁶ Bi'l-cümle iĥbârâtını: DT

- 14 Bir yerde  urmaz fi'l-me el  m n ile derler yal n
Kimden zuh r etmi  ise ha d r bu nu k-ı p r-g her
- 15 Be zer o fecr-i k zibe a v l-i erb b-ı d r  
Az v kt i inde g n gibi m hiyyetin izh r eder
- 16 Dost  apusudur to ruluk derler sen andan olma d r
Ha  d  man n ge irdi aylar netice der-be-der
- 17 D d u sit d-ı k le-i p z r-ı dehre di  at et
Kim to rulukla var mıdır olmu  nemed-p   zarar
- 18 Ba   ehriy r-ı ma'delet-p r ye kim Allah i  n
Ol h 'ini te'd b ile g sterdi bir 'adl-i ' mr
- 19 B   evket   i l l   fer  g h o   h-ı ' lemi
Ta tında k lsun ha re dek Ha  m sted m   m stek r

M-25a¹¹⁷

¹¹⁷ Bo  sayfa: M

M-25b

DT-60a

Müseddesât ve Muḥammesât ve Taḥmīsât ve Murabba‘ât¹¹⁸Redîfî ‘Pâresiz’ olan kaşîdeye mu‘aḥḥaren söylenilen taḥmîsdür¹¹⁹

1

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün

- 1 Ğam degildür ƣalsa da şūfî-i şeydā pâresiz
 Bulmaƣ âsandır anıñçün nân ü şorbā pâresiz
 Ƙoymasun Hâƣ rind-i mey-âşâmı ammā pâresiz
 Neş’e başş olmaz dile cām-ı muşaffā pâresiz
 Çāre yok def‘-i ğam u endühda aşlā paresiz
- 2 Vādî-i ḥayretde ƣoydı ḥalkı âlām-ı duyün
 Ağniyādan kimse yok olsun delîl ü reh-numün
 İztırāb-ı derd-i faƣr olmaƣda gün günden füzün
 ‘İllet-i sevdā-yı sîm ü zerle olduƣ pek zebün
 Yok mıdır hiç bir ‘ilâc eyler eṭibbā pâresiz
- 3 Ƙıldı ilcā-yı zarūret ‘âlemi ḥāmūş u lâl
 Oldı herkes fikr-i zerle zerd-rüy u pür-melâl
 Ma‘deninden yok ḥaber her kimden eylerseñ su‘âl

¹¹⁸ - DT¹¹⁹Van alāy begliginden bi‘l-isti‘fā Dersa‘ādeti ‘azîmetimi müte‘ākib ḥānemce vuƣū‘ bulan sırƣat üzerine ilcā-yı zarūretle dest-bāz-ı niyāz ü istiƣrāz olduğım ba‘z eḥibbānıñ merhem-i mu‘āveneti dā’-i zarūrete devā-sāz olamamaƣdan ve herkesi parasızlıkla şākî görmekten nāşî sevƣ-i ṭabî‘atle ƣıṭ’a tarzında ṭanzîm olunan kaşîdedür ki mu‘aḥḥaren taḥmîs edilmişdür: DT

Çande kaldı kīmiyādan bahş eden erbāb-ı hāl
Püte-i hasretde kāl olduḡ ser-ā-pā pāresiz

DT-60b

- 4 Çıldı naḡd-ı ‘ālemi hep kāğıda¹²⁰ taḡvīl-i çerḡ
Etdi çok zengini birden¹²¹ müflis ü tezlīl-i çerḡ
Maşraf u irād-ı ḡalkı eyledi taḡlīl-i çerḡ
Sikke-ḡāh-ı dehri etmiş vār ise ta‘ṡil-i çerḡ
Yoḡlasañ gencīne-i Çārun u Dārā paresiz
- 5 ‘Ālem-i faḡrıñ çoḡalmış merdüm-i bī-vāyesi
Aḡniyānıñ ḡalmamış himmetde ‘anḡā pāyesi
Ehl-i inşāfıñ çekilmiş ḡāfa zıll ü sāyesi
Nukre-i dāḡ-ı esefden başḡa yoḡ sermāyesi
Kāse ber-kef devr eder gerdün ḡattā pāresiz
- 6 Şanki heb zīr-i zemīne geḡdi aşḡāb-ı nuḡūd
Fāḡa ḡavfından¹²² yaḡūd eflāke ḡılmışlar şu‘ūd
Sedd-i ebvāb etdi ḡacāt ehline çerḡ-i ‘anūd
Yoḡ mıdır bir ma‘den-i himmet ki ḡılsın bezl-i cūd
Çaldı zīra ceyb-i efrād-ı berāyā pāresiz

M-26a

- 7 Aḡlayub derdiñ şarıma herkesin dāmānına
Gitme kış āsā soḡuḡ bir yüzle ḡalkıñ yanına
Üñli çok bankerleriñ ot tıḡdı devrān ḡākına
Cemre düşdi şanki dehriñ kīse-i sāmānına
Māh u sālī ‘ālemiñ geḡmekde zīrā pāresiz

¹²⁰ heb kāğıda: evrāḡa heb DT

¹²¹ birden: ḡattā DT

¹²² fāḡa ḡavfından: bīm-i fāḡayla DT

- 8 Akçesiz dükkāna başdırmaz ayak baqqāliyān
Et degil vermez bile bir üstülhān kaşāb Yovan
Adama ot buldurır bir bāğa girse bāgbān
Pārelense yok veren bād-ı hevā bir pāre-nān
Neylesün ehl-i şikem kaldıkça āyā pāresiz
- 9 Kūze-i çeşminden aksen eşk-i ğam seylāb teg
Çeşme-i ümīdini bī-āb u tāb etsün felek
DT-61a
Nāle-senc-i el-‘aşaş olsun şusuzluğdan köpek
Kırbaşı boynundan eksik olmasun tā haşre dek
Bir içim şuyı dirīg etmekde saķā pāresiz
- 10 Çıkmasun bir kere elden şervet ü mālīñ hele
‘Aķsine devr etmesün dolāb u aķvālīñ hele
Varmasun semt-i zevāle mihr-i iclālīñ hele
Kırmasun seng-i każā mir’āt-i iķbālīñ hele
Gösterür heb kendini yār ü eķibbā pāresiz
- 11 Mālik olsañ ser-te-ser ‘ālemde mülk-i kayşere
Hükümñ icrā kılsañ İskender gibi baħr ü bere
Şalsa fer envār-ı baħtın burc-ı şāh-ı hāvere
Çeşm-i rağbetden düşerseñ ‘ayn-ı naķd-ı nā-sere
Cilvesi Haķķıñ bu ya kılsañ każārā pāresiz
- 12 ‘Aşrımızda lāf ile bitmez umūruñ tūt öğüt
Geçmiş ehl-i himmeti raħmetle yād et heb unut
Eski tavrı terk edüb bir meslek-i ma‘ķul tūt
Sāmi‘īniñ yoĝ ise zımnında nef‘i kı l sükūt
Dinleyen olmaz sözüñ vaħy olsa hālā pāresiz

- 13 Merhamet ümîd edüb gel urma başıñ her dere
 Ağlayub hālîñ şaķın ‘arz etme şahs-ı âḡere
 Bil ḡuşûl-ı maķşadıñ mevķûfdur sîm ü zere
 Hiç isâle eyleme eşk-i niyâzıñ boş yere
 Bu şularda dönmüyor dolâb-ı dünyâ pâresiz

M-26b

- 14 Sînesinde olmadıkça tîḡ-i ‘aşķıñ şerḡası
 Derd-i dildendir kıyâs etme o şahsıñ nevhası
 Heb riyâdır eksrerî dervîş ü şeyḡıñ şayḡası
 Âlet-i taḡşîl-i dînârdır elinde subḡası
 Şanma devrânıñ çeker şûfîsi esmâ pâresiz

DT-61b

- 15 Zer gibi ‘âlemde nâdir kaldı şāḡib-i mekremet
 Oldı muḡtâcîn içün mesdûd-ı bâb-ı merḡamet
 ḡayrı kesdik rişte-i ümîdimiz ezher cihet
 Bir ḡayâl ü ḡâb ile olsun bulurduk tesliyet
 Şeyḡ efendi eylese ta‘bîr-i rû‘yâ pâresiz
- 16 Yokdur isti‘dādımız ammâ be-ḡükm-i rûzgār
 Kuvvet-i iķbāl ile bulsaķ nüfûz u iķtidār
 Ya vezîr olsaķ yaḡûd devletde şadr-ı kām-kār
 Kābil olsaydı kazanmaķ bir hevāyî i‘tibār
 Mālını ḡalkıñ ederdik yaḡma biz de pâresiz¹²³
- 17 Aķçe cem‘i ma‘den-i cehl olmaḡa vābestedür
 Ol sebebden merd-i kāmîl māldan vārestedür
 Çerḡ-i dünîñ luṡf u in‘amı hemîşe pistedür

¹²³ bend: - DT

Çār-sū-yı kâbiliyet gâlibâ der-bestedür
 Qaldı heb kâlâ-fürüş mülk-i ma'nâ pâresiz

18 Her tarafından leşker-i idbâr edüb zûr u hücum
 'Arşa-gâh-ı millet-i İslâmı kıldı pür gümüm
 Renc-i fakrı çekmeden 'âlem uşandı bi'l-'umüm
 Qande kılsun ilticâ bî-vâye-gân-ı mülk-i Rûm
 Hıttâ-i İrâna git ancâ vü incâ pâresiz

19 Şanma hâliş dost olur her kem-'ayâr u ebteri
 Ur mehekk-i imtiḥâna fâriḳ ol mey ü zeri
 Aç gözüñ her kârda dâ'im gözet nef' ü zarı
 Heb fesâd-âlûdedir şarrâf-ı kevnîñ defteri
 Son ḥesâbı qor seni 'anhâ vü minhâ pâresiz

20 Munṭazam süknâ ile bir yaña tursun raḥt u at
 Muṭlaḳ ister insân ekl ü şurb oldıḳca¹²⁴ bir ḥayât
 Bâ-ḥuşûş eşvâba vardur ihtiyâcî kât kât
 Maşraf ister qabre dek kişi ḥatta¹²⁵ ba'de'l-vefât
 Olmuyor maḥmil-keş-i tâpût-ı mevtâ pâresiz

M-27a

21 Olma dūçâr belâ-yı fâkra bir kez¹²⁶ ez-qaḏâ
 Soñra müşkildür ḥalâş olmaḳ efendi bir dahâ

DT-62a

Tut ki bi'l-farz eyledin terk-i vaṭan ya ihtifâ
 Qande var ise qayd-ı gâmdan bî-nevâ bulmaz rehâ
 Teng-nâ-yı sicn olur insâna her câ pâresiz

¹²⁴ insân ekl ü şurb oldıḳca: ekl ü şurb oldıḳca insân DT

¹²⁵ kişi ḥatta: ḥatta kişi DT

¹²⁶ dūçâr belâ-yı fâkra bir kez: bir kez belâ-yı fâkra dūçâr DT

- 22 Derd-i cū‘a mübtelā oldıkça aşhāb-ı şikem
 Nef‘i var mı hikmet-i loğmandan ursañ da dem
 Aç olanlar lā-‘ilāc eyler temennī-i ni‘am
 Himmet ister yoğsa lāfı neylesün dil-teng-i ğam
 Merdüm-i me’yūsa kār etmez tesellī pāresiz
- 23 Başma bezm-i şöhet-i ehl-i hevāya hīç ayak
 Kılmasunlar tā seni sāğar-keşi derd-i nifāk
 Var ise nāmūsuñ ol nāmüssuzlardan uzāk
 Ez-każā bir zālimiñ mağdūrı olsañ derde bak
 Eylemez hükāmı ‘aşrıñ faşl-ı dā‘vā pāresiz
- 24 Naqd-ı mevcūduñ gözet pek kılma isrāf u ziyān
 Mevkī‘inde şarf ü isti‘māle sa‘y et her zamān
 Zer-be-ceyb-i ihtiyāf ol ger saña lazımsa cān
 Yegdir ölmek çekmeden bār-ı girān-ı imtinān
 Koymasun bir ferdi sağ oldıkça Mevlā pāresiz
- 25 Haste-i endūh-ı iflās oldı çok zengīnler
 İztırābıñdan kimi ‘uqbāya dek kıldı sefer
 Şimdi nādır kaldı iklīm-i fenāda ehl-i zer
 Ġam yemem bir sen degil **Āgāh** yoklarsañ çıkar
 ‘Aşrımızda ekşerī ‘alā vü ednā pāresiz

DT-63a

Ba‘z ilkā‘at-ı ğaraż- engizāne üzerine Selānikde taht-ı muhākemeye alunub
 netice-i tahkikātde huşul-ı berā‘timle Dersa‘ādete ‘azīmetde rikāb-ı kamer-tāb-ı cenāb-ı
 mülūkāneye taqdīm olunmak üzere inşād olunub taqdīmüne muvaffakiyyet hāşıl
 olamıyan müseddesdür

Müseddes¹²⁷

2

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilatün/ Fe‘ilün

- 1 Yok bu miḥnet-geh-i dünyāda benim yār u kesim
 Aldı ceyş-i ġarażı ehl-i şad pīş ü pesim
 Kesdi tīg-i elem ġayret-i aqrān-ı nefsim
 Söndi dūd-ı nefes-i zulm ile şem‘-i hevesim
 Saña feryād edecek kalmadı va’llāhi sesim
 Yetiş imdādıma ey pādīşah-ı dād-resim

M-27b

- 2 Ateş-i cevri ‘adū yakdı ciger-ġāhımı āh
 Yıkdı seylāb-ı ġaraz bār-ġāh-ı cāhımı āh
 Reh-zen-i derd ü belā kesdi ser-i rāhımı āh
 Koymasun düşmene Allāh dilerim āhımı āh
 Saña feryād edecek kalmadı va’llāhi sesim
 Yetiş imdādıma ey pādīşah-ı dād-resim¹²⁸

- 3 Hānmānı taġılası hele bir hāne ḥarāb
 Kıldı cem‘iyyetimiñ ‘ayş u mezākın telḥ-āb
 Gözüümüñ yaşını pür-ḥūn cigerim etdi kebāb
 Ağladı ḥāl-i perīşānıma heb şeyḥ ile şāb
 Saña feryād edecek kalmadı va’llāhi sesim
 Yetiş imdādıma ey pādīşah-ı dād-resim

¹²⁷ - DT¹²⁸ Tekrar eden mısralarda “ifā”: DT

DT-63b

- 4 Düşdi Yūsuf gibi bir vādi-i hüzne güzerim
 Çıkdı reh-zen baña dāder görinen rāh-berim
 Gāh çāh-ı ğam ü geh sicn-i belā oldu yerim
 Tutdı āfākı bütün nāle-i sūziş eşerim
 Saña feryād edecek kalmadı va'llāhi sesim
 Yetiş imdādıma ey pādişah-ı dād-resim
- 5 Sensiñ ol dāver-i Haydar-fer ü Fārūk-nihād
 Sensiñ ol Hüsrev-i memdūh-ı 'adālet-i mu'tād
 Sensiñ ol māhī-i zūlm ü sitem ü şāhib-i dād
 Der-i luṭfından eder halk-ı cihān istimdād
 Saña feryād edecek kalmadı va'llāhi sesim
 Yetiş imdādıma ey pādişah-ı dād-resim
- 6 Gerçi beyne'ş-şu'arā hem-ser-i Selmānım ben
 Şā'ir-i mu'cize-gū merd-i sühan-dānım ben
 Neyleyim kīsesi boş bī-ser ü sāmānım ben
 Bu sebep pā-zede-i zümre-i nādānım ben
 Saña feryād edecek kalmadı va'llāhi sesim
 Yetiş imdādıma ey pādişah-ı dād-resim
- 7 Ne revā ki ḳalub bī-nemek ü nān ü nevāl
 Ola **Āgāh** kuliñ mürtekib-i zull-ı su'āl
 Hānesinde yiyecek bulmaya evlād ü 'ıyāl
 Buña rāzı mı 'aceb hazret-i Rabb-i müte'āl
 Saña feryād edecek kalmadı va'llāhi sesim
 Yetiş imdādıma ey pādişah-ı dād-resim

M-28a

DT-62b

Vān alay begliginden istifā ile Dersa'ādete 'azīmetimi mūte'ākīb hīdmetci
 tarafından bir hayli nuḳūd u eşyāmın aşırılması gibi bir ihānete ve zımnında fevḳa'l-āde
 bir zarūrete teşādūf olunan hāl-i ye's-i iştīmāl içinde söylenilmiştir

3

Mef'ūlū/ Fā'ilātū/ Mefā'ilū/ Fā'ilūn

- 1 İrgād-ı gāmla lenger-i tedbiri almışım
 Keştī-i 'aklı baḥr-ı hayālata şalmışım
 Bād-ı hevāya başımı her taşā çalmışım
 Emvāc-ı ye's ü hayrete tā şöyle talmışım
 Dünyā yıkıldı şanki ben altında kalmışım
- 2 Bir muḳtezā-yı hükm-i kader nev-civān iken
 Etdim dirīg-i gurbet ilen ihtiyārin
 Haylī zamān¹²⁹ çekmiş iken ḥasret-i vaṭan
 Oldı netice ḥāşılım ancak gam ü miḥen
 Dünyā yıkıldı şanki ben altında kalmışım
- 3 Etdim egerçi sa'y ü taleb bunca māh ü sāl
 Līkin müyesser olmadı cem'-i nuḳūd u māl
 'Ömrüm içinde görmedim ašlā refāh-ı hāl
 Çekdim hemān muzāyeḳa-i zücrat ü melāl
 Dünyā yıkıldı şanki ben altında kalmışım

¹²⁹ haylī zamān: yıllarca hayfā DT

- 4 Cām-ı şafā-yı ‘işret olub hıızr-ı cān baña
Yağşı görüldi mey-gedeler bir zamān baña
Bu hāletiñde geldi şu ki pek yamān baña
Kār etmedi tesellī-i pīr-i muğān baña
Dünyā yıkıldı şanki ben altında kalmışım

DT-63a

- 5 Hānçer yedim o rütbe ki Zāl-i zamāndan
Sereşte-i ümīdimi kesdim cihāndan
Oldım cefā-yı dehr ile bī-zār-ı cāndan
Āgāh geçdüm öyle ki her māl ü şāndan
Dünyā yıkıldı şanki ben altında kalmışım

DT-56a

Mülgā Prizrīn vilāyeti alāy begliğinde bulunduğum esnāda vālī-i vilāyet merhūm
Hüsnī Pāşā Hāzretleriniñ keşīde-i silk-i tanzīm ü inşād buyurdukları na‘t-ı şerīfe
söylenilen taḥmīsdür¹³⁰

M- 28b

Taḥmīs

4

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Dü kevnīñ nüshā-i kübrası sensiñ yā Resūlallāh
Kitāb-ı ḥikmetiñ güyāsı sensiñ yā Resūlallāh
Rumūz-ı vahdetiñ dānāsı sensiñ yā Resūlallāh
Hüdānīñ cem‘i esmāsı sensiñ yā Resūlallāh
Göñüller maqşad-ı aqşası sensiñ yā Resūlallāh

¹³⁰ taḥmīs-i berāy-ı na‘t-ı Merhūm Hüsnī Pāşā DT

- 2 Ṭulū‘-ı mihr-i ẓātıñ k̄ā’inātı kıldı r̄ušen-ter
 Şu‘ā‘-ı nūr-ı h̄ulķ-ı p̄ākiñ oldı ‘āleme rehber
 Şıfāt-ı kevne ẓāt oldı h̄aķıķat ey yūzi enver
 Cenāb-ı Īzid-i şāhib cemālīñ vaşfına mażhar
 H̄abīb-i ecmel ü ibh̄ası sensiñ yā Resūlallāh
- 3 Cihān bir nüşha-i nüh cild-i icād-ı tecellādur
 Terākib-i h̄urūfı naķş i-bend-i çerh-i ma’nādur
 Kemālāt-ı ilāhī gerçi bī-pāyān-ı deryādur
 ‘İlim bir noķtadır ki cem‘-i her sırr-ı Mevlādur
 Anıñ da H̄aķ bu ki ma’nāsı sensiñ yā Resūlallāh
- 4 Görür bu keşret içre dīde-i h̄aķ-bīn nedir vechiñ
 Muţalsam nūr-ı vaḥdetle ‘acep gencīnedir vechiñ
 Nazar-gāh-ı h̄udā bir ka’be-i dīrīnedir vechiñ
 Tecellī-i cemāl-i H̄aķķa bir āyīnedir vechiñ
 Bütün a‘lālarıñ a‘lāsı sensiñ yā Resūlallāh
- 5 Cenāb-ı Ādem oldı āşinā-yı ‘ilm’ül-esmā
 Nefahtü fihi min rūḥiden¹³¹ aldı dersini ‘İsā
DT-56b
 Kelām-ı lā-yezālī sīret-i idrāk eyledi Mūsā
 Cemī‘-i enbiyāniñ nezd-i H̄aķda fazlı var amā
 O cem‘iñ efzāl ü evlāsı sensiñ yā Resūlallāh
- 6 Gedā¹³² vü pādīşāhiñ hem faķır ü aġniyāniñ da
 ‘Avām ü hem ḥavāşıñ enķıyā vü aşfiyāniñ da
 Muḥaşşal cürm ile ālūde belki eşķiyāniñ da

¹³¹ “...ona ruhumdan üflediğim zaman..” (15/29)

¹³² gedā: emīr DT

Dem-i maḥşerde bî-şek enbîyâ vü evliyânîñ da
‘Umūmen melce’ vü me’vāsı sensiñ yâ Resûlallâh

- 7 Zuhûruñ çünki raḥmetdür ḳamū ‘âlemlere şāhā
Ḳapuñda ḳul olan mücrimse de çekmez¹³³ ğam-ı ferdā
Şefā‘at-kānı bir peygamber-i zî-şānsıñ ḥaḳḳā
‘Uşāt-ı ümmetiñ mağfûr olurlar şübhesiz zîrā
Mücerred anlarıñ mevlāsı sensiñ yâ Resûlallâh

M-29a

- 8 Muḥîṭ-i feyz-i bî-pâyân-ı Ḥaḳḳıñ ḥāşılı ḥalkā
Yenābî‘-i yemm-i iḥsân-ı Ḥaḳḳıñ ḥāşılı ḥalkā
Zülāl-i ma‘delet-cüyân-ı Ḥaḳḳıñ ḥāşılı ḥalkā
Bahā-ı raḥmet ü ğufrân-ı Ḥaḳḳıñ ḥāşılı ḥalkā
Eḥaşşı mevrid ü mecrāsı sensiñ yâ Resûlallâh
- 9 Zihî genc-i belāgatsiñ ki nuṭḳıñ gevher-i ‘irfān
Eḥādiş-i nikāt-āmiziñ elde ḥüccet ü bürhān
Cenāb-ı aḳdesiñdir ins ü cāna raḥmet-i raḥmān
Reh-i nîl-i emelde gönlümüñ de her dem ü her ān
Delîl-i a‘zām ü aḳvāsı sensiñ yâ Resûlallâh

DT-57a

- 10 Eyā şāh-ı resûl fermān-revā-yı kişver-i bi‘aşet
Var iken¹³⁴ sen gibi kân-ı şefā‘at menba‘-ı şefḳat
Bu **Āġāh** kemteriñ bi’llāh etmez ğayra hîç minnet
Ḳulıñ Hüsnî iki ‘âlemde de mesrûr olur elbet
Anıñ çün ḥāmî-i aḥmāsı sensiñ yâ Resûlallâh

¹³³ mücrimse de çekmez: mücrim de çekmez hîç DT

¹³⁴ var iken: тұrurкен DT

Tahmīs-i dīger-i berāy-ı na‘t-ı şerīf-i müşārün-ileyh

5

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Fūrūğ-ı mihr-i zātın lem‘a-baḥş-ı evc-i a‘lādur
 Kudūmın māye-i şevk ü mesārr-ı mülk-i ğubrādur
 Nişān-ı pāy-ı mi‘rācın meh-i çerḥ-i mu‘allādur
 Ğubār-ı na‘l-ı pākın kühl-i çeşm-i ehl-i ma‘nādur
 Anıñcün evliyānın gözleri ğāyet mücellādur
- 2 Cemī‘ enbiyādan soñra geldiñ gerçi bi‘aṣetle
 Muḫaddemsiñ cenāb-ı bü‘l-beşerden līk ğāyetle
 Şeh-i fermān-revā-yı lā-mekānsıñ farṭ-ı ‘izzetle
 Mübeşşersin ezelde dā‘imī tevfiḳ ü nuşretle
 Buña bürhān-ı vāzıḥ sūre-i ana Fatihādur
- 3 ‘Aceb nūr-ı mücessemsin sen ey maḥbūb-ı pür-tevkīr
 Nümāyān ṭal‘atından pertev-i ebniye-i taḫdīr
 Çiniñ çeşm-i mihr-i āsumānı eyledi tenvīr
 Cemāl-i Yūsufi çün ‘aks-i nūrın kıldı şöret-ğır
 Bedīhīdir bu kim şanıñ seniñ a‘lā vü vā‘lādur

M-29b

- 4 Bedīr oldı tecelliyāt Ḥaḳḳ-ı dīdār-ı ‘aşkıñda
 Şu‘ā-ı nūr-ı ḥayrat zāhir oldı nār-ı ‘aşkıñda

DT-57b

Ne ḥālāt u ne ḥikmet vardur esrār-ı ‘aşkıñda

Hemîşe enbiyâ vü aşfiyâ gülzâr-ı ‘aşkıñda
Çü bülbül arzu-yı gonca-i vuşlatıñla gūyâdur

- 5 Temevvüc eyledi deryâ-yı vahdet sırr-ı işneynde
Hakikat gevher-i nâ-yâbı zâhir oldı beytinde
Anıñçün saña şâh-ı lî-ma‘allâh dendi kevneynde
Serîriñ sidrede halvet-gehiñ de kâb-ı kavseynde
Seniñ kadriñ alâ ey sırr-ı Hak gâyet mu‘allâdur
- 6 Veren mülk-i şühûda tâb u ferşimi şudûruñdur
Eden ihyâ ‘anâşır mülküni feyz-i vüfûruñdur
Garaz bu mümkinât u âferînişden zuhûruñdur
Bu keşretde tecellî eyleyen heb sırr-ı nûruñdur
O sırdan hem yine ma‘nâ-yı vahdet-reh hüveydâdur
- 7 Ser-engüşt-i laţîfiñ kuruş-ı mâhı eyledi dü şakķ
‘Aceb hayret-firâzdur böyle her bir mu‘cizeñ el-hakķ
Denülse zâtıña mecmu‘a-i ‘ilm-i ezel ufaķ
Kemâl-i hâlıkıñ hakķıyla sensiñ a‘lemi ancak
Seniñ de ‘âlem-i kûnh-i kemâliñ zât-ı Mevlâdur
- 8 Eyâ maḥbûb-ı Hak ârâyiş evreniñ mi‘râcı
Bütün şâh u gedâ iḥsânınıñ şiddetle muḥtâcı
Anıñçün ümmet-i merḥûmeñ oldı fırķa-ı nâcî
Saña maḥşûş olmuşdur şefâ‘at ḥulle vü tâcı
Bu remze bizce şâhid sûre-i esnâ-yı İsrâdur
- 9 Görürseñ mücrimini bir nigâh-ı luţfıña lâyıķ
Gürûh-ı dâḥiliyet evveline heb olur lâḥik
DT-58a

Kebā'ir ehline ancak sen olduñ şāfi'-i vāsık
Miyān-ı ümmetiñde kemterin bir kul bulunmaqlık
Melekler içre Cibril olmadan elbet de evlādur

- 10 Çü sensiñ pādişāh-ı rahmeten li'l-'ālemīn örnek
Haṭādır dāmen-i 'afv-ı haṭā-pūşıñdan el çekmek
Günahkārāne bir melce' bulunmaz āsitānıñ tek
'Umūmen ḥalka bā taḥşış 'uşāt-ı ümmete bī-şek
Hemīşe rahm u luṭf u şefkatiñ bī-ḥadd ü iḥşādur

M-30a

- 11 Bütün cürm ü günahla geçdi evḳātım 'ālīmāllāh
Ne bir ḥasen 'amel ne ḥayra dā'ir bir işim var āh
Sezā-vār-ı şefā'at müflis-i bī-çāreyim billāh
İki 'ālemde de li'llāh meded kıl yā Resūlallāh
Der-i cūdiñda bu bī-çāre de bir 'abd-i ednādur
- 12 Görindi ka'be-i tevfiḳ ḥaḳḳ-ı şeh-rāh eşeriñden
Çerāğ-ı nūr-ı taḥḳīḳ oldu zāhir şevḳ-i zikriñden
Baña renc-i saḳar ehven görünür nār-ı hicriñden
Ayırma göñlümi bir laḫza zevḳ-i zikr üfikriñden
O lezzet lezzet-i zevḳ-i cināndan çünki iḥlādur
- 13 Cihāna gerçi geldi çok benī a'zam-ı zī-şān
Velī sensiñ rumūz-āmūz-ı vaḥdet-ḥāce-i 'irfān
Nazīriñ görmedi görmez daḫi bu 'ālem-i imkān
Bu cānıñ nisbeti ey cān-ı cān ey hem-dem-i Yezdān
Saḅadır māşāllāh ḡayra nisbet küfri imādur
- 14 Hemīşe çeşme-i çeşm-i recā meşḥūn olub aḳsa

Nedāmet eşki de mānende-i Çāyhūn olub aḳsa

DT-58b

Ḳızıl Irmağa dönse seyl-i la‘l-gūn olub aḳsa

Vücūdum ḥavf-ı cürmümle gözümden ḥūn olub aḳsa

Eger olmazsa luṭfiñ girye-i bī-sūd u ḥayfādur

- 15 Kerem ḳıl nār-ı ye’s içre ḳoma **Āgāh**-ı nālānı
 Zülāl-i feyz-i iḥsānıñla irvā ḳıl o ‘atṣānı
 Nübüvvet taḥtınıñ sensiñ şefā‘at-pīşe sultānı
 Der-i dergāh-ı ‘arṣ unvānıñ ey maḥbūb-ı zebānı
 Ḳulıñ Ḥüsniye billāh melce-i dünyā vü ‘uḳbādur

Taḥmīs-i mersiye-i merḥūm müṣārün-ileyh

6

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Etmesün fikr-i sivā zihnimi artık taḥdīş
 Ṭurmasun dilde hevā vü hevese dā’ir iş
 Demidür şimdi ḥarām olsa baña şoḥbet ü ‘ayş
 Şehr-i mātemde baña etme gerekdir dervīş
 Vaḳ‘a-ı āl-i ‘abāyı ederekden der-pīş

M-30b

- 2 Kerbelā ḥādişesi dilleri eyler sūzān
 Olmamaḳ elde midür mü’mine zār ü giryān
 Yāda geldikce o demler ederim āh u fiḡān
 N’ola ḥūn çekerim olsa gözümden rīzān
 Firḳat-ı şāh-ı Ḥüseynle derūnum pür-rīş

- 3 Ne kadar cürm ile olsam da zelîl ü gümrah
Bulurum hubb-ı Hüseyinle der-i ‘izzete rāh
DT-59a

Āsitānı gibi yokdur baña bir cāy-ı penāh
Çāker-i dergeh-i evlād-ı Resūlüm billāh
Baña farz-ı ebedīdir ğam u hüzn ü endīş

- 4 Cem‘ edüb başına bir hayli buġāt u nikbet
Ĥānumānsuz beni olmaġa etdi ġayret
Bulamam la‘net ü nefretine ĥadd ü ġāyet
‘Aded-i reml ü nemlden daġı efzūn la‘net
Ola her laḥẓada bir cān yerine bed-kīş

- 5 Arayan şāh-reh-i vuşlat-ı Ḥaḳḳı Ḥüsñī
Gözetem mā’ide-i raḥmet-i Ḥaḳḳı Ḥüsñī
Hem-çü Āġāh dileyen rü’yet-i Ḥaḳḳı Ḥüsñī
İsteyen maġfıret-i ḥazret-i Ḥaḳḳı Ḥüsñī
Aġlasun şehr-i maḥremde yakılub dervīş

DT-59b¹³⁵

DT-64a

Taḥmīs-i berāy¹³⁶-ı ġazel-i Nābī-i merḥūm

7

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Def‘a-ı sa’y ile şafā-ġāh-ı vücdıñ keselin
Bi’l-‘aks-i nefse uyub eyleme da‘vet ‘ilelin

¹³⁵Boş sayfa:DT

¹³⁶berāy: - DT

El-ḥazer tīše-i ālām ile yıķma temelin
 Yek-nefes zevķ-i ḥayātın bulamazsın bedelin
 ‘Ālemin cümle fedā eyler iseñ mā-ḥaşalın

- 2 Hırş ile nā-be-maḥāl eyledigin sa’y ü taleb
 Rızķ-ı maķsūmın¹³⁷ olur şanma ki teķşire sebeb
 Açma beyhūde şikāyāt-ı ğam-ı faķr ile leb
 Kısmetin rūz-ı ezelden müte’ayyindür heb
 ‘Ālemin kaç’a çalış rişte-i tül-ı emelin

M-31a

- 3 Kūlzüm-i merḥamet ü ‘afv-ı ilāhī mā-dām
 Mevc urur mücrim ü ‘āşiler için şubḥ ile şām
 Özünü şanma bulur telḥ-i dimāĝ-ı encām
 Lezzet-i meyve-i cennetden olur şīrīn-kām
 Şuvaran eşķ-i nedāmetle riyāz-ı ‘amelin

- 4 Etmeyen zirve-i ‘arş-ı ḥakīmāne şu’ūd
 Olmayan ğavṭa-ḥor-ı ka’r-ı yemm zevķ-ı şuhūd
 Bilmeyenler yetdüĝün nüh şedef-i lafz-ı vücūd
 Dürr-i ma’niden olan ğuş-ı kabūlı mesdūd
 Añlamaz eyleseñ irād-ı cihānın meşelin

- 5 Hey’et-i ‘unşur-ı nācīz-i vücūdın Nābī
 Cümle ālāt-ı kuvā-ḥīz-i vücūdın Nābī

DT-64b

Hem-çü Āĝāh ‘ilel-āmiz-i vücūdın Nābī
 Çār dīvār-ı fenā-rīz-i vücūdın Nābī
 Bilen añlar daḥi evvelki nefesden ḥalelin

¹³⁷ maķsūmın olur şanma ki teķşire: maķsūmını teķşire olur şanma DT

Taḥmīs-i dīger berāy-ı ǧazel-i merḥūm müşārün-ileyh

8

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

1 Devr ile şanma bulur istediğın sâ’il olan
 Kâbil olmaz ebeden sa’y ile nâ-kâbil olan
 Ezelî kısmetine râzı gerek ‘âkıl olan
 Herkese hisse-i ğâybiyyesidür vâsıl olan
 Yoḥsa girmez ele her dâ’ire gerd-i dil olan

2 Gezdiren cümleyi ‘âlemde qader ḥâletidür
 Emel-i insân olanın ḥılqati ḥâşşiyetidür
 Rızık için lîk yorulmak eser-i ğâfletidür
 Miḥnet-i sa’y daḥi ba‘zılarıñ kısmetidür
 Yoḥsa sa’y etmese de vâsıl olur ḥâşıl olan

3 Her işiñ şabr ü te’enniyle yapış ensebine
 Vaqt-ı merhūnı gözet git ‘uḳalâ mezzebine
 Yaḳışur hırş u ‘acâlet cühelâ meşrebine
 ‘Acabâ var mı ola her ne ise maṭlabına
 Arzu etdiği sâ’atde heman nâ’il olan

M-31b

4 Şanma her ‘âşıkı pākîze dil ü dāmendür
 Çoğının maḳşadı vuşlat ise de ehvendür
 Kiminiñ sevdigi de âfet-i dil-âhendür
 Hîç kâni‘ mi olur ekşeri ‘aczindendür
 Yârdan hemân sade bir nazara kâ’il olan

DT-65a

- 5 Va'd-i vaşl etmiş iken ol şeh-i gerdün-meşreb
 Gücenüb soñra nükül etdi sūzından ne 'aceb
 Olacak oldu ve-lîkin esefâ Āgāhda heb
 Senden i'tirāzı olur ğayrı iqbāle sebeb
 Nābiyā mezheb-i ğayretde budur müşkil olan

Şu'arādan¹³⁸ Yanyalı Kānī Efendiniñ ğazeline söylenilen tahmīs-i muṭarrafdur

9

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Çok çalışdım āsiyāb-ı maḳṣadıñ tedvīrine
 Kendimi kādir şanub taḳdīr-i Ḥaḳ taġyīrine
 Bir reh-i āsān taḥarrī eyledim tesyīrine
 Çāre yok kördüm dil-i ğam-dīdeniñ tesrīrine
 Añladım uymaz bir aḳdem Ḥalīḳiñ taḳdīrine
- 2 Ol kadar zāhir ki Ḥaḳḳıñ vaḥdet ü 'ulviyyeti
 Şanma andan ğayrıdur 'ulviyyet ü suflīyyeti
 'Ayn-ı vaḥdet bil bu keşret gördüğün zıllıyyeti
 Ḳālī cehd et ḥāle tebdīl eyle koy cehliyyeti
 Şerḥ eder ḳur'ān u a'yān yok maḥal tefsīrine
- 3 Kāmiliñ her bir sözi şadıñ şifā-yı maḥfīdir
 Şoḥbet-i merd-i Ḥüdā rūḥıñ ğıdā-yı maḥfīdir
 Tut ḳulaġıñ emr-i kün Ḥaḳḳıñ şadā-yı maḥfīdir

¹³⁸ Şu'arādan: şu'ārā-yı 'aşırdan DT

Hak sözi güş etmeyen halkıñ belā-yı maḥfīdir
Rağbet etme ehl-i ‘acziñ meclis-i tezvīrine

- 4 Dem-be-dem ‘azminde ibrāz et kemāl-i ıstıbar
Eyle me’mūr oldığıñ her işde şarf-ı iktidār
DT-65b

Cilve-ger olmazsa ger¹³⁹ rüy-ı emel encām-ı kār
Ye’s ile mir’āt-ı kalbiñ etme jeng ü gubār
Çünkü taqdīr ekserī uymaz beşer tedbīrine

- 5 Kāniyā şāyestedür bu şi‘r-i rengīniñ seniñ
Kılsa memdūḥ-ı cihān tab‘-ı sūḥan-bīniñ seniñ
Görse Nef‘ī reşk eder üslūb u āyīniñ seniñ
Oldı çün **Āgāh** sezā her nuṭḡ-ı şīrīniñ seniñ
Şu‘arāniñ āferīn-ḥānāne bir tevķīrine

DT-66a, DT-66b¹⁴⁰

M-32a

Ankarada ehibbā-yı şādıḡadan biriniñ vuḡū‘-ı vefātı üzerine söylenilen merşiyedür

10¹⁴¹

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Çıkdı elden Onniḡ aḡa gibi bir aḡbāb āḡ
Zīr-i ḡāki kıldı cā ol güher-i nā-yāb āḡ
Şoḡbet ü cünbüşleri oldı ḡayāl ü ḡāb āḡ
Var yeri mātemle eşkim kılsa bir seylāb āḡ

¹³⁹ olmazsa ger: olmaz ise DT

¹⁴⁰ Boş varak: DT

¹⁴¹ - DT

- 2 Meclis-ārā-yı şafā merd-i hafîfû'r-rûh idi
Loğması meydanda dā'im hānesi menkû' idi
Nezd-i yārānde-i hāl ü meşrebi memdûh idi
Heb severdi kendisin kim görse şeyh ü şabb āh
- 3 Çok mı gördün ey felek bir iki gün zevk etdigin
Gerden-i dünyāya zincîr-i ğamı tavk etdigin
Bezm-i fānide iki aḥbābı pür-şevk etdigin
Gençliğinde mevt ile kıldın anı i'zāb āh
- 4 Kılmasun beyhūde artık perveriş etfālını
Etmesün ta'dād çerḥiñ rûz u mäh-ı sālını
Bir dahî görmez pānus Onniḳ ağa emşālını
Māder-i devrān cihānı gezse bāb bāb āh
- 5 Çünkü çok gördi bize bir düşi anda çerḥ-i dün
Belde-i Enguri şimden-soñra olsun ser-nigün
Nāra yansun bağ u bostanı kül olsun büsbütün
Ġayrı bir gül gülşeninde olmasun şādāb āh
- 6 Āh n'oldın kanda gitdün ey muḥibb-i şādıkım
Derdime dermān olan ya'ni ṭabīb-i ḥārıkım
Sen idiñ bi'l-cümle yārān içre yār-ı fā'ikım
Ḥasretiñle nice **Āgāh** olmasun bītāb āh

Müşīrān-ı 'azāmdan mazḥar-ı luṭf u iltifātı olduĝım bir zātdan def'a-i şāniye olarak vukû' bulan mufāraḳat te'sīrātıyla semend-i ḥāmeniñ nazmen şaḥn-ı beyāna getürdigi vedā'ıyyedür

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Āşafā geldi yine ayrılık eyyāmı dirîğ
 Hak baña şabr saña rāh-ı selāmet versün
- 2 Kanda ‘azm eyler iseñ yāverin olsun tevfiķ
 Her umūrunda Hüdā yüs ü suhūlet versün

M-32b

- 3 Düşmeniñ re’y-i saķımiyle kederlendikce
 Fikriñ ebniye-i zebīriñe şafvet versün
- 4 Eyleyüb ‘ömr-i tabī‘īye resīde seni Hak
 Beden-i devletiñe kuvvet ü şıhhat versün
- 5 Eder Āgāh kuliñ ‘ahd-i karībde ümīd
 Peyk-i tālī‘ yine bir müjde-i vuşlat versün

DT-23b

İbtidā-yı tevārīḥ

Tārīḥ-i sāl

1302

1

Fā‘ilātün/ Fa‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şāh-ı gerdün iktidār ü ḥüsrev-i encüm sipāh
Dāver-i meh-i tāb-dār ü sāye-i Rabb-i mecīd
- 2 Zīb-i baḥr-ı ma‘delet ‘Abdülhamīd Ḥān kim henüz
Gelmedi aşdāf-ı kevne mişlī bir dürr-i ferīd
- 3 Āfītāb-ı şubḥ-ı baḥşı fer verelden tahtına
Gördi çerḥiñ dīde-i kec-bīni bir rüz-ı sa‘īd
- 4 Ḥīn-i iclāsında ‘ıyd-ı ekber etdi kâ’ināt
Kalmadı şād olmadık ‘ālemde ferd-i āferīd
- 5 Geldi bir şevḳ ü feraḥ ehl-i zemīne şöyle kim
Oldı gülbānk-ı meserret ‘arşa dek ḥatta resīd
- 6 Bir şehinşāh-ı bülend efser ki eyler kesb-i şān
Āsitān-ı devletinde olsa Keyḥüsrev ‘ubeyd
- 7 Ol ḥüdāvend-i velī siret ki lāyık zātını
‘Ālem-i ma‘nāda tekrīm etse sulṭān Bāyezīd

- 8 Hüsrev-i pāk i'tikād ü şāf-dil-i deryā mizāc
Tāc-dār-ı mülk-i 'irfān mūşikāf-ı 'aql u dīd
- 9 Himmeti ma'rūf ihyā-yı kılüb-ı hāşş ü 'ām
Maķşadı celb-i rızā-yı zāt-ı Mevlā-yı Mu'īd
- 10 Fikr ü re'yi hayret-efzā-yı 'uķül-ı felsefe
Zühd ü taķvāsı şafā-baķşā-yı rūh-ı Bāyezīd
- 11 Cūybār-ı luţfınıñ ser-geştesi baķr-ı siyāh
Kulzüm-i iķşānıñ dil-teşnesi baķr-ı sefīd
- 12 Mevķi'inde ni'met ü iķşānı mebzūl ümem
Merkezinde nasfet ü inşāfı bī-ķadd ü 'adīd
- M-33a**
DT-24a
- 13 Ğarķ eder heb sāķa-ı imķānı dürr-i gevhere
Genc-i deryā ķatre-i cūdından olsa müstefīd
- 14 Nīm-nigāh-ı şefķati 'aţf etse bir virāneye
Der-'aķab ma'mūr olur manende-i beytü'l-ķaşīd
- 15 Olsa mazķar şu'le-i şemsīr-i ķahr u hışmına
Tüde-i rīg-i beyābān hāl olur kūh-ı ķadīd
- 16 Balsa ķurbıyet hümā ol şāh-ı 'anķā himmete
Zīr-i bāl sāye-i hıfzından olmazdı ba'īd
- 17 Mürşid-i gül ittiķāz eylerdi muţlak zātını

Rüşd ü isti'dādını görseydi Hārūn Reşīd

- 18 Çeşm-i devrān görmemiş hālā ne görmek muhtemel
Böyle hākān-ı Aristo re'y ü Eflātūn reşīd
- 19 Maḳdemiyle çün teşerrüf etdi taht-ı salṭanat
Milleti bir mevḳi'-i müşkilde buldı nā-ümīd
- 20 Ya'ni efkār-u 'umūmī mā'il-i ceng ü sitiz
'Arşa-gāh-ı fitnede oynardı düşmānlar cirīd
- 21 Miḥverinden eylemiş dolāb-ı devlet inḥirāf
Başlamışdı 'aksine devr etmege çerḥ-i 'anīd
- 22 İşbu hāl-i sūziş-engīzi ḡanīmet 'addedüb
Dökdi serhadāta derhāl leşkerin Rus-ı pelīd
- 23 Avrupayla siyemmā etmişdi 'aḳd-ı ittifāḳ
Gelse Eflātūn daḥi tedbīri olmazdı müfid
- 24 Her ʔarafdan ḥāşılī te'mīn-i istiḳbāl ile
Pāy-bercā-yı 'inād u naḥvet olmuşdı Yezīd
- 25 Muḳtezā-yı şīve-i taḳdīr-i Ḥaḳḳ encām-ı kār
Ḡālibiyet cihet¹⁴³-i a'dādan oldu rū pedīd
- 26 Her naşıl sa in'ikād-ı şulḥ ile kilḳ-i ḳazā
Ḥaṭṭ-ı ḥarbi ḳıldı āḥir levḥ-i 'ālemden resīd

¹⁴³ cihet: cānib DT

- 27 Refte refte dest-i tedbīriyle ol şāh-ı ümem
Köhne bünyān-ı cihāna şaldı bir tarz-ı cedīd

DT-24b

- 28 Açdı mülki hilḳata bir şāh-rāh-ı ma‘delet
Urdı serḥadd-i bilād-ı zulme muḥkem bir kilīd

- 29 Buldı taḳvīyet umūr-ı inzibāṭ her mūhām
Oldı erbāb-ı şekāvet her ṭarafdan pā-keşīd

- 30 Koydı taḥt-ı intizāma mülkün İskender gibi
Çekdi Ye‘cūc-ı fesād ü fitneye sedd-i sedīd

- 31 Kalmadı āyine-i dillerde āşār-ı keder
Oldı her şūretle rūy-ı rāḥat u şādī bedīd

- 32 Ṭayy-ı tūmār-ı maḳāl et ḡayrı ey **Āgāh** kim
Olmasun taşdı‘e bāri keşret-i güft ü şinīd

- 33 Şıdḳ ile dest-i niyāzıñ aç ḥużūr-ı ‘izzete
Belki ḥācātıñ olur maḳbūl ber-vefḳ-ı ümīd

M-33b

- 34 Tā ki bu nūzhet-serā-yı çār-ṭāḳ-ı ‘ālemi
Cilve-gāh-ı pādīşāhān eyleye Rabb-i vāḥīd

- 35 Tā ki devr eyler yed-i ḳudretde ecrām-ı felek
Birbirin ta‘ḳīb eder şehir ü sīnin bī-‘adīd

- 36 Taht-ı ‘ālī baht-ı iclālinde bā ‘izz ü şafā
Ber-ķarār olsun hemān ol dāver-i devlet medīd
- 37 Lafz u ma‘nen tam tokuz tārīh-i kilik-i pūr-hüner
Çekdi tār-ı nazma şoñ beyt içre çün dūr-i nazīd
- 38 Hem teşādūf eyledi ser-levhe tārīh-i tamām
İşte on tārīhiyle kıldım bu yıl ‘arz-ı neşīd
- 39 Rūmda biñ üçyüz iki sāl-i sa‘adet fāldur 1302
Sāl-i hāl Hān Hamīdi sa‘d ede Rabbü’l-Ḥamīd¹⁴⁴ 1302

Dīger tārīh-i sāl-i hümāyūn

Mışra‘-ı evvelleriniñ ibtidāki ḥurūfātından mevzūn ve mürekkeb olmamak ve tām olmak üzere bi-hesāb-ı ebced ile bir tārīh-i ķamerī ve tertīb-i mezkūr üzere yine ol mışra‘larıñ nihāyet ḥurūfātından bir ve kezālik mışra‘-ı sābitleriñ evvel ve āhirlerine teşādūf eden ḥarflerden dīger biriñe iki ‘aded daḡi tārīh-i mīlādi ve muķaṭṭa‘ından daḡi ķamerī olarak bir tārīh-i cevherle berāber cem‘an dört ‘aded tārīh istiḥrāc olunmak üzere inşād olunan ķaşıdeli tārīh-i muşanna‘dır

2¹⁴⁵

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Şeh-i ḥurşīd-i ṭal‘at ḡazret-i ‘Abdülhamīd Hān kim
Fūrūḡ-ı şevketi fer verdi taht-ı āl-i ‘Osmāna

¹⁴⁴ Rabbü’l-Ḥamīd: Rabb-i Ḥamīd DT

¹⁴⁵ DT

- 2 O şāhiñ rūz-ı firūz-ı cülūsundan beri devrān
Müreccaḥ tūtmada her rūzını nevrūz sulṭāna
- 3 Kılınca taḥt-ı ‘ālī baḥtını teşrīf-i bi’l-iclāl
Sükūnet verdi yekser bīm-i ḳahrı ehl-i ṭuḡyāna
- 4 Kılub milleti ḳurtardı heb ḥavf-ı tezelzüliden
Edüp himmet esās-ı devleti taḥkīm ü bünyāna
- 5 Kemāl-i ‘adline şāhid tīr-i ḥaṭṭ-ı hümayūnı
Ki mazḥar ḳıldı Ḥaḳḳ ḥüsn-i ḳabūl cümle büldāna
- 6 Müsāvāt-ı ḥuḳūḳ emr-i ehemmin eyledi icrā
Verüb ‘Oşmānlı nām-ı pākini heb zīr-i destāna
- 7 Bilindi a‘zām-ı niyyātı ḳānūn-ı esāsiden
Tamāmıyla tevessüldür murādı ḥükm-i Ḳur’āna

M-34a

- 8 Zihī ḳānūn kim aḥkām-ı ‘adl-i encāmı
Vüsūḳ-ı nām ḥāşıl eyledi işlāḥ-ı erkān
- 9 Zihī ḳānūn ki istiḳlāl-ı mülki eyleyüb te’mīn
Medār-ı i’timād-ı millet oldu cebr-i noḳşāna
- 10 ‘Aceb āyīne kim şūret-nümā-yı ḥaḳḳ u bâṭıldır
Olur vāḳıf naẓar-endāz ‘aks-i sırr-ı Sübhāna
- 11 Hemān neşriyle herkes eyledi yek-dīgerin tebrīk
Ḳıyās etdim ki bayrām oldu ol gün nev’-i insāna

- 12 Şikenc ü zulm-i istibdādı nā-būd etdi mülkünden
Gelür şimden-gerü reng ü beşāset rüy-ı ekvāna
- 13 ‘Adālet böyle lāzımdır hūkümdārān için işte
Şebīh olmaz hele Nūşirevān ol şāh-ı zī-şāna
- 14 Dalamana(?) ‘adūdan daḥi kaṭ‘ā kalmadı korku
Hezārān merd-i şüic‘ān münteẗırdır emr ü fermāna
- 15 Çekildi tīg-i kişver-gīr-i iclāli niyāmından
Devām etsün eşirrā-yı zamān isterse ‘işyāna
- 16 Kōpar ceyş-i ‘adūnıñ başına hengāme-i maḥşer
Ne ḥaddi var tecāvüz eylesün ser-ḥadd-i ḥākāna
- 17 Meserretle cihāna geldi şimdi başka bir ḥālet
Hele devr-i ḡam-ālūdı sipihriñ erdi pāyāna
- 18 Civān-āsā zamāne tāzelendi devr-i ‘adlinde
Ṭarāvet geldi rüy-ı şāhid-i iḡbāl-i devrāna
- 19 Şafā-yı bāl ile tursun cihān tırdıkca taḥtında
Keder göstermesün Mevlā o sulṭān-ı cihānyāna
- 20 Bu güne ḥalk-ı ‘ālem maẗhar-ı elṭāf oldıkca
Hemīşe uğrasun a‘dā-yı mülke ḡahr-ı Yezdāna
- 21 Dedi **Āgāh** kulu nām u güher dört vechle tārīḥ
Ḥüdā her sālī böyle sa‘d ede ‘Abdülḥamīd Ḥāna

DT-25a

Dersa'adetde hānemce sirkat vukū'ı ba'zı vāsıta ile vāşıl-ı sem'-i hümāyūn-ı cenāb-ı mülūkāne olmağla fā'il-i sirkatın behemeḥāl zāhire ihrācı muktezā-yı emr ü fermān şefkat beyān-ı ḥazret-i pādīşāhiden bulunduğı istibşār olunmağla ve o gün re's-i sene-i hicriyeye muşādif bulunmağla ma'riz-i 'ubūdiyet ve şükrandā tanzīm ve rikāb-ı kamer-tāb-ı ḥazret-i tāt-dārīye taḫdīm kılınan ḫaşıdeli tārīḥdür

3

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Şehriyār-ı kāmran şāhenşeh-i devr-i zamān
Ḥüsrev-i şāhib-i serir ü şān Ḥān-ı 'Abdülḥamīd
- 2 Ya'nī ol şāh-ı felek-cāh ü sa'adet-i ṭal'atın
Zātı ile kevne fer verdi¹⁴⁶ Ḥudāvend-i Hamīd

M-34b

- 3 Ṭal'at-ı şāhānesi dehre nesīm-i inbisāt
'Adlidür āfāk-ı aḫtāra bahār-ı nev-demīd
- 4 Luṭf-ı vücūdından hemīşe ehl-i 'iffet kām-yāb
Ḳahr u ḫışmından bütün erbāb-ı ḫızlān nā-ümīd
- 5 Terk-i rāḫat eyleyüb zīrā cülūsından bizi
İntizām-ı mülk için kılmaktadır sa'y-ı ekīd
- 6 Taḫt-ı mazbūtiyete koymak için ekālimi
Yapdı bu 'aşra muvāfık çok nīzāmāt-ı cedīd

¹⁴⁶ zātı ile kevne fer verdi: kevne fer-baḫş oldu zātıyla DT

- 7 Şöyle terfiye ‘ibādı eylemiş kim iltizām
Hāb-ı rāḥat dide-i nāzından olmuş nā-bedīd
- 8 Kavlimi taṣdīk eder meydāna ḳorsam bir delīl
Ġayrı andan soñra a‘dā etmesün güft ü şinīd
- 9 Hāneme sārīḳ girüb bir şeb götüirdi ḥayli şey
Oldı ḥā’in zu‘m u efkārınca gūyā müstefīd
- 10 Döndi me‘vā-yı faḳīre ye’s ile ḳalb-i ḥazīn
Ya‘ni ḳalmışdım yetīmān-ı gedā-veş nā-ümīd

DT-25b

- 11 Vāşıl-ı sem‘-i hümāyūnı olub bu vāḳı‘a
Verdi icrā-yı taḥrīrāt içün emr-i şedīd
- 12 Etdiler tebşīr çün fermān-ı ‘ālīsın baña
Şādmān oldı dil-i ğam-dīdesi ḥadd ü ‘adīd
- 13 Secde-i şükre varub fi’l-ḥāl du‘ā-yı şevket
Etdim īşāl-i der-ḥācāt Mevlā-yı Mu‘īd
- 14 Çerḥe etsem ger külāh-ı iftiḥārım var yeri
Ḳāle aldı ‘abd-i nāçīzin o şāh-ı cem‘ubeyd
- 15 Böyle kām-ı ma‘delet dārā-yı şefḳat-küstere
Düşmesin ḥaḳdır itā‘at etmeyen merd-i ‘anīd
- 16 Öyle erḥam bir ḥıdv-i pāk-dil kim mişlini
Çeşm-i devrān görmemiş görmek daḥi emr-i ba‘īd

- 17 Cümle evlād-ı kirāmıyla o şāh-ı ‘ālemiñ¹⁴⁷
‘Ömr ü şān u şevketi olsun mezīd ender mezīd
- 18 Şu‘le perdāz-ı cihān oldıkça hūrşīd-i semā
Yeryüzünde sāyesin memdūd ede Rabbü’l-Ḥamīd
- 19 Çākerī Āgāh yazub ‘arz etdi bir tārīḥ-i tām
Sāl-ı Ḥān ‘Abdülḥamīdi Ḥaḳḳ ede yümn ü sa‘īd
- 1299

M-35a

DT-31b

Dīger tārīḥ-i sāl-i hümāyūn

4

Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilūn

- 1 Ḥāzret-i ‘Abdül‘azīz Ḥān-ı sipihr ‘unvān kim
‘Adl ile verdi serīr-i şevkete iclāl-i nev
- 2 Köhne taḳvīm-i cihān tecdīd-i āsār eyledi
Hey‘et-i devran bulub devrinde bir iḳbāl-i nev
- 3 Taḳvīyet-baḥş-ı nīzām olmaḳda re‘y-i rāsiḫi
Geldi el-ḥaḳḳ mülket-i islāma istiḳlāl-i nev
- 4 Şāh-ı ḥāver yüz sürüb her gün der-i iclālīne
İrtifā‘-ı ḳadere buldı cāh ālu‘l-āl-i nev

¹⁴⁷ ‘ālemiñ: a‘zamīñ DT

- 5 Genc-i feyz abşār-ı cūd u himmet-i şāhānesi
Halkı etdi mazhar-ı naḳdiyye-i āmāl-ı nev
- 6 Hakk ede her rūzını reşk-āver-i nevrūz u ‘ıyd
Eyleye tā ki teceddūd rūz-ı ferḥfāl i nev
- 7 ‘Acz ile ‘arz etdi Āgāh bendesi tāriḥini
Yümn ola şāh-ı ‘azīzū’l-şān-ı devre sāl-i nev
- 1286

Yeñişehr-i Fenāri müzafferiyetinde söylenilen tāriḥdür

5¹⁴⁸

Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün

- 1 Cenāb-ı gāzi Hān ‘Abdülḥamīdiñ devr-i ‘adlinde
Olur elbet müzaffer leşker-i İslām pey-der-pey
- 2 Degil Yunan eger yek ḥamle-i merdānemiz görse
Ḳalur engüşt-i ḥayret ber-dehān ḥatta Sikenderi
- 3 Bu tāriḥimle Āgāh i‘lān eyle rub‘-ı meskūna
Henüz aldık Yeñişehr-i Fenāri seyf ile yā Ḥayy
- 1314

DT-26a

Tāriḥ-i berāy-ı inşā-yı mekteb-i i‘dādī der-Anḳara

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Hıdīv-i mülk-i ‘irfān hazret-i ‘Abdülhamīd Hān
Vücūd-ı şevketin Hāḡ nüṣṣa-i feyz-intimā kıldı

DT-26b

- 2 Hudāvend-i yegāne a‘lem-i ṣāhān-ı devrān kim
Kemāl-i ‘aḡl u rüşdi ‘ālemi ḡayret-fezā kıldı
- 3 Sezādur ḡıḡta-baḡş-ı cennet olsa mülk-i mevrūsı
Ki āsār-ı bihīni rūy-ı arzı pür-şafā kıldı
- 4 Huşūşen bānī-i fikriyyetini ṭarz-ı nev üzre
Bu vālā mektebiñ bünyādını fevḡa’l-‘ulā kıldı
- 5 Muḡaddem başlamışdı Sırrı Pāşā gerçi te’sise
Faḡaṭ bir kısım-ı cüz’-īsın yapub taḡvil-i cā kıldı

M-35b

- 6 Kuşūrın eyleyüb ikmāl-i himmet ‘Ābidīn Pāşā
Ahālīden o ṣāh-ı a‘dile celb-i du‘ā kıldı
- 7 Çıkub Āḡāhdan evvel biri naḡş etdi tāriḡin¹⁴⁹
Bu bālā mektebi ṣāh-ı cihān ṭarḡ u binā kıldı

¹⁴⁹Çıkub bir ḡāce-i dānā-dil Āḡāh yazdı tāriḡin DT

Ḳoşova vilāyeti dāḥilinde vāḳi‘ İpek sancağında müceddeden inşā olunan ‘askerī
ḳışla-i hümāyūna söylenilen tārīḥ-i tāmduḥ

7¹⁵⁰

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

- 1 Şāh-ı ğazā-endīşe Ḥān ‘Abdülḥamīdīñ dā’iman
Şemşīr-i ḳahr u ḥışmına gelsin ser-ḥaşm-ı ‘anīd
- 2 Efḳārı olmuş münḥaşır ceyş-i zafer mev‘ūdına
Nuşretle elbet zātını dīlşād eder Rabb-i Mecīd
- 3 Āşārı var biñler ḳadar mülkinde maḥşūs-ı cihād
Ez-cümle işbu ḳışla kim ṭarḥ u binā etdi cedīd
- 4 Şālīḥ Zeki Paşa ḳulı himmet edüb bünyādına
Ḳıldı bu yerde nāmını ibḳā ilā yevmü’l-va‘īd
- 5 Tārīḥ-i tāmın ṭarḥ ile Āḡāḥ yazdı ṭāḳa
Bu ḳışlayı ḥaḳḳā güzel yapırdı şāh cem-i ‘ubeyd

1311

DT-27a

Tārīḥ-i berā-yı mekteb-i şanāyi‘ der-Üsküb

8¹⁵¹

¹⁵⁰- M

¹⁵¹- M

Mef'ülü/ Fā'ilātün/ Mef'ülü/ Fā'ilātün

- 1 Sulṭān Ḥamīd-i cem-cāh şāhinşeh-i dil-āgāh
Ya'ni ḥalīfetü'llāh zıll-ı zalīl-i Mevlā
- 2 Ol tāk-dār-ı zī-şān tahtında dā'im olsun
'Aşrında döndi zīrā gülzār-ı 'adne dünyā
- 3 Ez-cümle şehr-i Üsküb vīrān iken muḳaddem
Kesb-i 'imāret etdi kısm-ı 'azīmi ḥālā
- 4 Āşār-ı ḥayrın etmek tafşıl ğayr-ı kābil
Eñ mücmeli bu mekteb diḳḳatle kıl temāşā
- 5 Vālī-i bī-mu'ādil ya'ni cenāb-ı Ḥāfız
Emr-i te'essüsünde kıldı nüfūzın icrā
- 6 Bir bende olsa şādık elbette pādīşāhıñ
Eyler bu resm-i mazḥar da'vāt-ı ḥalkā her cā
- 7 Tārīḫ-i tāmin Āgāh tarḫ etdi pek mükemmel
Baḳ mekteb-i şanāyi' el-ḥaḳḳ yapıldı ra'nā

Üsküb şehri derūnundan cereyān etmekde bulunan Serāvda nehriniñ
kapatdırıldığında söylenilen tārīḫdür

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Şeh-i pākize-tıynet sıfat-ı ‘Ābdülhamīd Hānīñ
Muṭahhar kıldı dehri āb u tāb-ı luṭf-ı nā-yābı
- 2 Yeri ez-cümle bu mecrā-yı çirk-ālūd kim zīrā
Hemīşe bī-ḥuzūr eyledi ḥalkı levş-i seylābı
- 3 Kulu Hafız Muḥammed vālī-i zī-şān edüb himmet
Bir ay setr ü iḥfā anı yaptı neyse icābı
- DT-27b**
- 4 O şāh-ı ‘ālemiñ āşār-ı pākin böyle gördükce
Naşıl etmez du‘āsın yād ḥalkıñ şeyḥ ile şābı
- 5 Geçenlerden biri Āgāh bu yoldan söyledi tārīḥ
Kıapandı işbu caddeyle Serāvda nehri çirkābı

Tārīḥ-i berā-yı inşā-yı dā’ire-i redīf der-Ḳazā-yı Palanḳa

10¹⁵³

Fe‘īlātün/ Fe‘īlātün/ Fe‘īlātün/ Fe‘īlün

- 1 Bānī-i fikr şeh-i dehre hezārān baḥş
Kande baksañ görünür bir eşer-i fāḥiresi
- 2 Cünd-i şāhānesiniñ işte bu mevḳı‘de daḥī
Yeñiden oldı binā dā’ire-i bāhiresi

- 3 Yazdı itmāmına **Āgāh** kulu tārīḥ-i metīn
Ne nefīs oldu baḳıñ işbu redīf dā'iresi

1312

Vedine ḳazāsına tābi' Sıṣḳa nāḥiyesi dāḥilinde ta'mīri icrā ḳılınān dōrt çeşmeye
söylenilüb biriniñ bālāsına ḥakk olunan tārīḥdür

11¹⁵⁴

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Cūybār-ı ma'delet-i 'Ābdül'ḥamīd Ḥān dā'imān
Böyle yapsun çeşmeler mülkiñde bī-ḥadd ü 'adīd
- 2 Teşne leb ḳalmış iken sükkānı bu nāḥiyeniñ
Cümlesi baḳ menba'-ı luṭfından etdi müstefīd
- 3 Eyleyüb ta'mīr hem üç çeşme-i dil-cū daḥi
Hem-civār ḥalkın da isḳā ḳıldı ber-vefḳ-i ümīd
- 4 Birisin Ahmed Efendi-i himem-cū siyyemā
Ḳıldı işbu emr-i ḥayr icrāsına sa'y-ı ekīd

DT-28a

- 5 Varmadan ḥadd-i ḥitāma etdi ḥayfā irtihāl
Ol şeh-i yemm himmete versün Ḥudā 'ömr-i mezīd
- 6 Müjdeler 'atşāna **Āgāh** düşdi bir tārīḥ-i tām
Aḳdı gel iç çeşme-i āb-ı ḥayāt-ı Ḥān Ḥamīd

1315

Üskübde müşerref-i şarāb olan bir mescidi şerīfīn īn-i ta‘mīrinde söylenilen tārīhdür

12¹⁵⁵

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Hācı Muştafā Ağā merhūm bu vālā cāmī‘i
Eylemişdi hayli yıl evvel esāsından binā
- 2 Bir şarāb-ābāda dönmüşdi mürūr-ı vakt ile
Tā temelden yıkdırub yapırdı şāh-ı zū‘l-‘atā
- 3 Bendesı Hāfız cenāb-ı vālī-i ‘ālī şiyem
Şarf-ı himmetle bu bābda etdi taḥsīl-ı rızā
- 4 Ol şeh-i dād-āver ü dīn-perveriñ Allah içün
Böyle çok āsarı mülkinde bī-miṣl ü bahā
- 5 Şehr-i Üsküb vaḳfı yok mescid gibi vīrān iken
Oldı baḳ ‘ahdinde bir ma‘mūre-zār-ı dil-güşā
- 6 Minber-ārā ḫilāfet eylesün Hāḳ zātını
Zīb-güş-ı müslimīn oldıkca bang-ı eşşalā
- 7 Secde-i şükr eyleyüb tārīḫin Āgāh söyledi
Oldı bu nev ma‘bed-i zībā metīn ü rūṣenā

1314

DT-25b

Ankara vilāyet-i celīlesi vālī-i ‘ālisi devletlū ‘Ābidīn Pāşā Hāzretleri zamānında¹⁵⁶ nefis-i Ankarada Elma Tağından celb ü icrā buyrılan mā’-ı lezīz ve At Bāzārı nām maḥalde müceddeden inşā edilen çeşme hakkında söylenilen tārīhdür ki soñ mısrā’ından bir tārīḥ-i ra’nā çıktığı gibi mısrā’ların evvel ve āhırindeki¹⁵⁷ harfler ḥesāb olındığı ḥalde başkaca¹⁵⁸ bir tārīḥ¹⁵⁹ dahā ḥāşıl olur

13

Fā‘ilāün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

DT-26a

- 1 Şāh-ı İskender eşer ‘Abdülḥamīd Hān sālī kim
Dehre verdi cūybār-ı himmeti feyz-i cedīd
- 2 Şu gibi icrā edüb mülküñde ḥükmün sū-be-sū
Nās-ı sīrāb-ı ‘adālet kıldı nezdīk ü ba‘īd
- 3 Siyemmā bak işte sükkān-ı livā-yı Ankara
El‘aşaş feryādın etmişlerdi eflāke resīd
- 4 Aşdıḳā-yı bendegānından cenāb-ı ‘Ābidīn
Ya‘ni vālī-i mekārim-cūy-ı destūr-ı ferīd
- 5 Mācerāy-ı ‘arz edince ol şeh-i deryā nevāl
Eyledi bu çeşmeyi bünyāde fermān-ı ekīd

¹⁵⁶ Ankara vilāyet-i celīlesi vālī-i ‘ālisi devletlū ‘Ābidīn Pāşā Hāzretleri zamānında: - DT

¹⁵⁷ āhırindeki: āhırine müşādif DT

¹⁵⁸ başkaca: diğeri DT

¹⁵⁹ tārīḥ: tārīḥ-i tām DT

- 6 Elma Tağı zirvesinden imtişālen li'l-emr
 Kōşdı At Pāzārın etdi āb-ı hayvān müstefīd
- 7 Menba‘-ı mā‘ü’l-hayāt-ı Hızır-ı Hakk oldıkca yād
 Ber-hayāt olsun cihānda ol şeh-i şevket medīd
- 8 Vād-i hızlānda kalsun teşne leb düşmenleri
 Rahmet-i Hakdan olub dünyā vü ‘uqbā nā-ümīd
- 9 Yazdı tām¹⁶⁰ Āgāh bulub bir teşne-dil tārīhini
 Akdı gel iç çeşme-i dil-cūy-ı cūd-ı Hān Hamīd

1307

M-36a

DT-28b

Ankara vilāyeti dāhilinde¹⁶¹ Çubuk-ābād kazāsında müceddeden inşā olunan
 mekteb-i rüşdī için söylenilen tārīhdür

14

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Şeh ‘allāme-i dāniş hazret-i ‘Abdülhamīd Hānıñ
 Bu mekteb oldı ‘aşr-ı devletinde bī-bedel inşā
- 2 Vülātıñ serfirāzı ‘Ābidīn Pāşā-yı āşaf cāh
 Bu emr-i hayrı istikmāle kıldı sa‘y latuḥşā

¹⁶⁰ tām:bağ DT

¹⁶¹ vilāyeti dāhilinde: vilāyetine tābi‘ DT

- 3 Huşusen emr-i inşasında oldu şarf-ı himmetle
 Kāzā kā'im-makāmı Hüsni Begle nā'ibi hem-pā

DT-29a

- 4 Biḥaqqın bā bismillāh o şāh-ı 'ālem-ārānıñ
 Ola 'ömri füzün bunda okundıkca elif bā tā
- 5 Gelüb bir ḥāce-i dānā dil-**Āgāh** yazdı tārīḥin¹⁶²
 Yapıldı işbu mekteb mevki'nde pek güzel ḥaqqā

1308

Tārīḥ-i berāy-ı ta'mīr-i çeşme-i Hālid Ağā ez-ṭaraf-ı Vālide Sultān-ı 'aliyye'l-
 şān der-kārye-i Kāzı

15

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Şeh-i yemm-i ma'delet 'Abdül'azīz Hān kerem-cū kim
 Şuyın buldırdı āb ü tāb-ı tedbiriyle dünyānıñ
- 2 Huşusen māder-i 'işmet-güzini Vālide Şultān
 Ki olur mihri evc-i āsmān-ı zühd ü taqvānıñ
- 3 Murādı dā'imā icrā-yı 'adl ü şefkat etmektür
 N'ola her işde olsa mazhar-ı tevfiği Mevlānıñ
- 4 Şusuzlıktan görüb bī-tāb Kāzı-köyi sükkānın
 Bu dil-cū çeşmesin ta'mīr kıldı Hālid Ağānıñ

- 5 İlāhī pādīşāh-ı ‘ālemi ol mehd-i şevketle
Mu‘ammer eyle tā oldıkca ‘ömri çerḫ-i mīnānıñ
- 6 Gerek bir teşne-leb tārīḫin Āgāh cüst-cu istesün
Şuyın buldı bu çeşme himmetiyle mehd-i ‘ulyānıñ
- 1284

M-36b

DT-32a

Tersāne-i ‘Āmire dīvān-ḫānesiniñ kārgīr olarak müceddeden inşā vü
ḫitāmlarında söylenilen tārīḫdür

16

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Pādīşāh-ı baḫr ü berr ‘Abdül‘azīz Ḥān kim odur
Nāḫudā-yı fülk-i devlet kişver-ārā-yı nīzām
- 2 Gevher-efşān olmada emvāc-ı baḫr-ı himmeti
Mülkün i‘mār ‘askerin techīz için her şubḫ u şām¹⁶³
- 3 Dest-gāh-ı ‘aşrınıñ āşārıdır zırhları
Rūzgāra yādigār etdi o şāh-ı nīk-nām
- 4 Līk qalmışdı bu dīvān-ḫāne-i tersānesi
Köhne aḫşab ḫalde bir hey’et-i bī-intizām
- 5 Kār-gīrden yaptı mi‘mār-ı şükūh u şevketi
İşte bir ḫışn-ı ḫaşīn mānende-i dārü’l-selām

¹⁶³- DT

- 6 Hey'et-i bahriyyeniñ çeşm-i raşad-bîni hele
Gördi bir bünyân-ı nüh tāk-ı mu'allā irtisām

DT-32b

- 7 Adl ile zevraḡ-nişîn-i salṭanat olsun o şeh
Mevc-ḡiz oldıḡca deryālar ilā yevm'il-ḡıyām

- 8 Söyledi tārīḡ-i cevher-pāşın **Āgāh** bendesi
Pek münbit oldu bu dīvān-ḡāne-i vālā maḡām

1284

Dīger tārīḡ-i sāl-i ḡümāyūn

17¹⁶⁴

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Āfitāb-ı revnaḡ-efrūz-ı sipihr-ı salṭanat
Ya'ni Ḥān 'Abdül'azīz zıll-ı Ḥudāvend-i ḡamīd
- 2 Devlet-i 'Osmāniyāniñ tā zuḡūrından beri
Gelmemişdür mişli bir ḡāḡān-ı Dārūk ü Reşīd
- 3 Öyle sulṭān-ı Felātūn re'y kim her kārda
Fikrini taḡsīn eder bi'l-cümle şāḡib 'aḡl u dīd

M-37a

- 4 Verdi heft iḡlīme heft ordu ile zīb ü şeref
Ḳıldı iḡyā mülküni 'askerle ber-vefḡ-ı ümīd

- 5 Yapdırub zırhları ol şāh-ı İskender tūvān
Çekdi bahren düşmen-i ye'cūca bir sedd-i cedīd
- 6 Şıyt-ı 'adl ü dādını īşāl içün şan'aya dek
Birbirine cedvel açdı baħr-ı aħmerle sefīd
- 7 Rabb-i 'izzet bā-kemāl 'izz ü şevket zātını
Müstedām etsün cihānda tā ilā yevmü'l-va'īd
- 8 'Ācizāne söyledi Āgāh bir tārīḫ-i tām
Ola yā Ḥaḫ sāl-i ḫāl 'Abdül'azīz Ḥāna sa'īd

1292

DT-29a, DT-29b

Ḳāsım Pāşā Cāmi'-i şerīfiniñ ba'de'l-iḫtirāḫ ol-vakītte ḳapudānlıḳ mesned-i celīlesinde bulınan merḫūm Meḫmed 'Ālī Pāşā himmet ü nezāretiyle müceddeden inşā ve ḫitāmında söylenilen tārīḫdür

18

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

- 1 Ḥaṭīb-i minber-i dīn Ḥazret-i 'Abdül'azīz Ḥān kim
Du'ā-yı ḫayrı vācibdir gürūh-ı mü'minīn üzre
- 2 Ḳasım Pāşāniñ olmuşken bu vālā cāmi' i iḫrāḫ
Yeñiden yapdı mi'mārī¹⁶⁵-i luṭfı pek metīn üzre

¹⁶⁵ yapdı mi'mārī: yapdı baḫ mi'mār DT

- 3 Vezîr âşaf Kıpudân ‘Âli Pâşâ-yı yemm-i himmet
Yerin yaptı bu bâbda sa’y edüb huld-ı berîn üzre
- 4 Ne şübhe beş vaķit bunda ‘ibâd etdikce cem‘iyyet
Du‘â-hândır melâ’ik ol ümemü’l müslimîn üzre
- 5 Bir abdest al oķu târîhin Āgâh gir niyâz eyle
Yapıldı bu ‘ibâdet-gâh bir tarz-ı bihîn üzre

1279¹⁶⁶

Ķoşova vilâyeti mühakâtından Ķoçana kazâsında müceddeden inşâ olunan
hükümet dâ’iresine söylenilen târîhdür

19¹⁶⁷

Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün

- 1 Esâs-ı rükn-i devlet şıfat-ı ‘Abdülhamîd Hânîñ
Meziyyet kıldı mülk-i dîn-i âşâr-ı nev-icâdı
- 2 Hayât-ı tâze buldı her taraf ‘asr-ı güzîninde
O hâkândur cihânîñ şimdi rûh-ı pāk ecdâdı
- 3 Edüb yeñiden bu hükümet-gâhı ez-cümle
Ahâlî-i kazâya şaldı zıll-ı rahat u şâdı
- 4 Gerekdür bu kıpudan her giren erbâb-ı hâcâtîñ
Du‘â-yı izdiyâd-ı ‘ömri olsun zıkr ü evrâdı

¹⁶⁶ 1279: 1280 DT

¹⁶⁷ - M

- 5 Gelüb üçler hülûş-i kalb ile **Āgāh** dedi tārīḥ
Ne ra'nā oldu baḡ hükümet tarḥ u bünyādı

1312

DT-30a

Merkez vilāyeti olan Üsküb kazāsına üç sâ'at mesāfede vāḳi' Qablan
ḡaplıcasınıñ ta'mīr ü tevsī'inde bi'l-cümle mışrā'larıñ evvel ve āḡir ḡarflelerinden tām
olarak ve soñ mışrā'ından ta'miyeli olarak biriñe iki tārīḥ istiḡrāc olunmak üzere inşād
edilmişdür

20¹⁶⁸*Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün*

- 1 Hān Ḥamīd olsun ilāhī 'āfiyetle ber-devām
Cism-i mülkin eyledi vāreste-i levş-i 'ilel
- 2 Nuṭḡ-ı pākinde 'aceb bir ḡāşşa-i iksīr var
Her taraf 'aşrında iḡyā oldu ber-vefḡ-i emel
- 3 Eski ḡālin fikr edüb seyr eyle bu ḡaplıcayı
'Ayn-ı ḡavż-ı cennet oldu şimdi bī-mişl ü bedel
- 4 Bendesi Ḥāfız Muḡammed nām-ı pāşā-yı mekīn
'Arşa-i ecr-i cüz ile bunda atdı bir temel
- 5 Ol şeh-i şevket-medārīñ tā kıyām-ı ḡaşre dek
Olmasun tārī binā-yı 'ömrine 'aşlā ḡalel

- 6 Çıkdı bir **Āgāh**-ı dil tārīḥ atmamış dedi
Oldı bu aplıcanıñ ta‘mır ü arḥı pek güzel
1317

Tārīḥ-i berāy-ı inṣā-yı mekteb-i ṣanāyī‘ der-ṣehr-i Manastır

21¹⁶⁹

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Binā-yı ‘ömrü Ḥān ‘Abdülḥamīdīñ pāyidār olsun
Zamānında cihān ma‘müre-zār-ı cān-fezā oldı
2 Nice āṣārı var Allah içün ṣāyeste-i taḥsīn
Biri de işbu mekteb kim metīn ü dil-güṣā oldı

DT-30b

- 3 Bu bābda bendesi ‘Abdülkerīm Pāṣā-yı pür-himmet
Edüb ṣarf-ı mesāğını nā‘il-i ecr-i beḳā oldı
4 İcābet-gāh-ı Mevlāda sezā-vār-ı abūl olsun
Küṣādında o ṣāh-ı a‘dele pek çok ‘ād oldı
5 Yazılsun āḳına **Āgāh** düşürdüm bir güzel tārīḥ
Ṣanāyī‘ mektebi gel baḳ ne ‘ālī bir binā oldı

1317

Tārīḥ-i berāy-ı inşā-yı dār'ül-şifā der-şehir-i Manāstır

22

Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün

- 1 Hākān-ı Eflātūn ḥired Sulṭān Ḥamīd-i dād-ger
Rūy-ı zemīni eyledi reşk-āver-i çerḥ-i berīn
- 2 Mülkinde var ḥayret-fezā āsār-ı ḥayr-ı lā-yu'add
Ez-cümle bu dārü'l-şifā bak oldu nev-ṭarz u bihīn
- 3 Vālī-i 'ālī menḳabet 'Abdülkerīm Pāşā ḳulı
Bu emr-i ḥayr iḥyāsına ḳıldı delālet āferīn
- 4 Zincīr-i luṭf u ḳahrına bağlandı heb düşmenleri
Āzāde dīl olsun hemān yā Rabb o şāh-ı kām-bīn
- 5 Āgāh yazdı ḥāme-i mu'ciz-i nefis tārīḥini
Dārü'l-şifā fevḳa'l-'uḳūl oldu binā-yı nev-zemīn

1317

Tārīḥ-i berāy-ı inşā-yı tiyatro-ḥāne der-şehir-i Manāstır

DT-31a

Tārīḥ

23¹⁷⁰

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Mu‘allā pāye Hān ‘Abdülhamīdīn bende-i hāşı
Kerīm Pāşā ki her āşārı böyle dil-güşā oldu
- 2 İki tārīh Āgāh buldı bir mısrā‘da tanşifen
Tiyatro-hāne baķ şāhāne enfes bir binā oldu

1318

Tārīh-i berāy-ı tecdīd ü ta‘mīr-i dergāh-ı şerīf-i Qādirī der-şehr-i Debre-i Bālā

24¹⁷¹

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

- 1 Bu tekye-i aķdes harāb olmuşdı līkin bozdırub
Yapdı yeñiden pek metīn mi‘mār-ı luţf-ı Hān Hamīd
- 2 Āgāh naķş et tākına tārīh-i cevher-dārını
Şāh-ı cihān bu tekyeyi ta‘mīrle kıldı cedīd

1318

Tārīh-i berāy-ı inşā-yı haste-hāne-i ğurebā der-şehr-i Manāstır

25¹⁷²

¹⁷¹ - M

¹⁷² - M

Müstef'ılün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün

- 1 Bağ sāye-i şāhānede bu ḥaste-ḥāne gül gibi
Oldı binā-yı dil-güşā tarz-ı cedīd-i nāzenīn
- 2 Mi'mār-ı ṭab' vālī-i 'ālī Kerīm Pāşā ne hoş
Yapdı muvāfıq ḥikmete tarz u esāsın pek metīn
- 3 Taḥsīn yolında düşdi bir tārīḥ **Āgāh** kıl ḥesāb
Oldı bu bīmār-ḥāneniñ ḥaqqā ki būnyādı bihīn

1315

DT-32b

Dīger¹⁷³ tārīḥ-i sāl-i ḥümāyūn

26

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Berāy-ı tehniyet yazdı ḫulı **Āgāh** bir tārīḥ
Bu sāl-ı nev hulūlī sa'd ola 'Abdül'azīz Ḥānīñ

1287

M-37b

Dīger

27¹⁷⁴¹⁷³ dīger: - M¹⁷⁴- DT

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Yazdı **Āgāh** bendesi tebrik için tārīḥ-i tām
Sa'd ola 'Abdül'azīz Ḥāna bu sāl mecd-i kāl
1290

Diger

28

Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün

- 1 **Āgāh** bu tām tārīḥ ile eyler edā-yı tehniyet
Yümn ü sa'id olsun şeh-i devrāna her sāl-i cedīd
1291

DT-32a

Cenāb-ı Ḥaqqı eyyām-ı şevket ü saltanat-ı mülūkānelerini dā'im ve bi'l-cümle
teb'aa vü rīz-destānını zīr-i sāye-i merḥamet-vāye-i şehinşāhilerinde asūde-nişīn ve
kā'im buyursun ḥālā erīke-pīrā-yı dīhim-i ḥilāfet buyurılan şevketlü kudretlü
pādişāhımız efendimiz pādişāh-ı bī-müdānī'l-sultān 'Abdülḥamīd Ḥān-ı Şānī
Ḥazretleriniñ meymenet-efzā-yı vuḳū' bulan cülūs-ı hümāyūnlarında inşād olunan
tārīḥlerdür¹⁷⁵

29

Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün

- 1 **Āgāh** dedi ehl-i semā tārīḥ-i cevher-dārını
Şad müjde gördi Pādişāh 'Abdülḥamīd Ḥānı beşer
1293

¹⁷⁵ tārīḥ-i cülūs-ı hümāyūn DT

DİĞER

30

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 'Ālemi tebşīr eder Āgāh bu tām tārīḥ ile
Giydi tācı yümn ola 'Abdülhamīd etdi cülūs
1293

M-38a

DİĞER

31

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 'Ālemi Āgāh bu tārīhimle tebrīk eykedi
Pek be-cā 'Abdülhamīd Ḥān kevne oldı pādīşāh
1293

Tārīḥ-i berāy-ı cülūs-ı hümāyūn

32

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Mübeşşerdir bu tārīhimle Āgāh kişver-i İslām
Cülüsüyla Murād Ḥān verdi fer āfāka şükr olsun
1293

M-38b¹⁷⁶

M-39a

‘Uhde-i devletlerine rütbe-i sâmye¹⁷⁷-i vezâret tevcîhiyle Bağdat vilâyeti vâlîliğine ta’yîn buyrulan devletlü¹⁷⁸ Sırrı Pâşâ Hâzretleriniñ tebrîk¹⁷⁹-i rütbe-i me’mûriyet-i celîlelerine dâ’ir inşâd edilen târîhdür

33

Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ilün

- 1 Zıll-ı Hâk şâhenşeh-ı ‘âlî neseb
Ya‘ni Hân ‘Abdülhamîd cism-i serîr
- 2 Kûtb-ı ‘âlem merkez-i emn ü amân
Âsmân-ı kevkeb şeh-i rûşen zamîr
- 3 Hâmî-i dîn-i mübîn-i Ahmedi
Murtaza hâşlet hıdîv-i bî-naẓîr

DT-33a

- 4 Kible-i erbâb-ı hâcât-ı ümem
Hüsrev-i dîndâr ü hâkân-ı dilîr
- 5 Câmî‘-i ser-vilâyet kim odur
Nüşa-i pür-hikmet-i Rabb-i Qadîr

¹⁷⁶Sayfa boş bırakılmıştır: M

¹⁷⁷sâmye: - DT

¹⁷⁸devletlü: merhûm DT

¹⁷⁹tebrîk: - DT

- 6 Münîr-i burc-ı sa‘âdet kim cihân
Pertev-i zâtından oldu müstenîr
- 7 Görmedi hâlâ hilâfet mesnedi
Böyle dānā bir şeh-i şevket-semîr
- 8 Āsitân-ı devlet ü iclālîne
Yüz sürer şubh u mesā mihr-i münîr
- 9 Zerre tâb-ı âfıtâb-ı ‘adli māh
Kaṭre âb-ı şefḳati baḥr-ı ğadîr
- 10 Re’y-i ḥayret-baḥş-ı erbāb-ı ‘uḳûl
‘Aḳlı reşk-efzā-yı her şāh u emîr
- 11 Maḳşadı celb-i rızā-yı zāt-ı Ḥaḳ
‘Ādeti iḥyā-yı ḳalb-i her
- 12 Bārek’allāh mülk-i dîn ü devleti
Ḳıldı heb āzāde-i şûr u şerîr
- 13 Sāye-i engüşt-i tedbîrinde hîç
Ḳalmadı ḥallolmadıḳ emr-i ‘asîr
- 14 Feyz-i ebr āşār-ı ‘adl ü re’feti
Bāġ-ı dehri eyledi sebz ü nefîr
- 15 Mā’il-i tebeddül ‘aṭā kim ol ḳadr
Ni‘met-i cūdıyla ‘ālem oldu sîr

16 Dā'imā ehliyyet bulub etmekdedür
Mazhar-ı in'ām u elṭāf-ı keşir

17 Sırrı Pāşā-yı şadākat-küsterin
Eyledi bak işte haqqıyla vezir

18 Siyyemā yaptı o zāt-ı ekremi
Vālī-i iklīm-i Bağdād şehir

M-39b

DT-33b

19 Haq bilür oldı bu tevcih-i vecih
Cālib-i taḥsīn-i her bernā vü pır

20 Her umūrunda o şāh-ı a'zama
Haq te'ālā böyle olsun dest-gır

21 Bendesı ol zāt-ı 'ālī kadre de
Eylesün tevfiqini yār u zahır

22 Yazdı tārīhin bulub bir ehl-i dil
Sırrı Pāşa oldı bī-hem-tā vezir

1307

Hālā mesned-ārā-yı şadāret-‘uzemā āşaf-ı kāmīl-i bī-hemtā devletlū feḥāmetlū
Kāmīl Pāşā Ḥazretleriniñ şadāretlerine dā'ir tanzīm ve taqḍīm kılınān tārīhdır ki tārīh
beyti mahāsin-i icrā'iyeleriniñ baḥşiyle tezyīn olunan bir meclisde irticālen irād
olunmuşdur¹⁸⁰

¹⁸⁰tārīh-i berāy-ı şadāret Ḥazret-i Kāmīl Pāşa DT

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bārek’allāh oldu ber-vefk-i ümīd
Mihr-i devlet merkezinde müstenīr
- 2 Şadra teşrīf etdi ya‘ni ‘izz ile
Bir hıdīv kāmīl ü Aristo fatīr
- 3 Bu beşāret verdi kevne inbisāt
Raķsa geldi şevķiyle bernā vü pīr
- 4 Toldı heb āvāze-i tebrīk ile
Kubbe-i nüh tāk çerķ-i müstedīr
- 5 Herkesiñ maķşūd-ı mā-fi’l-bālīni
Kıldı ihsān hāzret-i Rabb-i Kādīr
- 6 Tāb-ı nūr-ı ma‘deletle ba‘de-zīn
Hāşıl eyler dīde-i ‘ālem karīr
- 7 Her umūrında o zāt-ı efhama
Hızır-ı Hāķķ olsun zahīr-i dest-gīr

DT-34a

- 8 Şem‘a-ı iķbālī şadr-ı devlete
Şu‘le şalsun tārem-i şubķ-ı āķīr

- 9 Tām tārīḥin yaz ey Āgāh şun
Şadr-ı devlet buldı bir Kāmil vezīr
1302

Ḳosova vilāyeti alāy-begliğinde bulunduğım şırada vilāyet-i müşārün-ileyhā vālīliğine sāye-endāz-ı iclāl buyurılan sa‘ādetlü Ḥāfız Meḥmed Pāşā Ḥāzretleri şān-ı ‘ālīlerinde nazm ü inşād olunan bir ḳaşīdedür ki bi’l-cümle mışrā‘larıñ evvel ve āḫır ḫarlerinden tām olarak bir vuşūl mışrā‘ından daḫī bir tārīḥ-i cevher istiḫrāc olunur

35¹⁸¹

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Kayğalık kıt‘ası ber-vefḳ-i ümīd
Buldı bir vālī-i nışfet pīrā
- 2 Görmemişdür bu ḫavālī ḫālā
Öyle bir dāver-i pākīze-edā
- 3 Ya‘ni hem-nām-ı ḫabīb-i Īzed
Ḥāfız-ı nüsha-i āyāt-ı hudā
- 4 Yok vülāt içre desem emşāli
Bu sözüüm eyleme taḫmīl-i riyyā
- 5 Göremem ‘arşa-i himmetde biri
Ki anıñla olabilsün hem-pā

6 Gerçi kim kendisi begler begidür
Hāline reşk eder ammā vüzerā

7 Sīmā nāşiye-i hālinden
Leme‘ān etmededür nūr-ı zekā

DT-34b

8 Māye-i zātını tezyīn etdi
Cevher-i ‘aql u kiyāsetle Hudā

9 Cāme-i kāmēt-i ehliyyetini
Dikdi hıyāt-ı kader pek bālā

10 İşte haqqıyla odur dense eḥaqq
Mazhar-ı sırr-ı leḳad keremnā¹⁸²

11 Āfitāb-ı dil-i ilhām eṣeri
Baḥş eder ‘ālem-i ‘irfāna ziyā

12 Halleder olsa ne deñlü müşkil
‘Aql-ı derrākına taḥsīn bādā

13 Biñ yarar bir kılı her mes’elede
Fikr-i çālākına hayret ‘uḳalā

14 Her neye kılsa ta‘alluḳ emri
Eder aḥkāmnı te’yīd-i ḳazā

¹⁸² “And olsun biz çok ikrām ettik.” (17/70)

- 15 Baḡ ḡarīben görüb icrā'ātın
Beni taşdıḡ eder a'lā ednā
- 16 Ya'ni bi'l-cümle vilāyet ḡalkı
Bulub āsāyiş ü raḡat her-cā
- 17 Aḡniyā ḡasem eder başına heb
Ayaḡı altına baş ḡor fuḡarā
- 18 Bāḡ-ı pejmürde-i āmālimize
Āb-ı re'fetle verür neşv ü nemā
- 19 Herkesiñ ḡalb-i elem-nākında
Olur āşār-ı şafā cilde-nümā
- 20 Heb olur pā-zede-i tīḡ-i helāk
Baş ḡıḡarsun hele erbāb-ı şeḡā
- 21 Ba'de-zīn kimseden etmem ümīd
Eylesün şaḡḡ-ı şifāh-ı şekvā

DT-35a

- 22 Böyle bir merd-i mahāsin şiyemi
Eyler elbette muvaffaḡ Mevlā
- 23 Gitse her ḡande ahālīsinden
Aldırur şāh-ı cihānbāna du'ā
- 24 Gevher-i zātına kim kān oldu
Erzurüm beldesi faḡr etse sezā

- 25 Dilerüz dā'ire-i 'ömri ola
Dā'imā merkez-i per-gār-ı şafā
- 26 Düşmen-i devlet ü iqbālî daḥî
Çeke dünyāda hemān bār-ı belā
- 27 Eyle tārîḥini Āgāh i'lān
Oldı vālî bize Ḥāfız Pāşā
- 1311

M-40a

Ubbehetlî¹⁸³ devletlü Sa'îd Pāşā Ḥazretleriniñ üçünci def'a olarak şadâret-
'uẓemā mesned-i celîline sāye-endāz feḥāmet ü iclāl buyruldıḳları şırada bi't-tanzîm
taḳdîm kıllınan ḳaşıdeli tārîḥdür

36

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

- 1 Dil-i pâki şeh-i ḳuṭb-ı ümemiñ
Bir tecelli-geh-i Mevlâdur bil
- 2 Ne işe kılsa teşebbüs fi'l-hāl
Eder ilhām Ḥudāvend-i Celîl
- 3 Gerçi mülhem ise de cümle mülûk
Lîk olmaz aña ma'nâda 'adîl
- 4 Ne bilür ma'nî-ı zıll-ı ilâhı
Ḥaḳḳ u şânında eden ḳāl ile ḳîl

¹⁸³ ubbehetlî: - DT

DT-35b

- 5 O ulü'l-emr-i 'azîmîñ etmiş
Hak bile zât-ı 'ulviyet-i tafzîl
- 6 Re'y-i rûşen-i güheri hikmetdir
Lîk fark eyleyemez kör ü 'alîl
- 7 İşte bu def'a ki tevcîhi eder
Sehv-i efkâr-ı 'adûsın ta'dîl
- 8 Kıldı bir re'y-i hakîmane ile
Elem-i halkı sürûra tebdîl
- 9 Bilemem 'âlem-i bālâda daği
Belki sūr etdi canâb-ı Cibrîl
- 10 Şânını ya'ni Sa'id Pâşânîñ
Şeref-i mühr ile kıldı tebcîl
- 11 Şadr-ı 'âlîye üçünci olarak
Sāye-bağş oldu o destûr-ı nebîl
- 12 Mağz hikmet idi 'azli evvel
Başka ma'nāya edilmez tahmîl
- 13 O Süleymân-ı haşemiñ lâzımdır
Böyle āşaf ola 'aşrında vekîl
- 14 O hıdîv-i hükûm-âmûzından
Umulur müşkili kılsun teshîl

- 15 İktidārı eṣerinden ma‘lūm
Ehl-i inṣāf aramaz başka delīl
- 16 Devlet ü millete çok hıdmeti var
Sözi lāzım degil etmek tatvīl
- 17 Etdiği şarf ü mesā‘īye göre
İki ‘ālemde bula ecr-i cezīl
- 18 Eṣer-i şevk görürsek bir gün
Vaşf-ı pākin yazarız ber-taṣṣīl
- M-40b**
DT-36a
- 19 Vaqt-i merhūnı gerek her emriñ
Sūḥanı şimdilik etdik taḳlīl
- 20 Ğayrı Āgāh şeh-i devrānıñ
Edelim ḥayr du‘āsıñ tertīl
- 21 Tā ede cevır ile bu çerḥ-i denī
Şu‘arā zümresiniñ eşkini seyl
- 22 Mısır mülkinde yemm-i ma‘deleti
Cūşış-efzā ola mānende-i Nīl
- 23 Cümle efrād-ı berāyā üzre
Ra‘yet-i hıfzı şala zıll-ı zalīl

24 ‘Ömr-i ikbâlin edüb Hâk dâ’im
Kıla a‘dânı maḫhūr u zelîl

25 Daḥi destūr Aristo şiyemi
Ede her demde rızāsın taḥşîl

26 Düşdi encām du‘ā tanşîfen
Mıṣra‘ın içre dû târîḥ-i cemîl

27 Şeh-i ḥāver yine mihrin kıldı
Luṭf ile burc-ı sa‘îde taḥvîl

1299

Tārîḥ-i berāy-ı şadāret-i şāniye merḥūm Midḥat Pāşā

37¹⁸⁴

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

1 Devletiñ aḳdem-i efkārı idi ḥamd olsun
Şadra geldin yine ey dāver-i ‘ālem-fermā

2 Māye-i şevḳ-i cedîd eyledi herkesi ḥāşıl
Zāt-ı pākiñ olıcak şadr-nişîn-i vüzerā

3 Eyledin bünye-i ma‘müre-i ‘adli temkîn
Vaz‘ edüb devlete Ḳānūn-ı Esāsî ḥaḳḳā

- 4 Öyle kânûn ki tamāmıyla muķārın haķķa
 Kıoymadı kimsede kaç‘ā diyecek çün ü çerā

M-41a

- 5 Öyle kânûn ki her bendi medār-ı naşfet
 Hıfz eder tābi‘ini zulm ü sitemden Mevlā
- 6 Rāstdur cümlesi taṭbık olunursa şer‘a
 Müttefikdir bu sözümde ‘ulemā vü ‘uķālā
- 7 Müttehid eyledi efķārını ‘Oşmānlıların
 Ğayrı te’şir edemez mülke fesād-ı a‘dā
- 8 Reh-i ye‘cüc-ı ‘adūya hele çekdin bir sed
 Eylediñ tehlikeden kişver-i İslāmı rehā
- 9 Öyle bir hıdmete olduñ ki muvaffaķ ‘ālem
 Etmede ez-dil ü cān pādişeh-i vakte du‘ā
- 10 O hıred-mend-i zamān sekenesiniñ yanında
 İbn-i ‘ibād-ı niżāmıñ sözi olmaz aşlā
- 11 İstinādı sañadır devlet ü dīniñ şimdi
 Dest-giriñ ola her kārda Hāķ celle ‘alā’
- 12 Hāķa tebşir için Āgāh dedi tārīḫ-i tamām
 Şadri zeyn eyledi iclāl ile Midḫat Pāşā

Bitlis vilāyet-i behiyyesi vālī-i lāhiki sa‘ādetlü Edhem Pāşā Hāzretleriniñ vuķū‘-
1 me’mūriyetiyle idāre-i sābıka te’sīrātından mütevellid ba‘z aḥvālīñ kurbet-i zevāl ü
ıslāḥ olmasına mebnī ḥāme-i şükr-güzārīñ ref‘-i nazar-gāh-ı taķdīr eyledigi tārīḥdür¹⁸⁵

38

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

DT-36b

- 1 Buldı Bitlis hele bir vālī-i ‘ādil bu sene
Sāyesinde umarız eyleye rāhat fuķarā
- 2 Öyle bir vālī-i pākīze güher kim el-ḥaḳḳ
Zātıdır mā-ḥaşal lücce-i esrār-ı Hudā
- 3 Geldi teşrīfī ile ḥalkā ‘acep şevḳ u sürür
Oldı şanki yeñiden belde-i Bitlis iḥyā
- 4 Böyle bir zāt-ı Felātün şiyem isterdi belī
Bu ḥavālīde ola ‘adl ile fermān-fermā
- 5 Minnetü li’llāh ki te’sīr-i ḳudūmiyle hemān
Şūriş-i ehl-i fesād oldı bütün nā-peydā
- 6 Yāda gelür daḫi urdı dehene mühr-i sükūt
Kalmadı kimsede artıḳ diyecek çün ü çerā

¹⁸⁵Bitlis vilāyeti alāy-begi bulunduğım şırada vilāyet-i müşārün-ileyhā vāliligine şeref-baḫş-ı ibcāl olan sa‘ādetlü Edhem Pāşā Hāzretleriniñ teşrīflerinde idāre-i sābıka te’sīrātından mütevellid ba‘z aḥvālīñ kurbet-i zevāl ü ıslāḥ olmasına mebnī ḥāme-i şükr-güzārīñ ref‘-i nazar-gāh-ı taķdīr eyledigi tārīḥdür DT

M-41b

- 7 H̄īn-i tebr̄ıkde olan nuṭṭ-ı şafā-baḥşı hele
Verdi mir'āt-ı dīl cümle-i ḥuẓẓāra cilā
- 8 Her biri sözleriniñ bir güher-i ḥikmet idi
Cümlesi zīb-i ser-tāc-ı felek olsa sezā
- 9 Niyet-i pāki o gün herkese oldu ma'lūm
Her umūrında muvaffaḥ ede Ḥaḳ celle 'alā'
- 10 Düşdi bā-'avn-i Ḥudā neşre sezā bir tārīḥ
Sāye-res oldu bu yıl Bitlise Edhem Pāşā

1304

Erzurūm vilāyeti alāy begliğinde bulunduğım sırada Dördünci Ordu-yı
Hümāyūn-ı Müşīriyyet-i Celīlesi inzīmāmıyla def'a-i şānīde vilāyet-i müşārūn-ileyhā
vālīliğine sāye-endāz-ı iclāl buyurılan müşīr-i Felātūn-tedbīr¹⁸⁶ devletlü¹⁸⁷ Ḥasan Sāmīḥ
Pāşā Ḥazretleri ḥaḳḳında tanzīm¹⁸⁸ vü¹⁸⁹ taḳdīm kılınan ḳaşīdeli tārīḥdür

DT-37a**Ḳaşīde¹⁹⁰**

39

*Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün*¹⁸⁶ müşīr-i Felātūn tedbīr: - DT¹⁸⁷ devletlü: merḥūm DT¹⁸⁸ tanzīm: bi't-tanzīm DT¹⁸⁹ ve: - DT¹⁹⁰ - M

- 1 Ey āşaf-ı şāhib tekīn v'ey dāver-i dād āferīn
Erzurumı bir dār'ül-emīn kıldı kudümüñ ser-be-pā
- 2 Sensin ki ol Rişto sebak evvelki teşrifiñde halk
Her emrde maḵrūn-ı ḥaḳḳ görmüşdi re'yiñ vāḳı'ā
- 3 Dehşet-fezā-yı saṭvetiñ ḥavfıyla erbāb-ı şeḳā
Ġār-ı mezelletde yine oldu 'umūmen der-ḥafā
- 4 'Ahd ü dem eslāfiña nisbet-i zamāniñ yād edüb
'Ālem¹⁹¹ senā-yı devletiñ eylerdi her şubḥ u mesā
- 5 Şeb-zinde-dār-ı firḳatiñ oldukları günden beri
Gözlerdi gözler çün şafaḳ-ı şubḥ kudümün dā'imā
- 6 Gördi bu belde gerçi çok vālī-i şāhib-i 'adl ü dād
Līkin nazīriñ görmedi dersem degildir bu riyā
- 7 Şāyeste ḳadr ü şān ki cāh-ı vüzāret ḥil'atı
Ḥaḳḳā aşāetle vezīr ibn-i vezīrsiñ dāverā
- 8 İsmiñ gibi ḥulḳiñ daḥi aḥsendir ey zāt-ı ḥasen
Zīrā necābet cebhe-i pākiñden olmuş rū-nümā
- 9 Cūd u semāḥat devr edüb tā devr-i Ḥātemden beri
Geldi ḥulāşā fıtrat-ı zātiñda buldı intihā
- 10 Bār-āver-i maḳşūd olur bir bīd-i baḥt vājgūn
Yek ḳatre erse menba'-ı iḥsān u cūdiñdan nemā

¹⁹¹ 'ālem: herkes DT

M-42a

- 11 Her hār u ḥas kesb-i şemīm eyler gül ü sünbül gibi
Gülzāra bŷy-ı ḥulķıñı neşr etse ger¹⁹² bād-ı şabā
- 12 Ede mekr-i ḥŷkm-i zamān icbār kilķ-i re'yiñi
Yoḥsa bulunmaz nŷşha-i ḥŷkmŷnde ḥaṭṭ-ı nā-be-cā
- 13 Eşheb-sŷvār-ı ma'delet oldıkca zāt-ı devletiñ
Her ķande 'azm eyler iseñ tevfiķ-i Ḥaķdır reh-nŷmā
- 14 Allāh vŷcŷd-ı pākini¹⁹³ maḥfŷz edŷb āfātdan
İķbāl ŷ cāhiñ eylesŷn reşk-āver-i aķrān tā
- 15 Āgāh oldı mŷjde-ḥān her ferde bu tāriḥ ile
Baķ buldı zīrā Erzurŷm bir vālī-i 'adl āşına
- 1293

DT-37b

Tāriḥ-i berāy-ı vālī-i 'ālī-i vilāyet-i Anķara cenāb-ı Mīr Cevād

40¹⁹⁴*Fe'īlātŷn/ Fe'īlātŷn/ Fe'īlātŷn/ Fe'īlŷn*

- 1 Dŷnse me'vāya gerek Anķara şimden şoñra
Buldı bir vālī-i 'ālī neseb ŷ pŷr-himemi
- 2 Raķşa geldi işidŷb bāy u gedā şevķinden
İşbu tevcīḥ-i şehinşāh-ı ḥamīdŷ'l-şiyemi

¹⁹² neşr etse ger: neşr eylese DT¹⁹³ pākini: devletiñ DT¹⁹⁴- M

- 3 Gösterür gayrı felek devr-i refāh u iḳbāl
Nice yıldan beri beklerdi ahālī bu demi
- 4 Temşiyet ḥāşıl eder re'y-i zerrīniyle henüz
Ne ḳadar memleketiñ varsa umūr-ı ehemī
- 5 Nām-ı bengüsi o zātıñ dilerüz 'ālemde
Eşer-i ḥayrı ile ḥalkıñ ola zīb-i femī
- 6 Dā'imā şıḥḥat ü rāḥatla geçüb evḳātı
Ġāyet-i 'ömrine dek görmeye dār-ı elemī
- 7 Buldı Āgāh ne güzel işte oḳu tārīḥin
Verdi fer Anḳaraya Mīr Cevādıñ ḳademi

1319

Tārīḥ-i berāy-ı vālī-i 'ālī-i vilāyet-i Sīvās cenāb-ı Mīr Reşīd

41¹⁹⁵*Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün*

- 1 Sulṭān-ı Kisrā ma'delet 'Abdülḥamīd Ḥān kim Ḥudā
Ḳılsun der-i 'ulyāsını şāh-reh-i kehf amān
- 2 'Ahdinde buldı her ṭarāf el-ḥaḳḳ nızām ü intizām
Döndürdi mülkin cennete ol şāh-ı İskender tüvān

- 3 Ez-cümle bak bir bendesin Sīvāsa vālī naşb edüb
Güyā füsürde kalb-i bī-rūḥa kıldı baḥş-ı cān

DT-38a

- 4 Ya'nī ḳudūm-i meymenet-mend ü 'ulüvv-i şān ile
Verdi şeref ol beldeye Mīr Reşīd-i kār-dān
- 5 Nā-bud olub gerd-i ḡām-ı mir'āt-ı diller ba'de-zīn
Rūy-ı meserret ḥalkına eyler teveccüh bī-gümān
- 6 Ol dāver-i rūşen-dil ü 'ālī nijād-ı dā'imā
Necm-i sa'id-i ṭālī'i olsun zīya-pāş-ı cihān
- 7 Zevḳ ü şetāretle dönüb çerḥe merām u maḳşadı
Mīhr-i fevā'idi görmesün ebr-i kesāfet bir zamān
- 8 Āfākı ṭoldursun bütün āvāz-ı nām u şöḥreti
Der-beste-i mühr-i şadd olsun dehān-ı düşmenān
- 9 Āḡāḥ gelüb bir ehl-i dil yazdı dü tārīḥ-i güzīn
Oldı Reşīd Beg yümñ ile Sīvāsa vālī aldı şān

1319

Koşova vilāyeti zabṭiyye alāyı ḳumandanlığında bulunduğım sırada vilāyet-i merḳūmeye merbuṭ Prizrīn sancağı mutaşarrıfınıñ Vān vilāyeti vāliliğine ta'yīn buyurulmuş olmasından ve o sırada livā-yı mezḳūrın idāresi kesb-i müşkilāt ve ehemmiyet eylesinden tolayı bāb-ı 'ālīce münāşīb biriniñ muvaḳḳatan ta'yīn ü i'zāmı ḥaḳḳında maḳām-ı vilāyete mevrūd talḡrāf-nāme-i şadāret-penāhī üzerine vālī-i vilāyet Ḥāfız Muḥammed Pāşā Ḥazretleri cānibinden bu 'abd-i aḥḳar tensīb ü aşālet-i 'ācizāneniñ bā-telḡrāf 'arz

DT-38b

olundığı ifade buyurulmuş münāsib sözlerle daḥi taltīf ü tatyīb ile livā-i mezkūr mutaşarrıflığına gönderilmiş ve aşālet-i ‘ācizānemiñ icrā olunacağına dā’ir ümīdler ber-kemāl bulunmuş olmuş cihetle mışrā’-ı evvelleriñ evvellerine müşādif ḥarflerinden bir ve soñ mışrā’ından daḥi biriñe iki tārīḥ-i tām istiḥrāc olunmak üzere ātīdeki tārīḥi inşād eylemiş ve bir sene soñra vukū’ bulan Yunan muḥārebe-i āḫīresiniñ ser-zede-i zuhūr olacağına dāir ol-vaḳit ortada hiçbir emāre ve işāret olmadığı ḥālde tārīḥ-i mezkūr kaşīdesinde muḥārebeniñ yakın zamān içinde vukū’ bulacağını ve devlet-i ‘aliyyeniñ muzaffer ü tenkīl-i a’dāya muvaffak olacağını işrāb u īmā eder şūretde sözler söylenilmişdür ki işte “ Elsinetü’ş şu‘arā ḥazāinü’l Raḥman” ḥadıṣ-i şerīfiniñ ma’nā-yı münīfi burada işbāt olunmuş vü mu’ahḥeren bāb-ı ‘āliden livā-ı mezkūra diğeri ta’yīn kılınarak biz de me’yūsen merkez vilāyete ‘avdet eyledik ise de tārīḥ-i mezkūrıñ ziyā’ına vicdān-ı ‘ācizānem kā’il olmadığından sergüzeşt-i fakīrānemden biri de bu mes’ele olmak üzere tevārīḥ-i sā’ire meyānında derc ü tezbīri tensīb edildi¹⁹⁶

Tārīḥ

42

Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilün

- 1 Hān Ḥamīd dilerüz ‘aşr-ı güzīninde hemān
Müjde-i nuşret ile gūş-ı ḥalāyık ṭolsun

DT-39a

- 2 Gülşen-i mülkine oldıkça vezān bād-ı zafer
Bu çemen-zārda düşmenleri oḳlar bulsun

¹⁹⁶- M

- 3 Halkı ğark etdi o şeh lücce-i ihsânına heb
Demedi gebr ü naşārāya müselmân olsun
- 4 Oldı baķ sāye-i luţfında bu kemter kûlı da
Mîr-i mîrân mutaşarrıf daĥi artık n'olsun
- 5 Kim baķarsa kem anıñ gül-çemen-i devletine
Bulmasun neşv ü nemā verd-i ĥayâtı şolsun
- 6 Baş çeken şāh-reh-i re'y-i hümāyūnından
Düş olub vādî-i ĥızlāna belāsın bulsun
- 7 'Ālem-i rif'atimiñ rekzine yazdım tārîĥ
Yapdı Mevlā mutaşarrıf bu kûlın ĥamd olsun

1313

DT-42a

Devletlü semāĥatlü¹⁹⁷ 'Ömer Lütî Efendi Ĥazretleriniñ meşîĥāt-ı 'ulyā mesned-i celîline¹⁹⁸ revnaķ-sāz-ı iclāl oldıķlarında irticālen söylenilen tārîĥ-i tāmdu

43

Mefā'îlün/ Mefā'îlün/ Mefā'îlün/ Mefā'îlün

- 1 Yazub tārîĥ-i feyz ehl-i 'ilme müjde kıl Āgāh
'Ömer Lütî Efendi sāye şaldı cāh-ı fetvāya

1306

¹⁹⁷ devletlü semāĥatlü: merĥûm DT

¹⁹⁸ 'ulyā mesned-i celîline: 'ulyāya DT

DT-48b

Bitlis vālisi sa‘ādetlü Edhem Pāşā Hāzretleriniñ birinci rütbeden Mecīdī nişān-ı zīşānını hā’iz olduklarında kıyām-ı keşīde-i berāt-ı nazm ü inşād oldıgım iki tārīḡ-i tāmıdır

44

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

Edhem İbrāhīm Pāşā-yı felek-şān baḡ bu sāl 1306

Yümn ola aldı Mecīdīniñ birinci rütbesin 1306

Tārīḡ-i berāy-ı muẓafferiyet

45¹⁹⁹

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bu tārīḡimle tebşīr eyle **Āgāh** ehl-i İslāma
Bu dem aldık Teselyā kıṭ‘asın ḡarben bi-ḡamdillāh

1314

M-42b

Nişān-ı ‘aczi tārīḡidür

46²⁰⁰

¹⁹⁹ - M

²⁰⁰ - DT

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

- 1 Şeh-i 'ālī-himem 'Abdülhamīd Hān-ı cihān-bānıñ
Bi-ḥamdillāh zamān-ı devletinde nām ü şān aldık
- 2 Çıkub bir peyk-i şādī söyledi tārīḥ-i tevcīhin
Muvaffaḥ kıldı Hāḡ biz de üçünci bir nişān aldık

1306

DT-39a

Tārīḥ-i berāy-ı terfī'-i rütbe

47

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

- 1 Hemān da'vāt-ı Hān 'Ābdülhamīd ezkārimız olsun
Ki çokdır cümlemizde ol velī-ni' metiñ ḡaḡḡı
- 2 Zihī şāh-ı ḡadir-dān ü ḡadir-'unvān ki devrinde
Arandı merd-i şāḡib iḡtidār ü miknetiñ ḡaḡḡı
- 3 Livālīḡla 'alem-efrāz olunca ḡaḡḡı Beg işte
Cihāna şu'le şaldı mehce-i ehliyyetiñ ḡaḡḡı
- 4 Livā ammā ferīḡān fırḡasında yokdur emşālī
Belī inkār olunmaz mihr-i rūşen ḡal'atıñ ḡaḡḡı
- 5 Dü nūr-ı dīdesiyle zāt-ı pākin her ḡaḡālardan
Maşūn eyle ilāḡi zāt-ı vaḡdāniyetiñ ḡaḡḡı

- 6 Teşekkür birle tārīhin dedi tebrīk için **Āgāh**
Bi-haqqın oldı bir mīrlivāsı devletiñ Haqqı
1299

M-43a

DT-39b

Tārīh-i dīger²⁰¹-i berāy-ı terfī'-i rütbe

48

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

- 1 Sütüde mefhar ehl-i kalem ya'ni Zeki Beg kim
Kitābetde 'Uṭārid görmemişdür belki s̄anīsın
- 2 Alaydı zād-ı kilki feyz-i sür'at bāb-ı 'āliden
Geçerdi münşī-i dehriñ bütün Ken'an u Kānīsın
- 3 Zekāsı tā debīr-i çerçe hayret-baḥş eder zīrā
Ne müşkil bir 'ibāre olsa halleyler ma'anīsın
- 4 Bu kere terfī'-i rütbe edildi işte evlāya
Ki bulmuşdı müşīrān-ı 'azāmıñ kadir-dānīsın
- 5 Kemāl-i 'izz ü devletle bu nüzhet-gehde ol zāta
Naşīb etsin Hudā 'ömr ü hayātıñ cāvid etsin
- 6 Berāy-ı tehniyet **Āgāh** düşürdüm bir güzel tārīh
Zekī Beg luṭf-ı Haqla aldı evlā şınf-ı s̄anīsın

1303

²⁰¹ dīger: - M

Dīger tārīḥ²⁰²-i berāy-ı terfī'-i rütbe

49

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

- 1 Sürürī-i efāzıl²⁰³ pīşe ey ḥükkām-ı 'adl āyīn
Sītānbül pāyesin iḥrāz kıldı şād oluñ müjde
 - 2 Qarīben 'avn-i Ḥaḳ yāver olursa ol kerem-cūya
Maḳām-ı şadı erbābın bulur Anātoluñ müjde
 - 3 Naẓīri gelmedi şıf-ı mevālī-i kirām içre
Güzīde a'lemi oldu ḥaḳīḳat bu yoluñ müjde
 - 4 Vesīle-cūy iken 'arż-ı 'ubūdiyet için çokdan
Merāmı oldu ḥāşıl şimdi bu kemter kuluñ müjde
 - 5 Dedi tārīḥ-i tāmin irticālen bendesi Āgāh
Sürürī oldu ḥā'iz pāyesin İstānbuluñ müjde
- 1298

M-43b

DT-40a

Tārīḥ-i dīger²⁰⁴-i berāy-ı terfī'-i rütbe

50

²⁰² dīger tārīḥ: tārīḥ-i dīger DT

²⁰³ efāzıl: faẓilet DT

²⁰⁴ dīger: - M

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Cenāb bu ‘ālī tıynet Sa‘īd Pāşā-yı zīşān kim
‘İbāretdür vüçüd-ı devletinden hikmet ü ‘irfān
- 2 Dil-i pāki ‘aceb deryā-yı ‘ilm-i feylesofidir
Ki olmaz ‘aql ile tahmīn-i kavī kābil-i imkān
- 3 O zāt-ı Rıştalis iktidārın kadr-i ‘ālīsin
Ferīklık rütbesiyle kıldı bālā-ter şeh-i devrān
- 4 Ferīk ammā müşīrānıñ müşārün-bi’l-benānıdır
Bu hikmet-hāneye zīrā nazīri gelmemiş el’ān
- 5 ‘Ulüvv-i şānına nisbet bu mesned toğrısı dündür²⁰⁵
Müşīriyetle Hāk kılsun karīben hurrem ü şādān
- 6 Velī-ni‘met-i bī-minnetimdür dest-gīr meded
Vüçüdı pāki olsun haşre dek zīnet-dih-i ekvān
- 7 Çıkar i‘lān için Āgāh sipihre medd-i tārīhın
Sa‘īd Pāşā ferīk oldu bi-haqqın sa‘d ede Mennān

1293

Tārīh-i diğer-i berāy-ı terfi‘-i rütbe

51²⁰⁶

²⁰⁵ toğrısı dündür: dündür hattā DT

²⁰⁶- M

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Mekteb-i ‘ilm ü edeb ya‘ni Reşîd Beg kim odur
Rüşd ü idrāk ile silkinde ferîd-i eyyām
 - 2 Yokdur emsāli müdürât-ı ma‘ārifde hele
Fazl u ‘irfānına hayretde kalur hāşş u ‘avām
 - 3 Beyne’l-aqrān mütemāyizle temyîz etdi
Ba‘de-zîn alsa n’ola rütbe-i evlā ile nām
 - 4 Çıkarub sāye-i iqbālını balāya dahî
Kadr ü şânın ede Hâk gıbtada heft ecrām
 - 5 Çıkdı bir ehl-i ma‘ārif dedi **Āgāh** târîh
Mütemāyizle Reşîd Beg bu sene oldı be-kām
- 1315

DT-40b

Dīger târîh²⁰⁷-i berāy-ı terfi‘-i rütbe

52

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Halef-i pāk neseb-i Mîr ‘Ali kim oldur
Hüsn-i ahlākıyla müstaḥsen her bāy ü gedāi

²⁰⁷ dīger târîh: târîh-i dīger DT

- 2 Mīralāyılıkla o mīr-i himem-ārā bu sene
Oldı ser-zīb-i şaff-ı ceyş-i şecā‘at-peymāī
- 3 Devlet ü milletiniñ şādıķı bir ‘askerdür
Vālid-i mācidi merḥūm gibi olsun pāşāī
- 4 Naḥl-i iķbālini kıldıķca Ḥudā bālā-ter
Ėam-ı idbār ile olsun ḳadd-i a‘dāsı dūtāī
- 5 Zūr-ı bāzū-yı ṭabī‘atle dedim tārīḥin
Ḳılıcı etmekidür oldı ‘Ali Beg miralāy
1303

M-44a

Dīger tārīḥ²⁰⁸-i berāy-ı terfī‘-i rütbe

53

Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilün

- 1 ‘Ādilī-zāde ma‘ālī-şiyem Aḥmed Beg kim
Zātıdır gevher-i pākīze-dil ü ḥayr-i ḥalef
- 2 Gelmemiş şehir-i Ḥaleb zümre-i eşrāfında
Böyle ‘ālī neseb ü meḥar-ı emcād ü selef
- 3 Cedd-i pāki ‘alem-efrāz-ı ḥükümdārīdır
Dense şānında sezā necl-i necīb ü eşref

²⁰⁸ dīger tārīḥ: tārīḥ-i dīger DT

- 4 Hāndān-ı dīgere zātı ziyāsı olmaz hīç
Güher-i pāk ile hem-ķadr olamaz seng-i ħazef
- 5 Gerçi oldu mütemāyızle henüz ķadri refi‘
Līk bu rütbe anıñ-ķün şayılır dūn u eĥaff
- 6 O ķadar rütbeler iĥrāz ede kim devletde
Pīs-gāhında tura ehl-i münāşib şaff şaff

DT-41a

- 7 Nūĥ-veş ‘ömrin edüb Ĥazret-i Mevlā efzūn
Ķıla a‘dāsını tūfān-zede-i baĥr-ı esef
- 8 Tām tārīĥini Āgāĥ yazub etdüm i‘lān
Ehli Aĥmed Bege geldi mütemāyızle şeref

1303

Selānik vilāyeti alāy-begliğinde bulunduğım sırada peder²⁰⁹ Bedrī Şükrī ve birāderleri Eşref ve Midĥat Beglerle zevce-i muĥteremeleri ‘İffet Ĥānımefendi nāmlarını İhāmen Selānik eşrāfından Fevzī Begin şāniye rütbesine nā’il olduğında söylenilen tārīĥdür

54

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Eşref-i şehir-i Selānik Mīr Şükrī-zāde kim
Midĥat-i pākinde ĥāmem olsa lāyıķdır dü-şak

²⁰⁹ peder: - M

- 2 Zātıdır revnağ-fezā-yı gülşen-i şerm ü edeb
Gonca-i şüküfte-i ‘iffet desem zīrā aḥaqq
- 3 Hıl‘at-i bālā sezādır kıdd-i isti‘dādına
Beyne’l-aḳrān eylesün i‘lā anı Rabb’il-felaḳ
- 4 Vehle-i ūlāda oldu zīb-baḥş-ı şāniye
Şāniyen ūlā ile kılsa temāyüz müsteḥaḳ
- 5 Söyledi tebrīk için Āgāh tārīḫ-i güher
Def‘aten Fevzī Beg oldu şāniye bā-‘avn-i Ḥaḳ

1301

M-44b

Haleb vāliligi hengāmında berāy-ı tebrīk merḥūm Cemīl Pāşāya söylenilen tārīḫ-i sāldür

55²¹⁰*Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün*

- 1 Haleb vālī-i ‘ālīsi Cemīl Pāşā-yı zīşān kim
Müşirān-ı ‘izām içre vücūdı nādır olmaḳ cūd
- 2 Sütüde dāver-i vālā-neseb bir pāk gevherrdir
Ki aşdāf-ı yemm-i fıtratda mişli olmamış meşhūd
- 3 Nücūm-āsā o destūr felek-i cāhıñ bu ‘ālemde
Ola eyyām-ı ‘ömr ü devlet ü iḳbālī nā-ma‘dūd

²¹⁰- DT

- 4 Naşıl iblīs dergāh-ı İlāhīden sürülmüşse
‘Adūsı her maḳāmdan öyle olsun tā ebed maṭrūd
- 5 Du‘ā-gū bendesi **Āgāh** düşürdi bir güzel tārīḥ
Cemīl Pāşāya olsun sāl-i nev ber vefḳ-i dil mes‘ūd
- 1303

DT-47b

Tārīḥ-i berāy-ı terfī‘-i rütbe

56

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Eşref-i şehir-i Haleb Sāmi-i ‘ālī dil kim
Hüsn-i ḥulḳı eder āşūfte ḥavāşı vü ‘āmı
- 2 İşte bu kere alub sāniyeden rütbe o zāt
Defter-i ehl-i merātibde yazıldı nāmı
- 3 Tām tārīḥe nihāyet verüb **Āgāh** dedüm
Ḳaderi yāver olub sāniye aldı Sāmī
- 1303

DT-47a

Tārīḥ-i cevher²¹¹-i berāy-ı manşib Mīr ‘Afīf ez-meşāhīr-i ricāl-i devlet

57

²¹¹ cevher: - DT

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Süleymān-ı zamān ‘Abdūlmecīd Hān-ı cihān-bānıñ
Vücūd-ı bī-naẓīri zīb-i taht-ı rūzigār oldı
- 2 O sulṭān-ı celilü’ş-şān ü ‘ālī ẓadr ü ‘unvānıñ
Zamānında kemāl ehli ẓarīn-i i‘tibār oldı

M-45a

- 3 Edince müsteşār-ı şadr-ı ‘ālī bir kerem-kāri
Sürūr u şevḳ ile ‘ālem serāser kāmkar oldı
- 4 Açıldı gül gibi dil-beste-i endūh iken diller
Hayāt-ı tāze buldı köhne ‘ālem nev-bahār oldı
- 5 Hıred-mendān-ı devrān şāhid-i idrākine meftūn
Derūn-ı pāki mir’āt-i Sikender iştiḥār oldı
- 6 Dil-i gevher-nişāri āfet-i ğamdan maşūn olsun
Ki zātı tılsım-ı gencīne-i ‘ırḳ-ı kibār oldı
- 7 Yüri tāriḫ-i cevher-dār-ı tebrikin şun ey Āgāh
‘Afif Beg geçdi pīş-i şadr-ı dīne müsteşār oldı

1277

DT-42a

Ẓiyā Pāşā merḥūmuñ Sūriye vilāyeti vāliligine dā’ir inşād olınan tāriḫdür

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bu tārīhimle **Āgāh** sūr eder Sūriye sükkāmı
 Ziyā Beg mülk-i Şāma sāye-endāz oldu bi’l-iqbāl
 1293

Merhūm müşārün-ileyhiñ rütbe-i sāmiye-i vezāretle bekām buyırıldığında
 söylenilen tārīh-i cevherdür

59

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Halka tebşir için **Āgāh** dedi tārīh-i güher
 Kām-yāb oldu vezāretle Ziyā Beg bu sene
 1293

DT-41b, DT-42a

Rütbe-i sāmiye-i vezāretle Van vāliligine şeref-endāz-ı iclāl buyurılan İşkodravī-
 zāde Hasan Pāşā Hāzretleriniñ vezāret ü vāliligi tārīhidür

60

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Yegāne dāver-i ‘ālī neseb ya‘ni Hasan Beg kim
 Vezāret hil‘atıyla qadd-i cāhı buldı pīrāye
 2 Berāy-ı tehniyet **Āgāh** kulı nazm etdi bir tārīh
 Vezāretle Hasan Beg şaldı Van iqbālne sāye
 1293

M-45b

DT-45a

Bu dađı müşārün-ileyh ‘Ārif Beg Hāzretleriniñ taḥvīl-i me’mūriyetlerine dā’ir
dīger tārīḥ-i cevherdür²¹²

61

Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilün

- 1 Yazdı cevherle de Āgāh bir ikinci tārīḥ
Sāye-baḥş oldı hele Āmede ‘Ārif Pāşā
1304

Tārīḥ-i berāy-ı terfī’i rütbe²¹³

62

Fa ‘ilātün/ Fa ‘ilātün/ Fa ‘ilātün/ Fa ‘ilün

- 1 Reşād Beg etdi ūlā evvelinñ ḥaqqıyla baḫ iḥrāz
Ḳarībān sāye-endāz olsun eyvān-ı vezāret de
2 Edā etdüm bu tārīḥimle Āgāh resm-i tebrīki
Reşād Beg aldı ūlā evvelin şad müjde devletde
1315

DT45b

Tārīḥ-i berāy-ı terfī’i rütbe

63²¹⁴

²¹² dīger: DT

²¹³- M

Mef'ülü/ Fāilātün/ Mef'ülü/ Fā'ilātün

- 1 Ancağ düşer biñde bir **Āgāh** bu güne tārīḥ
 'Ārif Efendi ūlā şānisin aldı müjde
 1314

DT-42b

Mülgā zabṭiyye müşīri devletlü²¹⁵ Muşafa 'Āşım Pāşā Ḥazretleriniñ²¹⁶ rütbe-i
 celīle²¹⁷-i müşīriyetle kām-yāb olduklarında söylenilen tārīḥdür

64

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

- 1 Berāy-ı tehniyet **Āgāh** yazdı tām tarīḥ
 Cenāb-ı Muşafa Pāşā müşīr oldu bu sāl
 1289

Tārīḥ-i berāy-ı terfī'-i rütbe

65

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

- 1 Ḥarf-i menkūṭ ile tārīḥini yazdım **Āgāh**
 De'b ile oldu ferīḳ Muşafa Şevket Pāşā
 1304

²¹⁴ M

²¹⁵ devletlü: merḥūm DT

²¹⁶ paşa ḥazretleriniñ: paşanıñ DT

²¹⁷ celīle: - DT

Maḥdūm-ı ‘aczi İsmā‘ıl Hakkı Begiñ biñbaşılığına inşād olunan tārīhdür

66

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Yazub tārīhini cevherle ehl-i seyfe kıl müjde
Bi-ḥakkın necl-i pākım Hakkı oldı işte biñbaşı
1311

Diger tārīḥ-i berāy-ı terfī‘-i rütbe

67

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Yazdı bir tārīḥ-i tām Āgāh berāy-ı tehniyet
Oldı bi’l-iqbāl cenāb-ı Ḥamdi Pāşā bak müşir
1292

M-46a

DT-47b

Sultān Abdāl Mūsā ḫuddise sırıḫu’l-‘ulyā ḫazretleriniñ mesdūd olan dergāhı
bā-irāde-i seniyye tekrār küşād olındıḫda dervīş-i ḫāme-i dil-rīşin ḫalka-i tezkāra
getürdigi tārīhdür

68

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

- 1 Bu cilvegāh-ı aḫdesi Abdāl Mūsāya felek
Urmuş idi bir nice yıl rağmen kilid-i insidā

- 2 Tekrār küşād ü fethini çünkü müyesser kıldı Hâk
Şād oldu dervîşân heb rakş eyledi ehl-i reşād
- 3 Lâyık degildi vâkı‘a seddi bu ‘ālî dergehiñ
Mümkün mi lîkin etmemek hüküm-i kazāya inkıyād
- 4 Bu hânkâh-ı nüh kıbâb oldıkça dâ‘im-i bi’llâh
Eyyâm-ı ‘ömri eylesün Sulţân-ı dîniñ imtidād
- 5 Geldi erenlerden biri târîhin Âgâh söyledi
Abdâl Mūsâ dergehin şâh-ı ümem kıldı küşād

1291

DT-46b

Şâ‘ir-i meşhûr Trabzonî müteveffâ Emîn Hilmî Efendiniñ dîvân²¹⁸ u
münşe‘âtınıñ tab‘ u temşîlinde söylenilen târîhdür

69

Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün

- 1 Sipîhr-i nazm u inşâ Hilmî dânişveriñ işte
Ziyâ-pâş-ı ma‘ârif oldu dehre mihr-i efkârı
- 2 Edüb tertîb ya‘ni cümle-i ebyât u inşâsın
Çıkardı çün defîne bu kitâb-ı gevher âbşârı

DT-47a

- 3 Meth-i tab‘ını zînetde pâzâr-ı neşr etdi
N’ola ‘aşrıñ sülhan-sencânı olsa harîdârı

²¹⁸ dîvân: menşe‘ât DT

- 4 Zihī mecmū‘a-ı ‘irfān kim her mışra‘ u satrı
Ki cāmi‘dir nice elfāz ile ma‘nā-ı bisyārı
- 5 Tırabzon şehri kılsun ba‘de-zīn Īrāna istignā
Yetişdiren çü böyle bir hüner-perdāz-ı güftārı
- 6 O zāt-ı nükte-senci ben ne hācāt eyleyim tavşif
Kemāl-i fazlına şāhid yeter āsar u eş‘ārı
- 7 Dedim tab‘a muvāfık ben de bir tārīḥ-i tām Āgāh
Başıldı pek nefīs Ḥilmī dānānıñ bu āsarı

1293

M-46b

DT-49a

Tārīḥ-i berāy-ı terfī‘-i rütbe ve manşib ez-ricāl-i devlet-‘aliyye Erzurūmī Arab-
zāde ‘Alī Efendi²¹⁹

70

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Erzurūm şehri bir olan vaṭan-perverini
Çekdi ağuşuna iḳbāl ü sa‘ādetle bu sāl
- 2 Bu ‘alī fehm ü rızā ḥilḳat efendi ya‘ni
Oldı ūlā ile zīb-efgen-i cāh u iclāl
- 3 Vaṭanı merkezīne verdi ḥuşūşiyle şeref
Mutaşarraflığı ile def‘aten ol ḳuṭb-ı ricāl

²¹⁹ ‘Alī Efendi: Merḥūm ‘Alī DT

- 4 İ'tikādı o kadar pāk dili şāfī kim
Her ne isterse verir zātına Rabb-i müte'āl
- 5 Kāmet-i cāhı bulub hil'at-i bālā ile zīn
Şeref ü şānı olsa ğıbta-fezā-yı emşāl
- 6 Tā ebed şa'sa'a-ı münir-i ikbālını Hāk
Kıla 'ālemde masūn eser-i nakş u zevāl
- 7 Tayy-ı tūmar-ı maķālatıyla artık Āgāh
Resm-i tebrīkin edā ile 'Alī ale'l-isti'cāl
- 8 Bir beytde iki tārīh bulub tanşifen
Yazdı taķdīme sezā kilik-i debīr-i ibcāl
- 9 Sāye şaldı vaṭanı içre 'Arab-zāde baķın
Mutaşarrıf olarak merkezine bālā kıbāl

1299

Anķara vilāyeti eşrāfından sa'ādetli 'Abdi Pāşānıñ ifā-yı farīza-ı hac ile 'avdet
buyurdıķlarında söylenilen tārīh-i tāmdu

71²²⁰

Fa'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Söyledüm Āgāh hūlūşī kalb ile tārīhini
'Abdi Pāşāya müyesser oldu hacetmek bu yıl

1306

Da‘vā vekillerinden Selānikli Nūri Efendiniñ lihye tārīhidür

72²²¹

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Yazdım ey **Āgāh** li-vechillāh bir tārīh-i tām
Lihye ile verdi revnağ rüyına Nūri bugün

1306

M-47a

DT-44a

Tārīh-i berāy-ı manşıb

73

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Eyle tārīhini tebşīr içün **Āgāh** i‘lān
Vālidür yümn ile Bitlisde Mehmed Pāşā

1304

Tārīh-i ħitān²²²

74

²²¹ DT

²²² Zabtīye řābur ağalarından Vanlı Aĥmed Efendi Muĥammed ve İbrāhīm isimlerinde olan maĥdumlarının Bitlisde emr-i mesnūn ħitāmlarını icrā edildiği şırada söylenilen tārīhdür DT

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün

- 1 Biñbaşı Ahmed Efendi belde-i Bitlisde
Yapdı iki oğlınıñ birden hitān cem‘iyetiñ
- 2 Bir qalem kaç‘iyle Āgāh yazdı tārīḥ-i tamām
Kıldı İbrāhīmle icrā Muḥammed sünnetin

1304

DT-44b

Tārīḥ-i berāy-ı te’ehhül-i Cevdī Efendi mu‘allim-i mekteb-i teraḳḳī der-şehr-i Selānik

75

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘lū/ Fā‘ilün

- 1 Kaşd-ı tenāsül ile teraḳḳī mu‘allimi
Emr-i Hudāya kıldı tevessül mübārekī
- 2 Çıkdı birisi söyledi tārīḥ-i tāmını
Cevdī Efendi etdi te’ehhül mübārekī

1301

DT-43b

Tersāne-i ‘āmirede bulunduğım o anda²²³ Peyk-i Nuşret nām-ı kalyon-ı
hümāyūnıñ seyāḥat-āver-i baḥr hitām oldığında söylenilen tārīḥdür

76

²²³ tersāne-i ‘āmirede bulunduğım o anda: - M

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

1 Yapılmağda idi hayli zamāndur bir ‘aded kıyon
Resīde oldı serħadd-i ħitāma müjdeler dehre

2 Mücevher buldı **Āgāh** genc-i dilde işbu tārīhi
Kızākdan Peyk-i Nuşret etdi ejderhā şıfat bahre

1278

M-47b

Bitlisde inşā olınan köpri tārīhidür

77²²⁴

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

1 Zihī pāşā-yı ‘ālī vālī-i ‘Ārif ki devrinde
Yapıldı işbu köpri himmetiyle pek benām oldı

2 Edüb seyr ü temāşā ħīn-i itmāmında ey **Āgāh**
Dedim el-ħaqq (ħitām-ı cısr) aña tārīh-i tām oldı

1304

Ṭarīkat-ı ‘aliyye-i Rufā‘iyeden bir zāta intisābında bi’l-bedāhe söylenilen tārīhdür

78²²⁵

224 - DT

225 - DT

Fā‘īlātün/ Fā‘īlātün/ Fā‘īlātün/ Fā‘īlātün

- 1 Bī‘atın tārīhin **Āgāh** böyle vird et ba‘de-zīn
Tutdı destimden kavī bir mürşid-i şāhib-i kemāl
1274

DT-74a

Sergüzeşt-i ‘acizānemden bir vaḫ‘a-i dil-sūzı menfāmı ve bu sırada **ṭarīkat-ı**
‘aliyye-i Rufā‘iyyeye bī‘at ve intisābla ol hāl- i pür-melālden taḫlīş-i girībān eyledigimi
mübeyyin keşīde-i silk-i nazm ü inşād olunan tārīḫli **kaşīdedür**

79²²⁶

Fā‘īlātün/ Fā‘īlātün/ Fā‘īlātün/ Fā‘īlātün

- 1 Nūr-ı ‘aynım gel çıraḫcı ḥānḫāhından o yan
Şāhid-i maṭlab dilersiñ eylesün ‘arz-ı cemāl
- 2 Ya‘ni Ḥacı Nūri-i rūşen-diliñ ol pey-revi
Tā hidāyet nūrı kılsun mülk-i dilde işti‘āl
- 3 Belki devr-i ḥazret-i seyyid-i Rufā‘iyye bizi
Gelmemiş emşāli bir dānā-yı maḥmūdū’l-ḥıfāl
- 4 Zātıdur beyne’l-meşāyiḫ şimdi mişl-i āfītāb
Rūşenā-baḫşā-yı zulmet-nişīnān-ı melāl
- 5 Berzaḫ-ı evḫāma düşmüş bir nice bī-çāreyi
Eyledi bā-‘avn-i Ḥaḫ taḫlīş ile āsūde bāl

- 6 İşte anlardan biri bu ‘abd-i ‘aciz kim hele
Düşdiğim derd-i taḥammül-sûzı şerḥ etmek muḥāl

DT-74b

- 7 Ya‘ni bir vehm-i ‘azîme düş olub ḥayli zamân
Geçdi evḳâtım ğam u âlâm ile rûz u leyāl
- 8 Dûd-ı pür-sûz-ı şerār-ı ateş-i derd-i derûn
Ḳubbe-i cev-i dimāğ-ı cāna şaldı ihtilāl
- 9 Tāb-ı mihr-i ğamda ḳaldı mevsīm-i şayf içre dil
Za‘f ile cism-i nijādım oldu mānend-i hilāl
- 10 Tıfl-ı cān gelmişdi ḥavf-ı merg ile bir ḥāle kim
Her nefis eylerdi ‘azrā’ıl ile gūyā cidāl
- 11 Çekmeden ḥaml-i şaḳıl-i renciş-i tāb-efgeni
Ḳāmet-i şihḥat-i ḥam olmuşdı çü pîr köhne sāl
- 12 Zülmet-i ebr-i ğam-ı cān-sûz ile çerḥ-i ḳazā
Āfitāb-ı ‘ömrime az ḳaldı göstereş zevāl
- 13 Ölmeden evvel ‘azāb-ı ḥaşrı gördüm der isem
Bu kelāmım şanma sen bîrûn-ı farz u ihtimāl

DT-75a

- 14 ‘Arz-ı nabz-ı ḥācet etdüm çok tabīb-i ḥazıḳa
Cümlesi oldu nihāyet ‘acz ile ḥāmūş u lāl

- 15 Ye's ile at'-ı md etmişdm artk cndan
Geşt ederdm vd-i ayretde b-tb i mecl
- 16 Reh-gzrm zre bir gn oldu peyd bir 'azz
Eyledi avl-i sziş iştimlimden su'al
- 17 Ben de nal-i mcer kldm be-vech-i iştizr
nki udret almamışdı etmege tafşl-i hl
- 18 Syledi bu ibtil bir hlet-i rnidir
Tbb- cismnyle def'-i resin bulmak mul
- 19 Var rak tekyesi şeyinden istimdd kl
T saa olsun şif-baş hekm-i l-yezl
- 20 Ngehn badm hzr nşn oldu yb
Ol zamn Hzr oldun bildim o zt- b-mişl

DT-75b

- 21 ul bualmazsa yetişmez Hzr- Hk derler bu sz
Old kesb-i şhhate el-a dedm b-şbhe dl
- 22 Bu beşretle bulub vre gnlm tesliyet
Der-'aab ol dergeh-i 'lye oldm ryml
- 23 Dest-i a-peyvest-i şeyi eyleyb tabl i bs
De'b ile pşinde oldm ser-be-k-i ibtihl
- 24 Bir nevzişle edb feth-i dehn- meramet
Prsiş-i hlimde lutfen eyledi baş- mal

- 25 ‘Arz edüb sūzişle derd-i dil-hırāşım ol zamān
İstedüm şad dād ile dārū-yı şıhhat iştimal
- 26 Dedi luṭf-ı Hakk ile hāşıl edersin bir itām
Geç telāş u havfdan zīrā muvaḳḳatdur bu hāl
- 27 Başladı ma‘nen tedāvīye o günden ‘ācizi
Verdi hem ta‘lik için bī-nüşha-i hikmet me‘āl

DT-76a

- 28 Az zamān zarfında enfās-ı laṭif vākı‘ā
Koymadı mir‘āt-i dilde gerd-i evhām ü kelāl
- 29 Hayme-i ḳudsī sūtūn himmet ü irşād ile
Kıldı şahrā-yı dil-i pür-sūzıma ferş-i zülāl
- 30 Bād esib belādan ḳurtılub keştī-i ten
Buldı deryā-yı necāt içre hevā-yı i‘tidāl
- 31 Emri üzre dāhil oldum silk-i dervīşānına
Ma‘nevī feyzinde göstersün Hudā-yı zü‘l-celāl
- 32 Bī‘atın tārīhini cevherle Āgāh eyle zeyn
Tutdı destimden ḳavī bir mürşid-i şāhib kemāl

1274

DT-44a

Tārīh-i dīger²²⁷-i berāy-ı hitān-ı der-Selānīk gofte est

²²⁷ dīger: - M

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Cenāb-ı kāmīl-i fahrū‘l-mevālī kim odor şimdi
Selānīk manşīb-ı aḥkām-ı şer‘īn eyleyen tezyīn
- 2 Edüb ferzendini sünnet bi-resm-i ‘ādāt-ı belde
Zihī bir sūr-ı dil-keş kıldı icrā mūcīb-i taḥsīn
- 3 Hediye günü **Āgāh** sen de taqḍīm eyle tārīḥin
Bu yıl icrā olındı sünnet-i pāk-i Şehābeddīn

1300

DT-44b

Diger tārīḥ²²⁸

81

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Bulur dil-ḥasteler şıḥḥat hevā-yı cān-fezāsından
Zihī şükūfe-zār-ı şāh-ı şevket ihtivādur bu
- 2 Derūn-ı şāḥīb-i renci eder ālām u ḡamdan pāk
Devā-baḥş-ı vücūd ehl-i derd ü mübtelādur bu
- 3 Ṭabī‘at gülşeninden kopdı **Āgāh** virdi tārīḥi
Bu bīmār-ḥāne ḡurbunda ‘aceb şıḥḥat-nümādur bu

1273

²²⁸Baḥriyye ḥaste-ḥānesi ḡurbında tanzīm ü inşā olunan bağçeye dā‘ir tanzīm ü inşād olunan tārīḥdür: M

DT-48a

Erzurüm vilāyeti alāy-begliğinde bulunduğım hengāmda vüzerādan Kāvī-zāde merhūm Muhammed Pāşānıñ üçünci def‘a olaraq vilāyet-i müşārün-ileyhā vāliligine ta‘yīn buyurulduğında söylenilen tārīhdür ki müşārün-ileyhiñ üç mäh soñra vefātıyla yerine müşīrān-ı ‘izāmıdan Yāver Pāşā merhūm ta‘yīn ve altı gün soñra anıñ da füşülını müte‘ākib dārü’l āhirete intikāliyle yerine kezālik müşīrāndan Sāmīh Pāşā naşb edileceğini (Eyler mu‘īn ü Yāver o zāta/ Tevfīkın Allāh her cā lehü’l-ḥamd) beytiyle (Buldı mücevher-āsā lehü’l-ḥamd) mışrā’nda bi’l-ḥesāb-ı ıhām ü imā olunduğı anlaşılıyor²²⁹

Tārīh²³⁰

82

Müstef‘ilātün/ Müstef‘ilātün

M-48a

- 1 Beklerdi ḥalkı heb Erzurūmuñ
Dört gözle zātın zīrā lehü’l-ḥamd
- 2 Oldı icābet āḫir du‘ālar
Kıldı ‘ināyet Mevlā lehü’l-ḥamd
- 3 Düstūr-ı ‘ālī vālī-i ‘ādil
Ya‘ni Muhammed Pāşā lehü’l-ḥamd
- 4 Üçünci def‘a baḫ Erzurūma
Oldı sa‘ādet-pīra lehü’l-ḥamd

²²⁹ - M²³⁰ - M

- 5 Ez-cümle ta'ķīb etdi bu kere
Teşrīfin 'ıyd-ı azhā lehü'l-ḥamd
- 6 'İyd üzre bir 'ıyd oldı 'umūma
Sūr etdi a'lā ednā lehü'l-ḥamd
- 7 Da'vāt-ı 'ömr ü cāhın ahāli
Bi'l-cümle oldı gūyā lehü'l-ḥamd

DT-48b

- 8 Eyler mu'ın ü yāver o zāta
Tevfīkin Allāh her cā lehü'l-ḥamd
- 9 Lafzen ve ma'nen tārīhin **Āgāh**
Buldı mücevher-āsā lehü'l-ḥamd
- 10 Tōksan ikide Erzurūma vālī
Oldı Mehmed Pāşā lehü'l-ḥamd

1292

Tārīḫ-i berāy-ı nişān

83²³¹

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

- 1 Çıkar bir müjdeyi tārīhin **Āgāh** eylesün i'lān
Reşīd Beg yümn ola taķdı mecīdīnin birincisin

1313

DT-41b

Tārīḫ-i berāy-ı terfī'-i rütbe

84

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

- 1 Cenāb-ı Mīr Edhem nāḥudā-yı rūzgār işte
Sütün keştī-i gerdūna başdı pāy-ı rif'atle
- 2 O mīr-i bende-perver naşfet-ārā merḥamet-küster
Tinet endāz ṭās-ı 'ālem oldı şıyt u şöretle
- 3 'Adūsı bağlanur şimden-gerü līmān-ı idbāra
Açıldı yelken-i iḳbāl ü baḥtı dest-i ḳutretle

M-48b

- 4 Du'ā-yı ḥayrı olsun bende-gānıñ zīb-i evrādı
O zāt oldıḳça dā'im mesned-i iḳbāl ü 'izzetle
- 5 Fünūn-ı baḥr-ı nazma āşinā Āgāh dedi tārīḫ
Süvār oldı üç anbārīye Edhem Beg sa'ādetle

1279

Dīger²³² tārīḫ-i berāy-ı terfī'-i rütbe

85

²³² dīger: - DT

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Cenāb-ı Mîr İbrahîm deryâ feyz ü isti‘dād
Tefevvuk kıldı terfî‘en bütûn emsāl ü akrāna
- 2 Gemisin kullânur şartınca el-ḥaḳḳ bir ḳapūdandır
N’ola tercîḥ olunsa zāt-ı pâki cümle mîrāna
- 3 Bu tām târîḥ ile i‘lân eder **Āgāh** donanmaya
Üç anbarî muvaffaḳ oldı şimdi bir ḳapūdāna

1275

DT-42b

Dîger târîḥ-i berāy-ı terfî‘-i rütbe

86

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Çıkar bir müjdeci târîḥin **Āgāh** eylesün i‘lân
Reşîd Beg aldı ūlâ evvel ile nām ü şân el-ḥaḳḳ

1306

DT-45a

Vüzerā-yı ‘izāmından Anḳara vālî-i ‘ālîsi²³³ devletlü ‘Ābidîn Pāşā Ḥazrerleri tarafından Mevlānā Celāle’d-dîn-i Rûmî ḳuddise sırruhu’l-celî Ḥazretleriniñ Meşnevî-i Şerîfine yapılan şerḥe²³⁴ söylenilen târîḥdür

87

²³³ vüzerā-yı ‘azāmından Anḳara vālî-i ‘ālîsi: - DT

²³⁴ şerḥe: şerḥ-i nefîse DT

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Sezā tārīhi ey **Āgāh** yazılsa levh-i ta‘zīm
Bu şerh-i pāk ile şād oldı rûh-ı pāk-i Mevlānā
1306²³⁵

M-49a

DT-42b

Tārīh-i tām berāy-ı terfī‘-i rütbe vālī-i vilāyet-i Trabzon

88

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Kıl bu tārīhimle **Āgāh** resm-i tebrikin edā
Geldi ‘Ālī Begle el-ḥaqq rütbe-i bālāya fer
1307

**Katolik milletinden ve muḥāsebe-i vilāyet ketebesinden Şervet Efendiniñ
te’ehhülüne söylenilen tārīh-i mīlād-ı ‘İsādur**

89²³⁶

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bu yıl Şervet Efendi emr-i Ḥaqqı eyledi icrā
Alub bir duḡter-i ‘iffet-me’āb u nādiri’l-mevcūd

²³⁵ 1306: 1307 DT

²³⁶ DT

- 2 Du‘ā encāmı **Āgāh** düşdi yaz tārīḥ atmamış
Bi-ḥaqqın Meryem olsun izdivācı Şervetiñ mes‘ūd
1890

Tārīḥ-i berāy-ı muẓafferiyet-i Pilevne

90²³⁷

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Geldi bir peyk-i muẓaffer dedi **Āgāh** tārīḥ
Rus ıanıyla boyadı heb Tunayı ‘Oşmānlı
1294

DT-44b

Tārīḥ-i berāy-ı şulḥ-ı be-devlet-i Rusya

91

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Buldum ey **Āgāh** tefeyyüzen dü tārīḥ-i güher
Şulḥla ğavğaya Ḥaḳ verdi nihāyet ve’s-selām
1295

Tārīḥ-i berāy-ı terfī‘-i rütbe

92²³⁸

²³⁷ DT

²³⁸ DT

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Dehre mişli bir gelür tārīhi-veş
Şāniye şıfından oldı ‘Ārifī
1302

M-49b

DT-49a

Tārīḫ-i velādet

93

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Cenāb-ı Mīr Rāsiḫ dūdmān-zīb-i aşālet kim
Necābetle sirişt-i pākin icād eylemiş Yezdān

DT-49b

- 2 Sezā faḥr etse zātıyla peder pāşā-yı zīşānı
Ki böyle bir ḥalef görmez ne gördi ‘ālem-i imkān
- 3 Zihī ṭālī‘iñe nesl-i necībiñ şulb-i pākinden
Toğub bir necl-i sa‘d aḥter cihānı eyledi şādān
- 4 Ḥafīd-i tā zīneti ‘Ābidīn Pāşā-yı ekremdir
‘Aceb mi dāyesi Zühre olursa ḥādimi keyvān
- 5 Ab-ı ‘ālī nejād ü cedd-i pākiyle o ma‘lūmı
Maşūn eyle İlāhī bed nazardan her dem ü her ān

- 6 Tuyub teşrîfini dünyāya **Āgāh** yazdı tārîhin
 ‘Ali Ekrem Beg oldu revnağ-ı gehvāre-i devrān
 1308

Tārîh-i berāy-ı velādet-i ferzend-i fakîr

94²³⁹

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Hâk baña eyledi ihsân yine bir necl-i sa‘îd
 Hüsni ahlâk ile dâ‘im ola memdûh-ı zamân

 2 Gelüb encâm-ı du‘â yazdı biri tārîhin
 Şeref-i makdem-i Memdûh ile şād oldu cihân
 1284

DT-49b

Üç buçuk yaşlarında iken Halebde vukû‘-ı vefâtıyla süveydâ-yı derûnı hûn-âlûd-
 ı iftirāk eden maḥdûm-ı ‘aczi ‘Alî İlhamî Begîñ velādeti tārîhidür

95

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Yine bir necl-i ‘ālî bahtım etdi ‘ālemi teşrîf
 Delâlet eylesün Mevlâ kudûm-i pâkini ḥayra

 2 Esed ber ḥinde verdi zîb ü fer gehvāre-i kevne
 Sezâdur gıbta-baḥşâ olsa necm-i ṭâlî‘-i mihre

²³⁹ - DT

- 3 Zihī eyyām-ı sa‘d encāmda toğdı o meh-pāre
Yeri var secde-i şükre varırsam günde biñ kere
- 4 Keder göstermeyüb Rabb-i Te‘alā ‘izz-i devletle
Şafā-gāh-ı cihānda nā’il etsün eṭval-i ‘ömre
- 5 Dedim ihsān-ı Hakkā şükr edüb **Āgāh** tārīhin
‘Alī İlhāmi kıldı müjde ṭal‘at-ı sa‘dla dehre
- 1299

M-50a

DT-50a

Tārīḫ-i velādet

96

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Geldi ḥaqqı-ı ḥaḳāyık menişiñ Halebden
Kerem-i şāh-ı velīdir Hüseyn bī-şübhe
- 2 Oldı zīnet-dih-i gencīne-i deryā-yı şühūd
Şeb-çerāğ-ı ezelīdir Hüseyn bī şübhe
- 3 Halef-i pāk-i neseb mā-ḥaşal ‘ırq-ı ḥasīb
Nūr-ı ‘ayn-ı ‘ulvīdir Hüseyn bī şübhe
- 4 Sālīk-i eşer eb u māder olur elbetde
Şādıku’l-kavl-i belīdir Hüseyn bī şübhe

- 5 Dedi mīlādına tārīḥ-i mücevher **Āgāh**
 Mazḥar-ı sırr-ı ‘Alīdir Hüseyn bī şübhe
 1284

Tārīḥ-i velādet

97²⁴⁰

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Çıkub bir müjde-res **Āgāh** dedi tārīḥ-i mīlādın
 Kudūmiyle Edībe akḥrabāsın kıldı heb mesrūr
 1307

Dīger tārīḥ-i velādet

98²⁴¹

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Güher-āsā yazıldı mışra‘-ı tārīḥi ey **Āgāh**
 Edībe nūr olub toğdı cihāna şaldı fer fī‘l-hāl
 1307

DT-50a

Tārīḥ-i velādet

99

²⁴⁰ DT

²⁴¹ DT

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

1 Hâbbezâ duhter-i pâk ahter-i Mîr Mazhar
Tâli‘-i sa‘d ile âfâka şafâ-pâş oldu

2 Yazdı milâdına **Āgâh** mücevher târîh
Muḳbile mihr gibi kevne ziyâ-pâş oldu

1286

M-50b

Târîh-i velâdet

100²⁴²

Mefâ‘lün/ Mefâ‘lün/ Mefâ‘lün/ Mefâ‘lün

1 Cenâb-ı fikri-i vâlâ nejdîñ şulb-i pâkinden
Görindi bir ḫalef gehvâre-i mülk-i vücûd içre

2 ‘Aceb bir sa‘d-ı fıtrat necl-i ‘âlî mihr-i tal‘at kim
Ḳudûmi mâh-ı ‘ıyda verdi fer çerḫ-i kebûd içre

3 Hemîşe vâlideyniyle o gevher-pâre bi‘l-iḳbâl
Ola revnaḳ-fezâ gencîne-i hıfz-ı Vedûd içre

4 Çıḳub üçler bu târîhimle **Āgâh** eyledi tebşîr
Ḳadem başdı Muḫammed Münci şahrâ-yı şühûd içre

1286

Dīger tārīḥ-i velādet

101²⁴³*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 Gerden-i zühreye aşılse sezā tārīḥi
 Toğdı ay pāresi baķındı Muḥammed Vāşıf
 1274

DT-50a

Dīger tārīḥ-i velādet

102

Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün/ Fe‘ülün

- 1 Mücevher söyledim tārīḥin Āgāh
 Ruķiye toğdı iķbālle bu günde
 1274

DT-50b

Dīger tārīḥ-i velādet

103

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Ḥabbezā Şālih Efendiniñ bu yıl bir duḡteri
 Maķdemiyle verdi fer bu ‘ālem-i ‘ālāyişe

²⁴³ DT

- 2 Şād olub **Āgāh** yazdım ben de bir tārīḥ-i tām
Zīnet-i peyk-i şühūd oldı Behīce ‘Āiše

1276

M-51a

Tārīḥ-i velādet²⁴⁴

104

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Kōl ağāsı ‘Alā’eddīn Efendi kim anıñ
Reşk eder mecrā-yı isti‘dādına emvāc-ı yemm
- 2 Baş eger hem-pāları heb tiğ-i istiḥkākına
Kılsa fenn-i baḥrde da‘vā-yı rüchān ü kıdem
- 3 Şulb-i pākinden o zātıñ işte bir ḥayrū’l-ḥalef
Zīver-i gül-bister-i mehd vücūd oldı bu dem
- 4 Ber-devām oldıḳca bu gülşen-serāy-ı kâ’ināt
Gonca-i baḥtı o tıflıñ görmesün bād-ı sitem
- 5 Gūş edüb mīlādın **Āgāh** yazdı bir tārīḥ-i tām
Başdı İsmā‘īl Necātī yümn ile dehre ḳadem

1287

²⁴⁴ Baḥriye kōl ağalarından ‘Alā’eddīn Efendiniñ zīnet-resi felek-i vücūd olan maḥdūmına söylenilen velādet tārīḥidür: DT

Dīger tārīḥ-i velādet

105²⁴⁵*Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün*

- 1 Tırabzonī ‘Alī Cān nām efendi şulb-i pākinden
Vücūda bir ḥalef geldi ‘aceb maḥsūd şibyāndur
- 2 Cemālinden nümāyān ma‘na-i fī aḥsen-i taḳvīm
O ıfıl-ı evc-i ḥüsne varsa eşi mäh-ı tībāndur
- 3 Revādur faẓl ile şöhret-şi‘ār-ı kümmelīn olsa
‘Aṭāī himmet-i Pīr Behā’eddīn-i sulṭāndur
- 4 Hemīşe sağ ola mehd-i şafāda vālideyniyle
Erenler ḥānḳāh-ı dehrde böyle du‘ā-ḥāndur
- 5 Sezā göz aydına gitsem bu tārīḥimle ey Āgāh
Muḥammed Ṭāhiri ḳoḳla gül-i bāğ-ı ‘alī cāndur

1275

DT-51a

Dīger²⁴⁶ tārīḥ-i velādet

106

²⁴⁵ DT²⁴⁶ dīger: - DT

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Münir Beg-zāde Rāgıb Beg Efendi şulb-i pākinden
Tulū‘ıyla cihāna verdi fer bir necl-i bī-emşāl
- 2 Bu tām tārīḥ ile Āgāh eder aḥbāba heb tebşīr²⁴⁷
Muḥammed Mekki mehd-i dehre zīnet verdi bi’l-iḳbāl

1287

M-51b

Tārīḥ-i velādet

107²⁴⁸

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Livā ‘Osmān Pāşā-zāde Aḥmet Begefendiniñ
Cihāna şaldı fer bir necl-i pāk-i māh-ı dīdārı
- 2 Gelüb bir peyk-i şādī söyledüm tārīḥin ey Āgāh
Muḥammed Rāşide ‘ömr-i ebed iḥsān ede Bārī

1273

Dīger²⁴⁹ tārīḥ-i velādet

108

²⁴⁷ eder aḥbāba heb tebşīr: ḳudūmun eyledi tebrīk DT

²⁴⁸ DT

²⁴⁹ dīger: - DT

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Geldi dünyāya Kapudān Hüseyiniñ bir kıızı
Māder-i eyyām kılsun müjde nev‘-i ādeme
- 2 Maḳdem-i pākīzesi gülzār-ı kevni kıldı zeyn
Gonca-i ‘ömri bula ‘ālemde ḥüsn-i ḥātime
- 3 Düşdi ey **Āgāh** dü bāla levḥe yaz tārīḥini
Geldi revnaḳ Mācide Ḥānımla mehd-i ‘āleme

1292

Dīger²⁵⁰ tārīḥ-i velādet

109

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Verdi Ḥālīd Bege Ḥaḳ bir ḥalef-i sa‘d aḥter
Ṭālī‘-i burcī ola cılve-geh-i mihr-i ḥaṣem
- 2 Buldı parlaḳca mücevher gibi **Āgāh** tārīḥ
Ṭoḡdı iḳbāl ile āfāḳa Muḥammed Ekrem

1302

DT-50b

Dīger tārīḥ-i velādet²⁵¹

²⁵⁰ dīger: - DT

²⁵¹ Ḥālā ‘adliye nazar-ı me‘ālī menāzırını devletlü ‘Abdulrahman Pāşā Ḥazretlerinin mülgā Prizrīn vilāyeti vālīliğinde bulunduḡı hengāmda mehd-i şeh-ver olan maḥdūm-ı sa‘ādet-i mevsūmla velādetine söylenilen tārīḥdür : DT

110

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Yazıldı mevķi‘-i tebşırde tārīh-i mīlādı
 Kudüm-i pāk-i ‘Ārif Hikmeti mes‘ūd ede Mevlā
 1289

M-52a

DT-51b

Tārīh-i berāy-ı velādet-i kerīme-i Mīr İsmā‘īl-i ser-kātīb-i meclis-i idāre-i vilāyet-i
 Selānik²⁵²

111

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şulb-i pāk-i Mīr İsmā‘īlden Rabb-i Kerīm
 Bir kerīme kıldı ihsān ‘iffet ü ‘işmet ile
 2 Zer kalemle yazdı Āgāh gevherin tārīhini
 Şād oldu vālideyni Asiye Şervet ile
 1300

Tārīh-i berāy²⁵³-ı velādet-i duĥterān-ı Mīr Edīb

112

²⁵²tārīh-i velādet DT

²⁵³berāy: ber DT

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Edīb pāk-i dil-i Mīr Huceste t̄ālī‘iñ elḥaḳḳ
Gülistān-ı ümīdi oldı mazḥar feyz-i Mevlāya
- 2 Zihī t̄ālī‘ñe şulbünden şeref-pīra-yı kevn oldı
İki maḥdūme-i ‘iffet-me’āb u mes‘adet māya
- 3 İkisi birbiri ardınca toğdı burc-ı fıtratdan
Ki etdi iktirān şan zühre mihr-i ‘ālem-ārāya
- 4 İlāhī vālideyniyle ol iki dürr-i pākīze
Ola mazḥar bu nüzhet-gehde baḥt-ı kām-efzāya
- 5 Birer tārīḥ buldum her biri mīlādına Āgāh
Sezādır olsa ger ta‘līḳ t̄āḳ-ı çerḥ-i mīnāya
- 6 Güzīde Fāṭıma mehd-i vücūda eyledi teşrīf **1299**
Ruḳıye Ḥālidem bā-yümn geldi müjde dünyāya **1298**

Tārīḥ-i velādet

113

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Der-āğūş etdi bir tārīḥ-i ra‘nā Yūsuf ṭab‘ım
Ṭulū‘ıyla münevver oldı heb dünyā Züleyhānıñ
1297

M-52b

DT-52a

Tārīḥ-i berāy-ı velādet-i ferzend-i fakīr

114

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Zīver-i gehvāre-i āgūşum oldu bir ḥalef
Ṭālī'ı mes'ūd kendi dā'im olsun bi'llāh
- 2 Zer qalemle yazdım Āgāh cevherī tārīḥini
Ṭoğdı İsmā'ıl Ḥaqqı kevne şaldı fer çü māh

1273

Tārīḥ-i velādet

115

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Verdi Ḥaḳ bir necl-i sa'd aḥter ki Mīr Ādeme
Görmemiş mişlin felekde dīde-i nev'-i beşer
- 2 Şeb-çerāğ-ı dūdmān-ı 'Ābidīn Pāşadır ol
Tā şabāḥ-ı ḥaşre dek olsun İlāhī şu'le-ver
- 3 Lem'a-pāş oldıḳda Āgāh mehde tārīḥin dedim
Şem'ı Begden geldi āfāk-ı vücuda nūr u fer

1308

DT-45a

Bitlis vilāyeti vāliliginden Diyārbekir vilāyeti vāliligine taḥvīl-i me'mūriyet
buyurdıklarında sa'ādetlü 'Ārif Beg Ḥazretleri ḥaḳḳında irticālen söylenilen tārīḥ-i
tāmdır²⁵⁴

116

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Yazub tārīḥ-i tāmin kıl edā-yı tehniyet Āgāh
Diyārbekire vālī oldı şaldı sāye bir 'Ārif

1304

M-53a²⁵⁵

Tārīḥ-i vefāt

117

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Mutaşarrıf ki Emīn Beg vālidim bu belde
Pençe-i şīr-i ḳazā tıtdı yaḳamdan nāgehān
- 2 On yaşımda bir civān olmışdım amā n'eyleyim
Vermedi ruḥşat baña soñra sipihr-i bī-emān
- 3 Ben gibi bī-çāre bir ma'lūma ḳıydı deh-i dūn
Ġayrı sen andan vefā ümīdin etme bir zamān

²⁵⁴ tārīḥ-i berāy-ı manşib DT

²⁵⁵ - DT

- 4 Vālideynim ağlayub tursun baña tā ḥaşre dek
Çünkü oldum gözlerinden tıfl iken dūr u nihān
- 5 Rıḥletim tāriḥin **Āgāh** böyle yazdı taşına
Rūḥı İsmā‘ıl Hakkı cennete oldu revān

M-53b²⁵⁶

Şeyḥü'l-vüzerā merḥūm Sāmīh Pāşā Ḥazretlerinin irtihāl-i dār-ı beḳā
buyurdıklarında sekiz vechle inşād olunan tārīḥ-i vefātdur

118

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Merkez-i dā‘ire-i devlet-i dünyāyı koyub
Eyledi meyl beḳā semtine ḳuṭb-ı vüzerā
- 2 Ḥalleden yokdı mā‘il-i nesh-i ‘irfānıñ
Zātını maşdar-ı faẓl u hüner etmişdi Ḥudā
- 3 O Mesīḥā dem ü ḳudsī-şiyemiñ ez-cümle
Oldı çok merde rumüzü’l-ḥükmi ile iḥyā
- 4 Pīr-i fānī olarak göçdi günāhı var ise
Ḥürmeten sinnine ‘afv eyleye Ḥaḳ celle ‘alā
- 5 Dedi tārīḥini **Āgāh** sekiz vecih üzre
Taşına kil-k-i zer-endūd ile yazılsa sezā

²⁵⁶ DT

- 6 Sāmiḥ Pāṣā yerini kıldı bu dem şadr-ı beḳā 1298
Bu fenā cāhını terk eyledi Sāmī Pāṣā 1298

Tārīḥ-i vefāt

119

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

- 1 Heb zümre-i bektāşiyān geysün libāsı mātemi
Ġaybūbet etdi dehrden bir mürşid-i dānā bugün
- 2 Ya‘nī Ḥasīb Baba gibi bir zāt olub gözden nihān
Kıldı nişīmen-gāhını baḳ ‘ālem-i ma‘nā bugün
- 3 Bu ḳara ağaç tekyesi kökten ḥarāb olmuş iken
Mecrā-yı himmetle eden işte odur iḥyā bugün
- 4 Oldı yigirmi yıl ḳadar irşād içün bunda muḳīm
Biñden ziyāde bendesi vardır zükūr inşā bugün
- 5 Eylerdi dervīşānına ta‘līm-i ‘ilm-i noḳtadan
Meşḳūr ḳılsın sa‘yını Mevlā bi-ḥaḳḳın yā bugün
- 6 Üçler gelüb **Āgāh** dedi tārīḥ-i tām-ı rihletin
İtmām kıldı devrini rūḥ-ı Ḥasīb Baba bugün

1293

M-54a²⁵⁷

Tārīḫ-i vefāt

120

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Etme ğaflet ey birāder bu fenāda zīnhār
Bir misāfir-ḥānedir zīrā gider āḥir gelen
- 2 Baḡ teberdārān-ı şāhiden ‘Alī Ağānīñ āh
Nāz ile perverde bir ferzendi idim işte ben
- 3 Ḥayli dem yatdım esīr-i derd-i bī-dermān olub
Nāle dutmuşdı kemāl-i za‘f ile cism ü beden
- 4 Çāk edüb dest-i kazā kālā-yı ‘ömrüm ‘ākıbet
Genc yaşımda egnime geydirdi ḥayfā bir kefen
- 6 Yirmi ikisinde pek bala civān olmuş idim
Zīr-i ḥāk etdi yerim soñra bu dehr-i pīrezen
- 7 Vālideynim her beni etdikce der-ḥāṭır hemān
Eylesün şabr-ı cemīl iḥsān-ı Rabb-i zü’l-minen
- 8 Ağlayub tārīḫimi bu resme Āgāh söyledi
Vāh cān verdi bugün Ḥayri Efendi genc iken

1299

H  nende Me  ammed Begi   vef  tı t  r  hid  r

121

Mef  ‘    / Mef  ‘    / Mef  ‘    / Mef  ‘    

- 1 H  v  ss-ı penc-g  h-ı ma‘nev   h  kmet-  in  s  n  
Hay  t-ı m  ste‘  r cisme etmez isn  d a  l  
- 2 Nev  -s  z-ı mu  abbet i  te m  r   o  -dem      o  bet
Bu yıl leb-beste-i bezm-i i  y   oldu   ad   liv  
- 3 Mer  k-ı irtih  l-i v  lid-i ‘  l   ne    yla
    ay evvel ciger-g  h  n verem etmi   di istil  
- 4 Gezindi   ok ma    mat-ı    eyn   meslegi l  kin
G  zir-g  h-ı reh   bulmak m  yesser olmad   hayf  
- 5   ad  -y   s  zin  k-ı   rci‘     h  r eri  dikde
‘An    r    rg  h  ndan ge   b oldu sefer-peym  
- 6 H  m   perv  z-ı evc n  z u isti  n   iken seyret
  ikest etdi per    b  l-i   ay  t  n   er  -i kec bin  
- 7   unıldı  ca be    da c  m-ı kev  ser r   -ı mer    ma
Bu ‘i  ret-g  h  da y   Rabb ola y  r  n     ev  -efz  
- 8   ı  ub    ler dedi t  r  -i t  m-ı r   let  n   g  h
Mu  ammed Beg ni    men-g  h   olsun cennet  ‘  -me‘v  

1301

M-54b²⁵⁸

Mürür-ı eyyâm ile harâb olan Kâraağaç dergâh-ı şerîfinde medfûn olduğı
 dergâh-ı şerîf-i mezkûr şeyhi merhûm Hâsib Baba tarafından keşfolunan Moravî Ahmed
 Babanî merkad-ı şerîfleri zuhûrında söylenilen târîhdür

122

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

- 1 Şeb-çerâğ-ı bezm-i 'irfân nüktedân-ı kurb-ı Hâk
Moravî Ahmet Baba merd-i reşâdet iktinâh
- 2 Şâhib-i keşf ü kerâmet bir mükemmel zât idi
Oldı 'aşrında anıñçün kûtb-ı gerdün bârgâh
- 3 Duğterân-ı şeh Hüseyinîñ kabrin izhâr eyleyüb
Koca Muştafa Paşâ semtini kıldı kıble-gâh
- 4 Böyle andan çok harîk-i 'âde hâl etmiş zuhûr
Yok velâyet ehli bir zât oldığında ıstibâh
- 5 Hânkâh-ı dehre fer şaldıkca mihr-i himmeti
Sâyesinde oldı çok er mazhar-ı nûr-ı ilâh
- 6 Nâ-bedîd olmuş iken kabri mürûr-ı vâkt ile
Âşikâr etdi anı Yezdân-ı haydar intibâh
- 7 Eyleyüb Âgâh ziyâret söyledim târîhini
Bâhir oldı merkad-ı pîr-i kerâmet hânkâh

1274

Vālidem merhūmeniñ vefâtı tārīhidür

123

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Yeñi Cum‘alı kavvaş Muştafa Ağā-yı merhūmuñ
‘Tyāl-i pāki etdi rihlet-i semt-i bekā hayfā
- 2 Naẓīri az gelür beyne’n-nisā perhīz ü ‘iffetde
‘Aceb bir pāk-i dāmen şālihā hātūn idi haqqā
- 3 Yoğ idi habbe deñlü hab-ı dünyā kalb-i pākinde
Rızā-yı Haqq idi ancağ anıñçün maqqad-ı aqqā
- 4 Hemīşe yād edüb ahvāl-i hevl-i haşrı aqlardı
Bu havf-ı vaşşiyet etmişdi gözyaşını seyl-āsā
- 5 Geçürdi ekşerī eyyāmını şavm ü şalāt ile
Kıla rūh-ı şerīfin ni‘met-i cennetle Haqq ağnā
- 6 Dedim giryān olub tārīh-i tām-ı rihliyet **Āgāh**
Vesīle Hānım oldu bi’l-vesīle vāşıl-ı ‘uqbā

1298

M-55a²⁵⁹

Tārīh-i vefāt

124

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Miralāy Hırşīd Aḥmed Begiñ eyvāh eyvāh
Kıydı bu duḡter-i pākine sipihr-i ḡod-re’y
 - 2 Zīnet-i pister-i aḡūş-ı eb ü māder iken
Şimdicek ḡāk-i siyeh oldı aña mesken ü cāy
 - 3 Sinni dördünde idi ḡīn-i vefātında velī
Beşbeter kıldı firākı ebeveynin şad vāy
 - 4 Dayı vü dāyeleri ḡavm ü ḡabīle birden
Oldılar nāle-zen-i ḡasreti mānende-i nāy
 - 5 Böyle cān-pārelerin almada çerḡ-i ḡaddār
Bir nice annelerin ḡāmetini kıldı dütāy
 - 6 Hüzñ ü māttemle dedi fevtine **Āḡāh** tārīḡ
Çün severdi babası Fāṭımayı aldı Hūdā
- 1280

Tārīḡ-i vefāt

125

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bu idi uḡt-i pāki ‘Ābidīn Pāşā-yı cem cāhiñ
Vefātı mūrīş-i ḡüzñ oldı heb a‘lā vü ednāya

- 2 Gelüb tã Yanyadan görmek için dâder-i zîşânı
Meger toprağı çekmiş bunda rıhlet etdi ‘uqbāya
- 3 Kaçan zîr-i seḥāb-ı mevte girdi ol güneş sîma
Fiğān ü nālîş-i ḥîşānı çıkdı ‘arş-ı a‘lāya
- 4 Toyınca sürmedi ‘ayş u şafāsın çünki dünyānıñ
Beḳāda bāri nā’il eylesün Haḳ zevḳ-i me’vāya
- 5 Gelüb üçler dedi tārîḥ-i fevt ḥüzn ile Āgāh
Vedā’ etdi bugün Belḳîs Ḥānım ehl-i dünyāya

1307

M-55b²⁶⁰

Tārîḥ-i vefāt

126

Fā’ilātün/ Fā’ilātün/ Fā’ilātün/ Fā’ilün

- 1 Ḥayf Aḥmed Ḥamdi Pāşā kim ḳabā-yı cismîni
Eyledi şad-pāre şemşîr-i ḳazā-yı āsuman
- 2 Ḥayme-i ārāmı şahrā-yı fenādan ḳaldırub
İrci’î emri ile ḳıldı naḳl’uqbāya nāgehān
- 3 Ḥarb ü zarbe muḳtedir gayretli bir ‘asker idi
Ḥidmet-i devletde āḫir etdi terk-i cism ü cān

- 4 Olsa ‘askerler sezā heb girye-ḥīz-i mātemi
Mişli bir mīr-livā zīra yetişmez her zamān
- 5 Mevh-gāh-ı ‘ālemin encām-ı kārı böyledir
Girmeden merd-i kazāya gālib olmuş ḡahramān
- 6 Yazdı Āgāh ḡūzn ile tāriḡ-i tām-ı rihleti
Oldı Aḡmed Ḥamdi Pāşā rūḡı firdevse revān
1305

Tāriḡ-i vefāt

127

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Dest-i şayyād-ı kazādan etme ümīd-i rehā
Mürḡ-i rūḡı ‘ākıbet eyler bu şahrāda şikār
- 2 Zevce-i ‘iffet-me’āb-ı Monla-zāde şad dirḡ
Cām-ı mevti nūş edüb kıldı bu fāniden güzār
- 3 Renciş-i ‘illetle bīzār olmuş idi cāndan
Bulmadı dermānını ḡayfā ṡabīb-i rūzigār
- 4 Erdi āḡır sem‘ine bir gün nidā-yı irci‘ī
Cān atub gitdi beḡā iḡlīmine bī-iḡtiyār
- 5 ‘İşmeti beyne’n-nisā meşhūr idi merḡūmeniñ
Ḥazret-i şiddīḡaya cennetde olsun hem-civār

- 6 Yād edüb rahmetle **Āgāh** yazdı tārīḥ-i vefāt
 ‘Āyşe Hānım kıldı hayf ‘azm-i reh-i dārü’l-ḳarār
 1277

M-56a²⁶¹

Tārīḥ-i vefāt

128

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Çile-i dünyāya ikmāl eyleyüb bu zāt-ı pāk
 Genc-i ḥalvet-ḥāne-i dehr-i deynden çekdi pā
- 2 Sinni ermişdi kemāle ḳāmetin бүkmüşdi çerḥ
 Oldı bir gün ańsızın rümālī-i dārü’l-beḳā
- 3 Giceler zıkr ile gündüz kesb ile meşḡul olub
 İki cānibden daḥī eylerdi taḥşıl-i rızā
- 4 Meşreb-i pāki dem urdıḳca hevā-yı ‘aşḳ ile
 Zevḳ ü şevḳiyle gelürdi vecde iḥvān-ı şafā
- 5 Çün vuḳū‘ı fevti oldı sem‘-i yārāna resīd
 Kıldı ḥüzn ü mātemiyle cümlesi birden бүkā
- 6 Biriniñ imdād-ı rühānıyetiyle rühını
 Cennet ü kevşerle talṭif eylesün Rabbü’l-‘alā

- 7 Yazdı tārīḥin dem-i fevtinde bir Āgāh cān
 Ḥān-ḳāh-ı ‘adne serdi postın İbrāhīm Baba
 1278

Tārīḥ-i vefāt

129

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Āh kim şeyḥ ‘Ömeriñ oğlu Sa‘īdiñ şad āh
 Rūz-ı ‘ömrüni sevād-ı ecel etdi der şeb
- 2 Yetişüb on yedi yaşında civān olmuşken
 Mevtine oldı ḳazā ḳurşunı ḥayfā ki sebeb
- 3 Māder-i dehr toğurmaz daḥi mişlin zīrā
 Dem-i fevtinde cihān ağladı başdan başa heb
- 4 Şīve-i ḥükm-i ḳader böyle imiş çäre nedir
 Gelse mümkün mi ‘aceb rütbe meḥek ‘illet-i teb
- 5 Aḳdı dū dīdeden eşkim yazılurken tārīḥ
 Hemdem-i zümre-i sa‘d et bu Sa‘īdi yā Rabb
 1289

M-56b²⁶²

Tārīḥ-i vefāt

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Āh ser-yoklamacı ‘İzzet efendi şad āh
Elem-i mātem-i evlād ile hayf oldu muşib
- 2 Bir kız oğlan ile tev’em toğarak şulbünden
Mehd-i kevne çü meh ü mihr olub bādī-i zīb
- 3 Kızcağız iki buçuk aylık uçub uçmāğa
Eyledi māderini dehrde bī-şabr ü şekīb
- 4 Aradan iki buçuk sāl geçüb oğlı daği
Per açub kuş gibi hemşiresin etdi ta‘kīb
- 5 İsmiini tarh ile tārīhimi yazdım Āgāh
Kodı āteş-i ciger vālidine gitdi Münib

1283

Tārīḫ-i vefāt

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 ‘Ākıbet nāhiye-i Gūdül müdürī şad dirīg
Manşib-ı mülk-i fenādan çekdi dest-i itminān

- 2 Geldi bir gün nevbet-i hummā-yı cānsuz kazā
Gördi yokdır çāre içdi cür‘a-i mevti hemān
- 3 Yandı nār-ı hasret-i ehl ü ‘iyāl u hūşine
Vermedi ruḥṣat mülākāta sipihr-i bī-amān
- 4 Hücceṭ-i lā-taḳneṭu dest-āver-i merḥūm iken
Olsa cürmi ‘afv eder Ḥaḳ mişl-i cürm-i āsumān
- 5 Yazdı medd-i āh ile **Āgāh** tārīḫ-i vefāt
Oldı İbrāhīm Efendi cennet-i ‘adne revān

1295

M-57a²⁶³

Ṭarīḳat-i ‘aliyye-i Bektāşiyeden ve berber eşnāfindan dervīş Muştafanıñ tārīḫ-i
vefātıdur

132

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Berber eşnāfı ḳulubi ātiyesi idi bu zāt
Çerḫ-i kec-bīn eyledi ḫayfā ki gözlerden nihān
- 2 Eyleyince lücce-i ‘ömrin ḳazā tīḡi tırāş
Pīr ü pāk oldı yūzi āḡıyla firdevse revān
- 3 Da‘vet-i āyīn-i cem‘-i irci‘īye gūş edüb
Oldı gerden-dāde-i tīḡbend-i merk-i bī-amān

- 4 Eşk-rîz-i mâtem olmuş idi bâtıl dîdesi
Vaķ'a-ı cān-sūz-ı ehl-i beyte ağlardı hemān
- 5 Cānını vaķf eylemiş idi cidāl-i Haydara
Şāfi'î yevmü'l-me'ād olsun ḥabīb-i müste'ān
- 6 Söyledi pīrdāş-ı **Āgāh** cevherīn tārīhini
Bir cemāle etdi dervīş Muştafa teslīm-i cān
- 1288

Tārīḥ-i vefāt

133

Fe'īlātün/ Fe'īlātün/ Fe'īlātün/ Fe'īlün

- 1 Kāmū dūrluķla Selānikde iken 'Ārif Beg
Filike-i cismi ciger-pāresiniñ oldı tebāh
- 2 İki başında çatub şarşar-ı bād-ı ecele
Ġarķa-i mevc-i fenā oldı be-taķdīr-i ilāh
- 3 Medd-i āhım ile tārīhini yazdım **Āgāh**
Baḥri Beg rūḥın ulaşdırdı yemm-i aşlına vāh
- 1301

Borı-zen ķol ağāsı Aḥmed Ağānıñ vefātı tārīhidür

134

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Nağme-sāz-ı hüzn olub **Āgāh** dedi tārīhini
Aḥmed Ağā yuf borusın çaldı dünyā ehline
1275

M-57b²⁶⁴

Tārīḥ-i vefāt

135

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bu idi ḥayf el-ḥācc Ḥalīlīñ zevce-i pāki
Mu‘ammer oldı kırk beş yıl kadar bu dār-ı miḥnetde
- 2 Şalāḥ ḥāl ile imrār-ı evḳāt etdi dünyāda
Kuşūr etmezdi zīrā vüs‘i mīqdārı ‘ibādetde
- 3 Düşüb bir derde bī-çāre devā-cū oldı çok yıllar
Ḥekīm ü ḥāce ‘āciz kaldı heb teşḥīş-i ‘illetde
- 4 Nihāyet cām-ı mevti nūş edüb cān atdı ‘uḳbāya
Şefī‘i ḥazret-i Zehrā ola rüz-ı kıyāmetde
- 5 Te’essüfle dedim **Āgāh** dem-i fevtinde tārīḥin
Maḳāmın eyle Zehrā Ḥānımın yā Rabbi cennetde
1292

Pāşā isminde biriniñ tārīḥ-i vefâtıdur

136

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şeyḥü’l-eşnāf Aḥmed Yāmīn Efendi-zādeniñ
Serv ḳaddin ḥāke şaldı ḥayf çerḥ-i kec-nigāḥ
- 2 Düş olub bir derde çok etdi devāsın cüst-cū
Bulmadı āḥir serā-yı şıḥḥate bī-çāre rāḥ
- 3 Bir hümā-pervāz-ı ‘ālem evc-i istignā iken
Eyledi dest-i ecel bāl ü per-i ‘ömrin tebāḥ
- 4 Vārid oldı çün yigirmi birde emr-i irci’ī
Vālideyni şöyle ṭursun gūş edenler etdi āḥ
- 5 Bā-ḥuşūs ḳoydı ‘ıyālın genc-i ḥasretde ḥazān
Hemdemi ḥūr ola ḳaşr-ı cennet içre yā İlāḥ
- 6 Yazdı **Āgāḥ** eşk-i ḥasretle okı tārīḥini
Genc idi yazıḳ ki Pāşā ‘azm-i ‘uḳbā etdi vāḥ

1271

M-58a²⁶⁵

Tārīḥ-i vefāt

137

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Āh kim Van nā’ibi Sālim Efendi duḡteri
Kıldı az müddet bu gülşen-gehde arām u sükün
- 2 Nev-resīde bir nihāl-i nāz olmuşken dirīg
Hāke şaldı kāmetin bād-ı ḡazān-ı dehr-i dūn
- 3 Ağlayub mu‘cemle **Āgāh** yazdı tārīḡ-i vefāt
Bāğ-ı ‘adne bülbul oldu ḡayf Lütfiyem bugün

1298

Tārīḡ-i vefāt

138

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bu idi zevce-i pākīzesi cerrāḡ Tevfīḡiñ
Ḳazā neşter-zen-i mevt oldu cism-i nāzına nāgāh
- 2 Dedi iḡlāş ile tārīḡ-i tām-ı rıḡletin **Āgāh**
Bugün kıldı Rabī‘a dār-ı ‘uḡbāyı maḡar eyvāh

1286

Tārīḡ-i vefāt

139

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Söyledi bülbül-i Һasret-keş-i **Āgāh** tārīḥ
Zeyyine bir gül idi şoldı fenā bağında
1280

Tārīḥ-i vefāt

140

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Duḡter-i nāzına baḡ Mīr Cemālīñ yāhū
Çekdi gehvāre-i āḡūşına bu ḡāk-i siyāh
- 2 İki ay bir yıl edüb dār-ı fenāda ārām
Hem-çü mihr oldı şehāb-āver-i gerdün tebāh
- 3 Tūṭi-veş şīve-i güftārı ederken ta‘līm
Kırdı āyine-i ‘ömrin felek-i kec-rev ü rāh
- 4 Dāne-i rızķı ḡitām buldı bu ḡırmen-gehde
Ezelī böyle imiş çāre nedir ḡükm-i İlāh
- 5 Bir peder dostı gelüb söyledi **Āgāh** tārīḥ
Lāmi‘a ḡānımı ḡaḡḡ verdi hem aldı eyvāh
1299

M-58b²⁶⁶

Tārīḫ-i vefāt

141

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bu zāt olmuşdı silk-i ‘askeriyede yüzbaşı eyvāh
Şehādet cāmın içdikde ‘umūmen ağladı ‘asker
- 2 Bölügi taķımıyla ‘azm ederken Zahle semtinde
Kemīn-i kīneden oldu tūfeng-endāht-ı bir ebter
- 3 İşābet etdi re’sinden naşıl sa dāne-i kūrşun
Hemān dest-i kazarāya eyledi teslīm-i cān u ser
- 4 Şunuldu genc iken bī-çāreye hayfā eccl cāmı
Beķāda şāfi’i olsun cenāb-ı sākī-i kevşer
- 5 Çıkub işnā ‘aşer tārīḫ-i fevt söyledi Āgāh
Şehīden dārū’l-‘adne açdı yüzbaşı Muḥammed per

1290

Ḳaraağaç dergāh-ı şerīfinde defn-i ḥāk-i mağfiret olan Mir’atī Babanīñ vefātı
tārīḫidür

142

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 İşte Mir’atī Baba mir’at-ı serāy-nümā
Mürşid-i vahdet-nümā el-ḥācc bektāşī-şiyem
- 2 Pāk ederdi jeng-i ‘aqlından kılub sālīki
Şaykal-ı nuṭkıyla oldıkca cilā-sāz-ı himem
- 3 Hāḳ yolında ma‘nevi o yandırıp birçok çerāğ
Şu‘belendirdi tarīḳ-i nāzenini ḫayli dem
- 4 Tūti-i rūḫı edince bāğ-ı emelin arzu
Kırdı mir’at-i vücūd-ı fer‘ini seng-i ‘adem
- 5 Bī-nokṭa tārīḫi Āgāh düşdi encām niyāz
Bir göründi bir de başdı sırra Mir’atī ḳadem

1277

Tārīḫ-i vefāt

143

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Fevtine Āgāh dedi tārīḫ-i tām
‘Ā’işe Şiddīḳa rıḫlet eyledi

1278

M-59a

Tārīḫ-i vefāt

144²⁶⁷*Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün*

- 1 Hıyf kim apūdān Emīniñ zevce-i pākīzesi
On beşinde eyledi bu dār-ı dünyādan sefer
- 2 Rıhlet-i tārīhin Āgāh yazdı eşk-i hüzn ile
Gülşen-i 'ubā Emīne Hānıma oldu maar

1272

Tārīh-i vefāt145²⁶⁸*Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün*

- 1 İşte 'Abdullāh Pāşā-yı ferī-i nām-ver
ıldı terk-i cāh-ı dünyā rametullāhī 'aleyh
- 2 'İzz ü ibālle re'īs-i meclis-i ordu iken
Eyledi teşrīf-i 'ubā rametullāhī 'aleyh
- 3 Dīn ü devlet idmetinde ıldı ifnā-yı vücūd
a vere ibāl airen rametullāhī 'aleyh
- 4 Sāl-urde pīr olub yetmişdi sini yetmişe
Cürmüni 'afv ede Mevlā rametullāhī 'aleyh

²⁶⁷_ DT

²⁶⁸_ DT

- 5 Rıhletin güş eyleyüb **Āgāh** dedi tārīhini
Vāh ‘Abdullāh Paşā rahmetullāhī ‘aleyh
1292

DT-45b, DT-46a

Na‘şı Ankarada vāķi ‘İbādullāh merhūmıñ cāmi‘-i şerīfi ta‘mīrlerine söylenilen
tārīhdür

146

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Harāb olmuş iken bu cāmi‘-i pāk-i ‘İbādullāh
Fevc-i elhācc Muḥammed etdi vaķından bu yıl iḥyā
- 2 Zihī ḥidmet ki her zāta naşīb olmaz bu ‘ālemde
Ḳulüb-ı mü’minīni şād u ḥurrem kıldı ser-tā-pā
- 3 Olur ma‘mūr u ābādān iki dünyāsı bī-şübhe
Ṭarīķ-i ḥaķda naķd-ı himmetin şarf eyledi zīrā
- 4 Dü destin kaldırub **Āgāh** du‘ā kııl söyle tārīhin
Ne a‘lā oldı ta‘mīri bu ‘ālī ma‘bediñ ḥaķķā

1309

M-59b

Ankarada vāķi‘ meşāyiḥ-i Sa‘diyyeden reşādetlū şeyḥ ‘Abdül‘azīz Efendi
külliyesiniñ ta‘mīr ü tevsī‘inde söylenilen tārīhdür²⁶⁹

147

²⁶⁹Ankara şehrinde tarīkat-i ‘aliyye-i Sa‘diyyeye maḥşuş dergāh-ı şerīfiñ ḥin ü ta‘mīr ü tevsī‘inde söylenilen tārīhdür: DT

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Cenāb-ı pîr Sa‘deddîn Cebāvî kim be-şarḡ u ġarb
Bütün kuṭbiyeti ma‘lûmdur a‘lā vü ednāya
- 2 O zātın maẓhar-ı feyẓ-i ṭarîḳi şeyḥ ‘Azîz Baba
Esāsından bu dergāhı muvaffaḡ oldı aḥbāba
- 3 İki hücreyle yaptırmışdı gerçi bir semā‘-hâne
Ve lîkin añların da vār idi noḡṣānı bî-ġāye
- 4 Aḥîren vālî-i ālî cenāb-ı ‘Ābidin Pāṣā
Delālet etdi himmet eyledi tevsî‘ ü inşāya
- 5 Erenlerden biri çıḡdı dedi Āġāh tārîḥin
Bu sa‘dî tekyesi tecdîd olunca döndi me‘vāya

1309²⁷⁰

DT-46b

Manāstır vilāyeti vālîsi sa‘ādetlü ‘Abdülkerîm Pāṣā Ḥazretleri tarafından merkez-i vilāyetde müceddeden tanzîm ü inşā olunan baġçe-i leṭāfet-efzāya inşād olunan tārîḥdür

148²⁷¹

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Cūybār-ı kerem ü vāye Kerîm Pāṣā kim
Cāy-ı sengîni eder istese gül-zār-ı şafā

²⁷⁰ 1309: 1310 DT

²⁷¹- M

- 2 İşte ol vālī-i pākize tebārekü'l Hāk
Sā'ir āsārı gıbi oldu bu da bī-hemtā
- 3 Kemterīn kaṭre-i ser-çeşme-i cūd u himemi
Böyle bir şüre yeri eyledi bağ-ı me'vā
- 4 Ne 'aceb bağ-ı feraḥ-zā ki temāşāsından
Sāḥā-i dilde olur özge şafā cılve-nümā
- 5 Eski ḥālın bilen elbette bu nüzhet-gāhıñ
Eder ol zāt ile Ḥākān-ı cihān-bāna du'ā
- 6 İrticālen dedi bir ehl-i ṭabī'at **Āgāh**
Oldı tārīḫi oḳu (bağçe-i rūḥ-efzā)

1315

Tārīḫ-i berāy-ı terfī'-i rütbe

149²⁷²*Fā'ilatün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün*

- 1 Tām tārīḫimle **Āgāh** ḥalkā tebşir eyledim
Aldı ulā şıñf-ı şānīsın bu yıl Mīr Behā

1309

Fā‘ilatün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Ser-müdīr-i telgīrāf Mīr Bahā kim Anḳara
İftihār eyler vüçūd-ı devletiyle dā'imā
- 2 Hadd ü miḳdārınca eyler ḥāşş ü ‘āma iltifāt
Şīme-i aḥlākına dil-dāde heb bāy ü gedā
- 3 İşte ol mīrān-ı kerīmiñ dost isti‘dādını
Ḥil‘at-ı evlā ile zeyn etdi şāh-ı pūr-‘aṭā
- 4 Gör ne ‘ālī rütbeler iḥrāz eder şimden-gerü
Açdı zīrā dīde-i iḳbālını dest-i ḳaḫā
- 5 Maḥlaş-ı **Āgāh** dedi tārīḫ-i teveccühün oḳı
Aldı ulā şinf-ı şānīsın bu yıl Mīr Behā

1308

M-60a

DT-43a

Tārīḫ-i berāy-ı terfī‘-i rütbe

151

Fā‘ilatün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Telgīrāfī baş müdür Mīr Behā kim ‘izz ile
Zāt-ı pākin eylemiş mümtāz ü müstesnā Ḥudā

- 2 Muḳtezā-yı meşreb-i pāk-i tevāzu‘-pīşesi
Dost olur kendin gören düşmen de olsa muṭlaḳā
- 3 İşte ol mīr kerīmiñ dostlar isti‘dādını
Ḥil‘at-ı evlā ile zeyn etdi şāh-ı pūr-‘aṭā
- 4 Gör ne ‘ālī rütbelер ihrāz eder şimden-gerü
Açdı zīrā dīde-i iḳbālını dest-i ḳazā
- 5 Maḥlaş-ı **Āgāh** dedi tārīḥ-i teveccühün oḳı
Aldı ulā şınf-ı şānīsın bu yıl Mīr Behā

1309

Yine Mīr mūmā‘ileyhiñ ulā evveli rütbesine nā‘il olduğında ta‘miyyeli olmak üzere
laṭīfe günü söylenilen tārīḥdür

152

Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün

- 1 Göz ister yoḥsa körlükle bulunmaz böyle bir tārīḥ
Behā Beg işte ulā evvel ile şād-kām oldu

1315

Tārīḥ-i dīger-i berāy-ı terfī‘-i rütbe

153

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

Bu yıl oldu Behā Beg rütbe-i bālā ile mümtāz

1314

Rütbe-i mīr-i mīrāniye ḥā’iz olduğumda nazm ü inşād olunan tārīḥdür

154

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Yazdım Āgāh ḥīn-i tebşīrinde bir tārīḥ-i tām
Şāh-ı devrān mīr-i mīrān yaptı ‘abd-i ‘ācizi

1312

DT-52b

Tārīḥ-i velādet

155

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Fe‘ülün

- 1 ‘Azīz babaya verdi bir ḥalef Ḥaḳ
Sevindik maḳdem-i pākiyle biz de

- 2 Teşekkür birle yaz tārīḥin Āgāh
Muḥammed toḡdı mehd-i kevne müjde

1309

Tārīḥ-i velādet

156²⁷⁴*Fā‘īlatūn/ Fa‘īlātūn/ Fā‘īlātūn/ Fā‘ilūn*

- 1 Verdi Hāḫ Mīr Reşīde māh-ı tal‘at bir ḫalef
Görmemiş ḫālā nazīrin dīde-i çerḫ-i kebūd
- 2 Oldı bu tārīḫi ile dünyāya **Āgāh** müjde-ḫān
Kıldı Aḫmed Cevdeti Hāḫ zīver-i mehd-i şühūd

1315

Tārīḥ-i velādet

157²⁷⁵*Mefā‘ilūn/ Mefā‘ilūn/ Mefā‘ilūn/ Mefā‘ilūn*

- 1 Bu bezme geldi İsmā‘īl Begin bir duḫter-i pāki
Hemīşe cām-ı āmāli şarāb-ı kām ile ṭolsun
- 2 Lisān-ı māderinden söyledi **Āgāh** tārīḫin
Emīnem ni‘met-i Hāḫḫdur vücūda geldi ḫamd olsun

1311

Tārīḥ-i velādet

158²⁷⁶

²⁷⁴– M

²⁷⁵– M

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Mişālī mäh-ı nev bābā Hüseyniñ burc-ı şulbünden
Zihī bir necl-i sa‘d oldı şu‘ā-efzā bu āfāka

DT-53a

- 2 Kudūmiyle bütün iḥvān sevindi şöyle kim gūyā
Ziyā şaldı yine ceddi Hüseyn Bābā bu āfāka
- 3 Görüb Hurşīd-veş kuṭb-ı kemāle geldigin ‘ālem
Desünler verdi fer bir mürşid-i dānā bu āfāka
- 4 Gelür himmetleriyle gün olur ikrāra çün münker
O tıflı pīr göstereün hemān Mevlā bu āfāka
- 5 Olunca ‘ālem-ārā-yı vücūd Āgāh dedi tārīḥ
‘Alī Ḥaydar-nihādım toğdı nūr-āsā bu āfāka

1311

Tārīḥ-i velādet

159²⁷⁷

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Cenāb-ı Şeyḥ Ma‘rūfıñ bir oğlı geldi dünyāya
Sezā nāmın ‘uṭarid yazsa levḥ-i çerḥ-i nüh tākā

²⁷⁶- M

²⁷⁷- M

2 Takılsun başına tārīḥ-i cevher-dārı ey Āgāh
 Hilāl-āsā ziyā-pāş oldı Aḥmed Cāmi āfāka
 1314

160²⁷⁸

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

Mihr-i kevne geldi revnaḵ Ḥādiye Ḥānım ile
 1312

161²⁷⁹

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

Meh gibi MİR Mu'ammer mehd-i kevne verdi fer
 1317

DT-53b²⁸⁰

DT-54a, DT-54b²⁸¹

DT-55a, DT-55b²⁸²

DT-28a, DT-28b

Muşul vilāyeti alay-begliğinde bulunduğım zamān fırḡa-i ıslāḥiyye ḡumāndān-ı
 sa'ādet-i iḡtirānı ferīḡān-ı kirāmdan sa'ādetlü Ömer Vehbī Paşa Ḥāzretleriniñ gayret ü
 himmetleriyle ta'mīr ü termīm edilen ḡışla-i ḡümāyūnıñ ḡaste-ḡānesi ṡāḡına ḡakk
 edilmek üzere inşād olınan tārīḡdür

²⁷⁸ M

²⁷⁹ M

²⁸⁰ Boş sayfa: DT

²⁸¹ Boş varak: DT

²⁸² Boş varak: DT

162²⁸³*Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün***M-60b**

- 1 Şıfat-ı ‘Abdülhamīd Hān-ı meğāzi-pīşeniñ
Zātı ser-zīb-i serīr-i sıhhat olsun dā’imā
- 2 Ol şāh-ı deryā-şiyem gencīne-i ihsānını
Etmede cünd-i zafer-i mu’tādı uğrında fedā
- 3 Kışlasıyla işte bu dārū’l-şifā-yı askerī
Hāke az qalmışdı olsunlar berāber cihān-sāz
- 4 Gördi bu hāl-i esef-engīzi geldi ğayrete
Bendesı Vehbī ‘Ömer Pāşā-yı re’fet-intimā
- 5 Şarf-ı himmet eyleyüb ta’mīre ‘avn-i haqqıyla
Verdi hayāt haste-i nevmīde dārū-yı şifā
- 6 Düşdi bā-ilhām-ı Hāq tārīhi **Āgāh** pek metīn
Oldı evvelkinden a’lā şimdi bu dārū’l-şifā

1310²⁸⁴**M-61a²⁸⁵**²⁸³ M²⁸⁴ 1310: - M²⁸⁵ Sayfada kırmızı mürekkepli üç karalama tarih mevcuttur: M

M-61b

DT-76b

İbtidā-yı Ğazeliyyāt²⁸⁶

1

Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilün

- 1 Koyma kūyında raķībi ede mesken peydā
Ne revādur²⁸⁷ ola cennetde Birehmen peydā
- 2 Yed-i beyzā-yı münācāt dirahşān olmaz
Tih-i dil etmese bir vādī-i eyemen peydā²⁸⁸
- 3 Menzil almaz dil-i sālīk yoğ ise ihlāşı
Yemmde keştī yürimez etmese yelken peydā
- 4 Dem-i pīrīde çeker bar-ı ğam-ı ‘uķbāyı
Zād-ı rāh-ı seferi etmeyen erken peydā
- 5 Ehl-i vaħdet nażarında görinen heb birdir
Dil-i pāk içre gerekmez ola sen ben peydā
- 6 Çeşm-i diķķatle bu ħum-ħāneye baksañ her ān
Nice biñ er uyur mişl-i Diyojen peydā
- 7 Bu cedel-ğāh-ı fenāda bulamaz rāħat dil
Dil-şikenlikle eden kendine düşmen peydā

²⁸⁶İbtidā-yı ğazeliyyāt: ğazeliyyāt DT²⁸⁷revādur: revā kim DT²⁸⁸2~ 3 DT

- 8 Ehl-i dil bulsa daḥi menzil-i maḳṣūdına yol
Reh-güzārında olur bir nice reh-zen peydā
- 9 Her kim isterse ola kūh-ken-i derd ü belā
Eylesün bir but-ı Şīrīn-i dil-āhen peydā²⁸⁹
- 10 Rū'yet-i vech-i ḥaḳīḳat nice mümkün Āgāh
Dilde tā olmayacak dīde-i rūṣen peydā

DT-82a

Dīger

2

Fā'ilatün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Her taraḍdan öyle tārī oldu kim noḳṣān baña
Cebr-i māfāt eylemek hergiz degil āsān baña
- 2 Merdüm-i nākesden olmaḳdan ise deryūze kām
Yagdūr etmek ye's ile terk-i ḥayāt ü cān baña
- 3 Çekdi seyl-i eşk ile şeh-rāh-ı kūy-ı vaşla sed
Gör nice reh-zenlik etdi dīde-i giryān baña
- 4 Nūş-ı zehr-i ğamla olsun cümlesi pūr pīç ü tāb
'Ayn-ı mārān oldu dermān şandığım yārān baña

²⁸⁹ - DT

- 5 Yāri beklerken rakīb-i bed-likā etdi zuhūr
Gör ne şūret gösterür āyine-i devrān baña
- 6 Ağlamakdan dīde-i Ya‘kūb-ı dīl olsun ‘alīl
Kıldı mesken kaşr-ı cāh-ı firqati ihvān baña

DT-82b

- 7 Ben o vahşī hālet-i şahrā-yı ‘aşkıım şöyle kim
Görse şekl ü hey’etim Mecnūn demez insān baña

M-62a

- 8 Hāl-i şūriş bir taraf kaht u galā bir yāndan
Oldı ey Āgāh anñçün dār-ı miñnet Van baña

Dīger

Fā‘ilatün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Haste-i derd ü ğam-ı ye’s devādır hūlyā
Şanki i‘cāz-ı mübāh-ı cān-fedādır hūlyā
- 2 Sāye-bağş-ı tesliyetdir bir nice dīvāneye
Bīd-i Mecnūnī denilse ger sezādır hūlyā
- 3 Der-każā eyler gehī ceys-i havās-ı hamseyi
‘Ālem-i endīşede fermān-revādır hūlyā

- 4 Cā-be-cā zulmet-serā-yı albi rūen etse de
Tiz sner bir em‘-i fānūs-ı fenādır ūlyā
- 5 Gāh kendi ‘āleminde mūflisi ārūn eder
Ma‘den-i mevhūme mālīk zī-‘aadır ūlyā
- 6 Her hūmā-pervāz-ı āfīn aydın eyler ārzū
yle ysekden uar bāz-ı hevādır ūlyā
- 7 kmni icrāda yokdır mūsteār i mānī‘i
Mūstailen mlk-i vehme pādiāhdır ūlyā
- 8 Ek-rīz-i asret olmasa i istībāl in
Hem geenden ge ki bitmez mācerādır ūlyā
- 9 Bulmadım Āgāh āir anda ma‘nā-yı merām
Bir mā‘isi yok sevād-ı nā-be-cādır ūlyā

Dīger

4

Fā‘ilatn/ Fā‘ilātn/ Fā‘iln

- 1 ‘Āın barı kebāb olmaz mı yā
Dīdesi cām-ı arāb olmaz mı yā
- 2 Rind-i eb-īz-i der-i meyānenin
Her du‘ası mūstecāb olmaz mı yā

- 3 Olsa ger miftāh-ı ğayba dest-res
Ol gönülde feth-i bāb olmaz mı yā
- 4 İştīyāk-ı zülf ü ruhsārīnla dil
Rūz u şeb ber pīç ü tāb olmaz mı yā
- 5 Bir dil olsa mazhar-ı sırr-ı kelīm
Kābil-i vahy ü hitāb olmaz mı yā
- 6 Tut murād üzre felek devr eylemiş
‘Ākıbet bir inkılāb olmaz mı yā
- M-62b**
- 7 Şems-i haqqdan āfitāb-ı nūr eden
Meh gibi pür āb u tāb olmaz mı yā
- 8 Sırr-ı haqqı fāş eden Mansūr-veş
Mazhar-ı levh ü ‘itāb olmaz mı yā
- 9 Cennet-i vaşlīnla bulsa zevk-i dil
Şeyh-i hasret dīde şābb olmaz mı yā
- 10 Dāne dāne dökdiğim göz yaşları
Firqatinle dürr-i nāb olmaz mı yā
- 11 Şıdk ile Āgāh sevenler Haydarı
Dū cihānda kām-yāb olmaz mı yā

Diğer

5

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Meserret-dîd-i vuşlat fırkate uğrar mı uğrar yâ
Şafâ-âlud-ı şıhhat ‘illete uğrar mı uğrar yâ
- 2 Kānā‘atle bulur insān-ı şābir kenz-i lā yefnā
Tama‘ erbābı dām-ı zilletle uğrar mı uğrar yâ
- 3 Sülūkında ederse istikāmet sālîk-i Hāk-cū
Yolı āhîr cemāl ü cennete uğrar mı uğrar yâ
- 4 Düşer renc ü ‘azāba iddiḥār-i māl eden aḥmak
Ki ḥammāl-ı sıklet-keş miḥnete uğrar mı uğrar yâ
- 5 Huşul-ı vaşlı nā-kābil olan leylî nigāh-bānıñ
‘Aceb çeşm āşināsı cennete uğrar mı uğrar yâ
- 6 Olur rüşene lāne ḥidmeti bādî-i feyz elbet
Mürîd-i şāf-ı sîret himmete uğrar mı uğrar yâ
- 7 Bu çirk-āb-ı fenāya meyl eden ehl-i hevā **Āgāh**
Netîce varṭa-i süfliyete uğrar mı uğrar yâ

DT-82a

Diğer

6²⁹⁰*Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün*

- 1 Zer ister lāf ile ‘āşık o şeh-nāza çatılmaz yā
Tehī oldıkça destîñ dāmen-i vuşlat açılmaz yā
- 2 Şu miḥnet-rāh-ı ‘ālemde yerin buldıkça ārām et
Yoruldukça seniñçün her maḥalde ḥān yapılmaz yā
- 3 Ne lāzım ehl-i ḥaqqıñ ḳalbini teftişe ḳalkışmak
Mekānı zann ile erbāb-ı nāmūsıñ başılmaz yā
- 4 Beşerdür şüretā sîretde ammā ‘ayn-ı ḥayvāndur
Ḥaḳıḳatden ḥaber-dār olmayan insān şayılmaz yā
- 5 Devām etdikce devr-i cām-ı ‘aşkıñ ḥoş gör ey sākī
Şarāb-ı ḡamla hergiz mest olan ‘āşık ayılmaz yā
- 6 Tecāvüz etme ta‘yîn-i cezāda ḥadd-i ma‘rūfı
Ki fi‘linden ṭolāyı tōhmet erbābı aşılmaz yā
- 7 Görüb redd etme ‘aybın ba‘z zād-ı ṭab‘ımıñ **Āgāh**
Veled nāḳış vüçüd olmaḡla yābāna atılmaz yā

DT-85a

Müstezād

7

*Mef'ülü/ Mefā'ilü/ Mefā'ilü/ Fe'ülün**Mef'ülü/ Fe'ülün*

- 1 Ey gonca dehen ruḥları gül ḳāmeti ṭūba
 Ve'y dilber-i ra'nā
 Ey ğıbṭa-keṣ-i ḥüsnā olan cennet me'vā
 Ğilmān saña lālā

M-63a

- 2 Bilmem ki ne siḥr eyledi ol ğamze-i cāvid
 Mānende-i Ḥārūt
 Üftādeleriñ etdi dil ü 'aḳlını yaġmā
 Sāmānını imḥā

- 3 Mecnūn şıfat 'āşık-ı rüsvā şüdelər heb
 Şaḥrālara düşdi
 Zincīr-i ğam-ı 'aşkıña bağlandı ser-ā-pā
 Ey saçları leylā

- 4 Ḳaşıñ belini bükdi nice 'āşık-ı zārıñ
 Heb iki ḳat etdi
 Cevriñ oḳına sīne-küşā cümle müheyyā
 Cān vermege cānā

- 5 Zülfüñ kokuşın sünbüle bir vaşf ediş etdim
 ‘Aklı gideyazdı
 Gülşende yatur mest olub ol hāl ile hālā
 Bī-tāb ü tüvānā
- 6 Çeşmiñ göricek ser-hoş olub nergis-i maḥmūr
 Düşdi çemen üzre
 Bilmem ki ne hāl oldu o bī-çāreye eyvāh
 Ayılmadı hālā
- 7 La‘liñden alub neş’eyi meyḥānede bāde
 Mest eyledi ḥalkı
 Keyfine vāqıf olub zāt-ı mesīḥā
 Cān eyledi iḥyā
- 8 Bülbül gibi her şām ü seḥer ey gül-i ḥandān
 Hoş-gū kuluñ Āgāh
 ‘Aşkıñla nevvār olsa nağme-sāz ü dem-efzā
 ‘Āşık saña zīrā

Ḥarfü’l-Bā

8

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Her kim olsa mālīk-i gencīne-i ḥilm ü edeb
 Qabza-i teşḥīre qor dünyā vü māfīḥāyı heb

- 2 Yegdir elbetde maķar-ı insāndan nev‘-i cemād
Nef‘-i hāķ içün yanub maķv-ı vüçüd eyler hāķab
- 3 ‘Āķil etmez maşraf-ı ferdāyı ta‘līķ-i ümīd
Zer be-ceyb-i ihtiyāt ol çekmeyim derseñ ta‘ab
- 4 Gül-beden kem māyedür zīrā gözetmez hāķķ-ı nān
Etme āşār-ı vefā nādāndan ķaşd u taleb
- 5 Keşf-i rāz etme görüb aķbābıñı germ iltifāt
Soñra serdī-i nedāmetle olursuñ beste-leb

M-63b

- 6 Ġālibā baķın-ı hām hīkmetde bulmuş terbiyet
Her mizāc u ķab‘a hāşiyet verir bintü’l-‘ineb
- 7 Şāhrāh-ı Haydarı Āgāh tutanlar şübhesiz
Vāşıl-ı ser-menzil-i maķşūd olur yā luţf-ı Rabb

DT-95b

Dīger

9

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şehr-i ‘ayşım hāķ ü nārımdan gelür bŷy-ı şarāb
Baķr-i ‘aşķım rŷzigārımdan gelür bŷy-ı şarāb

- 2 Cür‘a-nūş-ı meclis-i cām-ı şafā-yı vuşlatım
Her kelām-ı neş‘e yārimden gelür bŷy-ı şarāb
- 3 Aġladıkca ḥasret-i la‘l-i lebiñle sākīyā
Eşk-i çeşm-i intizārımdan gelür bŷy-ı şarāb
- 4 Rind-i şeb-ḥīzdir dārā-yı mŷlk-i ‘işretim
Şubḥ-dem kurb u civārımdan gelür bŷy-ı şarāb
- 5 N’ola medhūş eylesem yārān-ı bezm-i keşreti
Tā dil-i vaḥdet-şi‘ārımdan gelür bŷy-ı şarāb
- 6 Mest-i cām-ı ‘aşk iken ölsem de **Āgāh** gam degil
Tŷde-i ḥāk-i mezārımdan gelür bŷy-ı şarāb

10²⁹¹*Fā‘ilātŷn/ Fā‘ilātŷn/ Fā‘ilātŷn/ Fā‘ilŷn*

- 1 Kām-ı diller sākī-i gül-çehreniñ cāmında heb
Ḥāhiş-i rindān naql-i çeşm-i bādāmında heb
- 2 ²⁹²
Neş‘esi ehl-i ġamıñ çŷn cām-ı gül-feminde heb
- 3 Nā-ŷmīd olduġ o şāhiñ vuşlatından biz velī
Nā‘il-i kām oldu ‘ālem devr-i aḥkāmında heb

²⁹¹ - DT²⁹² - M

- 4 ‘Ārızın etmiş ihāta kākül-i pīçīdesi
Āşiyān-ı mürğ-i diller hālka-i dāmında heb
- 5 Yār ile hem-bezm olub Āgāh ber-şeb tā seher
Hālını her vech ile ‘arz etdi encāmında heb

M-64a²⁹³

M-64b

DT-95a

Harfū’t-Ta²⁹⁴

11

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Görmedim toğdığını mihr-i mesārr-ı ğurbet
Zulmet-i ğamla bütün geçdi nehār-ı ğurbet
- 2 Vaṭanıñ künc-i kehen beyti baña me’vadır
İstemem sırça sarāy olsa da dār-ı ğurbet
- 3 Çünkü sermāyesi itlāf-ı nuḫūd-ı cāndır
Māl-ı Kārūn gibi geçsün yere kār-ı ğurbet
- 4 Görmedik neş’esini cām-ı şāfā-peymānıñ
Olalı derd-keş-i bezm-i diyār-ı ğurbet

²⁹³ Boş sayfa: M

²⁹⁴ diğer DT

- 5 Sürme-i firķat olur eşm-i ġarībānda heb āh²⁹⁵
 arışub eşk-i ġam u ġüzne ġubār-ı ġurbet
- 6 Fikr-i řubġ-ı vaşan olmakda řafaķ-rīz-i neřāt
 Reh-ġüzārımda ekildikce fenār-ı ġurbet
- 7 ġölünü oķmaġa degmez bu fenānıñ Āġāh
 ekme beyhūde ġam-ı minnet-i ġār-ı ġurbet

Dıġer

12

Mef'ūlū/ Mefā'īlū/ Mefā'īlū/ Fe'ūlūn

- 1 Ki ġün yüzüñi eyle nihān ġāhi 'ayān et
 Ol vechle ġurřīd-i cemāliñ leme'ān et
- 2 Ĥayr ü řeri mādām ki temyīz edemezsiñ
 Ne yahşı edüb ġalkā efendine yamān et
- 3 Re'yiñde muşır olma řavāb olsa da bi'l-farz
 Nāġār özüñi tābi'-i efķār-ı zamān et
- 4 Rızķıñ ġelür ayaġıña az oķ ne adarsa
 Sen merkez-i me'mūn-ı rızāda devrān et
- 5 Cevhere muġālifse eġer söyledigiñ söz
 Sen ānı ġařā 'add ile taġvīl-i lisān et

²⁹⁵ heb āh: āh DT

- 6 Maḫṣūduñ eger menzil-i vuşlat ise ‘āşık
Sīneñ hedef-i tır-i ğam-ı ‘aşq-ı civān et
- 7 Raḫş-ı kâlemiñ cünbüşe geldi gece Āgāh
Cevlānıña ma‘nāya gehī ‘atf-ı ‘inān et

DT-95b

Dīger

13

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bulmadı ārām içün bir şāḫ-ı bālā bāz-ı baḫt
Bunca yıl beyhūde oldı heb hevā-perdāz-ı baḫt

M-65a

- 2 Muḫtezā-yı ṭālī‘-i nā-sāzdan mıdır nedir
Uymadı peşrev-i maḫşūda tār-ı sāz-ı baḫt
- 3 Dāne-çīn-i kām olan qoymaz bu ḫırmen-gāhda
Mürg-i dil olmuş esīr-i pençe-i şehbāz-ı baḫt
- 4 Ağladur dā‘im beni tā raḥm-ı māderden beri
Ḥāşılı bilmem nedür encām-ı kār āġāz-ı baḫt
- 5 ‘Ömr-i şīrīn geçdi ḫayfā va‘de-i ferdā ile
Zā‘iḳamda hissölünmaz lezzet-i incāz-ı baḫt

- 6 Eylemez ye's ü emel yek-digeri mülkün harāb
Şulḥ ile te'līf-beyn etseydi kār-perdāz-ı baḥt

DT-96a

- 7 Sāz-ı tevfiḳ olsa **Āgāh** nağme-perdāz-ı ümīd
Perde-i iḳbālden zāhir olur āvāz-ı baḥt

M-65b²⁹⁶

M-66a

Harfū'l-Şā

14

Mefā'ilün/ Mfā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Göñülde ıztırāba ḥiddet-i efkārdır bā'is
Hurūş u cūş-ı baḥre tünd-ı rüzgārdır bā'is
- 2 Ne ḥükm-i rüzgār vü ne hevā-yı zülf-i dilberdir
Perīşānī-i ḥāle baḥş-ı nā-hemvārdır bā'is
- 3 Kıyāfetde arar ḥalk kıbāl-ı fazl u kerāmātı
Şalāh-ı ḥāle gūyā cūbbe vü destārdır bā'is
- 4 Eden bend-i kafes bülbülleri şırın zebānlıqdır
Ki dil-tengī-i ehl-i ṭab'a heb iş'ārdır bā'is
- 5 Necāt ister iseñ **Āgāh** kuşūruñ i'tirāf et kim
Günāh ü cürmi 'afv ü şafḥa istiğfārdır bā'is

²⁹⁶Boş sayfa: M

M-66b²⁹⁷

M-67a

DT-82b

Ḥarfü'l-Cīm²⁹⁸

15

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Etmez hevā-yı 'aşk ile iclā karar mevc
Türmaz koşar sevāhil-i vaşlı arar mevc
- 2 İcrā-yı medd ü cezr-i tevāzu'yla gāh gāh
Etmek diler o māh-veşi der-kenār mevc
- 3 Ḥaddiñ taşırma ḥiddete gelseñ de baḥr-veş
Cüşiş deminde sāhili etmez güzār mevc
- 4 Düşmüş kenār-ı gurbete taşlarla dökinür
İşrāb eder nedāmet-i terk-i diyār mevc
- 5 Keşti süvār-ı zulme verür raḥne-i helāk
Peydā ederse dilde yemm-i inkisār mevc
- 6 Pervāne gönlüm eyledi deryā-yı nūra
İzhār edince şem'a-ı ruḥsār-ı yār mevc

²⁹⁷Boş sayfa: M²⁹⁸diğer DT

- 7 **Āgāh** anında çekdiği var rûzgârdan
Etmeydi yoğsa boş yere feryād u zār mevc

DT-94b

Dīger

16

Mef‘ülü/ Mefā‘ilü/ Mefā‘ilü/ Fe‘ülün

- 1 Yār olsa kişi t̄ālī‘i miḥnet mi çeker hīç
Kām-ı dili taḥşilde ‘usret mi çeker hīç
- 2 ‘İşret-gede-i ‘āleme bezm-i ezeliden
Mestāne gelen sāğara minnet mi çeker hīç

DT-95a

- 3 Sermāye-i ādāb-ı cibillisi olanlar
Bu dād u sitad-gāhda zaḥmet mi çeker hīç
- 4 Bulsaydı kişi raġbet ü rāḥat vaṭanında
Beyhūde ġam-ı ‘ālem-i ġurbet mi çeker hīç
- 5 Nefsinde eden ḥimye nevāhī-i Ḥudādan
Biñ yıl yaşasa renciṣ-i ‘illet mi çeker hīç
- 6 Bir dil ki ola nā’il-i dīdār-ı ḥaḳīḳat
Ferdā eleme ḥasret-i cennet mi çeker hīç

- 7 Mestānelere cām-ı şafā baḡş etseñ
Bu bezmde ḡāmyāze-i ‘işret mi çeker hīç
- 8 Genc olduğını künc-i ḡanā‘at bilen Āḡāh
Rāh-ı ṭaleb ü sa‘yda zillet mi çeker hīç

M-67b

DT-94b

Dīḡer

17

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şāh-ı ‘ālem olsa bir ḡul etme ‘arz-ı ihtiyāc
Dest-i ḡacātūñ hemīşe dergeh-i Allāha aç
- 2 Geç bu bender-ḡāhda fīkr-i ziyān u sūddan
Kāle-i ümīdiñe vermekse maḡşūduñ revāc
- 3 Ḥāşıl olmaz cümle-ḡāh-ı dilde şālih bir veled
Tā ‘arūs-ı fīkr ile zīkr etmedikce izdivāc
- 4 Olsa istiḡlāḡa lāyık sende isti‘dād eger
Geydirürler başıña ma‘nada tāc-ı ibtihāc
- 5 Ḳayddan āzādedir zahr etme ehl-i salṭanat
Bir belādur başına şāhān-ı dehriñ taḡt u tāc
- 6 Bulmadık bir ‘illetin teşḡīs eder ḡāriḡ ṭabīb
Ḳaldı dil ṭab-ḡāne-i ‘ālemde ḡayfā lā-‘ilāc

- 7 Tābiş-i ‘aşk ile yāriñ hazzeder yandıkça dil
Çün sinemdir gālibā āteşle kılmış imtizāc
- 8 Ger dilerseñ Hakkā kurbetiyle Āgāh i‘tilā
Kılma ünsiyyet ‘avām-ı nās ile gördükde kaç

DT-94a

Dīger

18

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Çerh tırmaz cevri eder şabr eylemek her-bār güc
Güc yetişmez ermez el düşmenden aḥz-ı şār güc
- 2 Yār serkeş hāl müşkil dilde yok şabr ü sükūn
Düşmüşüm bir derde ki ızhārı güc izmārı güc
- 3 Ḥayr ü şer beyninde ‘ālem taldı baḥr-ı ḥayrete
Cenneti taḥşil müşkil ihtiyār-ı nār güc
- 4 Olmadıkça dilde mir’at-i ḥaḳīḳat cılve-ger
Sālik-i şūret pereste rü’yet-i dīdār güc
- 5 Şunmadıkça cām-ı la‘liñ şorma derdim sāḳiyā
Ehl-i dil mest olmayınca cürmüni ikrār güc
- 6 Lāf-zenlik istemem ‘āşık iseñ geç cāndan
Da‘vī-i manşūr āsāndır velikīn dār güc

DT-94b

- 7 Terk-i cāh et ger huzūr isterseñ ey **Āgāh** kim
Minnet-i iqbāl müşkil miḥnet-i idbār güc

M-68a**DT93b****Dīger**

19

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 'Āqıl almaz bir pula dünyā vü māfihāyı hīç
Zīb-i dūş-ı raġbet etmez hil'at-i dünyāyı hīç
- 2 Pādişāh olsañ da kendiñ hīç tut hīç olmadan
Kıldı āhir gör felek İskender ü Dārāyı hīç

DT-94a

- 3 Hızır ile hem-pā olan keff-i lisān etmek gerek
Kılma mes'ül-i te'ālī mürşid-i dānāyı hīç
- 4 Nuṭṭda ḥaqq dār-ı nefside cān demiş ehl-i nefis
Maḥrem-i ta'bīr-i nā-ehl eyleme rü'yāyı hīç
- 5 Maşraf-ı sīmāb esāsı vehm eder zer guşışın
Görmedük zengin olmuş²⁹⁹ bir raġbet-i kimyāyı hīç

²⁹⁹ görmedük zengin olmuş: zengin olmuş görmedük DT

- 6 Olmasa Mecnūn girībān-çak-ı dest-i ta‘n-ı halk
İttiḥāz etmezdi mesken dāmen-i şahrāyı hīç
- 7 Yalñız³⁰⁰ kelbiñ şu ḥālī ğıbtaya şāyāndır
Kānde olsa yer yatur çekmez ğam-ı ferdāyı hīç
- 8 Nağme-i ğam kim naşīb-i cānıdır bir ‘āşıkıñ
Lā-cerem elden düşürmez sāğar-ı şahbāyı hīç
- 9 Oldıñ Āgāh bunca yıl beyhūde-gū ammā ki ḥayf
Bir ḥulūş-ı ḳalb ile yād etmediñ Mevlāyı hīç

DT-93b

Nazīre li-cenāb-ı Kāzım

20

Mef‘ūlū/ Mefā‘ilū/ Mefā‘ilū/ Fe‘ūlūn

- 1 Miḥnet-gede-i dehrde rāḥat göremem hīç
Ḳayd ‘ālemidür bunda ferāğat göremem hīç
- 2 Āzāde-ser olmaḳsa ‘arz-ı ḥıfz-ı lisān et
Bir başḳa ṭarīḳ ile selāmet göremem hīç
- 3 Ger Ḥaḳdan ise ḥayr u şer ey ‘aḳlına mağrūr
Daḥl etme gibi ḥalkı cehālet göremem hīç
- 4 Ḥaddiñ gözetüb eyleme mā-fevḳiñi ta‘rīz
Bundan büyük ‘ālemde ḳabāḥat göremem hīç

³⁰⁰ yalñız: ṭoğrısı DT

- 5 Her söz ki denür hikmeti var aşlını baksan
Nā-lāyık ü nā-haqq ola hüccet göremem hîç³⁰¹
- 6 Cehliñden ona bir hüneriñ var ise ‘arz et
Pes hırkada ey şeyh kerāmet göremem hîç
- 7 Tahrik-i fesād etme uyub nefis ü hevāya
İkāz-ı fiten gibi fezāhat göremem hîç

M-68b

- 8 Bir ‘illeti var ehl-i ğaraż olsa da haqq-gūy
Kavlin ben anıñ kābil-i şihhat göremem hîç
- 9 Kāzım bu sözi hoşca demiş isem ol Āgāh
Ben kendi vücūdum gibi töhmet göremem hîç

Diger

21³⁰²

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 ³⁰³
Yād kıl herkesi iyilik ile zemmden geç
- 2 Fehm kıl hayrū’l-umūri evsaṭühā nüktesin
Etme müstaḳbeli hîç yād geçen demden geç

³⁰¹ 5 ~ 6 DT

³⁰² - DT

³⁰³ - M

- 3 Bilmek isterseñ eger ma'nî-i rûh-ı Allahlı
Heves-i nakş-ı ruḥ-ı şüret-i meryemden geç
- 4 Düşme girdāba uyub bād-ı hevā-yı nefse
Zevrak-ı 'aşk ile mevc-āver-i kûlzümden geç
- 5 Ehl-i 'aşkıñ bulamaz derdine Loḳmān çāre
Etme ümîd devā zaḥmıñıa merhemden geç
- 6 Bulayım derseñ eger semt-i selāmetde ḥuzûr
Lā-mekānî olub Āgāh iki 'ālemden geç

M-69a³⁰⁴

M-69b

DT-90b

Ḥarfü'l-Ḥā'³⁰⁵

22

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Bāde-i mu'ciz dem-i 'aşk ile hem-demdür ḳadeḥ
Sırr-ı rûh-ı 'İsa-i cān-baḥşa maḥremdür ḳadeḥ
- 2 Burc-ı āb-ı āsumān neş'eden eyler ṭulū'
Kevkeb-i cünbüş-nümā-yı bezm-i 'ālemdür ḳadeḥ

³⁰⁴ Boş sayfa: M

³⁰⁵ diğer DT

- 3 Kānde olsa meşreb-i pāki şafādan dem urur
Ehl-i diller mūnis bir şūḥ-ı gül-femdür kadeḥ
- 4 Āb-ı āteş-pāre-i şīr-efgeni ‘aql oynadur
Meş‘al-efrūz-ı şecā‘at Ḥayderī-demdūr kadeḥ
- 5 Mest olur būy-ı feraḥ-zāsıyla ehl-i mey-gede
Gonca-i gülzār-ı nūş-a-nūş-ı ḥurremdür kadeḥ
- 6 Hemdem-i bezm-i neşāt-efzāsı görmez rüy-ı ğam
Şāhid-i ‘işret-serā-yı devlet-i cemdür kadeḥ
- 7 Rinde sākī-i hilālī zevk-baḥş-ı ‘ıyd olur
Māh-ı şevk-ārā-yı ref‘-i rūze-i ğamdur kadeḥ³⁰⁶
- 8 Sū-be-sū cārī cihān-ı ‘ayşa ḥükm-i neş‘esi
Şāh-ı mey devrinde bir destūr-ı a‘zamdur kadeḥ
- 9 Germ olur keyfiñ bu peyrevlikle Āgāh ğam yeme
Ḥüsni-i āteş-dem-i feyze müsellemdür kadeḥ

Dīger

23³⁰⁷

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Kesdirse göze bir ğamzesi bir ānı şeyḥ
Çille lāzım deyu göz hapsine qor anı şeyḥ

³⁰⁶ DT

³⁰⁷ DT

- 2 Herkesi dā'ire-i hīlesine çekmededir
Çarpıyor t̄ā'ife-i cinn gibi insānı şeyh
- 3 Geydirür tersine pāpūş 'acūz-ı dehre
Vādī-i mekrde sebaķ eyledi şeytānı şeyh
- 4 Çeşm-i hāķķ-bīn ile baksañ göziniñ sürmesine
Görinür gezdiği ma'nide şafāhānı şeyh
- 5 Pek de boşdur deme da'vā-i kerāmet etse
Keşf eder gāhi olur 'ālem-i seyrānı şeyh
- 6 Bakma faşl etdigine duhterez-i zāhirde
Hürmetin elde tutar mest yine pinhānı şeyh
- 7 Böyle oldıkca def ü nāy ile şevķ-āver rakş
Dönderir tekyede çok āfet-i devrānı şeyh
- 8 Mey ü maḥbūba olan meylini işrāb eyler
Mevzu'-ı bahşē koyub kevşer ü ğilmānı şeyh
- 9 Va'zınıñ 'ākıbeti cerre tayandı **Āgāh**
Ālet-i menfa'ati eyledi kūr'ānı şeyh
- M-70a**
- 10 Hāzret-i Hāķķ-ı hāķķ-bīn ile olsun hem-rāh
Görmek isterse eger 'ālem-i 'irfānı şeyh

Dİger

24³⁰⁸*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 Eger olsañ dañi āzāde melāl-i çār-mīh
Hiddet-i nefis ile bir kimseyi etme tevbiḥ
- 2 Çekerim āteş-i hicr gelse kebāb oldu yeter
Sīneme bir de ‘itāb eyleyerek şapladı sīḥ
- 3 Her zamān burc-ı nuḥūsetden olur cilve-nümā
Ġālibā kevkebe-i ṭālī‘imizdir merīḥ
- 4 Tevbesiz eşk-i nedāmetle görölmez semere
Şecere neşv ü nemā gelmez eger olmasa bīḥ
- 5 Şi‘r ile telef etme naḳd-i zamānıñ Āgāh
Ne kaşīde alur etmekci ne baḳḳāl tārīḥ

M-70b³⁰⁹

M-71a

Ḥarfü’d-Dāl³¹⁰

³⁰⁸ - DT³⁰⁹ Boş sayfa: M³¹⁰ - DT

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

DT-76b

- 1 Boş yere etme yapılmak havesiyle feryād
Kimi gördüñ bu harābātda olmuş ābād
- 2 Var iken dergeh-i hācāt-ı Hudā-yı müte‘āl
Gayrı bir bābdan etmek ne revā istimdād³¹¹
- 3 Ger vuķūfuñ yoğ ise māzi vü istiķbāle
Sergüzeştiñ saña olmaz mı medār-ı irşād

DT-77a

- 4 Xanı Keyhüsrev ü Dārā xanı İskender ü Cem
Şarşar-ı bād-ı fenā cümlesin etmiş berbād
- 5 Gördi yok gāyeti kūh-ı emel-i dünyānıñ
Ye’s ile tīşesini başına çaldı Ferhād
- 6 Her gelen ağlıyarak gitdi bu mātem-gededen
Xurretü’l-‘ayn-ı resūl olmadı hatta dilşād
- 7 Olma mi‘mārı tehī köhne sarāy-ı dehrin
Ezelī kurdı fenā çünkü esāsın üstād
- 8 Açılır herkese bir fāhişedir duhterezi
El-hāzer olmayasın pīr-i muğāna dāmād

³¹¹ 2 ~ 3 DT

- 9 Tıydığıñ ھاqq sözi baş üzre kabül et Āgāh
Başma vādī-i ھodīde şaқınub pāy-ı ‘inād

Dīger

26³¹²

Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilün

- 1 Düşse bir mülk içine şā‘iқа-i istibdād
Āteş-i zulm ile sükkānını eyler berbād
- 2 Nā-bedīd eyledi bir çok milel ü aқvāmı
Nev‘-i insāna ‘aceb minnet imiş cehl ü ‘inād
- 3 Zulm ile ھاşıl olan genc-i nuқūd u emvāl
Düşmen-i ھāne-ھاrābı eder āһir ābād
- 4 Ğam-ı zincīr-i esāretle vaţan dūzaһdır
Hāl-i ھürriyet ile cennet olur mülkin yād
- 5 Һaқ mūrı gözedir ھاsmı Süleymān ise de
Ki budur şān-ı şehinşāh-ı ‘adālet-i mu‘tād
- 6 Bir ھükümet ki düşer da‘vā-i istiqlāle
Zīr-i destānına yardımcı ola Rabb-i ‘ibād
- 7 Қāzī-i nā-ھاqq ise maһkemede da‘vacı
Kime kimden ede ھاqq şāһibi bilmem feryād

- 8 Zülmdür fitneyi ıķā‘a sebep ey **Āgāh**
 ‘Addir bā‘ıṣ-i āsāyiṣ-i emṣār ü bilād

M-71b

Dīger

27³¹³

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mēfā‘īlün

- 1 Düṣerse fülk-i dil süy-ı kenāre herçi bād-ā-bād
 Tekāpū eylemem bu rüzgārda herçi bād-ā-bād
- 2 Hevā-yı vaṣl ile semt-i belā-yı ‘aşka dost oldum
 Bulunmaz ise ki çāre ne çāre herçi bād-ā-bād
- 3 Görüb ṣem‘-i ruḥ-ı dildārı oldum ben de pervāne
 Yanarsam tābiṣ-i ḥüsniyle nāra herçi bād-ā-bād
- 4 Ḥayāl-i çin-i gīsūlarla ḳaldım kūy-ı zulmetde
 Düṣerdi ḳāre baḥtım bu diyāra herçi bād-ā-bād
- 5 Gezerken bāğ-ı dehri bülbul-i ṣūride-veṣ **Āgāh**
 Göñül verdüm yine bir gül‘izāra herçi bād-ā-bād

M-72a

DT-96a

Ḥarfü’z-Zāl³¹⁴

³¹³ DT

³¹⁴ dīger DT

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Zikr-i nāmıñla olur şoĥbet-i aĥbāb lezīz
Fikr-i la‘liñle gelür rinde mey-i nāb lezīz
- 2 Aldanan gerdiş-i çerĥ-i felege cāhildir
Çünkü etfāle gelür cünbüş-i dolāb lezīz
- 3 Vaşf-ı kevşerden açub vā‘iz efendi baĥşı
Nüş-ı şahbā-yı lebiñ eyledi işrāb lezīz
- 4 Ĥasretiñle ne ‘aceb aĥlar iken mest olsam
Vaĥt-i bārān olur elbetde şükr-i ĥāb lezīz
- 5 Zevĥ alır yek-diĥeri zıddı ile meşreb-i ĥalk
Mey gelür rinde daĥi zāhide ĥoşāb lezīz
- 6 Seni Āgāĥ yemm-i keşretdür eden şüre dimāĥ
Sāĥil-i vaĥdete çık tā bulasñ āb-ı lezīz

M-72b³¹⁵

M-73a

DT-77b

Ĥarfü’r-Rā³¹⁶

³¹⁵Boş sayfa: M

³¹⁶diĥer DT

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Görme birden ğayrı işbāt-ı ilāhī böyledür
Geç ikilikden şühūdāt-ı ilāhī böyledür
- 2 Cüz’ ü küll yek-digerinden eyler istimdād ü dād
Muķtezā-yı kudret-i zāt-ı ilāhī böyledür
- 3 Gizlidir her noktasında biñ kitāb-ı müsteṭāb
Ḥikmet-i tertīb-i āyāt-ı ilāhī böyledür
- 4 Kaṭre olmaz mevc-i ḥikmet-ḥīz-i şun‘ indan cihān
Vüs‘at-i baḥr-ı kemālāt-ı ilāhī böyledür
- 5 Gösterür her laḥẓada yüz biñ tecellī ‘āleme
Sırr-ı mir‘at-ı şu‘ūnāt-ı ilāhī böyledür
- 6 Aşlı her şeyiñ eder fer‘iyle işbāt-ı vücūd
Şīve-i aḥkām-ı ‘ādāt-ı ilāhī böyledür
- 7 Secde-gehdır her cihet ma‘nen dil-i Āgāh için
Efzal ü pāk-i ‘ibādāt-ı ilāhī böyledür

Diger

30³¹⁷

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Reh-revi bī-hūş olur şahrā-yı vuşlat böyledür
‘Aķili Mecnūn eder hālāt-ı rü’yet böyledür
- 2 Naķd-ı cān bezl etmedikce dest-res olmak muhāl
Gevher-i gencīne-i baķr-ı velāyet böyledür
- 3 Şūre-zār-ı fıskı eyler gülşen-i zühđ ü şalāh
Bād-ı enfās-ı laţif ehl-i himmet böyledür
- DT-78a**
- 4 Lem‘a-rīz-i nūr eder ‘ayn-ı ‘alīl keçe vey
Meş‘al-i şeh-rāh-ı iķlīm-i hidāyet böyledür
- 5 Bī-nihāyetdür söz ammā bir görür ma‘nāsını
Çeşm-i bārik-i nigāh-endāz-ı vaķdet böyledür
- 6 Oldı kemter naķşı şun‘ı hayret-efzā-yı ‘uķūl
Kār-gāh-ı hıķmet-endūz-ı meşiyet böyledür
- 7 Seyr eder lemhu’l-başarda ‘ālemin māhiyetiñ
Dīde-i haķķ-bīn-i erbāb-ı başiret böyledür
- 8 Rūşenā baķşā-yı şarķ u ğarb olur bir zerresi
Nir-nā bende-i çerķ-i haķīķat böyledür
- 9 Mekteb-i ‘ilminde Rişto tıfl-ı ebced-hān olur
Hāce-i rāz āşinā-yı ders-i hıķmet böyledür

- 10 Atlas-ı gerdünü eyler kem-behā yek-pāresi
Hırka-i peşmīne-i merd-i melāmet böyledür
- 11 Olsa terk eyler serīr-ārā-yı mülk-i salṭanat
Nā'il-i ser-menzil-i genc-i ferāgat böyledür
- 12 Pīş-i nezāreñde sa'y et kalmasun **Āgāh** nihān
Ma'na-yı 'aynü'l-yaķinde ser-hüviyyet böyledür

Dīger

31³¹⁸

Mef'ūlū Fā'ilātū/ Mefā'ilū/ Fā'ilūn

- 1 Kimi cihāna ḳul kimi sultān gelür gider
Hikmet nedür ki cümlesi giryān gelür gider
- 2 Verme libās-ı ḥūrī-i hestīye hīç vücūd
Ādem bu kār-ḥāneye 'üryān gelür gider
- 3 Kalmaz tehī māḳām tecellī-i zāt-ı Hāḳ
Her ān hezār-ı Mūsā-i 'umrān gelür gider
- 4 Şun'-ı Hudāyı müdrik olur sanma her biri
Bu kār-gāha gerçi çok insān gelür gider

DT-78b

- 5 Geçmese hâce medrese-i kıyl u kâldan
Bulmaz reh-i haqîqati nādān gelür gider
- 6 Yüz biñde birdür añlıyan ancak haqâyıķın
Pek çok cihāna şāriḥ-i Qur'ān gelür gider
- 7 Halvet-serā-yı 'ālem-i imkāna ehl-i dil
Gāhi 'ayān ü geh daḥi pinhān gelür gider
- 8 Āgāh meşemm-ı hāṭır ğam-gīne her zāman
Gül-būy-ı bāğ-ı vuşlat- ı cānān gelür gider

Diger32³¹⁹*Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün*

- 1 Merd-i haqḳ-cūya ki ser-çeşme-i ma'nā görünür
Her kemīn kaçre birer menba'-ı deryā görünür
- 2 Bir taraf olsa gönülden hüccet-i şirk-i hafî
Şeş cihet secde için ka'be-i 'ulyā görünür
- 3 İhtilāfāt-ı mezāhir saña olmuş perde
Kaldur esmāyı da baḳ cümle müsemma görünür

- 4 Bu kütübḥāne-i ḥikmet-eṣerīñ her varakı
Nazar-ı ‘ārife bir nüṣḥa-i kübrā görünür
- 5 Kays-ı ḥaḳḳ-bīne cihān āyine-i vaḥdetdür
Ne yere kılsa nazar şüret-i Leylā görünür
- 6 Çeşm-i vahdetle bakarsan şuver-i eşyāya
Saña her seng-i siyeh gevher-i yektā görünür
- 7 Kūy-ı yār olsa cehennem ne ‘aceb ‘uṣṣāḳıñ
Dil-i hicrān-keşine cennet-i me’vā görünür
- 8 Olalı ‘āşık-ı dīdārı o nūr-ı başarıñ
Dil-i Āgāha ne dünyā vü ne ‘uḳbā görünür

DT-77a

Diger

33

Mef‘ūlü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilü

- 1 Olmaz kıyās etdiğiñ imkān içindedür
Yokdur vücūdı şandığıñ insān içindedür
- 2 Şūfī ‘aceb ki kendini Ḥaḳdan cüdā şanır
Bilmez kemīne kaçresi ‘ummān içindedür
- 3 Ser-tā-be-pā ḥaḳāik-i esrār-ı cüz’ ü küll
Tedḳik olunsa ma‘nī-i ḳur’ān içindedür

- 4 Bulmaz reh-i selāmeti yüz biñde bir kişi
Halk-ı cihān ekseri buhrān içindedür
- 5 Añlar netice nüh varak ‘aklı devr eden
Sırr-ı ‘urūc nüsha-i ‘irfān içindedür
- 6 Gāh yerde-gāhı gökde ararlar o meh-veşi
Bilmez zavallı halk anı ki cān içindedür
- 7 Hakkın gözet ki bozmaya Hakk ağzıññ tadın
Lezzet cihānda çün nemek ü nān içindedür

DT-77b

- 8 Āgāh ko kıyl u kālī çoban-ı i‘tikādı tut
Kim zevk ü hāl vādī-i imān içindedür

M-73b**DT-96a****Diger**

Mef‘ülü/ Mefā‘ilü/ Mefā‘ilü/ Fe‘ülün

- 1 Yārim dilesem meclisi ağıāre çekerler
Gül ister isem pīšiñe hāre çekerler
- 2 Ger pā-zede-i şaff-ı ni‘āl olsa da lā-yed
Erbāb-ı kemālātı serkāre çekerler

3 Her kim ki ola rāh-rev-i semt-i tevekkül
İnkārın alub vādī-i ikrāra çekerler

4 Nemrūd meniş kimselere olmasa muķārın
Tutsañ da İbrahīm yolın nāra çekerler

DT-97b

5 Hişşeñde ene'l-Haķ demeden eyle tevaķķī
Manşūr gibi şoñra seni dārā çekerler

6 İķbāl ile olsañ da cihān-ı şadr-nişīni
Āhir seni de kūşe-i idbāra çekerler

7 Kālā-yı girān-ķadr-i vişālin o nigārīñ
Korķum bu ki dükkāñçe-i bāzāra çekerler

8 Kādrīñ bilinür bir gün olur ğam yeme Āġāh
Taşviriñi iġzār ile dīvāre çekerler

DT-97b

Dīġer

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1 Cām-ı iķbāl ile mest olmuşa huşyār denür
Ĥayf dīvāneye aķlı başına yār denür

- 2 Kānde bir mest-i mey-i ğaflet ü bengī var ise
Maḥrem-i neş'e-i ḥaḳḳ-ı vāḳıf-ı esrār denür
- 3 Yañılub da'vā-i ḥaḳḳ eylemiş olsañ şimdi
Merd-i manşūr gibi müsteḥaḳ dār denür³²⁰
- 4 Öyle bir vaḳde yetişdük ki fe-sübḥāne'llāh
Su'adā zümresine leşker-i eşrār denür
- 5 Neylesün ehl-i edeb zılm ile bī-zār olıcaḳ
Nāle kılsañ ṭaleb-i 'adl ile bī-'ār denür³²¹
- 6 Halk heb bir görünür ki cihet-i vaḥdetden
Yār kimdür kime bilmem 'aceb aḡyār denür
- 7 'Arz-ı kālā-yı vişāl etme şaḳın aḡyāre
Sevdigim soñra saña şāhid-i pāzār denür
- 8 Bir alāy safsaṭa-gū yanına 'aşrın Āḡāh
Şā'ir-i mu'ciz-edā nādire güftār denür

M-74a³²²

Naẓīre li-cenāb-ı Kāzım

³²⁰_ DT

³²¹_ DT

³²²_ DT

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Dil-i ‘ārif yemm-i mevc-āver-i hikmet gibidür
Her kelām-ı güher-efşānı kerāmet gibidür
- 2 Güç olur eşk-i nedāmetle daḥi taṭhīri
Çirk-i ḡıybet leke-i cürm-i cināyet gibidür
- 3 Yoḡiken terbiye-i nefse liyākāt sende
Ḥalkıñ ıslāhına kalkışma ḥamākāt gibidür
- 4 Umma hīç menfa‘at ü ḥayr zamān dostından
Saña bir şerri toḡunmazsa mürüvvet gibidür
- 5 Olma ‘ayb dīgere dīde-güşā-yı cāsūs
‘Arz nā-maḥrem-i ilḡvāna ḥıyānet gibidür
- 6 Zen-i bed-ṭıynetıñ efkārını tervīc etmek
Mār-ı zehr-ābe-feşānıña i‘ānet gibidür
- 7 Bir netīce arama dā‘ire-i dünyāya
Nazar et āḥiretine ‘ayn-ı bidāyet gibidür
- 8 Kāzım nükte-şinās olsa egerçi **Āgāh**
Her biri sözlerümün pend ü naşīḥat gibidür

Dīger

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Eylemez himmet dil-i dervîş cāhilden zuhūr
Çünkü etmez naḳd-i iḥsān ceyb-i sâ’ilden zuhūr
- 2 Şoḥbet-i ehl-i riyādan ictināb et her nefes
Merg eder bī-şübhe te’sīr-i helāhilden zuhūr
- 3 ‘Āḳıbet-endīş olan düşmenden etme ihtirāz
Eylemez keyd ü mażarrat merd-i ‘āḳilden zuhūr
- 4 Naḳş-ı bünyāndır olan aḥkām-ı çerḥe ta‘ne-zen
Yohsa etmez iştikā insān-ı kāmilden zuhūr
- 5 Kılma Āgāh her sözi mengūş-ı gūş şıdk-ı tam
Gāhi eyler vāḳı’a noḳşān-ı nāḳilden zuhūr

Diger*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 Şeh-levendim ne zamān bir iki peymāne çeker
Ḥaṇçer-i ‘ayb-dīdesi ‘āşıka merdāne çeker
- 2 İsteyen seyrini diḳḳatle bu bāzīçe-gehiñ
Dürbīn-i ‘iberi dīde-i im‘āna çeker

M-74b³²³

- 3 Kār-ı töhmetle koma dest-i melāmetde yaķań
Kimisi hulkıń o yana kimi bu yana eker
- 4 Baęlanub ęalma ‘abeş zülfine dünyā zeniniń
Öyle zincir-i belāyı heme dīvāne eker
- 5 Her naşılsa yaķayı vermiş ele duğter-i rez
Hırş ile bezmde zāhid eker amma ne eker
- 6 İhtiyāriyla eder şańma kiři terk-i diyār
Hāh-nāhāh ezeli kısmet olan dā’a eker
- 7 Aşlı nā-ķābili terbiye iün ekme emek
Seng-i elmāsı vü muzahıraf perveriş-gāna eker³²⁴
- 8 Pış-i kāmilde ęur Āgāh olaşıń vāşıl-ı Hāķ
Mevc-i der-sāhil olan ķaęreyi ‘ummāna eker

Diger

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Dil-i dīvāneleri rişte-i gīsü getirür
Pene Mecnūnı alub boynına bir mū getirür

³²³ DT

³²⁴ Mısranın vezni bozuk

- 2 Zülf-i hoşbūsına nisbetle o gül-endāmıñ
Mülket-i Çine varub bād-ı şabā bū getirür
- 3 Ne kadar olsa sehī servi yine yād etmem
Neyleyim hatırma ol kıadd-i dil-cū getirür
- 4 Bir degil herkes ile ülfeti meclisde meyiñ
‘Āşıka zevk ü tarab zāhide kıaygu getirür
- 5 ‘Ālem-i nazma ‘urūc eyleyerek ey Āgāh
Böyle nādide ğazel řabi‘ süřan-gū getirür

Dıger

40

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Hāñe-i cāha ğınā gösterecek demlerdür
Loşma-i faķra rehā gösterecek demlerdür
- 2 Görmem āyine-i devletde beķā şüretini
Reng-i per pīç-i fenā gösterecek demlerdür
- 3 Bir ğün ol çekilüb bāb-ı hūkūmetden ğit
İnzivā-hāna şafā gösterecek demlerdür
- 4 Hoķķasında görinen şimdi sipihriñ semdir
Şanma kim derde devā gösterecek demlerdür

M-75a

- 5 Manşib etmez seni şîrîn-i mezâķ-ı ümîd
Zehr-âlûd-ı ğıdâ gösterecek demlerdür
- 6 Reh-i nâ-refte küşâd et şu‘arâ-yı ‘aşra
Sühân-ı tâze edâ gösterecek demlerdür
- 7 Ğayrı Āġāh yûri tut mülk-i ķanâ‘at yolını
Ĥańçe-i cāha ġınā gösterecek demlerdür

DT-97b**Dîġer**

41

Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün

- 1 Meh-i ken‘aânı kim iĥvânı mescûn eylemişlerdür
Dil-i Ya‘ķûbı sûz-ı ġamla pür-ĥûn eylemişlerdür

DT-98a

- 2 Sülûkı ehl-i ‘aşķıñ turuķa bir vādî-i berzaĥdur
Bu yolda nice Eflâţunı mecnûn eylemişlerdür
- 3 Olaldan eşķ-rîz-i intizâr-ı vuşlat-ı cānân
Dü çeşmim sînem üzre iki Ceyĥûn eylemişlerdür
- 4 Perîşân ĥālîñ olmuş bir dil âvâredür şanma
O cādû turreler dünyâyı meftûn eylemişlerdür
- 5 Öpersem la‘liñ ey sākî gücenme her mey içdikce
Anı rindân bu ‘işret-gehde ķânûn eylemişlerdür

- 6 Felekdür şanma ey **Āgāh** sebeb bu ʔālī‘-i naḥsa³²⁵
Ezelden necm-i baḥtūñ böyle vārūn eylemişlerdür

DT-98a

Dīger

42

Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilūn

- 1 Dem uranlar ‘aşqdan dilbend-i zūlf-i yār olur
Da‘vā-i Hallāc-ı Manşūr eyleyen berdār olur
- 2 Hāḡ degil ‘ālemde her bir ḡālībūñ ḡavl-i lebsi
Nān içün zikr-i Ḥudā vird-i dil-i cerrār olur
- 3 Naḡl-ı iḥsānūñ eder zīnet-fezā-yı meşreble
Her ki bezl-i māl ile nā müşḡaḡa yār olur
- 4 Ḥadd ü miḡdārūñ gözet īrāda uydur maşrafı
Yorḡanından ṡaşra pāy-endāz olan bī-zār olur
- 5 Ḥānde pāy-endāz-ı raḡat olsa erbāb-ı kemāl
Başına bu ḡubbe-i gerdūn teng ü tār olur

M-75b

- 6 Çeşm-i ḡācet olsa da der-ḡāb-ı leyl-i ızṡırāb
Bir gün elbetde sirişḡ-i sūr ile bīdār olur

³²⁵ Sebeb bu ʔālī‘- i naḥsa felekdür şanma ey Āgāh DT

- 7 Vaz'-ı nā-sāz-ı sipihriñ böyledür kim ehl-i dil
Çeşm-i bīdādında her dūn u le'imün hār olur
- 8 Zirve-i Kāf üzre yapsa lānesin Sīmurğ-ı dil
Şarşar-ı ğamdan yine bīçāre tār u mār olur³²⁶
- 9 Olmadıkça t̄ālī'i bir ādemiñ **Āgāh** yār
Dāhīl-i cennet de olsa mazhar-ı āzār olur

Dīger

43³²⁷

Fā'ilātūn/ Fā'ilātūn/ Fā'ilūn

- 1 Hān-ı iḥsānıñ şafāsı başkadur
Lezzet-i şūrb ü ğıdāsı başkadur
- 2 Hażm eder heb ümm-i dünyāyı
Bu ala gölüñ iştihāsı başkadur
- 3 İstemez terkīb-i ma'cūn u 'ilāc
Derd-i Eyübüñ devāsı başkadur
- 4 Cān verür tağyīr-i ḥāl etmez yine
Derd-i 'aşkıñ mübtelāsı başkadur

³²⁶ DT

³²⁷ DT

- 5 Hüb olur gerçi zenānıñ şīvesi
Līk maḥbūbıñ edāsı başkadur
- 6 Yek nefesde ḳabl-i zer eder
Ehl-i faḳrıñ kimiyāsı başkadur
- 7 Tekye-i lāhūt-ı sırr-ı vaḥdetiñ
Maḥrem-i alā vālāsı başkadur
- 8 Ḳadr-i zer dībā yanında pest olur
Dervişin köhne ‘abāsı başkadur
- 9 Bendesı Āgāh olur şāh-ı cihān
Ḥazret-i pīriñ ‘aḫāsı başkadur

Dıger

44³²⁸

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şāh-ı nāzım luḫf eder gāhī cemālin gösterür
Geh ‘itāb-āmiz olub ḥışm u celālin gösterür
- 2 Şandım ol şūḫı görüb engüşt-i hayret ber-dehān
Bir ḥızırdir çeşme-i āb-ı zülālin gösterür
- 3 Var mı olmuş nā‘il-i itmām-ı vaşf-ı ḥüsn-i yār
Mebḥas-ı zülfünde lā-büd ḳıyl ü ḳālin gösterür

M-76a³²⁹

- 4 Sīneme gamzeñ baķub eyler işāret çeşmiñe
Ġālibā hem-rāz-ı dildir ħasbiĥālin gösterür
- 5 Dürc-i la‘inde şaff-ı dendān degildür ol peri
Tār-ı nāz-ı ‘işveye dizmüş le‘ālin gösterür
- 6 Aç gözün mir’at-ı küllü men ‘aleyhā fāna³³⁰ baķ
Şūret-i eşyā netice heb zevālin gösterür
- 7 Olma küstāĥāne ĥarf-endāz-ı vaşl **Āgāh** kim
Belki ol gül-berg-i ten-i ruĥsār elin gösterür

Diger

45

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Ma‘ārif ehline raĥbet kemālāt ü hünerdendür
Dıraĥt-ı meyve-dārıñ i‘tibārı heb şemerdendür
- 2 Ayak çek merdüm-i āteş mizācıñ bezm-i zevķinden
Vücūd-ı rind-i mey-nüşıñ ezāsı derd-i serdendür
- 3 Ĥayāl-i meyve-i vaşlı dimāĥ-ı cāna ĥoş geldü
‘Aceb ol ķāmet-i naĥl-ı melāĥat ķanĥı yerdendür

³²⁹ DT³³⁰“Yeryüzünde bulunan her şey fānidir.” (55/26)

- 4 Zebūn-ı dest-i nāmerd olmasa meydān erenlerde
‘Acūz dehr-i dūna her geh gālib olsa erdendür
- 5 Gözüñ aç tūt yüzüñ **Āgāh** der-i meyhāne-i feyze
Cenāb-ı pīr-i mey her vech ile ehl-i nazardandur

Dīger

46

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 O şūhūñ levha-i hatt-ı ruḥı meşḳ-i cünūnumdur
Dil-i ‘aşḳ āşinā isnād-ı gül zū fūnūnumdur
- 2 Ne ḥācet şem’a-ı bedr-i sipihre kūy-ı vuşlatda
Tenimde şu’le-i dāğ-ı muḥabbet reh-nümūnumdur
- 3 Kızıl ırmağa döndi ḥasretiñle çeşm-i ḥūnīnim
Veren seyl-āba dünyāyı sirişḳ-i sürḥ-i ketūmdur
- 4 Akıtdum āb-ı şīrīn tīşe-i ferhād-ı nālemle
Cihān bezminde mīnā-yı muḥabbet Bīsütūnumdur
- 5 Benī maḥrūm eden feyż-i yemm-i ümīdden **Āgāh**
Kenār-ı ğamda ḳalmış felek-i iḳbāl-i nigūnumdur

M-76b

Dīger

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Ne bu hāk-i zemīndendür ne bārān-ı semādandur
Cihānıñ āb u tābı feyz-i mihr-i Muştafādandur
- 2 Kōmaz öz hāline tahrīk eder gīsū-yı cānānı
Perīşānī-i ahvāl-i gönül bād-ı şabādandur
- 3 Nigāh-endāz-ı hasret olma ey dil pek o meh-rūya
Ferah-şīme gelen āsar-ı nokşānı ziyādandur
- 4 Kıyās etme beni mest-i mey-i engūri ey şūfī
Serimde gördigün bu hoşluk kálu belādandur
- 5 N’ola şīrīn mezāk-ı kām-ı ma’nā olsañ ey Āgāh
Gıdāsı ehl-i ‘aşkıñ hān-ı luṭf-ı murtażādandur

DT-96b

Diger

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Gāhi genc-i vaşlın ol meh sāha-i na’māya qor
Ki metā’-ı pūsesin dükkān-ı istignāya qor

- 2 Görmeyüb kendi kuşūrın ba‘z-ı nā-sencīde dil
‘Ayb-ı hulkı vezn için mīzān-ı istihzāya qor³³²
- 3 Va‘z-ı pāpūş-ı ezā etmek dü pāyın istiyen
Şehvet-i nevān hevāsıyla başın gavgaya qor³³³
- 4 Hāhiş-i būs-ı dehānıñla ğam-ı zülfün çeken
Hiç yokdan kendini bir çile-i sevdāya qor³³⁴
- 5 Hey‘et-i devrāna **Āgāh** olma ħarf-endāz-ı ye’s
Bir gün evrāk-ı ümīdiñ mevki‘-i icrāya qor

Diger

49³³⁵

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Zülf-i müşkīniñ muṭarrā ruḥlarıñ pür-ḥandedür
Gülşen-i ḥüsnüñ gül ü sünbülleri zībendedür
- 2 İltifāt-ı ğamze-i ḥün-rīzden kesmem ümīd
Qā‘im-i her cevrine mādām cānım tendedür
- 3 Lezzet-i zevk-i vişāle şanma ḥā‘ildür firāk
Olsa da sermā ḥayāli bülbulün gülşendedür

³³² 2 ~ 3 DT

³³³ 3 ~ 4 DT

³³⁴ 4 ~ 2 DT

³³⁵ DT

- 4 Şerbet-i la‘l-i şifā-baḥşīñ dil eyler ārzū
Haste zīrā derdiniñ dermānı cūyīñdadur
- 5 Kaḡı şūretle o sīm endāmı vaşf etsem ‘aceb,
Öyle bir nūr-ı mücessem dilber-i nāzendedür
- 6 Olsa da cān-pāresi bīgānedür nācinse ḡalk
Meyl-i māder duḡtere heb peder-i ferzendedür
- 7 Hem-‘inān olmaḡ ne ḡaddiñ ḡazret-i Fehmī Bege
Tut ki Āḡāḡ ṡab‘-ı esb-i tīz-i reftār sendedür

M-77a

DT-96b

Diğer

50

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 ḡayāl-i ḡadd-i dilber çeşm-i vuşlat-cūda zāhirdür
Ki serv-i ḡoş-ḡırām elbet kenār-ı cūda zāhirdür
- 2 O çeşm-i şūḡdan ḡaşdıñ eger īmā-yı vuşlatsa
Saña ey dil bu müjde kūşe-i ebrūda zāhirdür
- 3 ‘Aceb mi nuṡḡ-ı pāki mürdeye cān verse cānāniñ
Dem-i ḡuds-i leb-i ‘İsā-ı mu‘ciz-ḡūda zāhirdür

- 4 Nice ta‘rîf olunsun bûy-ı zûlf ü tâb-ı la‘liñ
O hâletler ne şahbâda ne hûr-şîvede zâhirdür
- 5 Ene’l-Hak-gû hemân Manşûrî şanma dâr-ı ‘aşk üzre
Bu da‘vâ dîde-i hak-k-bîne her bir sûda zâhirdür
- 6 Hikâyât-ı gam-ı dil-i nây-ı nālânım ey Āgâh
Şarîr-i nağme-rîz-i hâme-i pür-gûda zâhirdür

Dîger

51³³⁶

Mef‘ûlû/ Fâ‘ilâtü/ Mefâ‘îlû/ Fâ‘îlün

- 1 Ey dil kapılma hilesi nefsiñ yamân olur
Fırşat deminde bitmiş iken bî-amân olur
- 2 Kaşdıñ fenâda kâle-i zertâr-ı sûd ise
Naqd-i hayât-ı devlet-i ‘ömrüñ zebân olur
- 3 Şûfî ‘aşâ vü subhâ-ı rızk u riyâyı koy
Dest-i emelde cümlesi yârın yalân olur
- 4 Meş‘al-keşân-ı hâne-i dehr olma çerh-veş
Kaddiñ düta-yı miñnet-i devr-i zamân olur
- 5 Dil verme câm-ı ‘ayşına pek bezm-i ‘âlemiñ
Âhîr şarâb-ı nâbı çekerler de kan olur

- 6 Reftāra gelse bāğ-ı hayālimde ẓadd-i yār
Cūlar mişāli eşk-i dü-çeşmim revān olur
- 7 Āgāh hayāli sebze-i maẓmūn olanlar
Ṭabī‘ bahār-ı feyẓ ile bir būsṭān olur

M-77b

Dīger

52³³⁷*Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilūn*

- 1 Çeşm-i hūn-rīziñ ki ğamzeñ³³⁸
Elde şan şayyād bir şāhīn-i zerrīn-per tūtar
- 2 Keştī-i a‘amāl ile baħr-ı beķāya yelken aç
Şanma līmān-ı fenā vādīleri lenger tūtar
- 3 Hırz-ı cān-ı vuşlat-ı dilberden ayrıldıñ göñül
Ėorķarım teb-lerze-i hicrān seni āħir tūtar
- 4 Şöyle açdır zümre-i zūhd-i şikem-hārīñ gözi
Görse māh-ı rūzeyi maṭbaħda tūrmaz yer tūtar
- 5 Vādī-i ta‘bīrde varır haṭāya şūphesiz
Zūlf-i yāri her geh mūşk-nābıyla hem-ser tūtar

³³⁷ - DT³³⁸ Yarım mısra: M

- 6 Vākı‘āt-ı Kerbelāyı fikr eden Āgāh dil
Mātem-i şāh-ı şehīdānı hemān ağlar tutar

DT-79a

Dıger

53

Mef‘ūlü/ Mefā‘īlü/ Mefā‘īlü/ Fe‘ūlün

- 1 Hiç görme şakın kimseyi ‘ālemde muḥaqqar
Aḥkar görinen belki çıkar Hızr u Sikender
- 2 Her şahşı ‘abā-pūşi kıyās etme ki boşdur
Ba‘zen bulunur ummadığın yerde mücevher
- 3 Çok söz kaçırır lezzetini şöḥbet-i bezmiñ
Ger olsa dağı her biri bir kand-ı mükerrer
- 4 Her kaṭre arar menba‘-ı aślisini seyr et
Pür-cüş olarak baḥre aḳub gitmede cūlar
- 5 Bir tevbe eder maḥv u tebeh çirk-i günāhı
Şahbāyı nemek-pāre kılar pāk ü muṭahhar
- 6 Engüşt-i Süleymāndı veren ḥāteme şöḥret
Bir sengi olur ins ü peri şanma müsaḥḥar
- 7 Āgāh yine bu zemzeme-i tūṭı-i ṭab‘ıñ
Güş etse şeker çignedi der cümle süḥan-ver

Diğer

54³³⁹*Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün*

- 1 Ben mey içmem lîk şāfî nāy-sāz olsun da gör
Pek Yahūdî sevmem amma dil-nevāz olsun da gör
- 2 Lā-cürm-i yārān şikest eyler sebū-yı tevbeyi
Sākî-i meclis o şūh-ı işve-bāz olsun da gör
- 3 Her nefis söyler ene’l-Ḥaḡ dāra gelmez bir zamān
Ḥaḡḡa sevdirmiş özin bir ehl-i nāz olsun da gör
- 4 Ḳabza-i ḥükmüñde heb vücūd-ı kâ’ināt
Sīnede ma‘nen nişān-ı imtiyāz olsun da gör

DT-79b

- 5 Şūfî mey içmek degil oynar bile bî-iḥtiyār
Ol meh-i evc-i melāḡat nağme-sāz olsun da gör
- 6 Kim demiş ol şāh-ı nāzıñ raḡmı yokdur ‘āşıḡa
Çeşm-i ḡasret dīde pür-eşk-i niyāz olsun da gör
- 7 Sözlerümden raḡş eder Āḡāḡ erbāb-ı süḡan
Ḥāme-i ḡālimde ḡāl-i ihtizaz olsun da gör

Diğer

55³⁴⁰*Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün*

- 1 Reng-i gül-zār-ı mecāzī rūy-ı gülgünımdadur
Nağme-i murğ-ı ḥaḳīḳī şavt-ı maḥzūnımdadur
- 2 Tā ezelden bir tutuşmuş ‘āşık-ı sūz-efgenim
Şu‘le-i nār-ı muḥabbet dūd-ı kânūnımdadur
- 3 İ‘tilā-yı ḳadr ü şānım ile var andan ḳıyās
Ḳubbe-i nüh süllem-i eflāk mā dönmededür
- 4 Görme kim bir ‘abd-i ḥāk-ālūde-i keşret deyu
Dāver-i iḳlīm-i vaḥdet çetr-i gerdūnımdadur
- 5 Şüretā bir ḳaṭreyim sîretde ammā yokla baḳ
Sırr-ı deryā-yı müzāhir dürr-i meknūnımdadur
- 6 Olmaz aşlā zīb-i dest-i şā‘ir kütēh ḥayāl
Gevher-i kân-ı ḥaḳīḳat dürc-i mażmūnımdadur
- 7 Seyr eden ḥüsn-i edā-yı nazmım ey **Āgāh** bilür
Nā-muşavver rūḥa ma‘nā ṭab‘-ı mevzūnımdadur

M-78a³⁴¹

Müşterek-i bā Şabri

³⁴⁰ M³⁴¹ Sayfadaki ikinci gazel yoğun düzeltmeler ve yazı bozukluğu sebebiyle okunamıştır: M

56³⁴²*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 Ne rāh-ı mürğ-i sıhri gonca-i handān getirür
Revnağ-ı gülşeni feryād-ı hezārān getirür
- 2 Çeşmine şūh-ı ‘Acem sürme çekinsün diyerek
Gerd-i dildārı şabā tā-be-Sifāhān getirür
- 3 Ne ‘aceb çāh-ı gama her atılan mehrūyuñ
Kıanlu pīrāheni zümre-i ihvān getirür
- 4 Tiğ-i cellād-ı dü ebrūsunu görse kāfir
Bīm-i cān ile emān der-‘ağab imān getirür
- 5 Şabri Āgāh olan erbāb-ı hüner bu gāzeli
Ceyb-i fahrında mücevher gibi her ān getirür

DT-90a

Diğer

57³⁴³*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 Görsem ol mehle raķıbi baña hiddet geliyor
Kıatl-i menhūsa kıadar gönlüme cür’et geliyor

³⁴²- DT

³⁴³- M

- 2 Kıyımā mahzūn gūzelim ‘āşık-ı ğam-ĥārelerin
Bezme teşrīfī ile başkā şetāret geliyor
- 3 Gūlşen-i kūy-ı şafā-kūster-i cānānımdan
Dil-i firķat-zedeye şemme-i vuşlat geliyor
- 4 Kimi dūnyāyı gezer ķurtılamaz zilletden
Kiminiñ istemedēn pāyına devlet geliyor
- 5 Öyle rencide-dil oldum ki seferberlikden
Ĥātırā ekşeri dem kūşe-i ‘uzlet geliyor
- 6 Ba‘zı evķātım olur geķ hele inşādından
Āĥirī şī‘r okusa tab‘ıma sıklet geliyor
- 7 Şūfi germ-ābede bir şūĥa yanaşmış zannım
Gitdi tāhir olarak döndi cenābet geliyor
- 8 Farķ-ı taḥsīnini gördikce behānīñ Āġāĥ
Eşerim kem ise de neşre cesāret geliyor

Dīġer

58³⁴⁴

Fa‘ilātūn/ Fa‘ilātūn/ Fa‘ilātūn/ Fa‘ilūn

- 1 Sevdigim dil vaşlīñ ile kām-yāb olsun da gör
‘Āşık-ı hicrān-keşīñ bir şeyĥi şāb olsun da gör

2 Ben neler çekdim reh-i ‘aşkında zālīm söylemem
Ger yazarsam sergüzeştīm bir kitāb olsun da gör

3 Cümlesin ta‘dād eder meydāna korsam ey perī
Etdiğñ cev̄r ü cefālar bī-hesāb olsun da gör

4 Etme emniyet saña ot yoldurır ey gül-beden
Şūfī-i h̄ar bāğ-ı vaşla fūrce-yāb olsun da gör

DT-90b

5 Düşmen-i iqbālīñ eyler dāğ-dār-ı ye’s ü ğam
Cevher-i tīg-i emelde āb ü tāb olsun da gör

6 Gerçi dīvānımda Āgāh var değersiz hayli söz
Ba‘zı āsārım ve-līkin intihāb olsun da gör

M-78b

DT-83a

Ḥarfū’z-Zā’³⁴⁵

59

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

1 Tesliyet fā’ide-baḥş-ı dil-i vīrān olmaz
Ḥālet-i nez’e gelen ḥasteye dermān olmaz

2 Ehl-i ‘aşkıñ cigeri derd ile pür-ḥūn olsa
Yine minnet-keş-i dārū-yı ṭabībān olmaz

³⁴⁵ diğer DT

- 3 Çāšnī-gīr-i te‘ab olmağa degmez mādām
Ele girmekligi bir ni‘metiñ āsān olmaz
- 4 Kābiliyet yoğ ise māye-i zātında kişi
Kütüb-i ‘ālemi devr eylese insān olmaz
- 5 Verme kem māyeye terbiye berāy-ı ıslāh
Foyadan seng-i hāzef gevher-i tābān olmaz
- 6 Eylemezseñ nem-i çirk-āb-ı riyādan ‘ārī
Şem‘a-i hāne-i a‘māl fūrūzān olmaz
- 7 Hatt-ı mu‘ciz eṣer-i ma‘delet ister zīrā
Sāde tuğrā-yı muṭaṭṭan ile fermān olmaz³⁴⁶
- 8 Hātem-i ‘adl ile işbāt-ı vücūd etmelidir
Yohsa her sāye ṣalan tahta Süleymān olmaz³⁴⁷
- 9 Kātl ederdüm ser-i kūyiñda raķībi ammā
Neyleyüm ka‘be düzünde gözüm ḳan olmaz
- 10 Şulb-i kāfirden eder geh veled-i pāk zuhūr
Līk her seng-i siyeh-dīl gühere kān olmaz
- 11 Ceyb-i mümsikde bulur sīm ü zer **Āgāh** huzūr
Yed-i ‘ulyā-yı seḫā ṭab‘da mihmān olmaz

³⁴⁶- DT

³⁴⁷- DT

DT-82b

Diğer

60³⁴⁸*Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün*

- 1 Rumūz-ı harf-ı vahdet zīb-i ser satır-ı hayāl olmaz
Kelām-ı ehl-i Hāk şīrāze-bend-i kıyl ü kāl olmaz
- 2 Sözi vāreste-i rayb u gümāndur merd-i hākķ-bīniñ
Hākķat nüshasında naķş-ı lafz-ı ihtimāl olmaz
- 3 Görürseñ de sūkūt et ‘ārifiñ evzā‘-ı nā-sāzın
Şeh-i rāz āşināya kavlı ü fi‘linden su‘āl olmaz

DT-83a

- 4 Şühūd-ı ma‘nevī zevķin ne bilsün bī-başiretler
Hicāb-ālūd-ı firķat maħrem-i bezm-i vişāl olmaz
- 5 Dil-i nā-pākden ümīd-i feyz etmek hamāķatdur
Zemīn-i şūre-zār içre yenābī‘-i zulāl olmaz
- 6 Ne deñlü ser-bülend-i ‘ālim olsa dūn u cāhildür
O kim ser-dāde-i hākdur ehl-i kemāl olmaz
- 7 Ümīd-i tesliyetle varma semt-i nefis-i bed-hāha
‘Adū-yı kec-rev ü kem-kerde rehle haşbihāl olmaz

- 8 İkilik perdesin ref‘ etmedükce dilden ey **Āgāh**
Maḳām-ı vāhidiyetden tecellī-i cemāl olmaz

Dīger

61³⁴⁹

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bāğ-ı ‘ıyş u rāhatım bozdı ser-ā-pā bir öküz
Kıldı hayvāniyet-i icrā dirīgā bir öküz
- 2 Gerçi beñzer adama her şekl ü vaşfı bī-kušūr
Fi‘line baksañ velīkīn tām ü a‘lā bir öküz
- 3 Nuṭṭa gelse bildirür māhiyet-i zātıyyesin
Halk olundı şūret-i ādemde gūyā bir öküz
- 4 Kāvī-i zīr-i zemīn halk oldığı günden beri
Görmemiş üstünde dünyā böyle hālā bir öküz
- 5 Yoğ iken hīç ādemiyyetden naşīb ü behresi
Oldı kesb-i şān ü ḥayşıyyetle bālā bir öküz
- 6 Yok mıdır nev‘-i benī ādem ki kılsunlar kıyām
Cā-nişīn-i şadr-ı a‘lā oldı ednā bir öküz

M-79a

- 7 Boynızı üstünde mi bilmem cihānıñ miḥveri
Minneti altında koydı ḥalkı zīrā bir öküž
- 8 Der-każā etmekle āḥir iki pāre üstühān
Kendin olmuş şandı Zülkarneyne hem-pā bir öküž
- 9 Zevk için etmem perestiş ben behāyim tıynete
Eşref-i maḥlūka ma'būd ola ḥāşā bir öküž
- 10 Mīr-āḥūr olmağa lāyık degil iken dirīğ
Oldı ey Āgāh der-i devletde pāşā bir öküž

DT-80b**Dīger***Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün*

- 1 Bī'at-ı taḥte'ş-şecerdür ma'nī-i ikrārımız
Telḥ-kām eyler anıñçün münkeri güftārımız
- 2 Rehber-i feyzi bizi menzil-res-i maḥşūd eder
Çün tevekküldür tarīk-i mürşid-i kerrārımız
- 3 Ser verüb sır vermemekdür sırrı ḥāl erbābınıñ
Ser veren va'llāhi bilmez nükte-i esrārımız

- 4 Tıgbend-i Haydar-ı kerrarı kıldık der-meyân
Kârger olmaz hücum-ı düşmen-i gaddarımız
- 5 Rind-i bî-reng-i cihân çeşm-i âşinâ-yı vahdetüz
Añlamaz erbâb-ı keşret meşreb ü mişvârimız

DT-81a

- 6 ‘Âşık-ı hicrân-keşüz vâ’iz ne hâcet düzağa
Dilde kâfidür bizimle gitse kendi nârimız
- 7 Gül gibi ser-zîb-i destâruz bu bâğistânda³⁵⁰
Eylemez âzürde-pâ bir ferdi nevk-i hârimız
- 8 Geçdiñ ey **Āgāh** bez-i taqdîre ta’rîz etmeden
Herkesi hoş görmedür hâliyle hâlâ kârımız

Dîger

63³⁵¹

Fe‘ilâtün/ Fe‘ilâtün/ Fe‘ilâtün/ Fe‘ilün

- 1 Vaṭanıñ taşını hem-ḳadr-i mücevher tutaruz
Hâk-i nâçîzini müşk ile berâber tutaruz
- 2 Koymayuz düşmeni va’llâhi peder-mandemize
Mülk-i mevrûşumuzu cân ile yekser tutaruz

³⁵⁰ destâruz bu bâğistânda: destârimız bu gülzâr içreyüz: DT

³⁵¹- DT

- 3 Cem‘ olub müttefiķan rīz-i livāü’l-ķamda
Düşmene ķarşı hezārān şaff-ı leşger tutaruz

M-79b

- 4 Ğālibiyet bize iķsān-ı Ğudādır her dem
Satvet ü şānıyla rāyāt-ı muzaffer tutaruz
- 5 Şanmasun ķahķbe ‘adū ‘arşā-geh-i rezmi tehī
Biz bu meydānda Nerīmān gibi erler tutaruz
- 6 Yediden yetmişe dek yek-dil olub ey Ğāķh
Edüb a‘dāyı perīşān u muķahher tutaruz

DT-91a

Dīger

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Zīb-i naķl-ı ma‘rifetdür lāne-i endişemiz
İġtidā-yı murġ-ı dildür dāne-i endişemiz
- 2 Her ne deñlü gelse ma‘nī kişverinden ķārbān
Eyler isti‘āb miķmān-ķāne-i endişemiz
- 3 Baķş ederken zūlf-i pīķā-pīķ-i dilberden bu şeb
Sīne-ķāk-ı ġayret oldu şāne-i endişemiz

- 4 Neş'e-rîz olmuş mey evşâf-ı la'l-i yâr ile
Bezm-i dilde devr eder peymâne-i endîşemiz
- 5 Dilde olsun fikr-i şem'-i 'arızın tek şu'le-dâr
Gam degildür yansa da pervâne-i endîşemiz
- 6 Böyle tarz-ı şûh ile **Āgāh** görenler nazmımız
Olmamak mümkün midür dīvâne-i endîşemiz

Müşterek-i bā Şabri

65³⁵²

Fe'îlâtün/ Fe'îlâtün/ Fe'îlâtün/ Fe'îlün

- 1 Seniñ ey gönca dehen ruhlarnıñ gül tutaruz
Nâle-i 'aşıkı âvâze-i bülbül tutaruz
- 2 Dem-i firkatde hayâl-i leb-i la'liñ ile biz
Eşk-i çeşm-i dil-i pür hünümüzü seyl tutaruz
- 3 Gülşen-i cennet-i ruhsâr-ı dil-ârâm üzre
Dâne-i hâl-i siyeh-rûları fülful tutaruz
- 4 O benefşe hatt-ı müşkîni perîşân ise ger
Turra-i kâkülünü deste-i sünbül tutaruz
- 5 Şabri **Āgāh** ile meydân-ı belâgatde yine
Edhem-i hâmeyi reşk-âver-i düldül tutaruz

M-80a³⁵³

M-80b

DT-97a

Harfû's-Sîn³⁵⁴

66

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Çün belki şundı sākī-i devrān şarāb-ı ye's
Sīh-i ğamīnda murğ-i dil olsun kebāb-ı ye's
- 2 Kūy-ı vişāle olmayacak vāşıl ağladum
Çeşm-i taḥassür eyledi icrā-yı āb-ı ye's
- 3 Mümkün değil müşāhede-i şüret-i emel
Baḥtūn 'arūsı etmese ref'-i niḳāb-ı ye's
- 4 Mağmūm olunca üstüne at sürme kimseniñ
Cür'et eder itāleye pā-der-rikāb-ı ye's
- 5 Yokdur beḳā o ḫayme-i tedbīrde kim anıñ
Etmiş ḳazā sūtūnını rabṭ-ı tınāb-ı ye's
- 6 Varma emelle nāfile 'aşrıñ kibārına
Sen açmadan dehānıñı ḫāzır cevāb-ı ye's

³⁵³Boş sayfa: M³⁵⁴diğer DT

- 7 İkbāl teveccüh etse de yapılması muhāl
Olmuş o rütbe hāne-i kalbim harāb-ı ye's
- 8 Oldum karīn-vār ise aşhāb-ı kehfe ben
Açdurmaz oldu dīde-i dünyāmı hāb-ı ye's
- 9 Tūl-ı emelle kendini etmezdi bī-ḥuzūr
Āgāh olaydı mālīk-i genc-i nişāb-ı ye's

Dīger

67³⁵⁵

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Feyz-i ḥaqqı kuṭb-ı a'zamdan alur āhād-i nās
Heb kevākib mihirden eyler ziyāyı iktibās
- 2 Reh-revi vādī-i 'aşkıñ ekserī bī-ser döner
Ey gönül denk al ayağıñ yolda var ḥavf u hirās
- 3 Vaq'a-i āl-i Muḥammed özge 'ibretdür saña
Var ise aklıñ bu mātem-gehde dā'im eyle yas
- 4 Her şāhibi Leylāya dil vermekden eyle ictināb
Tā perīşān olmasun cem'iyet aql u havvās
- 5 Hāle cehd et ger dilerseñ kālīñ olsun pāyidār
Bir binā yapmak için evvel gerek muḥkem esās

- 6 Rü'yet-i dīdār ise aşdıñ eger sa'y eyle kim
Māsivādan gemesün mir'āt-i albe zerre pas
- 7 Hıl'at-i zer-dūzi **Āgāh** neylesün ehl-i kemāl
adrine vermez naıa giyse de eski palās

M-81a

Dīger

68³⁵⁶*Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün*

- 1 Vaşf-ı hüsniñ yazamaz belki felekde bercīs
Olsa ey pādişehim saña eger va'a-nüvīs
- 2 Dā'imā meclis tācını müşerref eyler
Olmadı hı am içinde baña bir lahza enīs
- 3 an aar mey-gede-i 'aş-ı muhabbetde amān
Olmasun meclis-i ayārda ol yār celīs
- 4 İi heb bād-ı hevā tā'ife-i 'uşşāıñ
Ruabā oldu henüz keşt-i vuşlatda re'īs
- 5 Bir azel söyledüm **Āgāh** ki sezā-yı tasīn
İşte görsün şu'arā gözleri bir nazm-ı selīs

M-81b

Harfî'ş-Şîn

69³⁵⁷*Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün*

- 1 Bulur cānānını elbetde her kim cāndān geçmiş
O kim geçmezse cānından demek cānāndan geçmiş
- 2 Şadā-yı sūziř-āmizin iřitmem hayli demlerdür
Bu gūlzārīñ hezārı var ise nālāndan geçmiř
- 3 Seniñ olsun felek şimden-gerü bu mīr ü pāřālık
Bulub āzādelik dīl kayd-ı nām ü řāndan geçmiş
- 4 'Aceb degmez mi řāhım bir nigāh-ı iltifāt etseñ
Yolıñda bu faķiriñ heb ser ü sāmāndan geçmiş
- 5 Ne hāletdür bu kim ey sākī-i peymāne-i vaħdet
Mey-i 'ařkıñ ićenler dīnden īmāndan geçmiř
- 6 Tıyub beyn-i raķīb-i řūma tenhā vardıģıñ ey řūħ
Neler bilseñ neler bu ĥaķr-ı vīrāndan geçmiş
- 7 Yanında farkı yokdur hier ü vaşl-ı yārın ey Āgāh
O kim zevķ-i cinān ü ĥařyet-i nīrāndan geçmiş

DİĞER

Nazîre li-Cenâb-ı Hilmî

70³⁵⁸*Mefâ‘ilün/ Fe‘îlâtün/ Mefâ‘ilün/ Fe‘îlün*

- 1 Bu hufre-gâhda merdâne kim sebât etmiş
Özin neberd-i Hudâ Haydarî şîfât etmiş
- 2 Sevâd-ḥân-ı kitâb ḥaḳîḳat oldı gibi
Epeyce şûfî-i ḥar ḥall-i müşkilât etmiş
- 3 Sipîhr-i şa‘bede-bâzıñ öñünde at sürme
Nefîce bir nice şâhî piyâde mât etmiş
- 4 Şu ḳara baḫtımı seyret geçende ol şâh-bâz
Raḳîb-i rûy-ı siyâha çok iltifât etmiş
- 5 Cenâb-ı Hilmî deryâ-ı ma‘âni ey Âgâh
Bulub bu vâdiyi şarf-ı dürr-i nikât etmiş

DT-81a

DİĞER

71

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Her ki maḥremdür atar zümre-i mestāneye taş
Atdıran mücrim olur maḥrem-i ḥum-ḥāneye taş
- 2 Şanma hirbed menişi tekyeye gelse dervīş
Rind olur mı hīç eşek taşısı mey-ḥāneye taş
- 3 Sūziş-i mevtim ile qaldı başım üzre o meh
Mūmdan şanki dikildi ser-i pervāneye taş
- 4 Zūlf-i dildārı perīşān gören āşufteleriñ
Kimi bād-ı seḥere atdı kimi şāneye taş
- M-82a³⁵⁹**
- 5 Sözüniñ qadrini Āgāh bilür erbāb-ı kemāl
Dese nādān ne keder gevher-i şehdāneye taş

Dīger

Müşterek-i bā-Fehmī-i Trabzonī

72

Mef‘ülü/ Mefā‘ilü/ Mefā‘ilü/ Fe‘ülün

- 1 Zūlfün tarayub nāz ile her yāne çıkarmış
Başdan yine var ise anı şāne çıkarmış

- 2 Teshîrine ikdâm ederek kişver-i hüsniñ
Tevkî'-i refî'-i hattı şâhâne çıkarmış
- 3 Mecnûn deme her gördigün efsâne-i 'aşka
'Âkıldır o kim nâmını dîvâne çıkarmış
- 4 Herkes elem-i kayd ile âzürdedür ancak
Dilden gam-ı dehri hele mestâne çıkarmış
- 5 Gavvâş-ı hayâlim şadef-i şa'bdan **Âgâh**
Fehmî-i yemm-i nazmla dür-dâne çıkarmış

DİĞER

73

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

- 1 'Aceb meydân-ı cengi gamze-i şâhib-kırân tutmuş
Ser-â-pâ kişver-i hüsni şadâ-yı el-emân tutmuş
- 2 Degil hâ'il olan ebr-i siyeh ol mâh-i tâbâna
Yine dāmân-ı çerhi dūd-ı âh-ı 'âşıkân tutmuş
- 3 'Aceb yanmaz mı ruhsâr-ı şerer-nâkında ol hindû
Semender gibi varmış âteş içre âşiyân tutmuş
- 4 Fürûğ-ı mâh-ı nev zannetme şevk-i nûr-ı 'âfâkı
Felek ol âfetiñ bezminde zerrîn şem'adan tutmuş

- 5 Ne yemm purdāne ³⁶⁰ Āgāh peyrevlik
Bu hoş vādide sihr-āmiz kilik-i perīṣān tutmuş

M-82b

Ḥarfü'ş-Şād

74³⁶¹

Fe'īlātün/ Fe'īlātün/ Fe'īlātün/ Fe'īlün

- 1 Pāyimāl-i reh-i minnet ise dāmān-ı ḥulūṣ
Çāk olur dest-i müdārāda girībān-ı ḥulūṣ
- 2 Bir ḥulūṣıñla olur şanma müsahḥar saña ḥalk
Ḥātem-şıdk iledür ḥükm-i Süleymān-ı ḥulūṣ
- 3 Perveriş-yāfte-i gevher zī-kıymet olur
Dil-i şāfide zuhūr etse eger kân-ı ḥulūṣ
- 4 Vādī-i şıdk u muḥabbetde tayan Kays-āsā
Kō desünler saña Mecnūn-ı beyābān-ı ḥulūṣ
- 5 Añladum şimdi tehī naqd-ı vefā olduğunu
Şu zamān dostları gezdirdigi hemyān-ı ḥulūṣ
- 6 Şahı ser-sebz-i şafā gülleri bir şemse-i feyz
Añdırur ravza-i firdevsi gülistān-ı ḥulūṣ

³⁶⁰- kelime: M

³⁶¹- DT

- 7 Kırş-ı mäh-ı felege dikme göziñ ey Āgāh
Hān-ı a‘dāda bulunmaz eșer-i nām-dār hūlūș

DT-85b

Diger

75

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Otağın kırsa şahrā-yı gönülde dāver-i ihlāș
Vuḥūșān-ı gamı pāmāl eder heb leșger-i ihlāș
- 2 Gerekdür bahta dil zāhid bula zevk-i ‘ibādātı
Dimāğ-ı ḥāme vermez çün ḥalāvet-i sekr-i ihlāș
- 3 Cilā-yı feyz ile saykalanır tevfiķ-i Mevlādur
Ğubār etmez kabūl āyine-i rūșen-ter-i ihlāș
- 4 Verür yağmaya düzd-i zulmet-i gam kișver-i cānı
Ziyā-baḥș olmadıkca kalbe mihr-i envār-ı ihlāș
- 5 Kōmaz seccāde-āsā ḥuṭbe-ḥān ḥürmetin yerde
‘Aceb bir ser-firāz-ı beyt-i Ḥaḳdur minber-i ihlāș
- 6 Sürūșān mest olur te’șir-i bŷy-ı cān-fezāsından
Buḥŷrdān-ı dil-i pŷr-sŷza kōnsa ‘anber-i ihlāș
- 7 Olur ğarķ-āb-ı emvāc-ı hevā keștŷ-i a‘mālŷn
Degilse sā’ik-i semt-i selāmet rehber-i ihlāș

- 8 Ne bilsün kadrini mülk-i beķāya olmıyan sultān
Sa‘adet tācınıñ zīnet resīdi gevher-i iħlāş
- 9 Pürüz gösterme kilik-āsā gönülden kimseye **Āgāh**
Sevād-ı ğıll u ğışdan sāde lāzım defter-i iħlāş

M-83a³⁶²

M-83b³⁶³

Ḥarfü’z-Zād

76

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Kādem zamm etdi sıķlet-i renc girān-ı karz
Bī-iħtiyār çekmedeyim imtinān-ı karz
- 2 Şāh-reh-i selāmeti bulmaķ murād eden
Olmaz felekde beste-dil-i kehkeşān-ı karz
- 3 Olsam da ac minnet-i dūnānı çekmesem
Yā Rabb ne müşkil olması muħtāc-ı nān-ı karz
- 4 La‘net sitād u dāyine pāzār-ı ‘ālemin
Kıldı kumāş sa‘yımı zīb-i dükkān-ı karz

³⁶²Boş sayfa: M

³⁶³- DT

- 5 Reng-i Һuzūr ğonca-i sāmānı şoldurır
Bir bāġ-ı ‘ıyşa esmeye bād-ı Һazān-ı Һarż
- 6 Olsam ‘aceb mi nāle-zen-i derd-i iҺtiyāc
Ğönlüm cerīha-dār-ı ğam etdi sitān-ı Һarż
- 7 Dolāb-ı iddiҺārını tılsımāt-bend eden
Çekmez cihānda külfet-i genc-i nihān-ı Һarż
- 8 İmsāk eden idāre-i bünyeye sence hiç
Etmez nigāh-ı meylini ma‘tūf-ı Һān-ı Һarż
- 9 Nāçār-ı raҺş-rān-ı zarūret olanlarıñ
Dest-i irādetinde degildür ‘inān-ı Һarż
- 10 Āġāh irādet olsa idi iҺtiyārda
Hiç eylemem temessüke vaż’-ı benān-ı Һarż

DİġER

77

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Kāfir-i kem māye kim Һur’āna eyler i‘tirāż
Kaṭre āb cīfe şān-ı ‘ummāna eyler i‘tirāż
- 2 Seng-i ta‘nından sebük-maġzānıñ olma dil-şikest
Ğāhi merd-i ‘ākile dīvāne eyler i‘tirāż

- 3 Cāhilān cehlin kuşūr-ı vālidine ḥaml eder
Gevher-i kem-ḳadr gūyā kāna eyler i‘tirāz
- 4 Çāşnī-senc leb-i cān-baḥşıñ olmuş ğālibā
Ḥaste göñlüm dārū-yı Loḳmāna eyler i‘tirāz
- 5 Zülf-i çīniñ kişver-i ruḥsāra vermiş velvele
Baḥş-i ḥaṭṭında cidel-kārāne eyler i‘tirāz
- 6 Daḥl ederse meşreb-i Āgāh zāhid ğam degil
Dīv sīret māye-i insāna eyler i‘tirāz

M-84a³⁶⁴

M-84b

Ḥarfü’ṭ-Ṭā’

78³⁶⁵

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Mülk-i ḥüsni baġteten heb zabt ü teşḫir etdi ḥaṭṭ
Fenn-i sevķü’l-ceyşde bir ḥiss-i tedbīr etdi ḥaṭṭ
- 2 Ḳalmadı hīç ṭālibān-ı vaşla muġlaḳ mes’ele
Muşḥaf-ı ruḥsār-ı yāri şerḥ ü tefsīr etdi ḥaṭṭ

³⁶⁴Boş sayfa: M

³⁶⁵- DT

- 3 Māhı gördüm münḥaṣıf olmuşdı bir şeb ḥābda
Geldi ol ma'nāyı bir rüşence ta'bır etdi ḥatt
- 4 Kalmadı şimden gerü zevkı bahār-ı ḥüsninüñ
Hey'et-i bāğ-ı ruḥ-ı cānānı tağyır etdi ḥatt
- 5 Kanına girmişdi nā-ḥaḳḳ bir nice üftādeniñ
Çıkdı āḥir ol teb-i ḥün-rīzi teşhīr etdi ḥatt
- 6 Pek şikest etmişdi mir'āt-ı dili ol meh-cebīn
Gösterüb bir ḥüsn-i şūret vaşla ta'mır etdi ḥatt
- 7 Kara gün dostı imiş Āgāh yetişdi dārıma
'Afv ü 'ıtlāḳ dil-i mağmūmı tebsīr etdi ḥatt

M-85a

DT-81a

Ḥarfü' z-Zā'³⁶⁶

79

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Şeyātīn-tıynet olmaz tā'at-i sübhāndan maḥzūz
Olur ehl-i zalālet bi't-ṭabi' işyāndan maḥzūz
- 2 Dem-i tā'at ḳulūbı girye ancak neş'e-dār eyler
Olur aşdāf-i yemm çün raḥmet-i nīsāndan maḥzūz

³⁶⁶ diğer DT

3 N'ola sicc-i ğamından çāre-cūyān-ı rehā olsağ
Ki yokdur kimse ey Yūsuf-liķā zindāndan maḥzūz

4 Raķīb-i fāsıkı hem-sāye etmiş tıydum ol meh-veş
Melek olsun 'aceb kurb-ı der-i şeytāndan maḥzūz

DT-81b

5 Ne ğamdur şūfī-i kem-māye şamt eylerse etvārım
Ki olmaz tūre-ṭab'ān meşreb-i rindāndan maḥzūz

6 Berāy-ı vaşl içilse hoş gelür telḥ-ābe-i firķat
Ümīd-i şamt eyler ḥasteyi dermāndan maḥzūz

7 Fitīl-i 'aşķ yandıkca dil-i zārımda şevķ artar
Olur pervāne elbet şem'a-i sūzandan maḥzūz

8 Eder Āgāh girīzān ḥaķķ-şinās-ı vaż'-ı emāre
Çün olmaz nefis-i kāmīl şoḥbet-i nādāndan maḥzūz

M- 85b

Ḥarfū'l-'Ayn

80³⁶⁷

Mef'ūlū/ Mefā'ilū/ Mefā'ilū/ Fe'ūlūn

1 Dil olmuş iken rü'yet-i dīdārına ķānī'
Bilmem nedür o mehle yine ūlfete mānī'

- 2 Şabr eyle şeb-i hicr-i siyeh-tābe ki ‘āşık
Tā şubḥ-ı şafā-baḥşī-i vuşlat ola lāmi‘
- 3 Bir nāme yaz ol yāra ki ey ḥāce me’ālī
Ağyārını māni‘ ola efrādını cāmi‘
- 4 Kimler var idi dün gece meclisde ki cāna
Heb sırlarımız oldu bugün ‘āleme şāyi‘
- 5 Ḥaḳ-bīn göremez küfr ile īmānda hīç fark
Birdür nazarında bütḥāne vü cāmi‘
- 6 Var kaçdı gide kūyına ol meh-veşīñ ammā
Ruḥşat mı verür bu dil-i bīçāreye ṭālī‘
- 7 Ḥayfā bulunub zābıṭa silkinde ey Āgāh
Etdin nice yıl ‘ömr-i girān-ḳadriñi zāyi‘

M- 86a

Ḥarfü’l-Ġayn

81³⁶⁸

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Ele geçmez güzelim bir daḥi bu devr ü bu çāğ
Dil-i üftādeye yāb ḥışm ile gösterme bıçāğ

- 2 Kılma ağyāra fedā gülşen-i vaşlıñda kılın
Ne revā bülbül-i hoş-gūya müreccaḥ ola zāğ
- 3 Nedür ol gözleri āhūda bu vaḥşī ḥālet
Beni gördikce kaçub gezmededür kūşe bucāğ
- 4 Eyledikce ğam-ı eyyām-ı devām ey şūfī
Baña nūş-ı mey için etme tekālīf-i ferāğ
- 5 Zeni olmazsa eger ğam mı çeker zāhid-i ḥar
Ḥīn-i ḥācetde mübārek şol ise olsun şāğ
- 6 Dāne-i ḥāline bağ ḥalka-i gīsūsında
Şayd-ı murğ-ı dile olmuş ne güzel dām u duzāğ
- 7 Ḥazān-ālūde-i devrān olub Āgāh yine ḥayf
Ḥaṭṭ-ı bīrāder güzele döndi henüz gülşen ü bāğ

M-86b

Ḥarfü'l-Fā'

82³⁶⁹*Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün*

- 1 Dün gece ağyār o meh-peykerle olmuş sīne-şāf
Burc-ı 'aḳrebden 'aceb gelmiş zuhūra inḥisāf

- 2 Hañcer-i çeşmiñ bu şeb ihlāk ederdi ‘ālemi
Zūr-ı hāb-ı nāz ile ger olmuş idi der-ğılāf
- 3 Girmedikce tā şikāf-ı kabre yokdur rāhatı
Ol kadar şūfīde var derd-i merak-ı zīr-i nāf
- 4 Hücre-i āgūşına el-hakḳ meger duht-ı rezi
Olmamış şeyhim tehī ḥalvet-nişīn-i i’tikāf
- 5 Şehper-i tecrīd ile ‘anḳā-dil olmaḳdur hüner
Herkes eyler yoksa kendi ‘ālemin bir kūh-ı Kāf
- 6 Müntehā-yı vaşlına Āgāh varmaḳ pek muḥāl
Olmadıḳca ‘aşḳ ile ref ref-süvār lā-teḥāf

DT-81b

Dīger

83

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Kays-ı ‘aşḳa sīnesi mestūr olan leylāya yūf
Maḥrem-i mecnūn-ı Mevlā olmayan şahrāya yūf
- 2 Hil‘at-i zer baht dünyānıñ fenāsın añladık
Zīb-i düş-i faḥr eden Keyḥusrev ü Dārāya yūf
- 3 Dil perīşān ḥāl olub tutmuş melāmet rāhını
Ba‘de-zīn cem‘iyet-i ‘aḳl-ı Felātün-rāya yūf

- 4 Müntehā-yı vuşlata ermezse ger dest-i niyāz
 ẖadd-keşīde nāz ü istignā olan tūbāya yūf
- 5 Hūn-ı dil nūş eyledikce biz bu ‘işret-gāhda
 Sākī-i gerdūna devr-i cām-ı şevķ-efzāya yūf
- 6 Ğayrı berdūş eyledüm köhne ‘abā-yı zilleti
 Devlet-i dünyā-yı dūna atlas-mīnāya yūf
- 7 Ben ki oldum kūşe-gīr-i zulmet-i hicr ü ğamūñ
 Şem‘-i şeb-ārāya mihr-i ‘ālem-i bālāya yūf
- 8 Hīç biri hīz ³⁷⁰ -i huşūle gelmedi Āgāh hayf
 Bunca yıldur haṭr u dilden geçen hulyāya yūf

M- 87a³⁷¹

Ḥarfū’l-Fā³⁷²

84³⁷³

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bıkr-i mazmūnı izāle etmese fikr-i zifāf
 Nev-‘arūs-ı ṭab‘a göstermez yüzün ma‘nā-yı şāf
- 2 Ey şanem ref‘ eyle küfr-i zūlfüñ Allāh ‘aşķına
 Hāciyān etsün delīl-i ‘aşķ ile rūyiñ ṭavāf

³⁷⁰ - kelime: M

³⁷¹ - DT

³⁷² Tekrar başlık: M

³⁷³ Yarım gazel: M

- 3 Bā'is-i ihlāk-i cān olmazdı tīg-i maқта'ı
 Kav̄s-i ebrūdan eger aḥz olmasa resm-i seyāf
- 4 Giremez aḥz ü 'itā ile nuḳūd-ı 'ālem ele
 Ancaḳ imḥā-yı kütüb taḥşıl eder merd-i şahāf
- 5 Mū-miyān-ı yāri bahş etmekde olsam mū-şikāf³⁷⁴

M- 87b

Ḥarfū'l-Ḳāf

85³⁷⁵*Fe'ilātūn/ Fe'ilātūn/ Fe'ilātūn/ Fe'ilūn*

- 1 Ḥālet-i cezbe ile olmasa dīvāne-i 'aşḳ
 Kendin urmazdı varub āteşe pervāne-i 'aşḳ
- 2 Nice Rişto Ḥusrevi eyledi sermest-i cünūn
 Başḳadur cāzibe-i Leylā-i meyḥāne-i 'aşḳ
- 3 Sākī-i bezm-i muḥabbet olalı cām-ı be-dest
 Nice huşyārları eyledi mestāne-i 'aşḳ
- 4 Künc-i kāşāne-i taḳvā edemez ḥāşıl-ı genc
 Şūfiyā gel ola-gör sākīn-i vīrāne-i 'aşḳ

³⁷⁴ - M³⁷⁵ - DT

- 5 Dār-ı zülfünde sever ‘āşıkı Manşūr gibi
Böyledür ‘ādet-i dīrīne-i cānāne-i ‘aşk
- 6 Sūr mı yoḥsa ki mātem mi ne var ḥalkında
Tutdı dünyāyı bütün velvele-i ḥāne-i ‘aşk
- 7 Kıpılub zülf-i ḥum-ender-ḥuma kalmışdı gönül
‘Uḳde-i müşkili ḥalleyledi şāne-i ‘aşk
- 8 Seni maḥşül-ı merāma eder **Āgāh** vāşıl
Mezra‘-ı ḳalbiñe vaḳtiyle eken dāne-i ‘aşk

Dīger

86³⁷⁶

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Devām üzre meserret-baḥş olur kāşāne yoḳdur yoḳ
Netīce mātem-engīz olmasun bir ḥāne yoḳdur yoḳ
- 2 Eger aḡyār ararsañ ḳıl hemān öz ‘ālemiñ teftiṣ
Derūnı āşināya taşradan bīgāne yoḳdur yoḳ
- 3 Bütün işkestedür çerḥ-i le’imiñ seng-i zūlmünden
Bu meclisde ararsañ bir dürüst peymāne yoḳdur yoḳ
- 4 Çalışma cām-ı meyden men‘e vā‘iz neş’e erbābın
Ayak çekmiş der-i meyḥāneden mestāne yoḳdur yoḳ

- 5 Cihānıñ fikr-i devr-i āsiyāb-ı devletinden geç
Bu hırmende dil-i dānāya lāyık dāne yokdur yok
- 6 Tehī şanma harābāt ehlini feyz-i ilāhiden
O vādilerde hıç gencīnesüz vīrāne yokdur yok
- 7 Ne bilsün derd-i Kaysı kışsa-ḡān-ı Leyli ey Āgāh
Dilinde ehl-i kālīñ ḡālet-i dīvāne yokdur yok

DT-83b

Diger

87³⁷⁷*Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün*

- 1 Harīdār-ı kumāş-ı nazm-ı mu'ciz iştihārım yok
Dirīgā bender-i ma'nāda bir ḡoş kār-bārım yok
- 2 Le'ālī-i süḡanla zīb-i baḡş-ı dürc-i 'irfānım
Çi sūd ammā ki pāzār-ı fenāda i'tibārım yok
- 3 Bütün ebnā-yı dehr aldı ḡasedle çār eṡrāfım
Ser-i kūy-ı merāma 'azm için bir reh-güzārım yok
- 4 O rütbe ḡayret aḡrānı ile oldum ki dem-beste
Degil söz söylemek fetḡ-i dehāna iḡtidārım yok

- 5 Sipihrin ğayrı yandım t̄ab-ı mihr imtinānından
Şu naḥlistān-ı ‘ālemde ‘aceb bir sāye-dārım yok
- 6 Naşıl çıksun şadā-yı sūz-i nākım evc-i maḥşuda
Derūnı münkesir bir bī-nevāyım hīç qarārım yok
- 7 Bu tuḥfem şimdilik Mīr Reşide gönder ey Āgāh
Sezā taḫdīme zīrā elde dīger bir güzārım yok

M-88a

Müşterek-i bā-Nācī-i Trabzonī

88³⁷⁸*Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilātün/ Fe ‘ilün*

- 1 Sāḳiyā şimdi hem āvāze-i kulḳul olduk
Dem-i feyziñle ‘aceb neş’ede mül olduk
- 2 Ḥayf āzāde iken kayd-ı ğam-ı zülfüñden
Yeñi başdan yine dil-beste-i kākül olduk
- 3 Kār-ı ḥikmet ne idi bilmem ilişmişdi göze
Biz o günden beri hem-ḥālet-i bülbul olduk
- 4 N’ola ḥākisterimiz ehl-i naẓar ise göze
‘Aşk ocağında muḥabbetle yanub kül olduk

- 5 Gāh zülfiñ gehi ruhsārīñ edüb vaşf u beyān
Bāğda ğıbtā-fezā-yı gül ü sünbül olduk
- 6 Bāb-ı takdīre resān-ı emeli rabt edeli
Kıy d u tedbīri kıyub ehl-i tevekkül olduk
- 7 Ne ‘aceb gülşen-i ‘ālemde mişāl Nācī
Kimine hār olub **Āgāh** kimine gül olduk

M-88b³⁷⁹

Harfū’l-Kāf

89

Mefā’lün/ Mefā’lün/ Mefā’lün/ Mefā’lün

- 1 Şehāb-ı şerme kıor mihr-i cān-ārāyı ruhsārīñ
Şafaķ-püş-ı hıcb eyler meh-i ğarrāyı ruhsārīñ
- 2 Kızıl kan eyledi fikr-i dehānıñ goncanıñ bağrın
Gırībān-çāk-ı reşk etdi gül-i hamrāyı ruhsārīñ
- 3 Düşince ‘aks-i rüyıñ sākıyā cām-ı zer-endūda
Eder kem-kadr reng ü neş’e-i cihānı ruhsārīñ
- 4 Değışmem zülfüñi Çine Hıṭāya ḥaṭṭ-ı nev-hızıñ
Habeş mülkün deger ḥālīñ Kızıl elmāyı ruhsārīñ

- 5 Şafaḳ-rîz dem-i şubḥ oldu ey meh şanma Hurşîdi
Bu şeb ğarḳ etdi nûra ‘âlem-i bālâyı ruḥsârîñ
- 6 Kitâb-ı ḥüsnîñüñ ser-nüşḥa-i zîbâsıdur ḥaṭṭîñ
Anıñçün şâmil olmuş bir nice ma‘nâyı ruḥsârîñ
- 7 Ğazel-ḥân oldu Ğāḡḥ çünki gülzâr-ı cemâlîñde
Hezâr eyler hezârân ‘âşîḳ-ı şeydâyı ruḥsârîñ

DİĞER

90

Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün/ Mefâ‘îlün

- 1 Umulmaz ḥayr mihrinden sipihr-i kîne-perdâzîñ
Berây-ı şerr eder çeşmi niğebânlık kemîn-sâzîñ
- 2 Bu miḥnet-râhda şöhret heme dâ‘î-i âfetdür
Olur çünki medâr-ı reh-zene yollarda âvâzîñ
- 3 Münâfîḳ şüret olma ger ḥuzûr-ı ḳalb ise maḳşûd
Düzen bulmaz umûr-ı ḥânesi merd-i düzen-bâzîñ
- 4 Berâber tutma ehl-i ‘aşḳ ile zühd-i girân-cânı
Ḳabûl-ı nisbet etmez beyni hîç ‘anḳâ ile ḳazîñ
- 5 Ṭama‘-kârân ile girme dolâb-ı aḥz ü i‘ṭâyâ
Olur bâdî ḥasâr ü ḥüsre ḥırşı izi enbâzîñ

- 6 Bu halk ardınca seyret şefkatinden şanma gerdünin
Telefdür kaşdı ta'kīb etmeden güncişki şehbāzın
- 7 Olinca ser-i ber-endāz niyāz olsam gerek anda
Geçülmez ka'be-i kūy-ı vişālinden o şehnāzın
- 8 'İnānın çek biraz diñlensün esb-i tab'ın ey Āgāh
Yeter meydān-ı maẓmūn u ma'ānide tek ü tāzın³⁸⁰

M-89a

Diger

91³⁸¹

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Elde bir kilik-i ma'ārifdür medārı şā'iriñ
Yokdur andan özge irād u 'aķārı şā'iriñ
- 2 Bilmeyenler zevķ-i şî'r-i ābdārı zann eder
Bir kırık sözdür medār-ı iftiḥārı şā'iriñ
- 3 Görmüyor mir'āt-ı devletde nedendür rüy-ı feyz
Olsa da her vech ile ger iktidārı şā'iriñ
- 4 Biñde birdür şahın-ı iķbālinde görmüş nev-bahār
Gülsitān-ı dehre geldi şad hezārı şā'iriñ

³⁸⁰ "tek ü tāz" okunmuştur: M

³⁸¹ DT

- 5 Öyle kem-şadr oldu erbāb-ı sūḥān kim şad dirīḡ
 almamış alb ace deñlü i ‘tibārı şā‘irīñ
- 6 Müddet-i ‘ömri eder sermā-yı miḥnetle güzār
 Şan bu gülzār içre yok faşl-ı bahārı şā‘irīñ
- 7 Gāhi baḡş-i zülfiñ eyler gāhi vaşf-ı ‘ārızıñ
 Heb ḡayālīñle geer leyl ü neḡārı şā‘irīñ
- 8 Esb-i şab‘ı sev eder ba‘zen řarī-i hicve de
 ün ıkar elden ‘inān-ı iḡtiyārı şā‘irīñ
- 9 Şāḡa-ı ma‘nāyı ey Āḡāḡ zīnet-yāb eder
 Mevce gelse baḡr-ı řab‘-ı dürr-niřārı şā‘irīñ

DT-91a

Dıġer

92

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 uvve-i vāhimesi ġālib olan bir sālīk
 Nice mümkin ola ilīm-i vücūda mālīk
- 2 alışub gel ikilik perdesini āk eyle
 El-‘ıyāz olmayasıñ zāt-ı Ḥudāya řārik
- 3 Cānını ‘ālem-i berzaḡdan ederdı taḡlīř
 Lezzet-i şehveti olsaydı efendi tārīk

- 4 Reh-i ma‘nide saña kaç‘-ı menāzil güçdür
Rehzen-i nefis ü hevā olmayacak nā hālik
- 5 Berzah-ı dūra düşüb kalsa gerek ey³⁸² Āgāh
Kuvve-i vāhimesi gālib olan bir sālīk

DT-91b³⁸³

DT-92a³⁸⁴

M-89b

DT-79b

Dīger

93

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Rumūz-ı eşiyāda va‘d-i ızhār-ı līkā etdiñ
Yine farṭ-ı zuhūr gele ne hikmet ihtifā etdiñ

DT-80a

- 2 Göründüñ şüret-i ādemde ‘aks-ı nūr-ı zātıñla
‘Aceb bir zerreyi āyine-i ‘ālem-nümā etdiñ
- 3 Müzāhir mazhar-ı sırr-ı şifāt-ı pākiñ olmuşdur
‘Abeş halk etmediñ bir şey mücerred heb becā etdiñ

³⁸² gerek ey: gerekdür DT

³⁸³Boş sayfa: DT

³⁸⁴Boş sayfa: DT

- 4 Biri biñ gösterüb ezdād-ı esmā iktizāsından
Her ism āyinesinde biñ tecellī rū-nümā etdiñ
- 5 Hudāvend ikmāl-i fazl u ihsānıñla hāmd olsun
Dil-i Āgāhı şevķ-engīz-i hubb-i murtaẓā etdiñ

Diger

94³⁸⁵

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Görmek isterseñ eger ‘ālem-i ma‘nāyı yaķın
Dürbīn-i edeb hūkmüni tüt elde hemīn
- 2 Nazar-ı diķķate al hālını halkıñ göziñ aç
Aldanub qavline her şahsı kıyās etme emīn
- 3 Merhamet gāhi maraẓ hāşıl eder insāna
El-hazer olmayasıñ zālīm ü nānköre mu‘īn
- 4 Saña kemlik edeniñ ‘afv ile cürminden geķ
Mār-veş tütma derūnıñda şaķīn kimseye kīn
- 5 Artıran Aħmed idi Yeşrib ü Baṭḥā qadrin
Bu cihetle şeref-efzā-yı mekān oldu mekīn
- 6 Yeter ey meh elem-i vech-i ‘abūsı ağıyār
Sen de gösterme baña rūy-ı gam-çīn-i cebīn

- 7 Kānı meydān-ı suḥan erleri gelsün Āgāh
Eşheb-i kilik-i sebük-seyrime etdüm dizgīn

DT-93a

Dīger

Nazīre Kitāb-ı Fā'ik

95

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

- 1 Baḳılmaz nābecā evzā'ına 'uṣṣāk-ı mehcūruñ
Sezā-yı 'afv olur çünki ḥaṭāsı merd-i ma'zūruñ
- 2 Ġınā-yı faḳr u devlet mevcūb-ı lāl ü sükūnetdür
Şadā-yı ārzū vermez pür olsa cāmı Fağfūruñ
- 3 Dil-i 'ārif çü Mūsā ḳābil-i vahy kelīm olsa
Tecellī nūrını işrāk eder her zerresi Tūruñ
- 4 Kūşād-ı dāmen-i vaşl eyleyen rağbet-pezīr olmaz
Bu esrārı me'ālī bildürür mektūb-ı memhūruñ
- 5 Bu keşret 'ayn-ı vahdet olduğın īmā idi ancak
Ene'l-Ḥaḳ söylemekden maḳşadı Hallāc-ı Manşūrīñ³⁸⁶
- 6 Göñülde nār-ı gayret rūzgāra minnet etdirmez
Ki yokdur ihtiyācı yelkene deryāda vāpuruñ

- 7 Dem urma perde-i eş‘ārdan Fā’iḳ gibi Āgāh
Nevā-yı nālîşi olmaz ḳavālda nāy u ṭanbūruñ

DT-85b

Dīger

96

Mef‘ūlū/ Fā‘īlātū/ Mefā‘īlū/ Fā‘īlūn

- 1 Dilber hemīşe meh gibi ‘ālemde tek gerek
Tek bir civān-ı ‘āşīḳa zīrā ki pek gerek
- 2 Gitse raḳīb mecmu‘-ı ḥūbāna var yeri
Çünkü koyun sürüsine elbet köpek gerek
- 3 Şadra geçürdi zāhidi bezmünde ol perī
Feyz almağa zamānede ādem eşek gerek

M-90a

- 4 Olmazsa bir güzelde eger ḥāl ü ān ne sūd
Ḥulv ṭa‘āma sofrada fūlfül nemek gerek

DT-86a

- 5 Dest-i ümīde geçse de Āgāh o genc-i nāz
Feth-i ṭılsım-ı vuşlatına çok emek gerek

DT-92b

Diğer

97

Mef'ülü/ Mefā'ilü/ Mefā'ilü/ Fe'ülün

- 1 Cān tende iken ġāyeti der-pīş edebilsek
Allaha yarar biz dağı bir iş edebilsek
- 2 Bil kim bulunur genc-i güher-rīz-i maķāşıd
Bir kere gönül mülküni teftīş edebilsek
- 3 Me'mül ki ola sālīk-i şeh-rāh-ı hidāyet
İş nefsi geç endīşeyi tedhīş edebilsek
- 4 Hıfz eyler idik āyet-i ḥaṭṭ-ı ruḥ-ı yāri
Ger levḥ-i dile ḥüsnini tenķīş edebilsek
- 5 Āḥir sıkılub kaldırur ayāğı bezmden
Şūfī-i ḥarīñ zihnini taḥdīş edebilsek
- 6 Ta'ķībden eylerdi o āhūyı ferāğat
Bir yolla raķīb-i segi tevḥīş edebilsek
- 7 Āgāh dil olur rāh-rev-i semt-i ḥaķīķat
Bir pīre anı pey-rev ü dervīş edebilsek

DT-92b

Diğer

98

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Geç denā’etden ye iç bulmaz naķīsa şervetiñ
Maşrafı birdür civān merd ile ehl-i hissetiñ
- 2 ‘İzzet isterseñ ķanā‘at āşiyānıñ³⁸⁷ etme terk
Murğ-i hırş eyler esiri dām-gāh-ı zilletiñ
- 3 Her ki ḥādişdir bulur elbet fenā encām-ı kār
İbtidārdan çün olur ma‘lūm-ı ḥālī gāyetiñ
- 4 Feylesofān etmede beyhūde teksīr-i sevād
Ḥikmeti sıgmaz ‘uķūla zāt-ı vaḥdāniyetiñ

DT-93a

- 5 Ülfet etdin geçme dil şahbā-yı la‘l-i yārdan
Eyler irāş-ı mażarrat çünki terk-i ‘ādetiñ³⁸⁸

M-90b³⁸⁹

- 6 Şanma zāhid kendiñi pān-zehr-ıynet zehr iken
Bellidür ṭab-ḥāne-i ‘irfānda ḥāşşiyetiñ

³⁸⁷ āşiyānıñ: kūşesin DT

³⁸⁸ 5 ~ 6 DT

³⁸⁹ - DT

- 7 Hāl-i fakrı ańlamazsa ađniyā ma‘zūr tut
Ehl-i şıhhat bī-ħaberdür rencişinden ‘illetiñ
- 8 Yak çubuđıñ zevke bağ hīç nāra yanma el içün
Ver ğamı tumanā **Āgāh** iltizām et rāhatıñ

Diger

99

Mef‘ūlū/ Mefā‘ilū/ Mefā‘ilū/ Fe‘ūlūn

- 1 Ey dil çekilür minneti bār olsa da yāriñ
İhsān görünür ‘aşıkā her cevri nigāriñ
- 2 Yüz gösteremez şüret-i endīşe-i cānān
Pāk olmayıcağ āyine-i dilde ğubāriñ
- 3 Encāmı düşünmez misin ey nefis-i bed-endīş
Heb fışk u fesād oldu bu bāzārda kārıñ
- 4 Gir pūte-i ‘aşk içre yanub kāl olagör kim
Şāfi zer ola sūk-ı ma‘ārifde ‘ayāriñ
- 5 Ger seng-i ğam-ı ta‘ndan āzād ise maқşad
Kır sūk-ı melāmetde hemān şīşe-i ‘āriñ
- 6 Farқ eyleme hīç yār ile ađyāriñı **Āgāh**
Ġülzār-ı cihān içre bir olsun ğül ü ħāriñ

DİGER

100

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Şabāh-ı hicrdür sākī yetişdür cām-ı gül-fāmıñ
Serinde var ħumār-ı derd-i gam rind-i mey-āřāmıñ
- 2 Ruĥuñ evlādur öpmek oĥşamaĥdan zülf-i şebbūyıñ
Şabāhıñ şerri yegdür fi‘l-misl-i ĥayrından aĥşamıñ
- 3 Tehī ‘arz etme naĥd-ı cān-ı nāĥiziñ göñül zīra
Bahā olmaz metā‘-ı vaşlına ol sīm endāmıñ
- 4 Perīřān rüzgār-ı ġadr olub řirāze-i ‘ömri
Hemān bir nāmı ĥaldı safĥa-i eyyāmda sāmıñ
- 5 Müselmānsañ ġıyāben kimseyi zemmm etme ey řūfī
Hemīře āřikār olmaĥ gerekdür dīni islāmıñ
- 6 Gerek tedbırde isti‘dād olsun feyz-i taĥdıre
Yetişmez yoĥsa nā-ĥābil şecerde meyve-i kāmıñ
- 7 ‘Aceb bir şey mi ġünciřk dil-i Āġāhı şayd etmeñ
Esır etmiş nice ‘anĥā gönüller dāne vü dāmıñ

M-91a

DT-86a

DİGER

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Hey ne kāfirdür o zülf-i kīne mu‘tādın seniñ
Bir müselmān kıymamış olsun sırr-ı āzādın seniñ
- 2 Tīg-i cevriñle edersin günde biñ ‘āşık helāk
Müntehibdür gālībā huccāce ecdādın seniñ
- 3 Kimisi zülfün kimisi çeşmin esir ü hastesi
Kalmamış hiç olmadık üftāde ber-bādın seniñ
- 4 Hānümān-ı ehl-i ‘aşkı serteser etdin hārāb
Bir dil olmuş görmediñ ma‘mūr u ābādın seniñ
- 5 Bir füsün-ı nāz ile biñ ‘āşık eylersin esir
Ey perī kimdür bu fennde bilmem üstādın seniñ
- 6 Nāle-i cān-süz ile gülzāra şaldın velvele
N’oldın ey bülbül nedendür böyle feryādın seniñ
- 7 Gevher-āsā gerçi Āgāh münteħabdur³⁹⁰ her sözüñ
Düşdi pek parlağ velī bu nazm-ı nevzādın seniñ

Müşterek-i bā-Şabrī

³⁹⁰ gerçi Āgāh münteħabdur: münteħabdur gerçi Āgāh DT

³⁹¹ - DT

Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilün

- 1 O meh-i naḥveti meclisde bu şeb örseledük
Şarılub boynına her bir tarafın büseledük
- 2 Luṭfı 'uşşākına bir vecche mebzül idi kim
Mey-i la'l-i lebini tā-be-seḥer kāseledük
- 3 Gerçi bizden öñe geçmiş idi aḡyār ammā
Erişüb ḥadd-i vişālinde anı eñseledük
- 4 Yār ile aramıza girmiş idi fitne raḡīb
Bulduḡ encāmı hele farkını söyledük
- 5 Şabri aḡzı şuyın akıtmasun **Āḡāh** göricek
Biz o sebeb zeḡana ḡayli zamān diş biledük

M-91b

Ḥarfü'l-Lām

103³⁹²

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Büküldi ḡāmetim cevruñle ey tāze civānım gel
Çekülmez çile-i hicrūñ daḡı ḡaşı kemānım gel
- 2 Niyāz ehli bütün şaf şaf dizilmiş reh-güzārıñda
Biraz eşheb-süvar-ı nāz olub şāh-ı zamānım gel

- 3 Görüb dīdārıñı cān vermek istermiş dil-i müştāk
Giden bir cān-ı nāçīz olsun ey rūḥ-ı revānım gel
- 4 Nacaḳ ḥaṇṇer be-dest olmuş o ḥūnī gözlerüñ bilmem
Nem isterlerse alsunlar gel ey cellād-ı cānım gel
- 5 Dil- i Āgāḥ-veş zülfüñ ḡamın çok çekdüm ey kāfir
Yeter ḡayrı kesildi rişte-i tāb u tüvānım gel

Dīger

104³⁹³

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Her ne şūretle göñül etse temennā-yı emel
Gösterür rüy-ı elem ‘aks-i merāyā-yı emel
- 2 Cümle-i ye’s ile sa‘yıñ kılar encām-peżīr
Olma beyhūde cedel baḡş-i ḳazāyā-yı emel
- 3 Etmedikce şeb-i endūhı şafaḳ-rīz-i şekīb
Rūşenā-sāz olamaz şubḥ-ı şafā-sāy-ı emel
- 4 ‘Uḳde-i müşkili ḥallolmadı ehl-i raḳamıñ
Ḳaldı ser-beste ma‘ānī-i mu‘ammā-yı emel
- 5 Naḳşı bir aya mümāsıl görünür mā-ḥaşalı
Neş’e-baḡş olsa daḡı sāḡar-ı şahbā-yı emel

- 6 Çāk-çāk leb-i ye's olmadadır teşne dilān
Eyledükce cereyān çeşme-i deryā-yı emel
- 7 Nice dīvān-ı selef geçdi nazardan **Āgāh**
Yazmamış böyle ğazel kātib-i imlā-yı emel

DT-98b

Dīger³⁹⁴

105

Fe' ilālün/ Fe' ilālün/ Fe' ilālün/ Fe' ilün

- 1 Var mı etmiş bu fenā dārına hüccetle temel
Maḥkeme kazıya mülk olmaz efendi bu meşel
- 2 Maraz u 'illete vābeste degildür emvāt
Bāş³⁹⁵ ağrısı bahāne olur gelse ecel
- 3 Düşürür şāhibini varṭaya āḥir ḥile
Kürkci dükkānı olur tilkiye eñ soñra maḥal
- 4 Ğam degil ehl-i ḥased olsa bize ḥarf-endāz
Kārbāna köpeğñ 'av'avı vermez çü ḥalel
- 5 Etme ümīd-i kerem ehl-i ṭama'dan **Āgāh**
Kendi başına sürer bulsa eger dermān kel

³⁹⁴ Mısrā'-ı şānīleri zurüb-ı emşālden olmak üzere ğazeldür DT³⁹⁵ bāş:bir baş DT

M-92a

Diğer

106³⁹⁶*Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün*

- 1 Va‘d-i vaşl ile bize çok eylemişken dek gönül
Aldanursuñ sen yine o şūha hay-i silk gönül
- 2 Kim dedi var bir cefā-cū yārīñ ol üftādesi
Ben karışmam şimdi git derd ü belāsın çek gönül
- 3 ‘Arz-ı hāl eylerse de hīç sende yok kayd u fütūr
Defter-i ‘uşşāğdan olmuş mı bilmem hakk gönül
- 4 Ğam degil Mecnūn gibi gezsem de ben sahrāları
Sevdigim mahmil-nişīn-i cünbüş olsun tek gönül
- 5 Ba‘de-zīn eller ile gezmez demişdin ol perī
İşte gör ağıyār ile lāzım mı artık şek gönül
- 6 Öyle rabt olmuş ki tā hābl-i metīn ‘aşkıña
Senden olmaz çıksa cān tenden yine münfek gönül
- 7 Görmüş Āgāh boynına yārīñ şarılmış olduğın
Dinlemem ben öyle artık estek ü köstek gönül

DT-98b

Dİger

107

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Nār-ı firāk-ı yār ile sūzānsıñ ey gönül
Seyl-i sirîşk-i hicr ile 'ummānsıñ ey gönül
- 2 Yansun başında meş'ale-i mähî çerhiñ āh
Ġam küşesinde sen ki fūrüzānsıñ ey gönül
- 3 Bilmem hevā-yı zülf ile āşüfte ser misiñ
Ġaylî zamān ki zār ü perîşānsıñ ey gönül
- 4 Vuşlat zamānı geçmeye ġafletle kıl hāzer
Yār ġānesinde bir gece mihmānsıñ gönül
- 5 Gerçi rumūz-ı 'aşkı baña söylesen de sen
Vaġdet-serāy-ı sīnede pinhānsıñ ey gönül
- 6 Ķayd-ı libās ü minnet³⁹⁷-i dehri çeken benüm
Bildüm seni ki cümleden 'üryānsıñ ey gönül
- 7 Ĥān-ı vişāle olmadı Āġāh dest-res
Tennūr-i ġamda sen ise büryānsıñ ey gönül

³⁹⁷ libās ü minnet: libās-ı ġūrî DT

M-92b

Na‘at

108³⁹⁸*Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün*

- 1 Cürmüm aındım çok figān etdüm eyā şāh-ı resul
Girye-i hüzni revān etdüm eyā şāh-ı resul
- 2 Vādī-i ‘işyānda oldum hem-sere nefis-i ye’sim
Yahşı hālīm pek yaman etdüm eyā şāh-ı resul
- 3 Hākka lāyık etmedüm ‘ömrümde bir şöhet dirīg
Lık çok sürç-i zebān etdüm eyā şāh-ı resul
- 4 Kılmadum hāşıl bu pāzār-ı fenāda hıç sūd
Naqd-ı ‘ömri heb ziyān etdüm eyā şāh-ı resul
- 5 Zātıñ ol vahy āşinādur kim saña ma‘lūmdur
Her ne pinhān ü ‘ayān etdüm eyā şāh-ı resul
- 6 Çāre-sāz olmaz iseñ **Āgāh** kuluñ vāy hāline
Saña ta‘līk gümān etdüm eyā şāh-ı resul

M-93a

DT-86a

Harfî'l-Mîm³⁹⁹

109

Fe 'ilâlün/ Fe 'ilâlün/ Fe 'ilâlün/ Fe 'ilün

- 1 Zinde-dâr-ı nefesi zât-ı Hudâdur âdem
Ger nefes zâde-i Hâk dense sezâdır âdem
- 2 Zahir ü bâtın eder 'uğde-i her müşkili hâll
Nüşâ-i nâdire-i arz u semâdur âdem
- 3 Bî-haber kevn ü mekân menşe'-i eczâsından
İmtizâc-âver⁴⁰⁰-i azdâd-ı hafâdur âdem

DT-86b

- 4 'Aks eder nûr-ı tecellî-i ehad vechinden
Nazar-ı Aḥmede mir'ât-ı şafâdur âdem
- 5 Hüsn-i takvîm ile Hâk zâtını kılmış mümtâz
Şâhid-i cîlve-ger-i her dü-serâdur âdem
- 6 N'ola bu 'âlem-i fânide mükerrem olsa
Yâdigâr-ı ezelî zâd-ı beḳâdur âdem

³⁹⁹ diğer DT⁴⁰⁰ imtizâc-âver: mümtezic-gerde DT

- 7 Bundan añla⁴⁰¹ şeref ü şān-ı ‘ulüvvün **Āgāh**
Secde-fermā-yı melek zāt-ı ‘alādur ādem

Dīger

110⁴⁰²

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Ne cā-yı rāḥat-efzādur ne miḥnet-ḥānedür ‘ālem
Heyülādan ‘ibāret bir qurı efsānedür ‘ālem
- 2 Ḥaḳāyık-bīn olanlar iç yüzünden āşinādur heb
Velī bīgāneye ma‘mūr bir kāşānedür ‘ālem
- 3 Temelleşdüüm şanub yapmağa ḳalkışmak ḥamāḳatdur
Esāsı yok bir iki ḥāne-i vīrānedür ‘ālem
- 4 Olub ḥalka-be-güş-ı şem‘-i vaḥdet bezm-i keşretde
Yeler her ḥidmete pervāsı yok pervānedür ‘ālem
- 5 Şorulsa ḥurde-bīn-i ḥirmen-i ma‘nī-i ademden
Yed-i ḥarrās-ı ḳudretde hemān bir dānedür ‘ālem
- 6 Muḥīṭ teşne-i şahbā-yı esrār-ı elest olmuş
Serā-pā mest-i lā-ya‘ḳıl gezer dīvānedür ‘ālem

⁴⁰¹ bundan añla: añla bundan DT

⁴⁰²- DT

- 7 Dil-i Āgāh eder kesb-i ziyā mihr-i ḥaḳīkatden
 o ansun merdüm-i aḥvel teke bīgānedür ‘ālem

M-93b⁴⁰³

Dīger

111

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Kilid-i genc-i vaḥdet-ḥāne-i bīcündür gönlüm
 Tılsım-ı āferīniş-i sırr-ı kāf u nündür gönlüm
- 2 Ezelden kıble-gāh-ı ḥayme-i Leylā-yı ‘aşḳ olmuş
 Gezer deşt-i mübāḥāt içre bir Mecnündür gönlüm
- 3 Verā-yı perde-i ḥikmetde görmüş naḳş-ı esbābı
 Rızā bābında eyvallāh ile memnündür gönlüm
- 4 Bilinmez maşdar-ı esrār-ı ḥāk ḥikmet-i āṣārı
 Nuḳūd-ı kimyā-yı feyz ile maḥzündür gönlüm
- 5 Tecellī-gāh-ı Tūr-ı ‘ālem-i vaḥdetde ey Āgāh
 Şu‘ā-ı nūr-ı ‘aşḳ-ı yār ile meşḥündür gönlüm
- 6 Zemīn-i ‘arşa-i ma‘nāyı pek ra‘nā küşād eyler
 Semend-i ḥāme-i taḥsīne reşk efzündür gönlüm

DİGER

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Ruḥı ḥūy-gerde-i dilber gül-i aḥmer midür bilmem
Muṭarrā kākül-i hoşbūları ‘anber midür bilmem
- 2 Sezādur māha nisbet verse ḥüsniñ burcına revnaḳ
Bu māhiyyetle ḥālīñ aḥter-i Ülker midür bilmem
- 3 Hemān ḳan dökmege ḡamzeñ elinde ālet olmuşdur
Müjeñ ey şūḫ-ı feşād-nigeh neşter midür bilmem
- 4 Kız oḡlan nāzı ister her güzelde şūfī-i şeydā
O ḡar oḡlan-perest ü mā’il-i duḡter midür bilmem
- 5 Ser-i kūyında yāriñ bir ‘aceb feryād-ı cūşış var
Dü-çeşmim mācerāsı seyl-i eşk-i ter midür bilmem
- 6 Fiḡān ü nāle-i bī-iḥtiyāre bā’iş **Āḡāh**
Ġam-ı devrān mı cevri-yār-ı sīmīn-ber midür bilmem

DİGER

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Mısr-ı dilden cereyân etmedi nıl-i emelim
Çeşme-sâr-ı ‘ademe akmadı seyl-i emelim
- 2 Şeb-i zulmetde beni koymaz idi baht-ı siyâh
Yansa fânus-ı muhabbetde fitil-i emelim
- 3 Ne zamân vuşlat-ı dildâr-ı temennî kılsam
Sevķ eder vādî-i hicrâna delîl-i emelim
- 4 Olur ihlâşım ile zîver gülzâr-ı şafâ
Âteş-i ye’s de atılsa Hâlîl-i emelim
- 5 Kör olur gözi ‘adû-yı elemin ey Āgâh
Olsa maḥkûk-ı kazâ nokṭa-i meyl-i emelim

M-94a

Dîger

114⁴⁰⁴

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Görmeyelden gözüm ol Yūsuf-ı gül-pîrehenim
Ġarķa-i seyl-i sirişk eyledi beytû’l-ḥazenim
- 2 Tîğ-i dil-düz nigâhıñ geçeli sînemden
Leyle-i derd ü gama şu‘le verir dâğ-ı tenim

- 3 Yok mı Allāh için olsun beni ber-dār edecek
Yāre cān vermek için boynıma taqđım resenim
- 4 Fikr-i zülfüñ eleme şöyle za‘īf etdi beni
Bir kılan biñ yarar olsañ biri örter bedenim
- 5 Öldürüse beni bu derd-i firākıñ zālīm
Tār u pūd-ı ğam-ı ‘aşkıñla toqunsun kefenim
- 6 Turra-i zülfüni çözmezdi şabā dildārıñ
Görse aḥvāl-i perīşānımı bir kere benim
- 7 Ğurbetiñ kahrı ğam-ı ḥādişe-i çerḡ-i felek
Dilde Āġāḥ komadı şevḡ-i ḡayāl-i vaṭanım

DT-99a

Dıġer

115

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Ben o meh-veş güzeliñ luṭfını bī-ḡadd gördüm
Ḥamd ola kevkeb-i iḡbālīmı es‘ad gördüm
- 2 Yalıñız ben degilem zülfüne dilbend ü esīr
O belāya nice ‘uşşāḡı muḡayyed gördüm
- 3 Şayd-ı dūnbāle-i vuşlat mı nedür ḡaşdı ‘aceb
Yārıñ ardınca raḡīb-i segi pek bed gördüm

- 4 Yokladım t̄ali‘i-i aġyārı be-ḥük-m-i k̄ālī
Dūzaḡ-ı ġamda o bed-baḡtı mü‘ebbed gördüm
- 5 Melce‘m bāb-ı ‘alī olsa n’ola ey **Āġāh**
Her dil-Āġāhı ben ol bāba mesned gördüm

DT-99a

Dīġer⁴⁰⁵

116

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Nice bir daġdaġa-i derd-i ḥükümet çekelüm
Ne revā miḡnet-i zincir-i esāret çekelüm
- 2 Mālīkiz çünki ḡanā‘at gibi ġencīneye biz
Ne sebep keşmekeş-i derd-i ma‘īšet çekelüm
- 3 Ġam-ı beyhūde sen ey dil ne çekersiñ dehrīñ
Varalum mey-gedeye cām-ı muḡabbet çekelüm⁴⁰⁶
- 4 Degeri var mı ki **Āġāh** şu fenā dūnyāda
‘Ömr-i yek-rūze içün bunca felāket çekelüm⁴⁰⁷
- 5 Elimizde var iken naḡnü ḡasemnā⁴⁰⁸ senedi
Ne revā rızḡ içün⁴⁰⁹ ḡasāvet çekelüm⁴¹⁰

⁴⁰⁵ 4. ve 5. beyitlerin yerleri tarafımızdan deġiştirilmiştir: M⁴⁰⁶ 3 ~ 4 DT⁴⁰⁷ 4 ~ 5 DT⁴⁰⁸ “..biz paylaştırdık” (43/32)

M-94b⁴¹¹

Diğer

117

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Tarīk-i Hakkā rehber şandığum reh-zen imiş bildüm
Benim dost ittiḥāz etdiklerüm düşmen imiş bildüm
- 2 Reh-i Hakkdan ‘udül etmiş koşar vādī-i ‘iṣyāna
Bu nefis-i bed ‘aceb bir tünd-ḥū nüviş imiş bildüm
- 3 Żarūrī eşk olur cārī gözümden ḥande ḥālinde
Cihānīñ sūrī ‘ayşī mātem ü şīven imiş bildüm
- 4 Nisā meşreblī erler günbegün olmaḳdadur müzdād
Bu dehriñ bā‘iṣ-i taḥrībī āḥir zen imiş bildüm
- 5 Kabā-yı ḥāceti gözden geçirdüm ser-be-ser **Āgāh**
Netice cā-yı maṭlab kūşe-i dāmen imiş bildüm

Diğer

118

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Bir şeb āgūşa çeküb ol mehi ser-tā-be-ḳadem
Belini şarub alub ağızıma la‘lin emsem

⁴⁰⁹ ne revā rızḳ için: rızḳ için DT⁴¹⁰ 5 ~ 3 DT⁴¹¹- DT

- 2 Heb fedā eyler idüm naḳd-ı dil ü mā-melegi
Ger o sīmīn-ten ile bir dem olaydım hem-dem
- 3 Eder ‘uṣṣāḳı yine şimdi perīṣān ḥāṭır
Çıkdı ḥam-der-ḥam olub zīr-i külehden perçem
- 4 Rind-i mey-ḥārı cihān pādişeh-i mey-gedeyiz
Tāc u evrengimiz olmuş ḳadeḥ ü meclis-i Cem
- 5 Va‘d-i būs-ı dehen etmiş saña ol meh **Āgāh**
Yāda fāṣ etme bu sırrı amān īsim īsim

Dīger

119

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Toğmadı āfāḳ-ı ümīdimde ol māhım benim
Ḳaldı ḥayfā āb-ı zulmet içre dil-ḥāhım benim
- 2 Būlbül-i şeydā şıfat bir mübtelāyım her gece
‘Ālemi ta‘cīz eder āh-ı seher-gāhım benim
- 3 Tā ezelden tekye-gāh-ı ‘aşḳa serdüm postımı
Devlet-i dünyāya vermem bu kühen-cāhım benim
- 4 Cān-ı Şīrīnin verüb eylerdi terk-i Bīsūtün
Kūhkenin görseydi tīşe-i revzen āhım benim

- 5 Etmem ümîd-i ‘inâyet kimseden **Âgâh** hîç
Her umûrum rü’yet eyler var bir Allâhım benim

M-95a

Müşterek-i bâ-Şabrî

120⁴¹²

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Seniñ ey gönca dehen ruhlarını gül tütalum
Nâle-i ‘âşıkı âvâze-i bülbül tütalum
- 2 Dem-i fırkatde hayâl-i leb-i la‘liñ ile biz
Eşk-i çeşm-i dil-i pür-hünümüzü mül tütalum
- 3 Gülşen-i cennet-i ruhsâr-ı dil-ârâm üzere
Dâne-i hâl-i siyeh-rûları fülful tütalum
- 4 O benefşe hatt-ı müşkîni perîşân ise ger
Tırra-i kâkülünü deste-i sünbül tütalum
- 5 Şabri **Âgâh** ile meydân-ı belâgâtde yine
Edhem-i hâmeyi reşk-âver-i düldül tütalum

Diğer

121⁴¹³*Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün*

- 1 Ğubār-ı lā-mekānım şıķlet-i ẓarf u mekān çekmem
Mişāli sürme bār-ı imtinān-ı sürme-dān çekmem
- 2 Sükūtım düşmen-i ğaddār için bir seyf-i kâti‘dür
Kesilse rişte-i şabrım yine tîğ-i zebān çekmem
- 3 Çekerim ğam degil derd-i ħumār-ı bezm-i istiġnā
Faķat ħamyāze-i cām-ı şarāb-ı imtinān çekmem
- 4 ⁴¹⁴
- 5 Suĥan-sencān-ı ‘aşra heb şalādur gelsün ey Āġāh
Bu esb-i ẓab‘-ı zūr-āverle ķayd-ı imtiĥān çekmem

DT-83b

Reşīd Beg Efendi Ħazretleriniñ Bosnalı ‘Ārif Beg Efendi tarafından taĥmīs
olunmuş bir ġazeline nazīredür

122⁴¹⁵⁴¹³ DT⁴¹⁴ Yazı silikliġi ve düzeltmeler sebebiyle okunamamıştır: M⁴¹⁵ - M

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Kilk-i hayāli zīb-i benān etmek isterüm
Taqlid-i şî'r-i nükte-verān etmek isterüm
- 2 Oldum o deñlü tab'ına meftün ki 'ārifîñ
Nazmın görünce nüshā-i cān etmek isterüm
- 3 Kābil olaydı kāl ile ta'rîf-i zevk-i hāl
Esrār-ı 'aşkı hüsni beyān etmek isterüm
- 4 Ceyş-i hevāya dilde çeküb seyf-i ittiķā
Beyt-i Hudāyı kehf-i amān etmek isterüm
- DT-84a**
- 5 Ğayrı kesildi rişte-i şabrım o āfete
Şemsîr-i āhı sell ü 'ayan etmek isterüm
- 6 Ser-germî-i hevā ile oldıkca sîne-süz
Zevk-i vişāl-i sîm-tenān etmek isterüm
- 7 Kıldı bahār-ı hüsni yariñ tebāh-ı hatt
Artık şafā-yı fazl-ı hazān etmek isterüm
- 8 Gül-zār-ı tab'-ı Mîr Reşîd-i sühan-vere
Mecrā-yı kilc-i feyzi revān etmek isterüm
- 9 **Āgāh** o zāt-ı mu'cize-güyın şināsını
Leyl ü nehār vird-i zebān etmek isterüm

DT-86b

Diğer

123⁴¹⁶*Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün*

- 1 O gül-ruḥsāra şebnem-rīz-i enṣār olduğım görsem
Bu nağz-ı bülbüle ḥār çeşm-i ağıyār olduğım görsem
- 2 Ederdüm bağ-ı vaşlın levş-i pā-yı yāddan taṭhīr
Ser-i kūy-ı semen-būyuñda muḥtār olduğım görsem
- 3 Uşandum çekmeden ḥaml-ı şakīl-i derd-i ağıyārı
Reh-i ‘aşkıñda bir kere sebük-bār olduğım görsem
- 4 Ayağım gayrı atmazdum reh-i sevdā-yı ḥübāna
Ser-āzād-ı ğam-ı zülf-i siyeh-kār olduğım görsem
- 5 Cemāl-i yārdan bir ān ayırmazdum gözüüm **Āgāh**
Bu ğaflet uykusından āh bīdār olduğım görsem

M-95b⁴¹⁷

Ḥarfū’n-Nūn

124⁴¹⁸⁴¹⁶ M⁴¹⁷ Sayfa mıstarlıdır: M⁴¹⁸ DT

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Çekme ayağıñ şikest olsa der-i meyhāneden
Neş’e-i Hākdır gelen peymāne-i mestāneden
- 2 Zūlmet-i şebde nihāndur reh-zen ey bī-haber
Şubh-ı maṭlab nā-bedīd oldıkca çıkma hāneden
- 3 Olma dūr āgūş kāmilden şaķın destürsuz
Meyl-i pervāz eylemez yavru ķanadsız lāneden
- 4 Dīde-i haķķ-bīn eden peydā bu seyrān-gāhda
Farķ u temyīz eylemez vīrāneyi kāşāneden
- 5 Kaşdıñ ey **Āgāh** nār-ı ‘aşķ ile yanmak ise
Var uşūl-i sūzişi ta‘līm ķıl pervāneden

125⁴¹⁹*Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün*

- 1 Benim semm-nāk-i mār-ı zūlf-i dilber üstühānumdan
Havāş-ı panzehr-i ķābil ser-ā-ser üstühānumdan
- 2 Yanub ey meh tūtuşdum ḥasret-i hāl-i siyāhıñla
N’ola çerķe erişse būy-ı ‘anber-i üstühānumdan

- 3 Kemāl-i hikmetüm fāl āşinā-yı ğayba ma‘lūmdur
Tefe’ül kaçd eder sırrım bilenler üstühānumdan
- 4 Şehīd-i ğamzenüm la‘lin yolında ey gözi hūnī
Bulur neşv ü nemā bakub aḥmer üstühānumdan
- 5 Benim ol şerḥa dār-ı tīg-i ğam bir cem-i lāgar kim
Nümāyān hikmet-i teşrīḥ bir bir üstühānumdan
- 6 Kaşın fikri civānum kāmētüm kavsi helāk etdi
Kaşansun pīr-zāl-i çerḥe cenber üstühānumdan
- 7 Olur āzāde ye’cūc-ı havātırdan cihān **Āgāh**
Yapılsa dehre bir sedd-i Sikender üstühānumdan

DT-99a

Diger

126

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 ‘Arz-ı endām eyledükçe bāga gül-rūlarla sen
Sünbūli bir pīç ü tāb etdüñ o gīsūlarla sen

DT-99b

- 2 Hey ne efsūn-ger büt-i āfet nigeḥsūñ sevdigim
‘Ālemi kılduñ müsahḥar çeşm-i cādūlarla sen
- 3 Küşte-i tīg-i helāk olmaḥ revā mı ‘āşıkan
Gezme ey cellād-ı cān ol çīn-i ebrūlarla sen

4 Reşk ile şad çāk olurdı nāfe-i āhū-yı Çīn
‘Azm-i şahrā eyleseñ bu zülf-i hoş-būlarla sen

5 Verdi el-ḥaḳḳ benleriñ şöhret diyār-ı hüsniñe
Bir güzeller şāhı olduñ ceyş-i hindūlarla sen

M-96a

6 Luṭf eder cevı eylemez kim söylemezsiñ ‘āşıka
Tıfl-ı nāzım ol mu‘ammer bu güzel ḥūlarla sen

7 Gülşen içre servi seyretsiñ ḥırām-ı nāzıñı
Çık yūri rūḥum biraz reftār-ı dil-cūlarla sen

8 Biz kemend-i zerle şayd etdük o āhū peçeyi
Zāhidā beyhūde uğraş tır bu hāy-hūlarla sen

9 Sözləriñden ehl-i dil fehm eyler ey **Āgāh** kim
Hem-dem olmuşsuñ Nedīm-āsā suḥan-gūlarla sen

DT-99b

Diger

127

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

1 ‘Āḳıbet derd-i dil-i ağıyāra dermān olmasun
Çāresüz ḳalsun vişāl-i yāra imkān olmasun

- 2 Kılma pek ızhār sūziş ey dil-i bülbül-nihād
Senden ol gülberg-i ten berçide-dāmān olmasun
- 3 Cā-nişin-i zulmet-i idbār-ı ğam oldıķca ben
Düşmeniñ fānūs-ı iķbālī fūrūzan olmasūn
- 4 Dehri gezdüm görmedüm emsālī bir cā-yı ‘azāb
Kāfir-i dūzaķ ķarārıñ meskeni vān olmasun⁴²⁰
- 5 Geç muħabbet etmeden artıķ saçı leylālara
Ey gönül mecnūnluğın dillere destān olmasun
- 6 Ey gözi āhū beni ağlatma zīrā kıl hazer
Seyl-i eşkimden ser-i ķūyında tūfān olmasun
- 7 Zūlf-i çine yüz verüb başdan çıkarma sevdiğim
‘Āşık-ı āzādeler hātır perīşān olmasun

DT-100a

- 8 Hāķdan Āgāhıñ budur dā’im niyāz u matlabı
Nān içün dünyāda hīç muhtāc-ı dūnān olmasun

DT-86b

Dıger

Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilün

- 1 Şu'le-i dāğ-ı tenim şem'-i şeb-ārā-yı vağan
Kaṭre-i seyl-i sirişkim dürr-i deryā-yı vağan
- 2 Yok gül-i bāğ-ı behište nigh-i rağbetimüz
Bize ra'nā görünür sebze-i şahrā-yı vağan

DT-87a

- 3 Būy-ı müşk-i Hotene sünbüle beñzer şanma
Cān verür rāyiḥa-i zülf-i semen-sā-yı vağan
- 4 Muşhaf-ı 'aşkı eder ḥatt-ı ruḥ-ı yār beyān
Gizlidür nokṭa-i ḥālinde mezāyā-yı vağan

M-96b

- 5 Dil-i mecnūnımı vaḳf-ı elem etdi ğurbet
Tesliyet-baḥş olamaz nāme-i leylā-yı vağan
- 6 Eşk-i firḳat dökilür dīde-i pür-ḥūnımdan
Ḥaṭıra her gelicek zevḳ-i temāşā-yı vağan
- 7 Kendi derbend ḳafesi ğonca ise hem-dem ḥār
Nice zār eylesün bülbül-i şeydā-yı vağan
- 8 Dürbīn-i fīkr ile Āgāh nigh-i ṭab'ım olur
Vāşıl-ı nükte-i ser-beste-i ma'nā-yı vağan

DT-87a

Dİger

129

Mef'ülü/ Fā'ilālü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Hattıñ ğamıyla şafha-i dil karelenmesün
Çeşmim hayāl-i küfr ile nazzārenmesün
- 2 Verme o hūni çeşmiñe ruḥsat ki sīnemiz
Tīğ-i nigāh-ı hısmıñ ile yārenlenmesün
- 3 Dām-ı belā-yı turra-i zülfüñ esīridür
Bāğ-ı ruḥıñda murğ-i dil āvārenlenmesün
- 4 'Ālem ğarīķ-i mevce-i seylāb-ı ğam olur
Eşkim kazā-yı sīnede fevvārenlenmesün
- 5 Görmez raķīb-i şāhid-i ümīd-i vuşlatı
Mir'āt-ı hüs-n-i yāre baķub pārenlenmesün
- 6 Halvet-nişīn-i hānķāh-ı muṭma'in iseñ
Nefsiñ hevā-yı 'aql ile emmārenlenmesün
- 7 Şalmaz sipihre ğulgule Āğāh şöhretiñ
Tab'ın bu cā-yı tengde naķķārenlenmesün

Diğer

130⁴²¹*Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün*

- 1 Ne bulduñ çerh-i kec evzā‘ ile yāhū keşākeşden
Huzūr-ı kalb edüb peydā geç efkār-ı müşevveşden
- 2 Nuķūd-ı maṭlabı yekdem çalışma cem‘ü naḥşıla
Bu şeşder-gāhda yek yek gelen eydür şeşi vü beşden
- 3 Ne medd-i vaşla var meyli ne cezre iltifāt eyler
Ferāgat-cūy olanlar der-kenār olsun o meh-veşden
- 4 ‘Aceb mi ḥālet-i ‘aşķ āşinasın etmesün ta‘zīb
Semender ṭab‘a gelmez renc-i sūziş tāb āteşden
- 5 Ne yapsun sāde seyr-i kāmetiñ dil vuşlat olmazsa
Ki berg ü bārdur maķşūd-ı aşlī naḥl-i dil-keşden

M-97a⁴²²

- 6 Gözün ey kaşı bā-te’şīr tīr-i āhdan gitdün
Keşīde-dāmen olduñ çünkü ‘uşşāk-ı belā-keşden
- 7 Muṭanṭan lafzı çok ma‘nāsı yok manzūme ey **Āgāh**
Olunmaz fark hīç taşvīr-i bī-rūh-ı münakkaşdur

⁴²¹ - DT

⁴²² - DT

Diğer

131

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Geç gönül âşüfte-i zülf-i perîşan olmadan
Kendiñi kırtar esîr-i dām-ı hicrân olmadan
- 2 Arzû-yı vuşlat-ı Belkîs maşşûd eyleme
Hâtem-i dâğ-ı muhabbetle Süleymân olmadan
- 3 ‘Arz-ı rû etmez Züleyhâ-yı haqîkat ‘âşıkâ
Yûsuf-âsâ Mısr-ı ‘irfân içre sultân olmadan
- 4 Reh-rev-i semt-i melâmet olma ‘aklıñ var ise
‘Aşk-ı Leylâya düşüb Kays-ı beyâbân olmadan
- 5 Geçme şadr-ı meclis-i ‘irfâna Âgâhım deyu
Her sözüñ ⁴²³ olmadan

Müşterek-i bâ-Luṭfî

132

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Gerçi devrinde çok içdük bâdesin sürdük demin
Bezm-i dehriñ görmedük hiç neş’e-i cām-ı cemin

⁴²³ - kelime: DT

- 2 Çekmem artık herdemi biñ vaşlı te'mîn etse de
Ba'de-zîn alsun felek kühsāra yükletsün ğamın
- 3 Giryeden müjgānına dizdikce dürr-i eşkini
Ġonca reşkinden bütün gülzāra saçdı şebnemin
- 4 Zanneder āzādeyüm 'aşkından ol zālīm beni
Atmak ister boynıma gördikce zülf-i perçemin
- 5 Ġālibā hem-bezm iken **Āgāh** ol meh-veş bu şeb
Luṭfī-i dīl-zāra açmış sırr-ı vaşl-ı mübhemin

M-97b⁴²⁴

DT-101b

Diğer

133⁴²⁵*Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilün*

- 1 Bī-naşīb oldıkca feyz-i menba'-ı taḳdīrden
Dāne-i maḥşul alınmaz mezra'⁴²⁶-ı tedbīrden
- 2 Hisset ehlinden ḥaṭādur eylemek ümīd-i cūd
Müşk-i ezfer ḥāşıl olmaz tıynet-i ḥinzīrdan
- 3 İncinürse bir göñül olmaz nevāziş kār-ger
Şişe-i işkeste çün vārestedür ta'mīrden

⁴²⁴ İkinci gazel M-89b'de "etdiñ" redifli gazelin müsveddesidir. Tekrar yazılmamıştır: M⁴²⁵ Yarım bırakılmıştır. Nüshanın son manzumesidir: DT⁴²⁶ mevrā: bāğçe DT

- 4 Yāri benden dūra beyhūde sa'y eyler raķīb
Gürbe mümkün mi şikār almaķ dehān-ı şirden
- 5 Her yokıññ bir inişi var şu miñnet-rāhda
Cümleye bu hāl ma'lūmdur civān u pīrden
- 6 Kec-nihād ol çekmeyim derseñ meşakķ-ı ğurbeti
Al bu dersi ey vaţandāşım kemān ü tīrden
- 7 Zülf-i leylīye muķayyed olma ey **Āgāh** kim
Merd-i 'ākīl hāzz kılmaz ülfet-i zincirden

M-98a

Dīger

134⁴²⁷

Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilün

- 1 Bir ķulı incitmedi 'ālemde sulţānım diyen
Ĥāţırı mūra toķunmaz ben Süleymānım diyen
- 2 Farķ eder rūbāh-ı nefsiñ dām-gāh-ı mekrini
Mişe-zār-ı vādī-i tā'atde arslanım diyen
- 3 Eyler encāmın güzer-gāh-ı fenāda dermeyān
Olmasun çirk-i ĥaţā-ālūd-ı dāmānım diyen

- 4 Ārzū-yı nefsine hayvān gibi olmaz esīr
Men ‘aref⁴²⁸ dersin eder ta‘līm insānım diyen
- 5 Ağniyāya farṭ-ı tevḫīr eyleme dünyā için
Dīnini dīnāra vermez ehl-i īmānım diyen
- 6 Kılısun Āgāh beş vakit al yerinde luḡati
Dost-dār-ı ehl-i beyt-i şāh-ı merdānım diyen

M-98b

Ḥarfū’l-Vāv

135⁴²⁹*Fe ‘ilālūn/ Fe ‘ilālūn/ Fe ‘ilālūn/ Fe ‘ilūn*

- 1 Beni pīr etdi ġam-ı ‘aşḡ-ı civānım yāhū
Nice bu derde taḥammūl ede cānım yāhū
- 2 Ser-i kūyında fiḡān eyler iken o şūḥuñ
Āşikār oldı heb esrār-ı nihānım yāhū
- 3 ‘Ar‘arīñ ḥatırına şūr kıyāmın getirür
Bāḡı teşrīf edicek serv-i revānım yāhū
- 4 ‘Āşik olduğımı dildāra sirişkim söyler
Diyemem çünkü lisān ile filānım yāhū

⁴²⁸ Men ‘arefe nefsehū feḡaṭ ‘arefe Rabbehū (Kendini bilen Rabbini bilir)

⁴²⁹ DT

5 Artırur sevdiceğim bār-ı girān-ı cevrin
Beni bilmez mi ki bī-tāb u tüvānım yāhū

6 Ne ‘aceb olmadı **Āgāh** o meh hālinden
Çıkdı eflāke bu şeb āh u fiğānım yāhū

M-99a

DT-100a

Dīger⁴³⁰

136

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

1 Ebed bitmez ğam-ı zülfüñ ‘aceb tül-ı emeldür bu
Rehā kaydında olmam ğayrı taqđır-i ezeldür bu

2 Raķıbi kaţl edersem ger ser-i kūyında mağdūram
Reh-i ‘aşķında zīrā söz degil ceng ü cedeldür bu

3 Siyeh tāli‘ eden zannım beni hālīñ hayālīdür
Olur te’sīr-i hük-m-i naḥs çün devr-i zuḥaldür bu

4 Çekinmez ba‘de rāh-ı menzil-i vaşlıñdan üftāde
Yakındur ‘āşıkā Bağdād derler bir meşeldür bu

5 O şāh-ı Mısr-ı nāz etmiş seni şāyeste-i vaşlı
Bilürseñ kadrin ey dil ümm-i dünyāya bedeldür bu

⁴³⁰Nazīre li-cenāb-ı merḥūm Kadrī DT

- 6 Kābūl etmez ‘imāret beyt-i ṭab‘īn ba‘de-zīn Āgāh
Hasārāt-ı hücum-ı seyl-i endūh u küseldür bu
- 7 Nazīre kābil olmaz nazm-ı Kadrī-i suḥan-gūya
Ki ilhām-ı füyūzāt-ı Hudā-yı ‘azze celldür bu

DT100a

Dīger

137

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Göñül Ṭūrın gözet yāhū mūkerrem bir cebeldür o
Tecellī-gāh-ı envār-ı Hudā-yı ‘azze celldür o

DT-100b

- 2 Edüb şarf iktidārīn mālīk ol bir ḳalb-i vīrāna
Yapılmış dest-i ḳudretle binā-yı bī-ḥaleldür o
- 3 Taḳarrüb etme ey meh herze-gū āgyār-ı menḥūsa
Çıkar ‘ayyūḳa nāmīn bir harīf-i mūbtezeldür o
- 4 Aşılmaz māverā-yı kūy-ı vaşla bezl-i genc etseñ
İki ejderle eṭrāfı muṭalsam bir maḥaldür o
- 5 Haṭṭ-ı pūr fitne çıkmış şanma la‘l-i nāb-ı yār üzre
Şeker gavgası eyler bir alāy ceyş-i nemldür o

- 6 Ğazübāne nigāhıñ işlemiş peyk alb-i aġyāra
Belāsın buldı ey aşı kemān tır-i eceldür o
- 7 Geçülmez cām-ı şahbā-yı emelden bi't-abi' Āgāh
Humār-ālūd-ı ye'se vāfi' hūzn ü keseldür o

M-99b

DT-80b

Dīger

138

Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilālün/ Fā'ilün

- 1 Cām-ı la'liñle yetişdür ölmeden bir bāde şu
Hālet-i nez'inde bāri ver dil-i bīmāre şu
- 2 Dür olub mecrā-yı aşlından hevā-yı 'ařķ ile
Geřt eder řaħrāları Mecnūn gibi hemvāre řu
- 3 Rūzgārıñ zılmūni iřrāb iın olmak gerek
Başını arpar gezer her bir der ü dīvāre şu
- 4 Dā'im olmakda kenār-ı řaħn-ı gülşenden revān
Meyl aıtmuş var ise bir serv-i hoş-reftāre şu
- 5 Sūz-ı 'ařķıñ dilde artar olsa eřmüm eřķ-rīz
Bu ne hālet kim verür tāb u řarāret nāre şu

- 6 Bir ğarib āvāredür düşmüş kenār-ı ğurbete
Cüst-cū eyler diyārın sū-be-sū bī-çāre şu
- 7 Nev şüküfte ğonca-i maẓmūn yine ibrāz eder
Ġālibā **Āgāh** vermiş ṭab‘-ı sünbül-zāra şu

DT-89b

Dīger

139

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Hāk-i pāy-ı merdüm-i bī-raḥma dökme ābrū
Hāşıl olmaz cā-yı sengīn üzre sebz-i ārzū
- 2 Bir niyāzıñ olsa eyler dil ile biñ serzeniş
Hey ne müşkil derd imiş bed aşla etmek serfürū
- 3 Mültezemse rāḥatıñ herkesle kıl ḥüsn-i vifāk
Renc-i a‘dādan olur āzāde merd-i nīk-ḥū
- 4 Öyle hem āġūş-ı vaşl olmuş ki şu sızdırmıyor
Duḥt-ı rezle ülfeti el-ḥaḳḳ kıızıdırmış sebū
- 5 Bulmadum te’ mīn-i ümīd-i beḳāya bir ṭarīḳ
Bu güzer-gāh-ı fenāyı eyledüm çok cüst-cū
- 6 Āb-ı nuşḥ u pend ile bed-māyeye gelmez şalāḥ
Cildi ḥınzırıñ olur mı müstefīd-i şüst ü şū

- 7 Uğradurlar başıñı **Āgāh** belā-yı ğurbete
Kec-nihādān-ı vaṭan yanında olma rāst-gū

M-100a

DT-89a

Ḥarfü'l-Hā'⁴³¹

140

Fe'īlālün/ Fe'īlālün/ Fe'īlālün/ Fe'īlün

- 1 Ye's ile nefse uyub ḳalma yolıñdan nāgāh
Reh-zen-i feyz olamaz sālik-i ḥaḳḳ-cūya gūnāh
- 2 Baş çekenlere ādāb-ı 'ubūdiyetden
Der-i 'izzetden olur dūr 'ıyāzen-billāh
- 3 Yūri bir nüṣṣa-i kübrāyı bulub andan oḳu
Ḥall-i 'aḳd eyleyemez yoḥsa kitāb-ı eṣbāh
- 4 Suflī-i tenden eden ḳaṭ'-ı ta'alluḳ-cū mesīḥ
Felek-i çārum 'ulvīyi ḳılar menzil-gāh
- 5 Mazḥar-ı sırr-ı ḥalīl olmaḡa sa'y et yoḥsa
Nār-ı Nemrūd-hevāyı Ḥaḳḳ eder sebz ü giyāh
- 6 Mevt-i cehlīden eger ister iseñ fevz ü necāt
Eyle tābut-ı teni ḡarḳ-ı yemm-i 'ilm ile

⁴³¹dığer DT

- 7 Ğayra şekvādan eder nefsini ħabs ü taẕyīķ
Bir ķula luţf-ı Ĥudāvend-i kerīm olsa penāh
- 8 ‘Ömri ğafletle geķüb gitmededür rüz u leyāl
Hemān īķāẕ ede Āġāhı cenāb-ı Allāh

Dīger

141

Mefā‘īlün/ Mefā‘tün/ Mefā‘tün/ Mefā‘īlün

- 1 Siyeh⁴³² zülfüñ gelince ‘ārız⁴³³-ı pür tāb u ān üzre
Ķıyās etdüm tutulmuş mihr-i enver āsumān üzre
- 2 Nedür ol çeşm-i āhū ya o tır-i ğamze-i cādū
Taşavvur eylemem bir dilber ol kaşı kemān üzre
- 3 Fünün-ı ‘işve-bāzīde ‘aceb üstād imiş ol meh
Geçen gün mecma‘-ı ħübānda gördüm imtiĥān üzre
- 4 Nedür bu seng-dillik yok mıdur inşāfıñ ey zālīm
Bütün ‘āşıķlarıñ şeb-tā-seĥer āh ü fiġān üzre
- 5 Sezā mı bunca yüz vermek o yüzüz kelb aġyāra
Hücüm etmiş ser-i kūyında ĥattā ‘āşıķān üzre

⁴³² siyeh: siyāh DT

⁴³³ ‘ārız: ol ruĥ DT

DT-89b

- 6 Geçen bir hāl-i hayretle geçerken Pîri Pâşâdan
Olub lağzide-pâ düşdüm perî-rû bir civân üzre
- 7 Şarîh⁴³⁴-i vuşlat-ı cānān ise aqşā-yı maqşūdîñ
Kemāl-i meskenetle koy başîñ bāb-ı emān üzre
- 8 Meseldür şübhelî cān cennet içre girmez ey zāhid
Ne hāşıl bir ‘ibādet kim ola zann ü gümān üzre
- 9 Bu nev-naẓm-ı belāğat-küsteriñle çok degil Āgāh
Tefevvuk eylediñ dersem belîğ-i nüktedān üzre

M-100b**DT-84b****Dîger***Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün*

- 1 O perî hîle eder herkese şeytāncasına
Ülfet etmez gelüb insān ile insāncasına
- 2 Benî tersānelî bir şūh-hevā bî-meşreb
Tağdı zevrağce-i vaşlı ġamınıñ kancasına
- 3 Bi’t-teşādüf geçen āğyār-ı bed-endîşe hele
Sille urdum ser-i kūyîñda Nerīmancasına

⁴³⁴ şarîh: ħarîm DT

- 4 Vākıf olmaḵsa ġaraḵ mā-sebāḵ-ı aḥvāle
‘Ālimiñ ‘aṭf-ı naḵar etmeli destānçesine
- 5 İsteyen ders-i ġam-ı dehri tamām öġrenmek
Baḵsun Āġāh-ı felāket-zede dīvānçesine

DT-88b

Dīġer

143⁴³⁵*Mefā‘īlün/ Mefā‘iün/ Mefā‘iün/ Mefā‘īlün*

- 1 Raḵıbi ol perī-rū def‘ ü taḥvīf etse bir kere
Muzahrafdan ser-i kūyını tanzīf etse bir kere
- 2 Ḳomazdum dāmen-i vaşla sürünsün kelb-i aġyārı
Dil-i üftādeyi ardınca terdif etse bir kere
- 3 Ḳıyāmetden ederdi bir nişān şaḥn-ı çemen-zārı
O serv-i nāz-perver bāġı teşrif etse bir kere
- 4 Nedür bilseñ ser-i kūyınıla farḵı ‘ālem-i ḥaşrıñ
Gidüb uḵbāya gelmiş varsa ta‘rīf etse bir kere
- 5 Benefşe ser-be-ḥāk-i şerm olur güller ġirībān-çāk
Ḥaṭṭ ü ḥaddiñ şabā gülşende tavşīf etse bir kere

⁴³⁵ Tekrar gazel: DT

- 6 O çeşm-i nâzdan gördüklerim kahr u sitemdür heb
N'ola bir nîm nigehele bâri talât etse bir kere
- 7 Haft-ı ruhsârını dört gözle yârîñ gözlerim **Âgâh**
Gelüb de nebinâyı hüsn-i te'lîf etse bir kere

DT-101a

Dîger

144

Fe'îlâlün/ Fe'îlâlün/ Fe'îlâlün/ Fe'îlün

- 1 Hüsni zâ'il veli ebrû-yı siyeh-tâb anda
Ger yıkılmış ise mescid yine mihrâb anda
- 2 Dile geldükce hayâl-i ten-i simîn-ber-i yâr
Güyyâ hâşıl olur ma'den-i sîm-âb anda

M-101a

- 3 Kılssa 'ârif ne kadar baħr-ı meşiyetde şinâ
Hadd-i imkāna vuşûliyle kalur şâb anda
- 4 Düşse âyîneye 'aks-i ruħ-ı pür-tâbîñ eger
Şân olur cılve-nümâ bir gül-i şādâb anda
- 5 Gül gibi kimiñe olur zîb-i ser rağbet halk
Vardur⁴³⁶ haşlet-i bûy-âver-i âdâb anda

⁴³⁶ vardur: bulunur DT

DT-101b

- 6 H̄asret-i h̄alk̄a-i z̄ülf̄üñle aķan göz yaşı
Varsa deryāya eder bir nice girdāb anda
- 7 Dil-i Āgāh o deryā-yı ma‘ānidür kim
Kim ararsa⁴³⁷ bulur elbet dürr-i nāyāb anda

DT-100b

Diğer

145

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Āteş-i ‘aşkıñ dili gitdükce sūzān etmede
Eşk-i tūfān-h̄ız-i çeşmim baħr-ı ‘ummān etmede
- 2 Koyma bir dil düşmemiş kalsun hevā-yı z̄ülf̄üñe
Ehl-i ‘aşkı ey perī şān-ver perīşān etmede
- 3 Ger müselmānsañ inañ bir ben degil ey māh-rū
Mu‘ciz-i h̄at̄t̄ñ gören kāfir de īmān etmede
- 4 Teşnedür āb-ı hayāt vaşıl̄sa emān’eylesün
Zulmet-i hicriñ dil-i zārı hirāsān etmede
- 5 Muķtezā-yı h̄ükm-i devr olmaķ gerek kim dehr-i dūn
Şekl-i insāñide çok tevlid-i hayvān etmede

⁴³⁷ kim ararsa: arayanlar DT

- 6 Allāh Allāh bu ne mezheb kim müselmānım diyen
Sebb Ebūbekr ü ‘Ömer Fārūk u ‘Osmān etmede
- 7 Gösterüb keşretde vaḥdet-ḥāne-i vuşlat o şūḥ
Kāfir āyāt-ı ḥüsnün heb müselmān etmede
- 8 Cem‘ edüb nādīde **Āgāh** bir alāy şī‘r ü ğazel
Şu ketāna pek güzel tertīb-i dīvān etmede

DT-87b

Diger

146

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Ārzū gitmez gönülden genc-i vaşlñ yād ile
Hiç ğinā ḥaşıl olur mı sīm ü zer ta‘dād ile
- 2 Āşık oldum görmedüm bir nīm-nigāh-ı luṭūf
Geçdi ‘ömrüm öyle bir şūḥ sitem-i mu‘tād ile
- 3 Eylemez gerdün-ı dūn ehl-i dili şīrīn-kām
Bīsütün-ı dehri yıksa tīşe-i feryād ile⁴³⁸
- 4 Ol şeh-i naḥvet nigāha bezl ederdüm cānımı
Vaşlı mümkündür bileydüm bir kemīne-zād ile

- 5 N'eylesün miftāḥ-ı 'ilm-i cāvidānı sālīkān
Feth-i bāb-ı feyz olmazsa yed-i irşād ile⁴³⁹

M-101 b

- 6 Mülk-i ḥüsnüñde ḥaṭṭıñ baş gösterürse tīḡe ur
Pādişeh memdūḥ olur icrā-yı 'adl ü dār ile
- 7 Geçmişin vaşfın қоş kesb-i kemāl ü şöḡret et
Ḥāşıl olmaz māye naql-i şervet ü ecdād ile
- 8 Tünd-bād-ı miḡnet-i devriñ⁴⁴⁰ görenler қоқ mıdır
Olsa deryā nūş-ı cām herçi bād-ābād ile
- 9 Dehriñ eyyām-ı ḡamın Āḡāḡ geçürdüñ gerçi қоқ
Bir gün amma görmedüñ geçsün sürür u şād ile

Dīḡer

147⁴⁴¹

Fe'ılālün/ Fe'ılālün/ Fe'ılālün/ Fe'ılün

- 1 Eşer-i cūd u seḡā görmiyoruz 'ālemde
Ḡālibā ḡātime bulmuş o şıfat Ḥātemde
- 2 'Usr ile yūsri hem-āḡūş bilen çekmez ḡam
Sūr olur çehre-nümā çün 'aḡab-ı mātemde

⁴³⁹5 ~ 6 DT

⁴⁴⁰ devriñ: 'aşkın DT

⁴⁴¹- DT

- 3 Ne ‘aceb nüſha-i sırr-ı dü-cihāndur zīrā
Ne ararsıñ bu nūr-ı nev’i benī ādemde
- 4 Hıkm-i hük-m-i Süleymāna degildür vākıf
Ol ki hāşiyet-i teshīri arar hātemde
- 5 ‘Acabā devr-i eḥassā mı nedür ey Āgāh
Eşer-i cūd u seḥā görmiyoruz ‘ālemde

DT-84b

Diger

148

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Serd-i ğamla dil unut eş‘arı da dildarı da
Terk eder bülbül-i şeydā zarı da gül-zarı da
- 2 Sūz-ı tāb-ı ‘aşk dilde eşk-i firḳat dīdede
Çeşm-i ‘uşşākıñ nümāyān nārı da enhārı da
- 3 İ‘tikād etme kelām-ı mülhid-i bī-mezhebe
Şābit olmaz münkiriñ ikrarı da inkārı da
- 4 Bir görür mir’āt-i dilde dost ile a‘dāyı rind
Eylemez işkeste ḥātır yarı da aġyārı da
- 5 Çār-sū-yı ‘ālem-i vaḥdetde yok lāf u güzāf
Başka bir tarz-ı edādur kārı da pāzārı da

- 6 Eyleme K̄ārūn-ı dehre ser-fürū dünyā için
Yere geçsün genc-i güher-bārı da dīnārı da
- 7 Baħr-ı ʔab‘-ı şā‘irān oldıkça Āgāh mevc-ḥīz
Güher-i ma‘nā şaçar efkārı da güftārı da

M-102a

DT-88a

Dīger

149

Mef‘ūlü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Cāndan uruldum ol müje vü ebruvānıña
Yokdur bahāne ʔoğrısı tīr ü kemānıña
- 2 Kırđı geçürdi ḥamle-i olayda biñ dili
Şad āferīn o ğamze-i şāḥib-kırānıña

DT-88b

- 3 Şöhret-fezā-yı mülket-i ḥüsn oldı ḥaṭṭ-ı nev
‘Ālem kapıldı fitne-i āḥir zamānıña
- 4 Mihr-i ruḥıñdan eyler idi iḳtibāsı nūr
Olsa çerāğ-ı māh-ı felek āsitānıña
- 5 Serrest-i bŷy-ı ‘işve eder ḥŷr-ı cenneti
Ṭŷbā sürünse kām̄et-i serv-i revānıña

- 6 Dil-hûn olurdu gonca-i bāğ-ı irem eger
İm‘ān göziyle baksa o nāzıñ dehānıña
- 7 Āgāh olunca genc-i güher-rîz-i dil sezā
Ejder denülse hāme-i āteş zebānıña

Diger

150⁴⁴²

Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilālün/ Fā‘ilün

- 1 Ger perīşān hātır olsa ehl-i dil bir bābda
Açmaz ol bāb-ı gāmı cem‘iyyet-i aḥbāb da
- 2 Olsa ḥaşr ‘āşık ‘aceb mi yār ile ba‘de’l-memāt
Şaḥş-ı bīdārıñ zuhūr eder ḥayālī ḥābda
- 3 Tab‘ı mā’il şūḥdan hīç etme ümīd-i şebāt
Olmaz isti‘dād-ı temkīn kaṭre-i sīmābda
- 4 La‘l-i tāb-ı dilbere nisbetle kevşer sādedür
Şerbet-i sekr gibi olmaz ḥalāvet ābda
- 5 Genci genc şevk-i pīri genc eder yek-cür‘ası
Ḥaḳḳ-ı mey inkār olunmaz nezd-i şeyḥ ü şābda
- 6 Beñzemez tuğyān demi Ceyḥūna çeşm-i eşk-bār
Bir degil āvāz-ı cūşış baḥr ile seylāb da

- 7 Her sözüñde bir leṭāfet var ki Āgāh āferīn
Görmemiş ğavvāşı dehriñ belki dürr-i nābda

DT-88a

Dīger

151

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Dāğ-ı ğam kim açılur sīne-i sūzān üzre
Her gören lāle şanur şaḥn-ı gülīstān üzre
- 2 Ruḡabā şardı dirġā ser-i ḡuyın yāriñ
Dīvler etdi hücūm mülk-i Süleymān üzre

M-102b

- 3 Hatt-ı püşt-i leb-i cān-baḡşı o şūḡuñ bilmem
Çemen-i tāze midür çeşme-i ḡayvān üzre
- 4 Bād-ı ğamdan bulamaz şāḡil-i ümīd-i necāt
Şallanur fülk-i emel⁴⁴³ mevce-i ‘ummān üzre
- 5 Luṭf-ı mihr-i felegi zerre ḡadar görmemişüz
Sāye-endāz olur ancaḡ ser-i nādān üzre
- 5 Ne ‘aceb devre yetişdük ki ḡar ile muḡīm
Şimdi taḡdīm olunur a‘ḡal-i insān üzre⁴⁴⁴

⁴⁴³ fülk-i emel: keşti-i dil DT

⁴⁴⁴- M

- 6 Yok Һarīdār-ı metā‘-ı hūner **Āgāh** şad Һayf⁴⁴⁵
 Җaldı kālā-yı ma‘ārif der-i dükkān üzre

DT-87b

Diger

152

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Kim göz dikerse ol şanemiñ gül yanağına
 İncir ağacı dikili-görsün ocağına
- 2 Seyret o Һüni çeşm ile sertiz ğamzeyi
 Gūyā el urdı bir delikanlı bıçağına
- 3 Terk-i Һayāta kâ‘il olur cām-ı la‘liniñ
 Olsa naşīb neş‘esi Һızrıñ damāğına⁴⁴⁶
- 4 Leylī yolında bir qurı nām ile gitdi Җays
 Düşdi zavallı vādī-i ‘aşkıñ şulağına⁴⁴⁷
- 5 ‘Ankā dil olsa dāne-i Һālīñ gören kişi
 Müşkil esir olmaya zülfüñ duzāğına⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ Җadrin añlar bulunır yok mı nedür ey Āgāh DT

⁴⁴⁶ 3 ~5 DT

⁴⁴⁷ 4 ~3 DT

⁴⁴⁸ - DT

- 6 Ğamdan o geçse kırtaramaz baş u cānını⁴⁴⁹
Düşmezse pīr-i mey-gedeniñ çaķ ayağına⁴⁵⁰

DT-88a

- 7 Zannım o şāh-ı kişver-i nazm u hünerin
Āgāh tenezzül eyledi tab‘iñ otağına

Dīger

Müşterek-i bā-Şabri

153⁴⁵¹

Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilālün/ Fe‘ilün

- 1 Yārda cev̄ ü cefā olsa da hoş olmasa da
‘Āşīķa mihr ü vefā olsa da hoş olmasa da
- 2 Şīve-i ğamze-i hūn-rīz gerek dilberde
Ĥandesi derde devā olsa da hoş olmasa da
- 3 Bezmde sākī-i nev-reste edā lāzımdur
Muṭrib-i nāza nevā olsa da hoş olmasa da
- 4 Zīr-i fesden ķo görünsün hele ol zūlf-i siyeh
Başa püsküllü belā olsa da hoş olmasa da
- 5 Severüz dilberi isterse ‘abā-pūş olsun
Dūş-ı dildāra ķabā olsa da hoş olmasa da

⁴⁴⁹ ğamdan ĥalāşa yol bulamaz ehl-i dil eger DT

⁴⁵⁰ 6 ~4 DT

⁴⁵¹ - DT

- 6 Bize kâfidür o mestâne nîgeh-i sâķī de
Çeşm-i maḥmūrı elâ olsa da hoş olmasa da
- 7 Şabri Āgāha yeter köhne sifāl-i mey-i ğam
Cām-ı zerrīn-i şafā olsa da hoş olmasa da

M-103a

Na‘at

154⁴⁵²*Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün*

- 1 Haṭādur her işim dehre gelelden yā Resūlullāh
Hemān bī-behreyim ḥüsn-i ‘amelden yā Resūlullāh
- 2 Baña göster reh-i fevz ü necātı koyma yabanda
Gönül bulsun rehā semt-i azallden yā Resūlullāh
- 3 Nedāmetle ṭayandı çāk-ı bīmi tā girībāna
Ḥalāş et dāmenim dest-i keselden yā Resūlullāh
- 4 Meded bu ‘abd-i pür-cürme tesellī-baḥş-ı iḥsān ol
Perīşān ḥāldür ḥavf-ı ecelden yā Resūlullāh
- 5 Olaldan raḥş-rān rāh-ı ṭuġyān-ı nefis-i emmāre
‘İnān-ı iḥtiyārım aldı elden yā Resūlullāh

- 6 Elimden tut beni kırtar ğarık-i baħr-ı ‘isyānım
Sañadur istinādım tā ezelden yā Resūlullāh
- 7 Devā-yı şerh-i pākiñ bir vücūda verse ħāsiyet
Olur vāreste eşkām u ‘ilelden yā Resūlullāh
- 8 Eger-çi eliñe vardur ħulūşum cāndan ammā
O da ‘ārī degil sehvü zeelden yā Resūlullāh
- 9 Ne yüzle senden ümīd-i şefā‘at eylesün **Āgāh**
Günāh etmekdedür gendin bilelden yā Resūlullāh

DT-84a

Dīger⁴⁵³155⁴⁵⁴*Mefā‘illün/ Mefā‘ilün/ Mefa‘ilün/ Mefā‘ilün***M-103b**

- 1 Zamānın bulsa kaṭl-i ‘ām içün pervāne mervāne
Ki baḳmaz zulmüni icrāda hīç pīrāna mīrāna
- 2 Felekde şu‘le-rīz-i nām u şöħret olmaḳ isterseñ
Görüñ burc-ı edebden ‘āleme şāhāne māhāne
- 3 Sükūt et ez-kaḳā zāhid düşersiñ⁴⁵⁵ bezm-i rindāna
Ney ü mey var iken tutmaz kulaḳ destāne mestāne⁴⁵⁶

⁴⁵³ M⁴⁵⁴ Tekrar gazel: M⁴⁵⁵ Silik kelime: M

- 4 Gerekdür hāle lāyık yerde herkes neş'e-yāb olsun
Yağısmaz tekye rindāna daḡı şeyhāne meyḡhāne
- 5 Olur ḡamla gedā kāṡāne-i ma'mūreden bīzār
Meserretle gelür ḡoş ḡhāne-i vīrāne mīrāne⁴⁵⁷
- 6 Eger olsañ da pūr pīç-i ḡam u āzārı bir yüzden
Sezā mı kin tūtub düşmeñ bī yārāne mārāne⁴⁵⁸
- 7 Dilerseñ istikāmtle zamānıñ geçsün ey **Āḡāh**
Ṭayan ṭur tīr-i cevri-çerḡ-i kec gerdāne merdāne

Dīger

156⁴⁵⁹

Mef'ūlü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Her kim olursa dāḡil-i bezm-i şafā-yı mey
Eyler nuḡūd u māmlekin heb fedā-yı mey
- 2 Lā-ya'kıl olsa ḡālet-i mestīde var yeri
Bu neş'e-gehde 'āşıḡa gelmez ḡnā-yı mey
- 3 Mādām ezelde loḡma-i ḡamdur naşīb-i cān
Gitmez damāḡ-ı dilde ebed iştihā-yı mey

⁴⁵⁶3 ~ 5 DT

⁴⁵⁷5 ~ 6 DT

⁴⁵⁸6 ~ 3 DT

⁴⁵⁹- DT

- 4 Görmez fūrūġ-ı feyzini cām-ı muḥabbetiñ
Bīgāne meşreb olsa daḥi āşinā-yı mey
- 5 Evvel emirde neş'e verür soñra ıztırāb
Degmez ġam-ı ḥumārına zevķ ü şafā-yı mey
- 6 Sākī meded dirāz kıl āvāz-ı ġulġulı
Gūş-ı ġürūh-ı rinde şafādur şadā-yı mey
- 7 Bu dār-ı ġamda neş'e-i evlā ḥayālīdür
Erbāb-ı 'aşķı āḥir eden mübtelā-yı mey
- 8 Def'-i ġamıña bulmadı bir başķa çāre āh
Āġāh anıñçün etmekdedür ilticā-yı mey

M-104a⁴⁶⁰

Dīġer

157

Mef'ūlü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Baḥtım çerāġı leyle-i zülmetde yanmadı
Şubḥ-ı emelde dīde-i ḥasret uyanmadı
- 2 Kaşıñ ġamıyla kāmetimiz oldı ḥamm dedim
Ol kec nigāh toġrı sözime inanmadı

- 3 Tîr-i belâ-yı cevrine minnet çeker turur
Gönlüm o kaşı yâydā aşı uşanmadı
- 4 Gösterme mey içenlere vâ'iz cehennemi
Ehl-i günâha tevbe kapısı kapanmadı
- 5 Zâr u zebûn-ı pençe-i ğam oldu 'âkıbet
Dest-i kazâyâ Rüstem-i devrân tayanmadı
- 6 Gevher mişâli kadrini artırmaz ol kişi
Ger sük-ı feyz-i maṭlabı bir kez tolanmadı
- 7 Kim lezzet oldu meyve-i nazmıñ ki hayli dem
Âġâh naḥl-i bâġçe-i ṭab'ıñ şulanmadı

DİĞER

Nazîre li-Cenâb-ı Fehmî-i Merḥûm-ı Trabzonî

158

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

- 1 Ḥaṭṭ-ı nev etmiş ihâṭâ 'arızıñ cānâ yeñi
Mülket-i ḥüsnünde olmuş fitneler peydâ yeñi
- 2 Seyreden dīvāñçe-i ḥüsnünde ey meh kaşlarıñ
Nazm olunmuş fikr eder bir maṭla'-ı ġarrâ yeñi
- 3 Ḥasret-i zülf-i siyeh-kārıñla yok ârāmı hîç
Bir kara sevdâyâ düşmüş bu dil-i şeydâ yeñi

- 4 Kays-veş şahrā-neverd-i vahşet olsam var yeri
Çekdi zincîre beni bir saçları Leylā yeñi
- 5 Bir yeñi yetme Yeñikapulı şūh-ı şehlevend
Zümre-i ‘āşıkā oldı velvele-ārā yeñi
- 6 ‘Aşrımızda kalmadı kār-ı kadīmīñ rağbeti
Tarz-ı nev-icād ile dünyā vü māfihā yeñi
- 7 Fehmī-i sihr-āferīni bu ğazel tanzīr için
Ceyb-i dilden çıkdı Āgāh çün yed-i beyzā yeñi

M-104b

Dīger

Müşterek-i bā-Şabri

159⁴⁶¹

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Andırır şemşīr-i ğamzeñ zū’l-fiķār-ı Hāyderi
Ditredür tīr-i nigāhīñ Rüstem-i zū’ āveri
- 2 Reng-i āfākı şafak zanneyleme ey meh cebīn
Yandı āteş-zār-ı ruhsār-ı güle çerhīñ çenberi
- 3 Buldı hüsn-i tal‘atīñ burc-ı muhabbetde revāc
Āfitāb-ı vaşlıña zīrā ‘uṭārid müşteri

- 4 Kıl küşāde nāz ile şafvet nihād sīneñi
Kendiñi seyr eylesün āyīne-i Ġskenderī
- 5 Söyledikce böyle şevķ-efzā ġazel **Āġāh** sen
Raķş eder mülk-i ġayālīñ Şabri-i dānişverī

DT-101b

Dīġer

160

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Zāhid-i bī-maġz ile ey dil şavāş etme yūri
Her ġar-ı lā-yefheme esrārı fāş etme yūri
- 2 Raġbet isterseñ felekde irtifā‘-ı ġadr ile
Ehl-i temķīn ü vaķār ol ġiç telāş etme yūri
- 3 Herkese ġālince ver ġān-ı muġabbetden naşīb
Sekre tūtī gerek zāġān iş etme yūri
- 4 Her umūrıñ kıl hemān tefvīz-i taķdīr ü ma‘āz
Kendiñi dilbeste-i ‘aķl-ı ma‘āş etme yūri
- 5 Zīb-i dūş et ġırķa-i peşmīne-i şad pāreyi
Faķr ile fāġir iseñ meyl-i ġumāş etme yūri
- 6 Dil verüb **Āġāh** zamānıñ dilber-i hercāyına
Çeşm-i firķat dīdeñi beyhūde yaş etme yūri

Dīger

161⁴⁶²*Mefā‘illün/ Mefā‘ilün/ Mefa‘ilün/ Mefā‘ilün*

- 1 Kedū-yı mihr ü mähıñ ey felek var ğayra şat şimdi
Batırdıñ çün beni baħr-ı ğumūma sen de bat şimdi
- 2 Yine ol dilber-i Bağdād geldi ħātır-ı zāra
Gözüm yaşı olur reşk-āver-i nehr-i Fırat şimdi
- 3 Görüb zincİR-i zülfüñ zāhid-i kem‘aql çıldırmuş
Tut ol Mecnūnı ey Leylī-nigeh yabana at şimdi
- 4 İki kāt cūy-ı luṭf-ı yāre mazħar oldığım tuymuş
Keder vardur raķİb-i tİre dilde kāt kāt şimdi
- 5 Yapınca göñlüni bir ħayli zaħmet çekdüñ ey Āġāh
Çıkub kaşr-ı vişāliñde o şūħuñ geç yan at şimdi

M-105a⁴⁶³

Dīger

162⁴⁶⁴

⁴⁶²- DT⁴⁶³Sayfa kenarında bir mısraın karalaması mevcuttur: M⁴⁶⁴- DT

Fe‘ilātün/ Fe‘ilāün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Hele şubh etdi felek devr ederek şāmımızı
Kıldı rüşen dil-i ğam-dīde-i nā-kāmımızı
- 2 Zūlm ile müfnī-i gümrāh-ı riyā-pūşī-i dīn
Bir zamān etmiş idi tīre şeb eyyāmımızı
- 3 Kaldırub ortadan ol fitneyi Rabb-i müte‘āl
Mazhar-ı hüsn-i vifāk eyledi encāmımızı
- 4 Şimdi bir zāt-ı melek-meşreb olub oña halef
Kıldı āzāde-i şūr u şer-i hengāmımızı
- 5 Anı Hāk dā’im edüb mesned-i fetvāda hemān
Kıla bākī şeref-i millet-i islāmımızı
- 6 Bir sakız çignediñ **Āgāh** bulunub Sakızda
Halkına belki olur ya da sebeb nāmımızı

Dīger

163⁴⁶⁵

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Dehriñ cefāya başladı ehl-i vefāları
Bīgāne oldu ‘aşrımızıñ aşınāları

⁴⁶⁵ gazel: - DT

- 2 Ȑalduȓ ümîd-i şıhhat ile ac ü lâ-ilâc
N’oldı tabîb-i hârik-i dehrîñ devâları
- 3 Ol ȓaşı yâ ki çile-keşi ‘aşkı olmuşım
Ȑaddim hamîde eyledi bad-ı belâları
- 4 Pâzâra çıktı ipligi ol terzi şühunuñ
Girsün siyâh câmelere mübtelâları
- 5 Hâk et üzüñ ki pâk olasın âb u bād ile
Hiddet mizâcîñ âteş olur intihâları
- 6 Āgâh ne çâre ğayret aȓrânsa sebeb
Ehl-i diliñ ki dâ’im olur iştikâları

M-105b⁴⁶⁶

Dem-i Şâh-ı Velâyet

164

Mef’ûlû/ Fâ’ilâtü/ Mefâ’ilü/ Fâ’ilün

- 1 Şîr-i Hudâ cihânda ‘Alîdür ‘Alî ‘Alî
Şavlet-fezâ cihânda ‘Alîdür ‘Alî ‘Alî
- 2 Her ȓande baȓsañ anda olur zâtı âşikâr
Vaħdet-nümâ cihânda ‘Alîdür ‘Alî ‘Alî
- 3 Kevn ü mekânı aldı bu şeh zîr-i ħükmüne
Şâh-ı velâ cihânda ‘Alîdür ‘Alî ‘Alî

- 4 H̱ikmet-şinās-ı nüşha-i ‘ālem-i levn olan
Ser evliyā cihānda ‘Alīdür ‘Alī ‘Alī
- 5 Çāh-ı helāke tıkdı bu şeh ceyş-i düşmeni
Hayber-küşā cihānda ‘Alīdür ‘Alī ‘Alī
- 6 ‘Aql eylemez ihāta kināyāt-ı nuṭṭkını
Vaḥy āşinā cihānda ‘Alīdür ‘Alī ‘Alī
- 7 Āgāh rumūz-ı vaḥdete meḥrem olan bilür
‘Ayn-ı Hudā cihānda ‘Alīdür ‘Alī ‘Alī

Medḥiyye-i li-Cenāb-ı Mevlānā Celāle’ d-dīn-i Rūmī Ḳuddise Sırruhū’l-Sāmī

165

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 H̱ükm eder tā me’vā-yı çerḥe şāh-ı Mevlevī
Zirve-i ‘arşa kurulmuş bārgāh-ı Mevlevī
- 2 Serīr-endāz-ı sücūd olsun giyenler başına
Tāc-ı şāhīden muḳaddesdür külāh-ı Mevlevī
- 3 Vāşıl-ı ser-menzil-i taḥḳīḳ olur her bendesi
Sālike kesdirme yoldur şāhrāh-ı Mevlevī
- 4 Dīde-i ḥaḳḳ-bīn gerek görsün şuā’-ı zātını
Ma‘rifet burcunda eyler cilve māh-ı Mevlevī

- 5 Yek nazarda rūšenā eyler dil-i pür-zulmeti
Başkadur mâhiyet-i feyz-i nigāh-ı Mevlevî
- 6 Haşre dek görmez derūnı zulmet-i reng-i zevāl
Şems-i haqqdandur fūrūğ-ı hānķāh-ı Mevlevî
- 7 Mesneviniñ diķkat et her beyt-i vahy āşārına
Nuķķ-ı pākinden müselleme ķadr ü cāh-ı Mevlevî
- 8 Merkez-i ‘aşķ-ı Hüsāmeddīni bul Āgāh iseñ
Kim odur ķuķb-ı reşādet iktināh-ı Mevlevî

M-106a⁴⁶⁷

Dīger

166⁴⁶⁸

Mef‘ūlū/ Fā‘ilātū/ Mefā‘ilū/ Fā‘ilūn

- 1 Envār-ı ruķıñ eyliyecek baķa tecellî
Ezhār u ķemen cümlesi derler ki maķallî
- 2 Güller kızarub nergis ü sünbüller açıldı
Gül-zārda āşār-ı beşāşet bese-belli
- 3 Ey bād-ı şabā lāne-i miķnetde ģarībim
Peyġām-ı gül-i vuşlat ile ķıl mütesellî

⁴⁶⁷ Tekrar kaside: M

⁴⁶⁸ DT

4 Bî-hüş nevâ eyler idim murğ-i hezârı
Ger türbet-i gül-zâra oldum mütevellî

5 Câmında ne esrâr var ol sâkî-i bezmiñ
Kıldı bizi yek cür‘ası **Āgāh** terelellî

M-106b⁴⁶⁹

M-107a

(Ra) harfindeki gazeller meyanında bulunan redifi ‘böyledür’ gazeline taraf-ı ‘âcizānemden vukū’ bulan iltimās ve ricā üzerine ecille-i ricāl-i devlet-i ‘alīyyeden ve ekābir-i meşāyih-i Halvetiyeden ‘atıfetlü reşādetlü Hacı Hüsni Begefendi Hazretleri cānibinden tenezzülen hāme-keş-i himmet buyırılan şerh-i ‘ālî teberükken işbu maḥale derc ü tedbîr kılındı

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Görme birden gayrı işbāt-ı ilāhî böyledür
Geç ikilikden şühūdāt-ı ilāhî böyledür

Vücūdada birden gayrı yokdur. ‘Adedde bile iki bir ‘adediñ iki maḥalde ve üç bir ‘adediñ üç maḥalde ve dört bir ‘adediñ dört maḥalde ve beş bir ‘adediñ beş maḥalde ve biñ bir ‘adediñ biñ maḥalde zuhûrı demek olub ilā-mā-lā-nihāye biriñ zuhurından ‘ibāretdür. “Teraḳḳīyü’l-‘ārifun min ḥaḳīḳatin mecāzī ilā zirvetü’l- ḥaḳīḳa ferā’ev bi’l-müşāhedeti iyāreti inne lā vücūda illāhū” Vāhid-i ḥaḳīḳī olan zāt-ı ilāhiden gayrı hîç bir şey’iñ vücūdı olmadığını bilmek ve birden gayrını görmemek lâzımdır. İnsān aḥvālinden ya’ni şaşılığdan kurtulmadıkça iki görmeden kurtulamaz. Bu da bir maḳāmdur ki sözle ele geçmez. A‘lā-yı derecāt olan ḥaḳḳa’l-yaḳīn derecesine vāşıl olmadıkça kişi nā’il-i ḥaḳīḳat olmaz ve maḳām-ı şühūddan maḳām-ı vücūda

⁴⁶⁹Beyitlerin üzerine çizgi çekilmiştir: M

geçmedikce ve maḳām-ı şıfat olan maḳām-ı vāhidiyetden maḳām-ı ehadiyete teraḳḳī etmedikce insān kemāle yetişemez.

- 2 Cüz' ü küll yekdiglerinden eyler istimdād ü dād
Muḳtezā-yı ḳudret-i zāt-ı ilāhī böyledür

‘Ālem müzāhir-i esmā’-ı ilāhiye olub esmā’-ı ilāhiye ise müteḳābil olarak mükevvenāt bu sır üzerine zıddeyn ile maḥlūk olduğu gibi yek-digerine merbūt bulunmağla şüretde birbirine muḥtāc olması ve birbiriniñ imdādıyla meded-yāb bulunması muḳtezā-yı ḥikmet-i ilāhiyedir. Ancak bu ḥāl esbāba nāzır olanlara göre olub müsebbibe nāzar bulunanlar ise ‘irfānını bu ḳuyūdāt dan ḳurtarmışdır çünkü maḳām-ı tecellī-i zāta vāşıl olan evliyā-yı kirāmıñ ‘irfānını kāffe-i ḳuyūdāt dan muṭlaḳ ve ḥattā ḳayd-ı ıtlāḳdan daḥi münezzeh ve mu‘arrā olmuşdur.

M-107b

- 3 Gizlidir her noktasında biñ kitāb-ı müsteṭāb
Ḥikmet-i tertīb-i āyāt-ı ilāhī böyledür

Ḳāle ‘Alī kerrema’llāhü vecchēhü ve rażıya’llāhü anḥ: “El ilmi nokṭatün vāhidetün münkeşirü’l-cāhilüne ve ene zālike’l nokṭa” Nāzar olunmalıdır ki bir ḥattāt muşhaf-ı şerīf yazmağā bed’en ve mübāşeret eylediği ḥālde ibtidā ḳalemle nokṭa vaz’ ile soñra ol nokṭayı medd ederek ol nokṭa imtidādından ‘yā’ ve ‘sin’ ve ‘mim’ ḥāşıl olur. Ḳalemi ḳaldırır yine nokṭa vaz’ ile ol nokṭa ‘elif’ olur. Bu tertīb üzre muşhaf-ı şerīfiñ kāffesi ḥaḳīḳatde ol nokṭadan ibāret olur; nitekim “Evvellü mā-ḥaleḳa’llāhü’l-ḳaleme⁴⁷⁰” “ve evvellü mā-ḥaleḳa’llāhü rūḥi⁴⁷¹” ḥadīs-i şerīflerinden müsteḳān olduğu vechile ibtidā-yı tecelliyāt-ı ilāhiye rūḥ-ı a’zām-ı Muḥammedī ile olub tecellīde rūḥ-ı a’zām-ı Muḥammedī olmasıyla kāffe-i kā’ināt ol nokṭadan şaḥīfe-i vücūda münteşir olmuşdur. “Dil-i her zerre-rā ki ber-şikāfi/ Bīrūn āyed ezū şad baḥr-i şāfi” beytinde

⁴⁷⁰ “Allah önce kalemi yarattı.” (Tirmizī, tefsīru süreti 68. Hakim 2/492)

⁴⁷¹ “Allah önce ruhu yarattı.” (Tirmizī, tefsīru süreti 68. Hakim 2/492)

telmîh ve îmâ olundığı mişüllü mazhar-ı zât-ı ilâhî olmasıyla diğer “Kırılma pâre pâre olsa mir’at-ı dil-i ‘âşık/ Yine her zerresinden şüret-i cânân nümâyândur” mefhûmınca her noktada zâhir olan ne olduğu ma’lûm olunca biñ ve belki nice biñ kitâb-ı müsteţâb her noktada mestûr olundığı bilinir.

4 Kaṭre olmaz mevc-i hikmet-hîz-i şun’ından cihân
Vüs’at-i baḥr-ı kemâlât-ı ilâhî böyledür

Şıfât zâtıñ ne ‘aynıdır ne ğayrıdır ‘ibâresi ba’zı ‘ulemâ-yı müte’ahḥirîn ‘indinde meşhûr ve müte’ârif ise de bu ‘ibâre ne demek olduğunu kendileri daḥi bilmez ve bunda şems ile şuver-i şemsi ve şem’ ile ziyâ-ı şem’i mişâl gösterirler. Hâlbuki bu mişâl tamâmıyla ğalaṭdır. Bu bâbda temsîl baḥr ile emvâc-ı baḥr olmak îcâb eder. Çünkü talğa baḥr degil baḥr talğa degildir lâkin talğanıñ baḥrden başka bir vücûdı yokdur. Talğa ile zâhir olan ‘ayniyle baḥrdür. Meşelâ bir kimse kâ’im olsa kâ’im ol kimseniñ şıfatıdır. Râki’ olsa şıfatı râki’ olur. Sâcid olsa sâcid lafzıyla şıfatlanır. Kâ’id olsa kâ’id denilir. Bu şıfatlar ol zâtıñ zuhûrına göre beyân olunub hîç biri ol zât üzerine zâ’id degildir ve ğayrı bir şey degildir. Bu kaṭre meşâbesinde olan muḥtaşar şerḥimizden fehm olmalıdır ki aşıl baḥr-ı ḥaḳîḳat zât-ı ilâhî olmasıyla cihân-ı baḥr zât-ı ilâhîye nisbetle bir kaṭre olmaz.

5 Gösterir her laḫzada yüz biñ tecellî ‘âleme
Sırr-ı mir’at-ı şu‘unât-ı ilâhî böyledür

“Küllü yevmin hüve fî şe’nin”⁴⁷² Naşşı celîlindeki yevmden maḫşad gece ve gündüzden ‘ibâret olan eyyâm olmayub meşelâ filân pâdişâhıñ gününde ve filân şadra’zâmiñ zamânında ve filân vâlîniñ ve peder-i merḥûmuñ günlerinde ta’bîr olundığı gibi bir şem’iñ ibtidâ-yı îkâdından intihâsına kadar ol şem’ içün bir gündür. Kâffe-i maḫlûḳât tecelliyât-ı ilâhîden ‘ibâret olarak ‘arşdan zerreye varıncaya kadar kâffe-i

⁴⁷² “...o her gün yeni bir iştedir.” (55/29)

zuhūrātın kendilerine maḥşūş birer günleri olup her yevmde bir şe'n ver her laḥzada merāyā-yı kā'inātda nice biñ tecelliler zāhir ve esrār-ı ilāhīye nümāyān olmaḡdadur.

M-108a

- 6 Aşlı her şeyiñ eder fer'iyle işbāt-ı vücūd
Şīve-i aḡkām-ı 'ādāt-ı ilāhī böyledür

Aşl olan zāt-ı ilāhī fūrū'ı 'avālim olup “Küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḡbebtü en u'rafe feḡalaḡtū'l-ḡalka lī-'urafe⁴⁷³” ḡadiş-i ḡudsīsinde beyān buyrulduḡı üzere 'avālimiñ ḡalk ve icādı maḡz i'lām ve işbāt-ı vücūd-ı ilāhī için olup her aşlıñ daḡı fūrū'ıyla derece-i şübūta işāli aşlū'l-uşul olan cenāb-ı Allāhıñ i'lām ve işbātı içündür. En ziyāde bilinmesi lāzım gelen cenāb-ı Ḥaḡdur çünkü biz bu 'āleme yiyüb içmeḡe ve yatub uyumaḡa ve telezzüzāt-ı nefsāniye icrāsına gelmedik. Eger ma'rifet-i ilāhī olmasa insānıñ ḡayvāndan hīḡ farkı görölmez idi.

- 7 Secde-gehdır her cihet ma'nen dil-i Āḡāḡ için
Efzal ü pāk-i 'ibādāt-ı ilāhī böyledür

“Feeynemā tuvellū fesemme vecḡu'llāḡ”⁴⁷⁴ 'Ārif-i billāḡ olan zāt için her cihet Ka'be olup ṡarīḡ-i Mevleviyeniñ semā'ı cihāt-ı erba'ada olan tecelliyāt-ı ilāhīyeyi ṡavāf sırrı üzerinedür. Bu sırdan ekşerī zamānemiziñ Mevlevīleri āḡāḡ olmayub yalnız semā'ı bir āyın olarak icrā ederler. Nitekim 'ulemā-ı müte'aḡḡırından ba'zıları bir ṡaḡım āyāt-ı müteşābihātına “ehlullāḡ 'indinde ḡaṡ'an ḡabūl olunmaz ve hīḡ bir edille-i Ḳur'āniyye ve eḡādiş-i nebeviyyeye istinād edilmez” ma'naları vermişler. Ez-cümle yedu'llāḡa ḡudret ma'nası vermeleri ve ihāṡaya ihāṡa-i 'ilmiyye demeleri gibi. Ḥālbuki İmam-ı A'zam Fıḡh-ı Ekberinde “ Yedu'llāḡiye ḡudret ma'nası vermek nefy-i ḡaṡ' ile beyān buyrulmuş olan yed şıfat-ı 'aliyesini ibṡāl etmektür. Buña her kim cesāret eder ise fırḡa-

⁴⁷³ “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, mahlūkatı yarattım.” (Aclūni, Keşfü'l Hafa, II/132)

⁴⁷⁴ “..Artık nereye dönerseniz dönün, orada Allah'a dönmüş olursunuz.” (2/115)

i zālleden olur. Mu‘tezileniñ o zümreden olmasına cümle-i esbābdan biri de bu keyfiyettür.” deyu beyān buyurmuşdur.

Hātme

İşbu iltimās buyrulmuş olan şerh bulunabilmiş olan bir sâ‘at zamān zarfında kaleme alınmış ve numūne-i tevḥīd olarak muhtaşar yazılmış olub “Kul lev kāne’l-baḥru midāden likelimāti rabbī lenefide’l-baḥru kable en tenfede kelimātu rabbī velev ci’nā bimişlihi medādā⁴⁷⁵” āyet-i kerīmesinde beyān buyrulduğu cihetle esrār-ı tarīkat-ı ‘aliyye vaşf u beyāna sığmayacağı kayd-ı istibāhdan vāreste olduğu cihetle kitāblardan alınabilecek ma‘lūmāt olsa olsa ‘ilme’l-yakīnden ‘ibāret olub yoḥsa ‘ayne’l-yakīn ve ḥaḳḳe’l-yakīn derecelerine nā’il olmak muṭlaḳā vārīs-i esrār-ı Muḥammedī olan merd-i kāmīl ve maḳām-ı ferdiyetde ḳā’im mürşid-i mükemmel rābıtasıyla fetḥ-i isnād-ı ḡaybiyyeye menūṭ ve mütevaḳḳıf bulunmaḡla insān yalnız ḳāldē ḳalmayub vāşıl-ı cānān olmak için müddet-i ‘ömri oldıḳca sefer eylese ve āḡir ‘ömründe böyle bir zāta ḳavuşsa müddet-i seferinde gördüḡi mühen ü meşāḳḳ nā’il olduğu luṭf-ı ilāhīye nisbetle güneşden zerre ve baḡrdan ḳatre meşābesinde ḳalır. “El-‘ārifü yek fiyehü’l işāre”

M-108b

Selānik vilāyeti alāy begliğinde bulunduḡım eṣnāda ba‘zı ilḳā‘āt-ı ‘arz-engīzāneye müdāfa‘a taşavvurātı meyānında vehleten ḡaṭra tebādür eden bir beyittür ki muḥassenāt-ı lafziyye ve ma‘neviyyesi keşir olduğu ḡāldē başlıcaları zırde icmālen buraya derc ü tezbīr ḳılınmışdur

Mefā‘illün/ Mefā‘ilün/ Mefa‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bir Allāh var ikilik biñ bir esmā iḳtizāsıdır
Dü ḡarf keşret aḡyārı ḳaldur zāhir olsun yār

⁴⁷⁵ “ De ki: ‘Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadarını da katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi.” (18/109)

Şöyle ki beyt-i mezkûrda mışra‘-ı evveliñ evvel ve āhir harfleri “be-ra” harfleriñden ‘ibāret olub bunlar da “bir” kelime-i vāhidesini terkīb eylediği gibi yine o mışra‘-ıñ evvel ve āhirine taşādūf eden harfler “bir-dür” kelimesini teşkīl etmişdür. Kezālik mışra‘-ı evvel ve şānīsiniñ evvel ve āhirlerine müşādif harfler daği “be-ra-dal-ra” harflerini müctemi‘ olduğundan “birdür” deyu vaḥdāniyet-i ilāhīyeyi ḥaber-dānıyla berāber te’yīd ve te’kīd eylemekdedür. Beyt-i mezkûruñ cem‘ olduğu hurūfuñ ‘adedi altmış altı olub be-ḥesāb-ı ebced “Allāh” lafza-i celīlesi ‘adedine mu‘ādil gelmesidür. Mışra‘-ı evvelde bulunan “esmā” bin bir esmā-ı ilāhīyeyi mu‘lin bulunduğı gibi “Dü harf keşret āgyārı ḳaldur zāhir olsun yār” mışra‘ından āgyārıñ evelline teşādūf eden “elif-ğayn” harfleri daği biñ bir ‘aded olub bu iki harf ḳaldırıldığı ḥālede yārın zāhir olduğu āşikār olur ki maṭlūb olan ma’nā-yı vaḥdāniyet şu tarz-ı ğarīb ile de istiḥrāc olunur. Bir de “esmā” lafzı dört harfdan ‘ibāretdür ki bunun evvel ve āhirine teşādūf eden elif harfleri cenāb-ı Allāhıñ vaḥdāniyetine bir işāret-i ma’neviyye olduğu mişillü bunlarıñ vasaṭında gelen “sin-mim” harfleri daği ebced ḥesābıyla yüz ‘adedden ‘ibāret ve bu yüz ‘adediñ raḳamca i’tibārı ise iki sıfır olub bunlar iki elifin vasaṭına vaż‘ olunduğda “esmā” lafzını terkīb eden harfler daği biñ bir olduğunu telmīḥ ve īmā etmişdür ki evvel ve āhir lafzen ve ma’nen cenāb-ı Vācibü’l-Vücūdun vaḥdāniyet-i hamdāniyesi belīgāne bir şüretde işbāt olunmuşdur.

M-109a

M-109b

Şarkı

1

Müstef‘ilün/ Müstef‘ilün

- 1 ‘Aşkıñla ey simīn beden
Olsun fedā bu cān ü ten
Ḳıl boynıma zülfün resen

Oldum saña üftāde ben
Bu nāz u istignāndan

2 Gül devridür gel oyna gel
‘Tyş u şafā olsun emel
Hīç zevkine verme hālel
Oldum saña üftāde ben
Bu nāz u istignāndan

3 Olma raķībin hem-demi
Öpdürme ol gonca femi
Güldürme yā ki ‘ālemi
Oldum saña üftāde ben
Bu nāz u istignāndan

4 Gel eyle āhımdan hāzer
Bir gün olur teşīr eder
Cevr ü cefā artık yeter
Oldum saña üftāde ben
Bu nāz u istignāndan

5 Āgāh kuliñ efgendedür
Raħm et kapuñda bendedür
Göñlüm gözüñ heb sendedür
Oldum saña üftāde ben
Bu nāz u istignāndan

M-110a

Luğaz

1

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Ol nedür sezā muḥīṭ-i gülüşü meşhūrdur
Ān ü dā'im içre hem mevcūd ve hem mefkūddur
- 2 Enfüs ü āfākı şāmil gün gibi māhiyeti
Dīde-i ḥaḳbīn ile şābit olur ferdiyeti
- 3 İki bahrīñ ictimā'ından olur ḥāşıl bu mevc
Der-kenār-ı 'ālem tafşıl olur hem fevc fevc
- 4 Vālideyniñ arzu içinden eder gerçi zuhūr
Līk genc ü pīr olmaz tā ilā-yevmü'l-nüşūr
- 5 Bu şıfatlardan münezzeh ismi vardur cismi yok
Hemçü 'anḳā hem yemez içmez degildür aç ve tok
- 6 Ḳā'im olmaz bir nefes onsuz zemīn ü āsumān
Ol daḥī olmaz zemīn ü āsumānsız bir zamān
- 7 Üç lisānda heşt ḥarf olmuş Āgāh ism ü 'ilm
Söyler ammā üç ḥurūf ile 'Arab Rūm 'Acem
- 8 Başı yüz yirmi ayağı tam sekizdür kıl ḥesāb
Farḳ eden ehl-i kemāle işbu sözdür bir kitāb

M-110b

Kıta'at

Vülât-ı 'izām hażerâtından bir zât ile vukû' bulan mufâraķa eşnâsında söylenmişdür

1

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

- 1 Āşafâ kıabil mi Āgâhıñ esef-nāk olmasun
Ayrı düşdi sen gibi bir 'ārif-i billāhdan
- 2 Her ne eylerse temennî 'aksi şüret-yāb olur
Yok mı hāķķı iştikāya tālî'-i bed-hāhdan

Diğer

Ferīķān-ı kirāmdan minnetdār-ı luţf oldığım sa'ādetlü Selāmī Pāşā Hāzretleri hakkında teşekkürî hāvî söylenilen kıt'adur

2

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

- 1 Ferīķān-ı kirāmıñ ekmel ü dānāsıdur el-hāķķ
Selāmī-i selāmet fikret ü pāşā-yı dūr-endiş
- 2 O deñlü fikrini a'māl-i kādır kim ne iş olsa
Eder tā evvelinde der-'aķab encāmını der-piş

DİĞER

Van vilāyeti alāy begliginden mufāraḳat-ı ‘ācizānem eşnāsında vālisi bulunan vezīr-i bī-naẓīr aṣl şehir İṣḳodravī-zāde devletlü Hasan Pāṣā Ḥazretlerine taḳdīm kılınmışdur

3

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Hıdīv eger kuşūr etdümse şāyed nezd-i devletde
Kerem kıl dāmen-i ‘afv ü ḥaṭā pūşınla mestūr et
- 2 Dil-i maḥzūn çün çeşm āşinā-yı hicriñ olmuşdur
Nigāh-ı iltifāt-ı nisbet-i baḥşınla mesrūr et

M-111a

DİĞER

Ecille-i ḥulefā-yı tarīḳ-i Nakşibendiyyeden olub Dersa‘ādete ‘azīmeti eşnāsında Vana uğramış olan siyādetlü reşādetlü müteveffā Şeyḫ Abdullāh Efendi ḥaḳḳında söylenilmişdür

4

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Nuṭḳ-ı pāk şeyḫ Abdullāh efendiden bulur
Şayḳalın āyine-i ser-i cenāb-ı ḥālidi

- 2 Zīver-i mehd-i velāyet dense çok mı zātına
Mürşid-i haqq ḥazret-i Tāhā olursa vālidī

Dīger

Ḥaḳīḳate müstenid olmayan ba‘zı ta‘rīzāta muḳabele-i zaḥmiyye olmak üzere
Selānikden mufāraḳat eṣnāsında söylenmişdür

5

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Selānik herkese ma‘den-i sīm ü zer olmuşken
Tehī dest olduk andan biz faḳaṭ mehcūr u dūr eyvāh
- 2 Kız oğlan her taraf dāmān-ı vaşlı ḥalka açmışken
Ne kız sevdük ne oğlan pāk dāmen çıkdık eyvallāh

Dīger

Ḥaleb vilāyeti merkez niyābet-i şer‘iyyesine me‘mūr faẓiletli Tevfīḳ Efendi
Ḥazretleriniñ meşhūd olan şıdk u ‘iffet ü istikāmet-i zātiyyesine teşekküren bir bergüzār
olmak üzere ahālī-i maḥalliyeñiñ yüz elli lira degeriñde mezheb ü meziyet bir kıṭ‘a
mir‘āt-ı mecelle tertīb ü taḳdīmi taşavvurına ve ba‘zı zevāt-ı mu‘tebere taraflarından
iltimās ve mürāca‘at vukū‘ına mebnī bi’t-tanzīm mecelle-i mezkūrda kıbālī üzerine
yazdırılan kıṭ‘adur

6

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Şer‘at bir kitāb-ı hikmet-i āyāt-ı siyāsetdür
Me‘ālī cem‘ sırr-ı ma‘anī-i ‘adāletdür
- 2 Anı şirāze-bend-i ‘adl eden Tefvīk-i hāḡḡ-gūya
Bu mir‘āt-i mecelle bergüzār-ı şıḡḡ u ‘iffetdür

M-111b

Mülgā meclis fırka-i zabṭiyye a‘zālīgında bulunduğım şırada akrānımdan birine nişān-ı inhā olundığı münāsbetle tanzīm ve ol vaḡt zabṭiyye müşīriyet-i celīlesinde bulunan merḡūm Ḥüsni Pāşā Ḥāzretlerine taḡdīm kılınmışdur

7

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Dil perīşān olma akrānım nişān almış deyu
Şān içün bestür ‘ubūdiyet nişānı sīnede
- 2 Rabṭ-ı ḡalb et sen hemān Āḡāh velī-ni‘mete
Şāhid-i maḡşūdı görmekse ḡarāz āyīnede

İmām Muḡammed Bakır Ḥāzretleriniñ maḡdūm-ı sa‘ādet-i mevsūmı ‘Abdū’l-cevād Ḥāzretleriniñ Ḥālebde ḡunūde-i ḡāk-i rahmet ve Sa‘dī-i Şirāzī Ḥāzretleriniñ çilekeş-i ḡalvet oldıkları maḡāl ḡapusına ta‘līḡ kılınmak üzere inşād olunan kıṭ‘adur

8

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Hâzret-i ‘Abdü’l-cevād ibn-i Muḥammed Bākırın
Merḳad-ı pāk-i melā’ik āşiyānı bundadur
- 2 Bülbul-i gülzār-ı ‘irfān Sa‘dī-Şirāziniñ
Çile-gāh-ı aḳdesi cennet nişānı bundadur

Gürciyāndan ve Ḳatolik milletinden bir şahşın ḥaḳḳında laṭife günü söylenilen
kıṭ‘adur

9

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Gürciyān milleti içre ḳara ben insāndur
Bu cihetden laḳab u şöhreti eşrefyāndur
- 2 Hāl ü aḥlāḳı tamāmıyla sezā-yı taḥsīn
Yalñız anda ḳuşūr ‘add olunan īmāndur

Sergüzeştim olan bir vaḳ‘a üzerine söylenilen kıṭ‘adur

10

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Düzen-i ḥāne için bir zen iken lāzım olan
Ben uyub nefis līme-i düzen etdim ḥāşıl

- 2 İki nokşān şifata oldum esīr ü mağlūb
Hey meded yok mı beni kırtaracak bir kāmīl

M-112a

Bu daḥi o kabīlden bir kıt‘adur

11

Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilūn

- 1 Yekdür Allāh yek bağırdım bir zamān tersānede
Ferd-i vāhid olmadı imdād-res feryādıma
- 2 ‘Aķıbet etdümse de zaḫḫiyye silkin ihtiyār
Anda da tersāneyi biñ kez getürdüm yādıma

Mūlgā Prizrīn vilāyeti alāy begliğinde bulunduğım ve sebķ eden ḫidemāt-ı
‘ācizānemle talḫife ümīd-vār olduğım bir zamānda diğerkleriniñ ḫuṣul-ı mesrūriyetiyle
ṭālī‘-i ḫaķīrānemiñ ol-vakṭde tecellī-nümā-yı muvaffaķiyet olmamasından ṭolayı vālī-i
vilāyete taķdīm olunan kıt‘a-i ye’s-āmīzdür

12

Mefā‘ilūn/ Mefā‘ilūn/ Mefā‘ilūn/ Mefā‘ilūn

- 1 Nişān u rütbelerle herkesi memnūn eden āsaf
Ḳarīn-i ye’s ü ḫüzn etdi beni bilmem ne ḫikmetdür
- 2 Yoğ idi luṭfına mānī‘ ḫuṣūrım var ise şāyed
O da ben bildiğim ehliyyet ü yāḫūd ṣadāķatdur

Ḳurenā-yı Ḳonya nokṭa’i müteḳārib olan Yanyada ikmāl-i enfās-ı ma’dūde eden
Ḥüsni Pāšā Ḥāzretleriniñ evvelce Ḳonyaya me’mūr buyruldığı eṣnāda söylenilmiştir

13

Fā’ilātün/ Fā’ilātün/ Fā’ilātün/ Fā’ilün

1 Nāzır-ı sābık-ı zabṭiyye cenāb-ı Ḥüsni
Bu sene Ḳonyaya da verdi şeref bālā celāl

2 Ma’nevī uğrar ise himmet-i Mevlānaya
Orada belki seyāhātini eyler ikmāl

Bu daḫi ḥasbiḫāl zımnında söylenilmiştir

14

Fā’ilātün/ Fā’ilātün/ Fā’ilün

1 Acı sözli zenden eyle ictināb
Ṭatlı cānından seni bī-zār eder

2 Ez-ḳazā maḡlūbı olsañ bā-ḥuşūş⁴⁷⁶
Başına bu nüh ḳıbābı ṭar eder

M-112b

Ḥaḳḳımda on iki beytle ḳaşıde söylemiş olan şu’arā-yı İrāniyyeden bir zātın
tereddüdini def’a kāfi olmak üzere söylenilen ḳıṭ’adur

⁴⁷⁶ Çalışmada vezin gereği bā-ḥuşūş yazılmıştır: M

15

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 On iki beyt ile ھاqqımda olub ھاme-güzār
Çāker-i āl-i ‘abā oldıgım etdiñ imā
- 2 Şeref-i nisbet-i ھاıdar ile kıldıñ beni yād
Hüsn-i zann eylediñ Allāhu ‘alīm ü dān

Dıger

16

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Manşıb u rütbe yāhūd şervet ü iķbāli içün
Her sa‘ādetlü denen zātı kıyās etme sa‘id
- 2 Yoğ iken mişli şekāvetde bilinmez hikmet
Bu hükümet-gede-i dehre emір oldı Yezid

Dıger

17

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Raho dişli denilen kelb-i ‘aķūr
Selānik ھاķkın ederdı cümle

- 2 O uduz olmuş iken anla sezā
Kimse yok ūstūne ılsın amle

Dġger

18

Fe‘ilātūn/ Fe‘ilātūn/ Fe‘ilūn

- 1 Bitlise geldi erġfġñ birisi
Dedi ben vālġ-i ‘ālġānım
- 2 Etmesūn kimse uzūrumda uřūr
Ki řikest olmaya nām ū řānım

Dġger

19

Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilūn

- 1 Bir erġf-i nā-řerġf olmuşdı vālġ Bitlise
Zulm ile raġmet outdurdı Yezġd ū ġblise
- 2 Vāı‘ā kendi yııldı gitdi amma neyleyim
açdı şerrinden ahālġ tā Revān u Tiflise

M-113a

Dġger

20

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Selānik içre sıçmışdı felek bir hazm olunmaz boğ
Tayandı herkesiñ kaldı götinde bir uzun müddet
- 2 Koğutmuşdu mülevveş eyleyüb eṭrāf u eknāfı
Göründi gitdi ḥamd olsun velikin verdi çok zaḥmet

Diğer

21

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 ...Pāṣā ne zulm etmiş Ḥalebde var kıyās et kim
Getürdi yāda rahmetle Ḥülāgü ḥān ü Tīmūrı
- 2 Yetiş imdāda ey ṣāh-ı ‘adālet-pīşe kim zīrā
Vilāyet ḥalkı ser-tā-pā Yezīdiñ oldu ma‘zūrı

Diğer

22

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Sıgınıñ beyt-i Ḥudāya amān ey ehl-i Ḥicāz
Nāzil oldu size bir ṣā‘ika-i āteş-bār

- 2 Bir kazādur ki kazā mişlini göstermedi hîç
Şerer-efşân-ı ‘uķûbet olalı dâr-ı bevâr

Sû’-i hâl ü ef’âl ile müştehir vilâyet müftîsiniñ inîşâli şırada ba’zı zevât
‘aleyhine kıyâm eylesesinden tolayı muvâfık-ı hâli olarak söylenilen kıt’adur

23

Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün

- 1 ‘İlmi lâhik olmayandan şorma hîç
Fâ’il ü mef’ûlün-bih da’vâsını
- 2 Bi’l-fi’l ma’lûmıdır bu mes’ele
Müftî-i şâbıkdan al fıkırâsını

Diger

24

Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâ’ilün

- 1 Şüret-i uğrı mülevves bir sefih ü bed-şiyem
Şaldı Bitlise gelüb İblis-veş şür u fen
- 2 ‘İffetinden dem urub evvelce mişl Bu’sşu’üd
Etdi haylî mel’anet soñra o merd-i kaħbe zen

M-113b

Diger

25

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘lün

- 1 Faqr ile düşmenim iz‘ac olsun
Halsi Ahmede muhtac olsun
- 2 Dedüm dostlarımı ‘alemdede
Vüs‘-i ikbāl ile sertac olsun

26

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şulb-i ‘acizden toköz evlād geldi ‘aleme
Altısı oldı çocukken ‘azim-i dārü’l-memāt
- 2 Her biri biñ dāğ-ı hasret açdı gitdi dilde āh
Kaldı bir kıızla iki erkek cihānda ber-hayāt

Diğer

27

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Şevke gelsün yine rindān-ı mey-āşām-ı cihān
Etdi cām-ı meh-i nev-i ‘ıydı sipihriñ ta‘‘ān
- 2 Getür ey sākī-i gül-çehre ayağı bezme
Kalmasun dilde ğam-ı rüze-i derd ü hicrān

DİĞER

28

Mef'ülü/ Mefā'īlū/ Mefā'īlū/ Fe'ülün

- 1 Medyūn olarak cānı çıkar miḥnet ü ğamla
Şıdkıyla kişi ger hıdmet ederse
- 2 Ta'n eylesün da'vā-i 'iffet eden aḥbāb
Engūrī bizi mest-i mey ederse

DİĞER

29

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Erzurūma nisbeten Kiġı kazāsı mevķi'i
Büsbütün ḥālī degildür zīnet-i eşcārdan
- 2 Vardur oldıkca eṭrāfında bāġ u bostān
Ḥişşe-yāb olmuş hele ol kıt'a berg ü bārdan

DİĞER

30

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Bir Yezîd bir de o Kûfe hâkimi ibn-i Ziyâd
İttifâkan şaldılar âl-i Resûle gulgule
- 2 La‘net olsun her ikisine de kıyâm-ı haşre dek
Verdiler zîrâ esâs-ı dîne şûr u zelzele

Dîger

31

Fe‘ilâtün/ Fe‘ilâtün/ Fe‘ilâtün/ Fe‘ilün

- 1 İlticâ eyle varub şıfat-ı sa‘d’üd-dîne
Dest-i işkence-i gâmdan seni kılsun âzâd
- 2 Dergeh-i şefkâtime ‘arz-ı dehâlet edeniñ
Vech-i ümmîdine elbet açılır bâb-ı murâd

M-114a

Devlet-i ‘Aliyye-i ‘Osmâniye sülâle-i tâhiresinden zînet-res-i evreng-i saltanat
olan selâtin-i ‘azâmıñ esâmî-i celîle ve ‘aded-i nüfûsını câmi‘ kıt‘a-i nefisedür

32

Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün

- 1 Birer ‘Abdûlmecîd ‘Abdül‘azîz Orhân u İbrâhîm
İkişer Bâyezîd ‘Abdülhamîd Maḥmûd Süleymân Hân
- 2 Üçer Osmân Selîm Aḥmed, Muḥammed Muştafâ dörder
Murâd Hân beş ki bunlardur otuz dörd şâh-ı ‘âlîşân

DİĞER

33

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 ... Kā'im-makāmı düş olub şīven-geh-i 'azle
Gam-ı derd-i ma'īsetle hemīşe pür-telāş olsun

Olub işkeste pāsınıñ semtle raḥş-ı iḳbālī
Kāpansun ḥāne-i şūmunda ḥā'in dil-ḥırāş olsun

DİĞER

34

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Eşheb-süvār-ı 'arşa-i iḳbāl olub cihān
Bāziçe-gāh-ı dehrde ḳalduḳ piyādesiz
- 2 Olsun mu'in ü yāverimiz Ḥızr-ı Ḥaḳ hemān
Zāl-i sipihr-i dūnbale düşdük 'ināda biz

Bitlisde müste'ceren iķāmet eyledigim bir hāneniñ şāhibi tarafından görilen mu'āmele-i ğayr-ı muhikke üzerine belā ihtiyārındaki kıt'ayı söylemege mecbūr oldum

35

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

- 1 Nā-mübārek bir eve sehv ile girdik çıktık
Dilerim 'ahd-i karībde ola vīrān ü harāb
- 2 Bulmasun anda oturdıķca huzūr u rāhat
Göre her kūşesini hācı bir cāy-ı 'azāb

Mutaşarrıfın-i kirāmdan bir zāt hakkında latīfe günü söylenilen kıt'adur

36

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

- 1 Yine meydān bularak İblīs-i meniş
Esb-i emmāreye binmiş tolu-dizgin gidiyor
- 2 Āteş-i zulm ile yandırmış iken her tarafı
Kör şanub herkesi da'vā-yı 'adālet ediyor

M-114b

Müfredāt

1

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Nice hicr āşinā-yı dār-ı ğurbet şād-kām olsun
Ġarīb-i bī-nevāya sūri ‘ıydıñ ‘ıyd-ı mātemdür

Bu beytiñ sırrı nefis-i ‘acizānemde vāķi’ olmuşdur

2

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Mā-melek gitse rızāsıñ gider elden daķı post
İttiḥāz etme şaķın tecrübesiz adamı dost

**Anķarada Ḥācı Bayrām-ı Velī ḳuddisse sırruhu’l-‘ālī Ḥāzretleri ḳurbunda olan
ḥāne-i feyzānemiñ iştirā olundıķı şırada söylenilmişdür**

3

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Ḥācı Bayrām-ı Velī ḳurbına serdik postı
Şimdi bulduķ hele bir ḳomşu ḥaķıķat dostı

Ankarada iltimās üzre söylenilmişdür

4

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Veca‘-bağş-ı fesād olmuşdı ammā kim bi-‘avni’llāh
İçinden çıkdı erkānıñ göründi gitdi defter-dār

Vanda iken esb-süvār-ı tāz olarak gitmekde olan bir maḥbūb-ı zībāya teşādūf
olundığı şırada irticālen söylenilmişdür

5

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 At-ı bālā üzerinde bulınan bālā-ter
Beni pā-yı gama çignetdi dübālā dilber

Bu beytiñ sırrı şe‘āmeti meşhūr olan bir zatda meşhūdum olmağla
söylenilmişdür

6

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bir ḳudūm-i şūmı var kim ḳande olsa pā-nihād
Ya ḳazā nārına uğrār ya belā seylābına

M-115a

DİĞER

‘Toksan beş senesinde şiddet-i şitâ’ hûkmünü icrâ etmekte olduğu bir zamânda
Ankaradan tahvîl-i me’mûriyetle Vana gider iken kemâl-i bî-tâbi ve ye’s içinde
söylenilmiştir

7

Fe ‘ilâtün/ Fe ‘ilâtün/ Fe ‘ilâtün/ Fe ‘ilün

- 1 Vana ta’yîne beni kim ki sebep oldu ise
Anasın haşre kadar tâ sike Van Ermenisi

Bu dağ

8

Mefâ ‘ilün/ Mefâ ‘ilün/ Mefâ ‘ilün/ Mefâ ‘ilün

- 1 Neler çekdim neler Enguriden tâ Vana varınca
Sebebsiz kıysun Allâh kim sebep olduysa bu rence

Bu dağ

9

Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilâtün/ Fâ ‘ilün

- 1 Öyle me’yûsum ki gökden yağsa bārân-ı kerem
Beklemem düşsün ser-i ümîdime bir kaçresi

Selānikde televvün mizācı meşhūdum olan ‘Avdetilerden bir āfet haqqında söylenilmiştir

10

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Geh çıkarsın Tūra gāhī ‘azm edersin Ka‘beye
Bilmem ey şūh-ı Selānik ‘Avdetilerden misiñ

Selānikde iḳāmet-i ‘ācizāneme maḥşuş ḥükümet dā’iresindeki oṭamda başım üzerine ta‘līḳ eyledigim taşvīr-i mülk-i nazīr ḥazret-i Şehin-şāhī zīrīne yazılmışdur

11

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Hümā-yı devlet eyler cilve şāhım zīr-i pāyında
Kimiñ ta‘līḳ olunsa başı üzre levḥ-i taşvīriñ

Selānikde dīvān-ı ḥarb-ı ḥuşūsīde berā’atim şübütıyla ‘aleyhimde sevḳ-i efkār ve ithāmımı ārzū ve ısrār eden bir şahşın muvāfıḳ-ı ḥālını olmak üzere söylenilmiştir

12

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Ben rişte-i berā’ate oldıḳda dest-res
Ḥabl-i metīn-i miḥnete bağlandı bir teres

M-115b

Selānikde Ƙanlı Ƙule semtinde vāķi‘ kal‘a altından eħibbādan biriyle geerken
Rūm Milleti nisvānından beden üzerinde görülen bir meh-pāre-i evc-i melāhatiñ cāzibe-i
ħüsñ ü ān ile irticālen söylenilen beytdür

13

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Beden-i Ƙal‘aya çıķmıř o meh-i burc-ı edeb
Fitili aldı gören ‘āřık-ı āteř-meşreb

Selānikde mücrimīniñ mevķūf bulundukları Ƙanlı Ƙule nām-ı maħal zirvesinde
vāķi‘ çıķıntılardan zıyāsı ibhām olmak üzere söylenilmişdür

14

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Sevād eřminiñ etrāfın almış leşker-i müşrikān
O Ƙanlı Ƙule göz ħabsinde güyā Ƙanlı merdümdür

Bu daħi vilāyet-i merķūme alāy begliğinde bulundığım zamān Ƙavli fi‘iline tevāfuķ
etmeyen bir zāt ħaķķında söylenilmişdür

15

Mef‘ülü/ Mefā‘ilü/ Mefā‘ilü/ Fe‘ülün

- 1 Ħaķdan dileriz řūfiyi ārmīħa gerilsün
Seccādesi vādī-i cehennemde serilsün

Hâlid ve Celâl isimlerinde iki maḥdümı olan Hakkı isminde eḥibbâdan birine takdīm kılınan dest-âvîz-i tâbî'atdûr

16

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

- 1 Bi-hakkın nûr-ı vahdet Hakkı-ı hakk-âşinâ buldı
Celâliyle cemâli Hâliidiyle ni'met-i ḥuldı

Hasbiḥāl

17

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

- 1 Vandan kaçmış iken döndi tolaşdı Āgāh
Düşdi Bitlis gibi āḥir yine bir berzaḥa āh

M-116a

Vanda iken baḡteten yıkılmış olan maḥākim dā'iresi hakkında ru'esāsınıñ iltimāsıyla söylenilmişdür

18

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Yoḡ iken emsāli bir āyīne-i müstaḥkeme
Zulm-i me'mūrın ile ḥayfā yıkıldı maḥkeme

Muvāfık-ı hāl-i ‘ācizānem olan bir beytdür

19

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Bir hāzef-pāre-pāre-i cehlim ne arar bende kemāl
Eşerimden olunur çün degerim istidlāl

Leṭā’ifden olarak vatanım hakkında söylenilmiştir

20

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Lazotı fındığı çok hamsi balık pek mebzūl
Olamaz şehir-i Tırabzon gibi bir dār-ı na‘ım

İki maḥdūmını dār-ı fenāda terk ile Prizrinde ‘āzim-i dār-ı beḳā olan bī-çāre bir
hatunuñ mezarı taşına hakk edilmiştir

21

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Çünkü dūr etdi ciger-pārelerimden beni āh
Olsun āyīne-i mihr ü mehi çerḥin de siyah

Hasbiḥāl

22

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bir zamān Enguride mey-nüş-ı bezm-i zevk iken
 Kān yutar ğamlar yerüz şimdi diyār-ı Vanda

Dīger

23

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Nefret etdim o kadar zümre-i nisvāndan kim
 Aña beñzer dīv-rū sādeyi görsem baķamam

M-116b

Dīger

24

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Şerḥ eylesem felekde eger çekdigim ğamı
 Allāh bilir ki eñ azı biñ cild kitāb olur

Dīger

Bu beytiñ sırrı nefis-i ‘âcizānemde vāķi’ olmuşdur

25

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Dikkat et dost bildiğ a‘dā-yı bed-dil olmasın
Pān-zehir zannettiğ zehr-i helāhil olmasın

Dīger

Māh-ı Ramazānıñ hūlūliyle bir cem‘iyetde irticālen söylenilmişdür

26

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Şafā āmed hoş āmed māh-ı rūze
Yetişdirsin Hudā çok böyle rūza

Dīger

Bu beytiñ sırrı nefis-i ‘âcizānemde bi’t-tecrübe şābit ve ma‘lūm olmuşdur

27

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Kāpuña Türk alışdırma daħi şırtına kürek
Her ikisi kişie ‘illet-i müzmin gibidür

DİGER

28

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

- 1 Amān düşdüm ayağdan sāḳiyā bir bāde ver aldur
 Kişi alkar demiş düşdüği yerden bir düşüb alkan

DİGER

29

Mef'ūlü/ Fā'ilātü/ Mefā'ılı/ Fā'ilün

- 1 Hıket nedür ki 'aşrımızıñ ehl-i 'ıffeti
 Heb ihtiyār etmededür genc-i 'izzeti

DİGER

30

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

- 1 Ne bilsün neř'e-i řahbā-yı 'aşḳı řūfı-i sālūs
 řafā-yı 'ālem-i meyḫāneyi mestānelerden şor

M-117a

DİGER

31

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Şanma mel‘ūna olur beyt-i Hudā dār-ı emān
Taşlanur tā Minadan Mekkeye girse Şeytān

Ṭarīḳ-i Rufā‘iye ricālinden ve Sirācü’d-dīn Şayyādī Ḥazretleri aḥfādından
Ḥalebde muḳīm semāḥatlü Ebū’l-ḥudā Efendi Ḥazretlerinin peder-i ‘ālīleri reşādetlü
Şeyḫ Ḥasan Efendi Ḥazretlerinin tekyesinde söylenilmiştir

Beyt

32

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Dilerseñ rüşenā kılmak derūn-ı zulmet-ābādı
Çerāğın gel uyandursun Sirācü’d-dīn Şayyādī

Dīger

33

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Ḥā’ini zannetme berḥurdār olur
Yā kesilür başı ya berdār olur

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Biz o dervīş-i palās-pāre-i bedūşuz ki hele
Meylimiz yok felegin atlas u dībāsına hīç
- 2 Toğrısı mısra‘-ı berceste gibi mevzūndur
Söz bulunmaz o mehiñ kāmēt-i bālāsına hīç

Girid iḥtilālinde Ğamsız Ḥasan Begiñ süvār oldığı ‘izze’d-dīn nām-ı vapur ile
Arḳadi vapurınıñ aḥz u zabtına muvaffaq olundığında irticālen söylenilmiştir

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Baḥr-ı ğamdur yeri şimden-gerü Yunānileriñ
Arḳadī vapurınıñ çerhine şıçdı Ğamsız

Diger

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bu keşret ‘ayn-ı vaḥdet oldığın ĩmā idi ancak
Ene’l-Ḥaḳ söylemekden maḳşadı Hallāc-ı Manşūrıñ

M-117b

Dİger

37

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Her kimiñ toğmuş ise kıyruklı yıldız başına
Kor kadem ikbāl ile Yıldız Sarāyı taşına

Dİger

38

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Mey içmekden kızardı dīde-i ħumārı dildārın
Boyandı kana yekser ġamze-i ħunġarı dildārıñ

Dİger

39

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Nuşıñ netice nışın olur ısrār-ı fışk ile
Bezm-i cihānda ‘ıyş u şafā cā-be-cā gerek

Dİger

40

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Görüb ebrūsını zülf-i siyah içre kıyās etdim
Helāl-i ‘ıyd-ı ‘āşık tal‘at etmiş burc-ı ‘akrebdan

DİĞER

41

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Tarısı başkalarıñ başına olsun **Āgāh**
Küredi bir boķını dā‘ire-i zabṭıyye

DİĞER

42

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Maķşadıñ hāne-i āmāliñe vermekse düzen
Dār-ı dünyāda der-āgūs hayāl etme düzen

DİĞER

43

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bir düzi de düz giden yokdur bu miḥnet-gāhda
Her inişin bir yokışı her yokışın var düzi

Mebnī ‘ale’l-ḥikāye bir beytdür

Dīger

44

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Olub taḳdīre rāzı çekme biñbaşıyla at başı
Naşīb var ise sen de olursıñ soñra biñbaşı

M-118a

Dīger

45

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Uyub nefse hevāyī meşreb olma ey göñül ḥāk ol
Varub çirkābe-i şehvetle nā-pāk olma gel pāk ol

Dīger

46

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Saña verdümse göñlüm sehv ile redd eyle sultānım
Döner yañlış ḥesāb Bağdāddan meşhūr meşeldür bu

DİĞER

47

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bitlisi taḳdīm ü te’ḥīr eyleseñ Bitlis olur
Ekserī ḥalkı anıñçün ḥalka-i İblīs olur

DİĞER

48

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Ne vezīr ü ne emīr ü ne şehenşāha ṭayan
Seni yoḳdan var eden ḥazret-i Allāha ṭayan

DİĞER

49

Mef‘ülü/ Fā‘ilātün/ Mef‘ülü/ Fā‘ilātün

- 1 Müdde‘ī-i ‘umūmī mānend yevm-i şūmı
İmhā-yı ‘adl ü dāda oldı sebeḳ ḳudūmı

DİGER

Bitlisden Bāyezīde taḥvīl-i me'mūriyet eden müdde-i 'umūmī mu'āvinlerinden
fāsık ḥaqqında söylenilmiştir

50

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Halkına imdād ede Rabb-i mu'īd
Bāyezīde gitdi ḥālīş bir Yezīd

DİGER

Evlād-ı 'Arabdan ve zabṭiyye yüzbaşılardan ḥadīdü'l-meşreb bir şahsın ḥiddeti
ḥālinde irticālen söylenilmiştir

51

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Fe'ülün

- 1 Ateşlenmiş faḫaḫ bilmem nedir iş
Yine el-ḥaqq fitili ḥacı fış fış

M-118b

DİGER

52

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Murādın rū'yet-i vech-i ḥaqqat ise ey şūfī
Ġubār-ı ğıll ü ğışdan pāk kıl āyīne-i ḫalbin

DİĞER

53

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Ölür de düşmen-i hūn-rīze etmem ‘arz-ı hācet hīç
Keser yer de taşagım eylemem kaşāba minnet hīç

DİĞER

54

Mef‘ūlü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘īlü/ Fā‘ilün

- 1 Bir şeb seniñle hem-dem olur şanma ol mehi
Yansañ şabāh-ı haşre kadar ser-be-pā cū şem‘

DİĞER

55

Mef‘ūlü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘īlü/ Fā‘ilün

- 1 Hük-m-i zamān mı yoğsa nedür hāl-i devlet
Heb ‘aşrımızda geçdi ser-i kāra cāhilān

DİĞER

56

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Seniñle bir gece ey meh hem-āgüş-ı vişāl olsağ
Hased-bağş-ı hilāl ü hāle-i vaḥdet mā'il olsağ

57

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

- 1 Şaḫnub şunma ḥarām loḫmaya el
Kuşdurırlar yediğın insāna

Dıger

58

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

- 1 Afeşin baḫmaz iseñ üç beşine
Biriniñ soñra ḳoşarsıñ peşine

Dıger

59

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

- 1 Beḳā mādām istişmām olunmaz reng ü būsından
Ne ḥāşıldur bu gülzār-ı fenāniñ ārzūsından

M-119a

Dİger

60

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Görmeyüb cennet-i vuşlat ebedü’l-ābād
 Qala nīrān-ı taḥassürde la‘īn İbn-i Ziyād

Dİger

61

Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün/ Mefā‘ılün

- 1 Hemīşe ihtiyātı maşraf et yahşı zamānında
 Ki ‘āqıl ekşeri naḳdın yaman bir gün içün şaqlar

Dİger

62

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ılü/ Fā‘ılün

- 1 Artırdı iştihāmızı pek ḥamsi balığı
 ‘Arz eyleyince ḥānçe-i vaşlın o şūḥ-ı lāz

DİĞER

63

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Halka karşı öpdigim ta‘n eyleme ol meh-veşi
‘Ālemi gör ‘āşık etrāfın şanur dīvārdur

DİĞER

64

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şun‘-ı Hāḡ āzāde-i lā-ḡamdur hoşca bak
Gördüğün nokşān seniñ çeşm-i ḡalaṭ-bīniñdedür

DİĞER

65

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Yār olur ser-germ-i keyf-i bāde-i zevḡ ü ʔarab
Āteş-i ḡamla yanub dilden kebāb oldıḡca ben

DİĞER

66

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Hevāsında o deñlü var şeķālet Prizrīniñ kim
Geçer ‘illetle ‘ömri halkınıñ hengām-ı sermāda

DİĞER

67

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Nār-ı düzaḥ belki ṭāḫat-sūz olur bī-iḥtiyār
Erzurūmiñ şiddet-i berdinden olsa hisse-dār

M-119b

DİĞER

68

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Geçemem sebz-i ḥaṭṭ-ı gülşen-i ruḥsārīñdan
Tūde-i ḥāk-i mezārımda çimenler bitse

DİĞER

69

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Bāğ-ı sīnen olsa da vaqf-ı ğam-ı bād-ı ħazān
Eyleme taflān gibi dāğ-ı derūnıñ āşikār

DİĞER

70

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Ma'mūre-i dünyāya tenezzül mi ederdik
Geçseydi ele dāmen-i şahrā-yı ħarābat

DİĞER

İşbu beytde şan'at-ı taqlīb vardur

71

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Lafz-ı naḥsiyle faķīriñ ḳalbidür
Mazḥar-ı ser-ferīķ fī's-sa'ır

DİĞER

72

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 İstikāmet bir selāmet rāhıdur
 72 Doğrının yardımcısı Allāhdur

DİĞER

73

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Düşmeni haqqdan eden tahkîr-i nev‘-i ādemi
 73 Merd-i hod-bîn ‘ākıbet şeytân gibi merdūd olur

DİĞER

74

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Bî-lüzüm etme riyāzātla eziyet nefse
 74 İ‘tidāl üzre ye iç lāzım ise saña hayāt

DİĞER

75

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Zamāne halkı peyganber de olsa eylemez ĩmān
O rütbe şeytanet olmuş ğurūk -ı ‘āleme sārī

M-120a

DİĞER

76

Mefā‘lün/ Mefā‘lün - Fā‘lün/ Feülün

- 1 (Āgāh) Daķīķa-dān-ı zamān ol ķarışma hıkmete hıķ
Zamīr ķār-ı cihānı ķader yapar yoğurır (lā-edrī)

DİĞER

77

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Şedd⁴⁷⁷-i rahl etmege mevķūf idi vuşlat bildim
Ķartala geçmeyecek geçmedi cānāna sözüm

⁴⁷⁷ “Şedd” vezin gereği: M

DİGER

78

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bir zarūret bir de ‘aşk ehline olmaz kurb ü bu‘d
‘Āşika Bağdād yakın derler bu bir eski meşel

DİGER

79

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Ermeni bir güzele düşdi gönül adı Minas
Bize yardımcı ola gayrı Kiristes İsivas

DİGER

80

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şanma haṭṭdur şafḥa-i ruḥsāra olmuş der-kenār
Hāce-i kudret kitāb-ı ḥüsne yazmış ḥāşiye

DİĞER

81

Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün/ Mefā‘īlün

- 1 Ğarīķ-i baħr-ı ğam etmez ħazer seyl-i ħavādişden
Deñizde ışlanan pervā eder mi ħiç yağmurdan

DİĞER

82

Fe‘īlātün/ Fe‘īlātün/ Fe‘īlātün/ Fe‘īlün

- 1 Pāy-ı āmāline pāpūş-ı tevekkül giyeni
Etmez āzerde bu gūlzār-ı fenānıñ dikenı

DİĞER

83

Fe‘īlātün/ Fe‘īlātün/ Fe‘īlātün/ Fe‘īlün

- 1 ‘Aceb mi neş’e-baħş ‘andelīb-i bāĝ-ı ‘adn olsaķ
Enisi gūl ħīz-i gūlşen naħl alaraķ nūşız

Dīger

84

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Māni‘-i rızķ olanıñ rızķını Allāh keser
Hā‘iniñ rişte-i iķbālını bir āh keser

Dīger

85

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Fuķarā hazefini zulm ile berbād edeniñ
Kül eder hānesini dane ķomaz āteş āh

M-120b

Dīger

86

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Rızķ içün fikr-i daķıķ etme degirmen-āsā
Seni bī-dāne ķomaz mezra‘a-ı ķısmetā

DİĞER

87

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Rezāletdür vezāret ehline tevcih olunmazsa
Mücevher tāc olur mecnūn serinde bādi-i ḥande

DİĞER

88

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bāde-nūş et mescidi yak Ka‘beye ur āteşi
Sākin-i meyḥāne ol incitme amma kimseyi

DİĞER

89

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Gösterürseñ gerçi şekl-i Bāyezīd
Līk şerm eyler derūnından Yezīd

DİĞER

90

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Bulunmaz ise ma‘nen bir kılın zātında māhiyet
Mişāl-i meh-i serīr-ārā-yı evc iştihār olmaz

DİĞER

91

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 İstemem görmek seni ağıyār ile
Gül yakışmaz hem-dem olsun hār ile

DİĞER

92

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 ‘İbret alsun fuḡarā āhı alan zālimler
Vākı‘āt-ı esef-engīz pāşādan

DİĞER

93

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Şakınub düşmeyesin mahkeme-i ‘aşkına dil
O vefât-zâde ile müşkil olur uğraşmak

M-121a

DİĞER

94

Mef‘ülü/ Fā‘ilātün/ Mef‘ülü/ Fā‘ilātün

- 1 Bir gün n’olaydı görsem ben de sürür u şâdı
Bilmem bu dehr-i dūna miḥnet için mi geldim

DİĞER

95

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Koca Paşakalya gelüb geçdi bu yıl da el-ḥaḳḳ
Dört yumurṭayı naşīb olmadı bir yere ḳomak

DİĞER

96

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

- 1 Göñül nuşhıñla terk-i ka'be-i 'aşk eylemez şūfī
Ne müşkildür çevirmek merd-i zūrı eski dīninden

DİĞER

97

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

- 1 Oğum atdım kemānım yaşıdım ey şūh-ı kemān-dārım
Hele kırtuldu kaçın çilesinden bu dil-i zārım

DİĞER

98

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

- 1 Ne deñlü şūret-i hālīm felek naqş etse de 'üryān
Bırakmam perde-i nāmūs u 'ārı dest-i gayretden

DİĞER

99

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Dil verelden saña ey dilber-i ‘İsā āyīn
Gıtdü yağmaya bütün ‘aşkıñ ile mezheb ü dīn

DİĞER

100

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Uzandı müddet-i perhīz-i vaşlın ey büt-i ra‘nā
Tenimde kalmadı tākāt bi-ḥaḳḳ-ı Meryem-i ‘İsā

DİĞER

101

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Dā‘imā çekmedeyiz derd-i serdin keşīr
Bize menşüb-ı ḳadīm oldı zükām iflāsı

DİGER

102

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Bulamaz neşv ü nemā ğayrı muğaylān şifā
Köküni kesdi anıñ dehre-i Sāmiḥ Pāşā

DİGER

103

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Yā cilāsında bu ḥükmüñ yāḥud icrāsında
Rū-yı rāḥat göremem āyīne-i ‘ālemde

DİGER

104

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Bir içim şuyına çün degmedi şāh-ı şühedā
Menba‘ından kırusaydı o zamān nehr-i Fezzān

M-121b

Diger

105

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Rāst-gūyam rāst-gūyam rāst-gū
Kec nihād-ı dehre etmem ser-fürü

Diger

106

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Setr-i 'ayb etmek kişide haşlet-i merğūbdur
'Afv ile mücrimleri talâtif eden maḥbūbdur

Diger

107

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Olma hem-dem ey gül-i nāzik beden ağıyāra gül
Berg-i ḥüsniñ şoldırır bād-ı ḥazān-ı şoḥbeti

DİĞER

108

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Teşne-i yek-dem için ‘ayb etme verse vārını
Bir kadeh mey ‘āşık-ı gamıña biñ altun deger

DİĞER

109

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Nev-edā-yı sākī-i gül-çehre ‘aceb cāmıñda
Kaṭresin nūş edeniñ ‘aynına gelmez dü-cihān

DİĞER

110

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Çünkü taḳdīñ boynıma tavḳ-ı cününü ey peri
Kays-veş şahrā-neverd-i vaḥşet olsam var yeri

DİĞER

111

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Haṭṭ-ı butlān çekilür şoḥbet-i ehliyyetine
İltimās-nāme-i nā-ehli edenler imzā

DİĞER

112

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Müttakiyāna gider ğayrı reh-i rahmāndan
Nefs-i gümrahı aşırdım cebel-i şeytāndan

DİĞER

113

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Te’essüf eylemezdim ğurbet ellerde geçen ‘ömre
Vaṭan küncünde bārī ṭayy-ı ṭomār-ı ḥayāt olsam

DİĞER

114

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Şabrdur gencîne-i nūr-ı cemāl-i kibriyā
Faḫrdur mir’āt-ı esbāb-ı celāl-i kibriyā

M-122a

DİĞER

115

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Her sözüñ neş’e verür ehl-i dile ey **Āgāh**
Şanem endişede gūyā mey-i gül-fām olmuş

DİĞER

116

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Bir büreḫne güzeliñ düşdi gönül hey’etine
‘Aceb almaz mı bizi dā’ire-i vuşlatına

Diger

117

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Cevher-i gayreti yok zenne tabi‘at erler
Sāde bir seyf taķınmağla olur mı ‘asker

Bitlis kazası dāhilinde Çukur nāhiyesi müdürü Muḥḥamed ‘Alī Beg nāhiye-i merķūm şūriş ḥaķķında laṭife günü söylenilen beytdür

Diger

118

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Bir çukur tolderacak herkesi ölince amā
Şağlīgında Çukura düşdi Muḥammed ‘Alī Beg

Alāy Beglikleriniñ lağv olundığı sırada tazallüm-i ḥāl günü maķām-ı şadāret-‘użemāya taķdīm kılınan istid‘ānıñ ‘ibāresi arasında bi’l-münāsebe söylenilen beytdür

Diger

119

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Miralāy rütbesini çünki bulundım ḥā’iz
Mütemāyizle olur kadri faķiriñ temyiz

DİĞER

120

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Bitlisiñ aḥvāl-i şūr-engīzin eylerseñ su’āl
Kürd çalar çingāne oynar bir ‘aceb hengāmedür

DİĞER

121

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Avuqatlarda bulunmazdı mümāss
Fikri kânün ile etseydi temās

DİĞER

122

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Dostum dūr olmasun şıḥḥatle zevḳ ü sūrdan
Düşmenim rencide olsun ‘illet-i başūrdan

M-122b

Dİger

123

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

- 1 Ne yapsa hikmeti vardır efendi ehl-i cünün
Meşeldür etme ta'accüb ki el-cününü fünün

Dİger

124

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Hāk-sār olmağla kıl mecrā-yı aşlñ cüst-cū
Rū-be-hāk olmuş gider deryāya seyret cūylar

Dİger

125

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Etme ehl-i kāl ile Āgāh bahş-i zevk ü hāl
Tu'me-i şirinden bulmaz halāvet ter dimāğ

DİGER

126

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Şaḫalı tābe ṭaşak ḳaddi bülend ü bālā
Semer-i ḡayreti yok şan şecer-i ḥuşk-nümā

DİGER

127

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Bilmem nedür sipihr ile her-dem cidālimiz
Bulmaz netice ‘arbede-i bī me’ālimiz

DİGER

128

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 Ḥālā reh-i mecāzda oynar gezer gönül
Pencāh ü pence varmış iken sinn ü sālımız

DİĞER

129

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 İltiyām bulmazsa ey dil yāremiz
Ağlamakdan başka yokdur çāremiz

Mısrā‘

130

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Baş yarar ummadığını taş seniñ

Beyt

131

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Fe‘ülün

- 1 Yine bir kâzî-ı nā-ḥaqq bu günler
Atıldı ġālibā nār-ı caḥīme

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

- 1 Aña sezā mı mazhar-ı 'ağd olmamak 'aceb
Zıkr celb-i şıfat iken heb hubb ü mālımız
- 2 Hayfā gönülde bulmadan āşār-ı vecdini
Gerçi cihānı tutdı bunı kıyl u kālımız
- 3 'Uqbāda var mı fā'idesi söyle Hakk için
Dünyāda tut ki yād ola faẓl u kemālimiz

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ülün/ Mefā'ilün

M-123a

- 1 Gelen her müşteri dükkānım içre aḥz ü i'tāya
Metā'-ı hüsnümi gördükde bakmaz başka kālāya

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

- 1 Hüneriñ fi'l ile göster yoḥsa
Yürimez lāf ile peynir gemisi

135

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ülün/ Mefā‘ilün

- 1 Ğam-ı ‘aşkıñla ağlarsam ‘aceb mi ey melek sīma
Havā mağmūm olunca ekşerī bārān olur peydā

136

Mef‘ülü/ Fā‘ilātü/ Mefā‘ilü/ Fā‘ilün

- 1 İster kuluñ ki yere gire ol ⁴⁷⁸ āh
Çekduk yüzünden āh añın çok cerīme āh

137

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Ne yarar Hakkā işim var ne daħi ‘āleme āh
Nefsi gümrāha uyub ortada kaldım eyvāh

138

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Birisi hükümün verir derhāl kazıklar digeri
İki hā’in oldı peydā belde-i Enguride

⁴⁷⁸ Silik ve eksik ifadeler: M

Ankara sancagı dāhiline bulnan on kazānıñ ismini cem‘ bir beytdür

139

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/

- 1 Miḥāliçcık Ayaş ü Begpazar Zir ü Yabānābād
Na‘lluḥān Çubuk Seferiḥişār ü Kal‘acık Bālā

140

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ülün/ Mefā‘ilün

- 1 Kenār-ı cūy-ı feyz-i mürşid-i kāmilden ayrılma
Nihāl-i himmet isterseñ Karaağaç ḥānḳāhından

141

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Göstereydi mey gibi her bir ḥarām serḥoş iken
Ol-zamān ma‘lūm olurdı mest kim huşyār kim

Müfred

142

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ülün/ Mefā‘ilün

- 1 Vücūdı var kıyās etme cihānıñ ey cihān-ārā
Müzāhir heb seniñ vehm ü ḥayālinden ‘ibāretdür

Müfred

143

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Maskat-ı re’sim iken şehr-i Tırabzon āhir
Bir perī-rū ayağım bağladı tā Ankaraya

M-123b

Ankarada müşerref-i harāb olan bir mescid-i şerīf ‘arşası üzerinde meyḥāne ve
memşā inşā etdirmiş olan bir mel‘ūn hakkında inşād edilen beytlerdür

144

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Mescidi meyḥāne yaptı bir Yezīd
La‘net olsun tā ilā yevmü’l-va‘īd

Diğer

145

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Ma‘bed-i islāmı memşā yaptı bir merd-i la‘īn
Başına saçsun papası köhne bāl-i kāfirin

DİĞER

146

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Müslümānlar şöyle tursun belki ehl-i büt-gede
Ma‘bedin tahrib edüb yapmaz yerine mey-gede

Müfred

147

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Giy de eskit urbayı soñra çıkarur geyici
‘Ākıbet var-yemeziñ malını yer bir yiyici

Kıt‘a

148

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Atlayub haṭr için Anḳaradan tā Muşula
Çekdigim renc ü gamı yolda bir Allāh bilür
- 2 Sebebi bu sefer-i pür-haṭrıñ n’oldığını
Kimse bilmez faḳaṭ ancaḳ dil-Āgāh bilür

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Dāmen-ālūde iken ba‘zı herīf
Bi‘l-‘akis yād olunur nāmı Nazīf

M-124a, M-124b

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

M-125a

- 1 Dehre pā-bend olalı na‘re-zenāndur eşegim
Şūriş-engiz-i ser-i ādemiyāndur eşegim
- 2 Zırladıkca düşürür velvele evc-i felege
Āşinā-sāz-ı maḳām-ı Acemandır eşegim
- 3 Perde-bīrūn ise de nağme-i nā-sāzı yine
Ba‘zı sāzendeden a‘lā añırandur eşegim
- 4 Mürekkeb-i şıfat ‘İsaya çıkar silsilesi
Öyle pākīze neseb şāhib-i şāndur eşegim
- 5 Eder işbāt-ı aşālet reviş ü eṭvārı
Ben demem yoḥsa filān ibn-i filāndur eşegim
- 6 Can verür her nigeḥ-i nāzına āşüfteleri
Gözleri sürmeli bir şūḥ-ı cihāndur eşegim

- 7 Koydı hayretde ? felek ?⁴⁷⁹
Cünbüş ü seyr ? ? ? eşegim⁴⁸⁰
- 8 Seyr ü sür‘atde küheylān olamaz hem-pāsı
Bād-ı şarşar gibi bir toz kıparandur eşegim
- 9 Pāy-bend-i der-i iştābl emānım olalı
Dā‘imā azāde-ser bārgirāndur eşegim
- 10 İki üç hatvede eyler reh-i yek-sāleyi tayy
Ner-i gerdün-ı serī‘ü’t-tayerāndur eşegim
- 11 Yañılub alsa gemi erince bir kere hele
Zabı olunmaz o zamān şīr-i jiyāndur eşegim
- 12 Ger eşeklikde ferīdem dese vardur haqqı
Mufhar-ı düde-i nev‘-i digerāndur eşegim
- 13 Yakışur kınsa eger şirtına zer-düz palan
Şāhib-i güle kıluk bir toramāndur eşegim
- 14 Ez-kazā eylese ta‘kıb anı hāznemin za‘ıf
Kıçarak zarta çeküb çift atandur eşegim
- 15 Cünbüşünden devirür gāhi palān ü semeri
Gehi hiddetle de sef beste ‘ināndur eşegim

⁴⁷⁹ okunmayan kelimeler: M

⁴⁸⁰ okunmayan kelimeler: M

- 16 Ümm-i dünyâyı bütün kirene takmış gezinür
Felege minneti yok bir babacāndur eşegim
- 17 Şaman ü arpa ne bulsa yer eder hamd ü şenā
Kāni‘-i dāde-i Rezzāk-ı cihāndur eşegim
- 18 Şırtına bir çul alub geh kapanur āhura
Kūh u sahrada gehi cilde-künāndur eşegim
- 19 Kānde bir kancığını görse hemān ardından
Pā-yı bendin edüb işkeste koşandur eşegim
- 20 Atlamış ‘arşa-i imāreye cevlan ediyor
Görünür hın-i hücumında yamandur eşegim
- M-125b**
- 21 Karnı altında tıran ālet-i menhūsa bak
Şāhib-i gürz-i girān zāl-i zamāndur eşegim
- 22 Zūr-ı şehvetle demādem koparır kazığını
Öyle mağlūb-ı hevā nefse uyandur eşegim
- 23 Āmed ü reftini gör hemser-i medhūlesine
Şanki bir hıdmete dāmen be-miyāndur eşegim
- 24 Gāh u bī-gāh çıkarub masħara-i ma‘hūdın
Hande-baħşāyiş-i tıflān ü zenāndur eşegim
- 25 Zırlamış zırvalamış ğam degil ancak esefim
Ziri-rānımda gehi zarta keşāndur eşegim

26 Sūziş āh ile eyler bu çemen-zārı tebāh
İşi bi'l-āḥire bilseydi toramandur eşegim

27 Reh-i nā-refte küşādıyla henüz ey **Āgāh**
Müteşā'irlere meydān okuyandur eşegim

Fe'īlātün/ Fe'īlātün/ Fe'īlātün/ Fe'īlün

M-126a

1 Girelim mey-gedeye çıkmayalım tā ebedī
Mest-i lā-ya'kıl olub seçmeyelim nīk ü bedī

Dīger

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1 Nasıl pāşā denür mādūnına devletlū pāşānīñ
Ḥamiyetlū i'ānet teraqqī yok 'izzetlū pāşānīñ

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1 Tecāhül kevne vaż'ı ihtiyār etseñ eşek derler
Eger izhār ederseñ bildiğīñ müfsid köpek derler

2 Zamān bulduķca ses çıkarmamak a'dāda
Ḥoros bī-vaķt öterse başını kesmek gerek derler

Müfred

Mef'ülü/ Fā' 'ilātü/ Mefā' ilü/ Fā' ilün

- 1 Besdür ilāhi qalmanı şabr ü taḥammülüm
Bād-ı fenāya gıtdı bisāt ü tecemmülüm

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

- 1 Vücūdı var kıyās etme cihānıñ ey cihān-ārā
Müzāhir heb seniñ vehm ü ḥayālinden 'ibāretdür⁴⁸¹
- 2 Bīlā-şekk elfe eyle iktidā kırtul işkiliñden
Şıfāt-ı ādemoiyyet muḳtezā-yı istiḳāmetdür

Müfred

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

- 1 Düşmedik bir dil mi vardur pertev-i ḥurşid-i 'aşḳ
'Āḳil ü mecnūna heb zıll-efgen oldu bīd-i 'aşḳ

Fe' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün

- 1 Dāmen-ālūde iken ba'zı ḥerīf
Bü'l-'aceb yād olunur nāmı Naẓīf⁴⁸²

⁴⁸¹ M-123a'da tekrardır: M

⁴⁸² M-123b'de beyit müsveddesidir: M

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Gürcilerden şakınub etme heves huddāma
Külhanīdür onı seyre yakışır hāmmāma

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Söylemişken senden etmem nakd u māl ü cān dirīg
Benden eyler kāle-i vaşlın niye cānān dirīg

M-126b

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Ṭabur ağalığına kim ki sebep olmuş ise
Ṭaburıyla ṭabur ağaları şıçsun başına
- 2 Sen o murdār ü mülevveş pezevenksin ki kenef
Başını düzce koyub arkanı memşā taşına

Müfred

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Öyle ṭavrandı ki ḥā’in şopaya
Döndi maşharaya sikilmiş şıpaya

Kıt'a*Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün*

- 1 Tabur ağası degil olsañ eger dehre çobān
Saña göndermege dürümce iki eşek hayasın
- 2 Tabur ağalığıña bā'is olan har-geleniñ
Taburıyla tabur ağaları siksın anasın

M-127a

Nice kızdān daha hoşdur tolı ...

Tedbīrini zīra bilür anıñ

Çün soğan başlı saña dikdi göz ey sünbül-ter

Şarmısak başıñla almayasın tā ki nazār

Dīger*Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün*

- 1 Keder icāb-ı idbārı belā ta'lik-i ikbālī
Menāşīb ehliniñ var mı şafāsı söyle dünyāda

Dīger*Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün*

- 1 Şehvet-i nefsiyye vü lebsiyye vü ekliyyeden
Geçmedikce geçmez insān 'ādet-i kelbiyyeden

Dīger*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 Nice yanmam kederimiñ şem‘-i ruḥ-ı cānānı
Yok mı pervāne kadar bende daḥi gayret-i ‘aşk

Dīger*Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün*

- 1 Ucuz zannıyla kālā-yı vişālim bakma pek çık çık
Bahāsı naḥd-i cāndur ya ver al yāḥud dükkāndan çık

Dīger*Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün*

- 1 Gelen her müşteri dükkānım içre aḥz ü i‘ṭāya
Metā‘-ı ḥüsnümi gördükde bakmaz başka kālāya

M-127b*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 Çünkü koydın beni sen elleriñ oldıñ yāri
Kız karındāşını olsun baña terk et bāri

Maḥdūmın tārīḥi

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Yazub tārīḥini cevherle ehl-i seyfe kıl müjde
Bi-ḥaḳḳın necl-i pākım Ḥaḳḳı oldı işte biñbaşı

1311

Mebnī ‘ale’l-ḥikāye bir beytdür

Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün

- 1 Ne ḥükkām ü ne defter-dār ne vālī-i vilāyetdür
Seni berbād eden aḥkām-ı kânün-ı ‘adāletdür

Kezālik

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 O ‘acūze anañı ḳahr ede Rabb-i müte‘āl
Ḳoymadı olmağa vaşlıñla beni mesrürü’l bāl

Dīger

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Tut ki iḥsān yeri gülzār-ı cinān ey gül-i ter
Dil-i firḳat-zede sensiz nice ārām eyler

Müfred*Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün*

- 1 Şem‘-i mehtāb tāb-efgen oldıkça hayālīñ sīnede
Berķ urur bir gevher-i nāyāb şan gencīnede

Müfred*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 İki zāt Kosdayı berbād etdi
Biri şıçdı digeri tüg dikdi

Dīger*Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün*

- 1 Baķmaz Allāh te‘ālā şur u emvāle
Nażar eyler yalınız ķalbe daķı a‘māle

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Bilsem eyler yemm-i emāna beni müstağraķ
Āb-ı rüyım dökemem ģāk-i der-i dūnāna

*Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün***M-128a**

- 1 Sāye-baķş olmazsa bir sūknāyanūr-ı āfītāb
Ķılsun andan naķl içün saña ne ta‘cıl ü şitāb

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 ‘İlm-i hāle bilmeyen nādāna kāmildür demem
Tut ki ezber eylemiş yüz biñ kitāb müsteṭāb

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Neşve-yāb olmaḵsa maḵşūdın bu ‘işret-gāhda
Eyleme işkeste ğayrın sāġar-ı iḵbālını

Nasṭuriyyeden ve Ermeni Milletiñden bir zātın ezberden Nasṭurın dūr olması üzerine
hın-i mülāḵatda naẓar-‘azīmet etmiş oldukları ledeyyel Suriye hem-civār olan
vilāyetlerden birisine gidüb Protestan milletinden bir kızını ‘aḵd ü nikaḵ eylediği cevabını
vermesiyle laṭife olarak irticālen kendisine söylenilen beytdür

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Var iken Ermenilerde nice kızlar enfes
Purotestān kızını almaḵ ne ki lārendi teres

Fe‘ilātün/ Fe‘ilātün/ Fe‘ilün

- 1 Zād-ı ‘uḵbāyı çalış taḥşīle
Māl-ı dünyā yine dünyāda ḵalır

Mestāne isminde bir maḥbūb hakkında söylenilen müfred*Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilātūn/ Fā‘ilūn*

- 1 Eyle mestānım beni cām-ı leb-i la‘liñle mest
Tazelensin dilde düte teşne-i bezm-i elest

SONUÇ

19. yüzyıl şair ve devlet adamlarından olan Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı'nın transkripsiyonlu metnini ve edebî açıdan incelemesini içeren tez çalışmasıyla şair ve eserinin bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır. Şairin divanı, 19. yüzyılın siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel cereyanlarının takip edebilebilmesi açısından önemli ipuçlarına sahiptir.

19. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Âgâh Osman Paşa, yaşamı boyunca birçok önemli görevde bulunmuştur. Uzun yıllar askeriyede jandarma alay beyliği ve kumandanlığı yapan şair, en son meclis-i idare azalığı yapmıştır. Alay beylik göreviyle gittiği şehirlerden istifası yahut azli neticesiyle bir başka vilayete gönderilmesi ömrünün büyük bir kısmının farklı vilayetlerde sıkıntı içinde geçmesine sebep olmuştur. Bu durum, şairin dönem bürokrasisine nefretle bakmasına ve daima şikâyetçi konumda bulunmasına yol açmıştır. Şiirlerine de yansıyan şikâyetçi tavırlar, devlet adamlarına yazılan kasidelerinden takip edilebilmektedir. Bahsi geçen kasideler, şairin yalnız bireysel hayatından değil o dönem Osmanlı'nın hemen her alanda yaşadığı çarpıklıklardan da yansımalar sunmaktadır. "Paresiz" redifli kaside konu için güzel bir örnek teşkil etmektedir.

İyi bir eğitim aldığı düşünülen Âgâh'ın, dönemin edebî atmosferini bildiği yaşadığı yıllarda hem askerî çevrelerde hem edebî çevrelerde kendini kabul ettirdiği görülür. Klâsik edebiyat geleneği çerçevesinde kaleme aldığı divanını, Osmanlı şiiri üzerinde oldukça etkili olan klâsik üslup ve hikemî tarzın etkileriyle yazmıştır. Bu durum geleneğin anlamsal ve yapısal bağlamda şiire katkı sağlayan hemen tüm unsurlarını ve 'mükemmelliyet' algısını şiirlerinde görmeyi mümkün kılar.

Her alanda yoğun değişimlerin yaşandığı ve geleneksel kalıpların dışına çıkıldığı bu dönemde Âgâh çoğunlukla geleneksel bir divan şairi görüntüsü çizer. Yapısal anlamda bütünüyle geleksel olan şiirlerinin, içeriğinde zaman zaman farklı yönelişlerin tesirleri görülür.

Âgâh'ın üslubu kaynaklarda belirtildiği gibi tekdüze değildir. Her bir nazım şeklinde farklı bir üslup benimseyen şairin şiirlerinin bütünüyle hakimâne ve mutasavvıfâne gösterilmesi Âgâh'a yapılan büyük bir haksızlık olmuştur. Şairin tasavvufî şiiri yok denecek kadar azken hikemî şiirleri divandaki âşıkâne, rindâne ve

şuhâne tarzda söylenen şiirler kadardır. Şair, Nâbî'nin gazellerine yaptığı tahmislerin yanında özellikle gazellerde Fuzûlî'ye öykünmüş hatta onu taklit etmiştir.

Şiir tekniği açısından bakıldığında Âgâh'ın kendi dönemi ve çevresi içerisinde başarılı bir şair olduğu söylenmelidir. Şairin aruz veznine olan hâkimiyeti, kelime ve anlam dünyasının zenginliği, şiir konularındaki çeşitlilik, ahenk unsurlarını başarılı kullanması ve özellikle gazellerindeki söyleyiş güzelliği şiirini başarılı kılan başlıca etkenlerdendir. Ayrıca, şiirlerden birçoğunun redifle yazılması şairin müzikaliteyi sağlamak için rediflere başvurduğunu bunu da özellikle Türkçe kelimelerden yararlanarak başardığını gösterir.

Şairin divan boyunca çok sayıda şiir üzerinde yeniden çalıştığı anlaşılır. Bahsi geçen şiirler üzerinde o kadar çok düzeltme mevcuttur ki, bunların fasılalarla yapıldığı düşünülmektedir. Aynı metin üzerindeki düzeltmelerde bazen üç farklı renkte mürekkebe rastlanması metnin zaman içinde tekrar tekrar gözden geçirilerek üzerinde değişiklikler yapıldığını kanıtlar. Şair, değişikliği bazen bir mısrada bazen yalnız bir kelimede yapar. Değiştirilen yeni kelimeler eskisiyle karşılaştırıldığında bunların aynı hece yapısına ve yakın anlamlara sahip oldukları, yani durumun vezinle yahut anlamla alakalı bir sorundan kaynaklanmadığı bunun şairin mükemmeliyet algısıyla alakalı olduğu fark edilir.

Âgâh'ın yıllarca merkezden uzak kalması buradaki edebî muhitlerce tanınmamasına ve şairliğinin arka planda kalmasına sebep olsa da yapılan çıkarımlar ve İbnü'l-Emin'in, "...mehâfil-i şiir ü edebde dem-güzâr olan zevâtın ekserinden de güzel şiir söylemiştir"⁴⁸³ cümlesi Âgâh'ın klâsik edebiyatın başarılı şairleri arasında gösterilmesi için yeterlidir.

⁴⁸³ İnal, s.65.

KAYNAKÇA

“Âgâh Osman Paşa” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*;

Devirler/İsimler/Eserler/Terimler, Dergâh Yay. İstanbul 1977, C 1.

Akpınar, Şerife, *Âgâh Divanı ve İncelemesi (Basılmamış Doktora Tezi)*, Selçuk

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.

Aksoyak, İ.Hakkı, “Trabzonlu Emin Hilmî’nin Müşterek Şiirleri”, *Türklük Bilimi*

Araştırmaları, S 14, s. 43-64.

Akün, Ömer Faruk, “Divan Edebiyatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,

Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul 1988, C 9, s. 389-427.

Akyüz, Kenan vd. *Fuzûlî Türkçe Divan*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1958.

Bardakçı, Ramazan, *Musa Kâzım Paşa; Hayatı, Sanatı ve Külliyyatı (Yayımlanmamış*

Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî’nin Türkçe Divanı (Doktora Tezi)*, Gazi Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral

Yayınevi, İstanbul 1972, C 2.

Civelek, Sabahattin, *Âgâh Divanı; Edisyon-Kritikli Metin (Basılmamış Yüksek Lisans*

Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 1999.

Çavuşoğlu, Mehmet, “Kaside”, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II*, S 415, 416, 417,

Ankara 1986, s.17-77.

Ergun, Sadettin Nüzhet, *Türk Şairleri*, Bozkurt Basımevi, İstanbul 1936, C 1.

Hançerlioğlu, Orhan, *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.

İnal, İbn’ül-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri (Kemalü’s-Şuarâ)*, haz.

Müjgân Cunbur, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999

(1. baskı), C 1.

İpekten, Haluk, *Nâilî, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Akçağ Yay. Ankara 1991.

_____, *Eski Türk Edebiyatı; Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay. İstanbul 2010.

İsen, Mustafa, “Divan Şiirinde Nazire Geleneği” *Ötelerden Bir Ses: Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yay. Ankara 1997.

_____, “Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar; Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Tarikat İlişkileri”, *Ötelerden Bir Ses: Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yay. Ankara 1997.

Karslı, İlyas, “Osman Âgâh Paşa’nın Paresiz Redifli Kasidesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 5, S 22, s. 85-109.

Korkmaz, Ramazan, “Yenileşmenin Tarihî, Sosyokültürel ve Estetik Temelleri”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. İstanbul 2007, C 3.

Köksal, Fatih, *Sana Benzer Güzel Olmaz; Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ, Ankara 2006

Kuneralp, Sinan, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricâli (1839-1922); Prosoprafik Rehber*, İsis Ltd. İstanbul, Aralık 1999 (1. Baskı).

Küçük, Cevdet, “Abdülaziz” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul 1988, C 1.

_____, “Abdülhamid II”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul 1988, C 1.

Levend, Âgâh Sırrı, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergâh Yay. İstanbul, Ekim 2015 (2. Baskı).

_____, *Eski Türk Edebîyatı Araştırmaları*, TTK Yay. Ankara 2016, C 2.

Mardin, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yay. İstanbul 2017 (25. Baskı).

Mengi, Mine, “Divan Şiiri ve Bîkr-i Mana”, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yay, Ankara 2010 (2.Baskı).

Özgül, M. Kayahan, “Şark Ekspresiyle Garb’a Sefer”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, T.C.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. İstanbul 2007, C 2.

Tarlan, Ali Nihat, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Akçağ Yay. Ankara 2013 (7. Baskı).

Tuman, Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî*, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay. Ankara 2001.

Uzun, Mustafa, “Emin Hilmi Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul 1988, C 11.

_____, “Kâzım Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2002, C 25.

E-KAYNAK

Fidan, Serdal vd. “Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi; Osmanlı Modernleşmesinde Bürokrasinin Etkinliği ve Önemi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2011, S 23, s.113-128

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117893> (Son Erişim Tarihi: 17.09.2019)

Horata, Osman, “Zihniyet Çözülüşünden Edebî Çözülüşe: Lale Devri’nden Tanzimat’a Türk Edebiyatı”, *Türkler*, C 11, s.1083-1119 [https://www.academia.edu/28649877/T%C3%BCrkler - Cilt 11.pdf](https://www.academia.edu/28649877/T%C3%BCrkler_-_Cilt_11.pdf) (Son Erişim Tarihi: 19.09.2019)

Küçük, Sabahattin, *Bâkî Divanı*, T.C. Kültür ve Turizm Bak. Yay. t.y.

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0> (Son Erişim Tarihi: 11.10.2019)

Mehmed Emin Hilmî, *Divan-ı Mehmed Emin Hilmî Efendi*,

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/1148> (Son Erişim Tarihi: 17.09.2019)

Sungur, Necati, “Trabzonlu Divan Şairleri”, *Yedi İklim*, C 4, S 31, Ekim 1992, s.20-22

<http://katalog.idp.org.tr/yazilar/489273/trabzonlu-divan-sairleri> (Son Erişim

Tarihi: 01.10.2019)

Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şuarâ*, haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz vd. T.C. Kültür ve

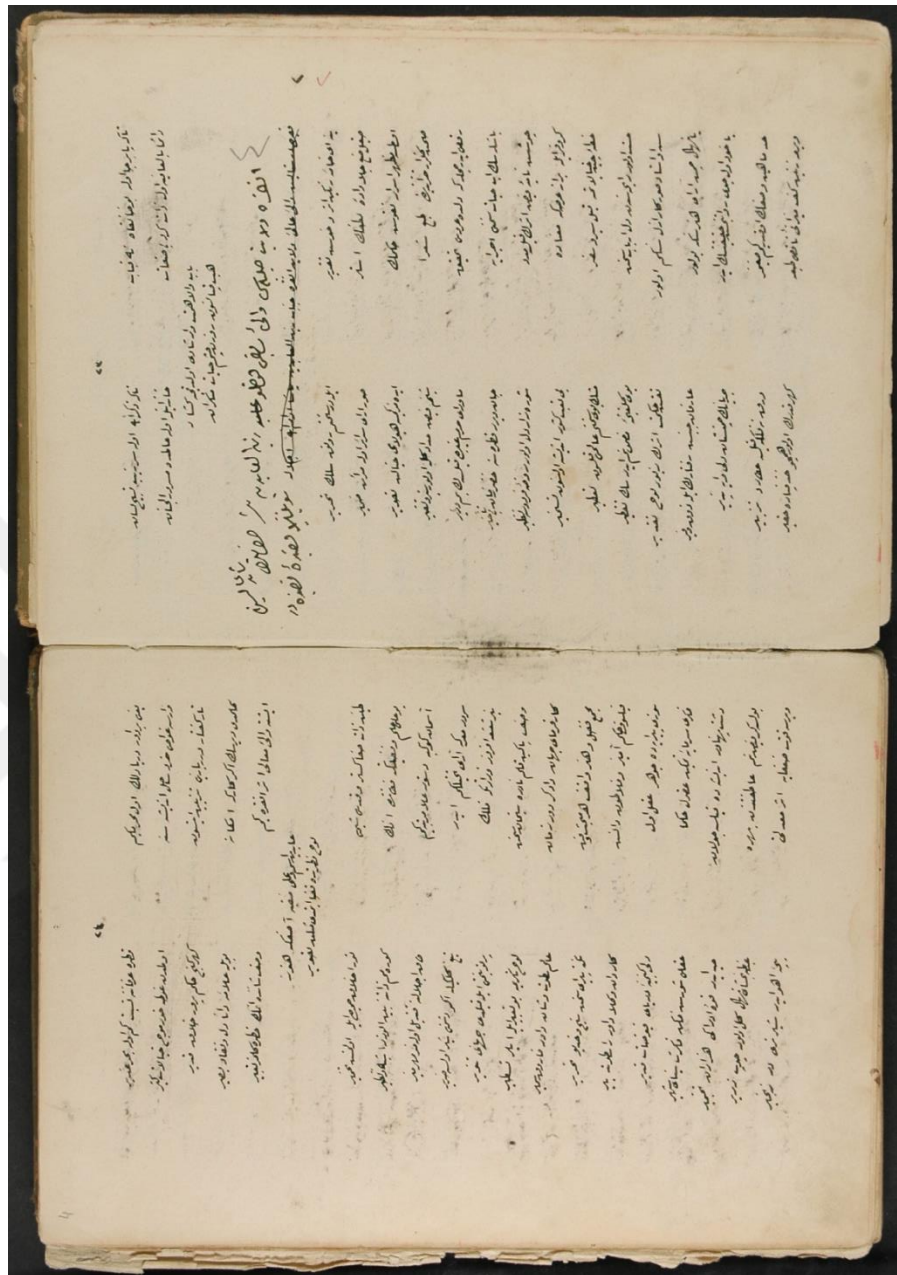
Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 2017

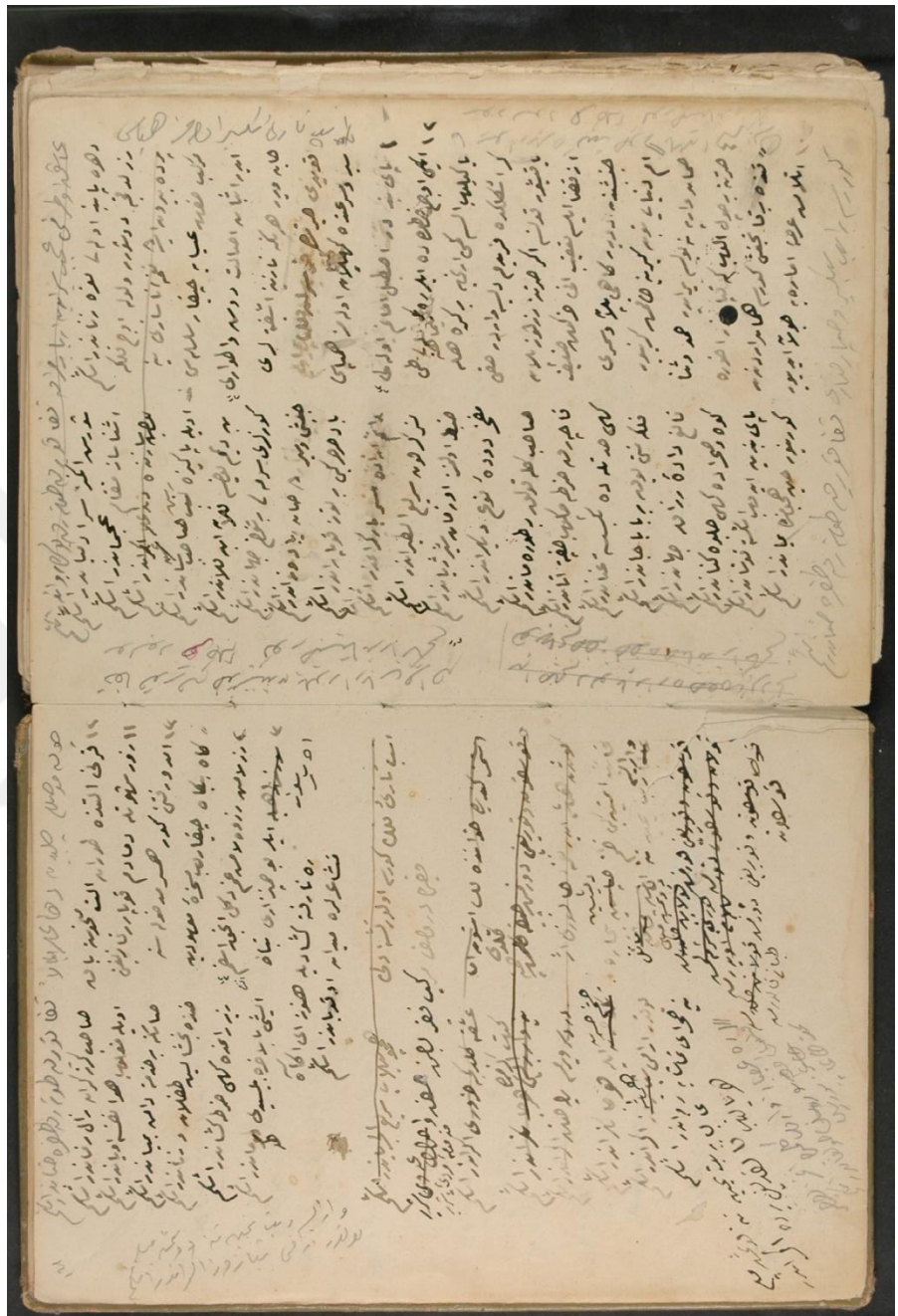
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0>

<https://www.kuranmealleri.net/> (Son Erişim Tarihi: 16.08.2019)

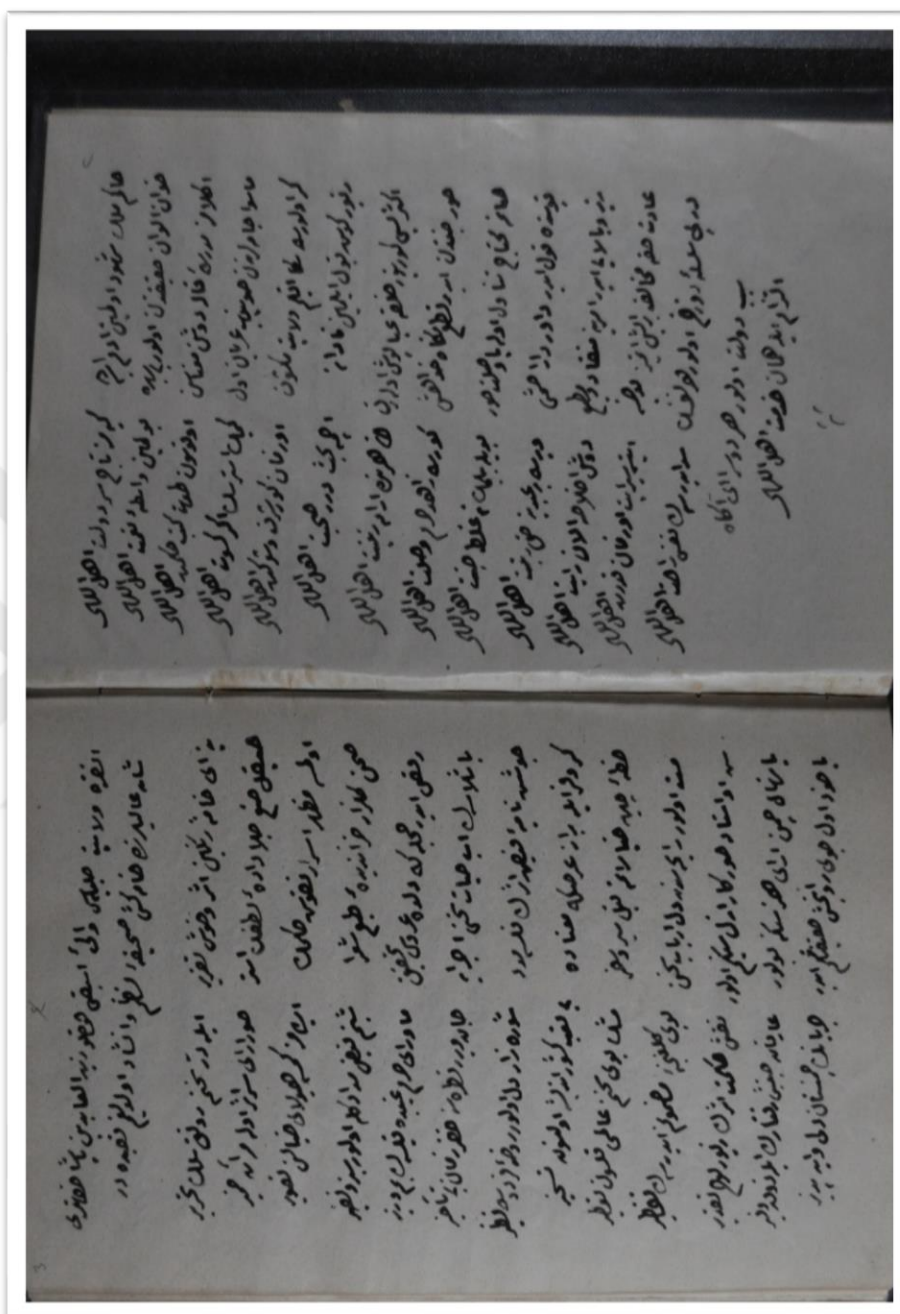

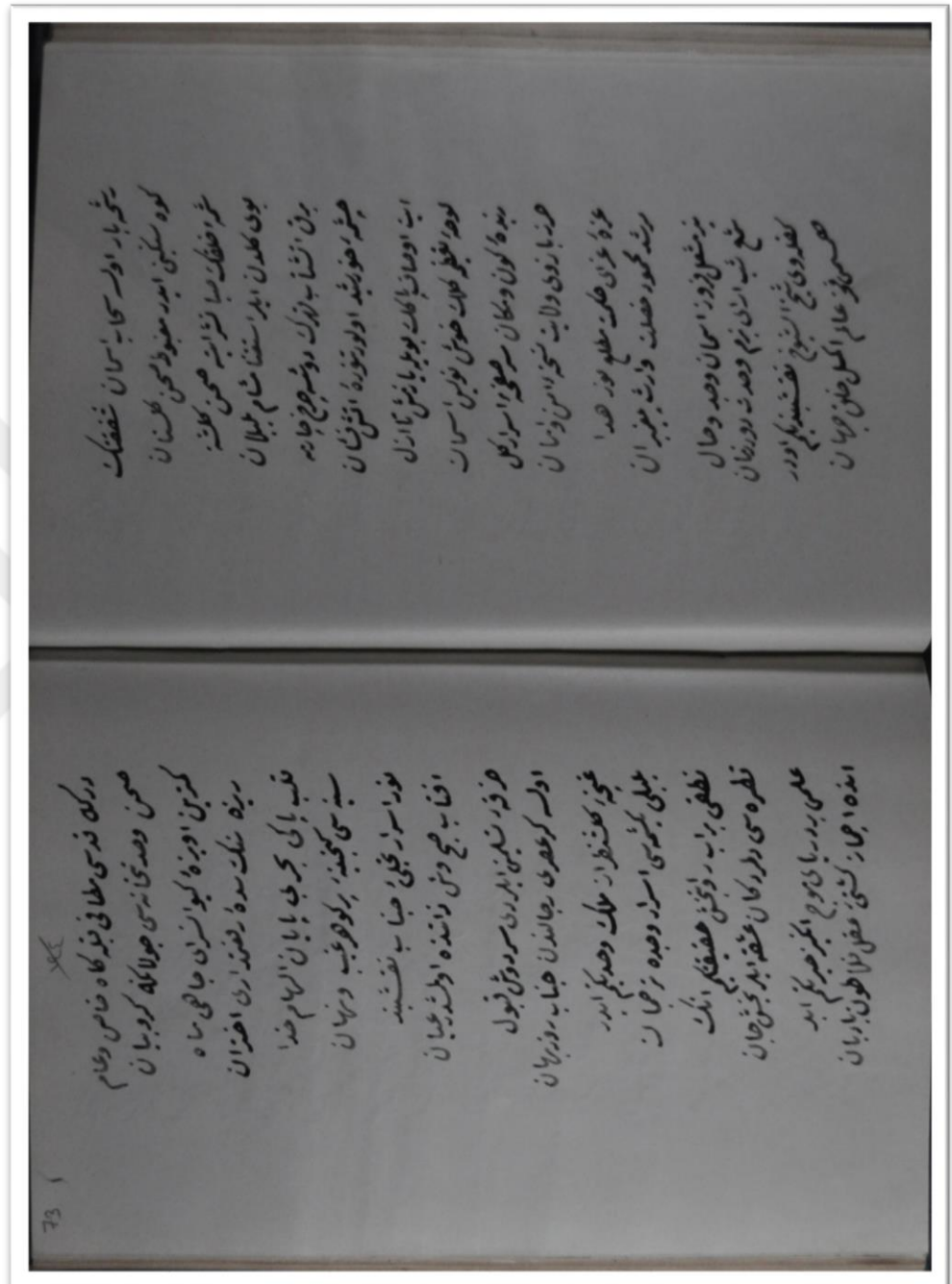
EKLER

Millî Kütüphane nüshası karalama sayfalar

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Sedanur UZUN
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum, 1993
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
İletişim	
E-Posta Adresi	useda992@gmail.com
Tarih	